

Áigi: Miessemánu 19. - 23. b. 2003
Báiki: Kárášjogas

Áššelistu

Ášši 16/03	Vuodđudeapmi
Ášši 17/03	Luvven čoahkkínjođihangotti lahttuvuođas
Ášši 18/03	Boazodoalošiehtadus 2003/2004
Ášši 19/03	Sámedikki 2003 bušeahta revideren
Ášši 20/03	Sámedikki 2002 jahkedieđáhus
Ášši 21/03	Finnmárkkuláhka
Ášši 22/03	Ođđa lahtu válljen čoahkkínjođihangoddái
Ášši 23/03	Ođđa áššiid dieđiheapmi

Čoahkkináiggit

Áigi	Ássi	Siidu
20.05.03 dii. 09.00 – 12.00	16/03	1
	17/03	6
	18/03	7
20.05.03 dii. 14.00 – 19.30	19/03	27
	20/03	39
	21/03	108
21.05.03 dii. 09.00 – 19.00	21/03 joatkka	
22.05.03 dii. 09.00- 18.15	21/03 joatkka	
23.05.03 dii. 08.30 – 12.30	21/03	
	22/03	130
	23/03	131

Ášši 16/03**Čoahkkima vuodđudeapmi**

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20. b. 2003.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Olav M. Dikkanen	21. Svein Peter Pedersen
2. Magnhild Mathisen	22. Nils Djupen (<i>várrelabtu</i>)
3. Reidun M. Vælidalo (<i>várrelabtu</i>)	23. Margreta Páve Kristiansen
4. Steinar Pedersen	24. Per-Bjørn Lakselvenes
5. Janoš Trosten	25. Ann-Mari Thomassen
6. Jon Erland Balto	26. Berit Oskal Eira
7. Ragnhild Nystad	27. Ove Johnsen
8. Egil Olli	28. Åge Nordkild
9. Terje Tretnes	29. Roger Pedersen
10. Per A. Bæhr	30. Per Solli
11. Klemet Erland Hætta (<i>várrelabtu</i>)	31. Sven-Roald Nystø
12. Isak Mathis O. Hætta	32. Stig Eriksen
13. Josef Vedhugnes	33. Anders Urheim
14. Olaf Eliassen	34. Jarle Jonassen
15. Sverre Anderssen	35. Kjell Jøran Jåma
16. Willy Olsen	36. Sten Erling Jønsson
17. Jon Harald Skum	37. Birger Nymo
18. Tormod Bartholdsen	38. Johan Mikkel Sara
19. Geir Tommy Pedersen	39. Jørn Are Gaski
20. Willy Ørnebakk	

Juollujuvvon permišuvnnat

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 3 Berit Rannveig Nilssen oaččui permišuvnna miehtá dievasčoahkkima

Áirras nr. 11 Ole Henrik Magga oaččui permišuvnna miehtá dievasčoahkkima

Áirras nr. 20 Willy Ørnebakk oaččui permišuvnna bearjadaga 23.05.03

Áirras nr. 22 Randi A. Skum oaččui permišuvnna maŋgebárgga 20.05.03

Várrelahtut

Reidun M. Vælidalo lei čoahkkimis miehtá dievasčoahkkima áirasa nr 3 Berit Rannveig Nilssena ovddas.

Klemet Erland Hætta lei čoahkkimis miehtá dievasčoahkkima áirasa nr 11 Ole Henrik Magga ovddas.

Nils Djupen lei čoahkkimis 20.05.03 áirasa nr. 22 Randi A. Skum ovddas.

I Áššebáhpirat

- Cuoŋománu 28. b. beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja vejolaš mearkkašumit

Čoahkkingijodihangotti árvalus Sámediggái

- Cuoŋománu 28. b. beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvvo

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkingijodihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1.	Josef Vedhugnes, áššejođiheaddji	

V Sámedikki mearrádus

Cuoŋománu 28. b. beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvvui.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20.b. 2003 dii. 09.10.

Ášši 17/03

Luvven čoahkkinjođihangotti lahttuvuođas

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20.b. 2003 dii. 09.10.

I Áššebáhpirat

- Tormod Bartholdsen cuoŋománu 24. b. 2003 ohcan – luvven čoahkkinjođihangotti lahttuvuođas

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

Tormod Bartholdsen luvvejuvvo čoahkkinjođihangotti lahttuvuođas.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvoi čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus mearrihuvvui ovttajienalaččat.

IV Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Josef Vedhugnes, áššejođiheaddji	

V Sámedikki mearráduš

Tormod Bartholdsen luvvejuvvo čoahkkinjođihangotti lahttuvuođas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20. b. 2003. dii. 09.15.

Ášši 18/03

Boazodoallošiehtadus 2003/2004

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20. b. 2003 dii. 09.15.

I Áššebáhpirat

- Sámedikki mearrádus áššis 20/02 - 2002/2003 Boazodoallošiehtadus ja stivrenorgánaid jahkediedđahusat
- NBR gáibádusat 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiidda
- Sámedikki 29.11.02 cealkámuš 2002/2003 boazodoallošiehtadallamiidda
- Ekonomalaš lávdegotti oppalaš boazodoallorehketdoallu 2002
- Boazodoallohálldahusa boazodoalu ressursarehketdoallu 2003
- Norgga eanandoalloekonomalaš dutkaninstituhta rapporta 2002-9 Boazodoallu – odđa gaskaoamit, lasi árvoháhkkan
- Boazodoallošiehtadus suoidnemánu 1. b. 2003 rájes suoidnemánu 30. b. 2004 rádjái.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

1.1 Álgu

Duogáš Sámedikki boazodoallošiehtadusmeannudeapmái lea boazodoalu válđošiehtadusa § 4, mas daddjo ahte Sámediggái galgá addot vejolašvuohta buktit cealkámuša boazodoallošiehtadallamiidda ovdal go Stuoradiggi meannuda boazodoallošiehtadusa. Sámedikki boazodoallošiehtadusmeannudeami oktavuodas leat kommenteren boraspireválttisvuođa ja muhtun dilálašvuođaid boazodoalus, ee. boazodoalu Oppalašrehketdoalu ja Ressursarehketdoalu vuodul, vai Sámediggi galgá oppalaččat sáhttit oaiviliiddis ovddidit dain iešguđetge boazodoalloáššiin.

1.2 Boraspiret

Ráđđehus galgá jagis 2004 almmuhit stuoradiggediedđahusa boraspirehállddašeami birra. Sámediggi lea addán cealkámuša diedđahussii.

Boraspiriid ja boraspireválttisvuođa hállddašeapmi leat deatalaš áššit Sámediggái, danne go dat váikkuhit sámi boazodoalu kultuvrra ávnnaslaš vuoddu.

Sámediggái lea deatalaš vuodđojurdda ahte boazodoallu lea nana, bistevaš ealáhus. Boazodoalu boraspirelávdegoddi deattuha ahte almmolaš boraspirereguleren lea čuohcán ollu orohagaide dainnalágiin ahte eai šat nákke doaimmahit nana ja gánnáhahti boazodoalu. Dat lea nu duodalaš ášši ahte Norgga

eiseválddit fertejit rievdadit boraspirepolitihkaset nu ahte boazodoallu sáhtta olahit mihttomeriidis nana, bistevas ealáhusa dáfus.

Sámediggi lea bivdán beassat oassálastit stuoradiggediedáhusa ráhkadeapmái Luondduhálldašandirektoráhta ja Birasgáhttentdepartemeantta proseassaid olis.

1.3 Eambo boazodoalu ovdáneami birra

Eambo buvttadeapmi

Vuodđun Sámedikki mearkkašumiide lea Ekonomalaš lávdegotti oppalaš rehketoallu ja Boazodoallohállddaha ressursarehketdoallu. Maŋgel mánga heajos buvttadanjagi lea oppalašbuvttadeapmi juohke ealihanbohcco nammi (lassáneapmi ja njuovvan) garrasit lassánan. Earenoamážit lea dat lassánan Tromssas, Oarje-Finnmárkkus ja Kárášjogas. Njuovvanbuvttadeapmi gal lea ain vuollin. Oppalašbuvttadeami lassáneapmi lea baicca dagahan ahte boazolohku lea lassánan. Daidda orohagaide gos eai leat ollásit geavahan ressursavuodu, lea dat leamaš buorre ovdáneapmi. Dain orohagain gos lea dássehisvuolta guohtuneatnamiid ja boazologu gaskkas, čuohcá dakkár lassáneapmi hejot guhkit áiggi vuollái ja lasiha vahágiid. Hástalussan ovddosguvlui šaddá ge lasihit njuovvama buriid jagiid, vai boazolohku ii lassán eambo go maid ekologalaččat gierdá.

Earenoamážit lea Oarje-Finnmárkkus gáržžes dilli, gosa boazodoallostivra 30.01.2002 mearridii sullii 64 300 bohcco alimus boazolohkun geasseorohagaide, ja gos 01.04.2002 boazodoalldiedáhusaid mielde ledje sullii 73 000 bohcco. Njuovvanbáhpiriid vuodul 2002 čavčča ja 2003 dálvvi leat lasihan njuovvama, muhto eai doarvá bissehit boazologu lassáneami. Vuordimis dáidá Oarje-Finnmárkkku boazolohku 01.04.2003 leat badjel 80 000 bohcco.

Boazodoalu bargoveahka ja rektutteren

Sámediggi šállosa go ii gávdno oppalaš strategiija dasa ahte dásedit ain beasaše ođđa olbmot boazobargui. Eaktodáhtolaš ortnet vuovdit doaluid lea buorre ortnet orohagain gos leat beare ollu doalut guohtunressursaid ektui, muhto dat ii berre leat áidna struktuvrralaš doaibmabidju bargoveaga heiveheamis. Sámediggi áigu evttohit ahte ásuhuvvojit ovdaláigge penšuvdnaortnegat olbmuide geat leat badjel 50 jagi, vai šaddá buoret heiveheapmi doaluid ja ressursavuodu gaskka, muhto maddái vai eanet nuorat ožžot vejolašvuoda ovdánit boazodoalus. Ovdamunni ovdaláigge penšuvdnaortnegiin doaluid vuovdimiid ektui, lea ahte ovdaláigge penšuneremiin doalaha olmmoš gullelašvuoda boazodoallokultuvrii ja lea ain resursan boazodoalus, seammás go penšuneren addá báhcán doaluide buoret ekonomalaš vejolašvuodaid.

Máŋgga orohagas leat unnán mánát ja nuorat, iesguđetge áššiid geažil. Earret eará eai leat šat bearrašiin nu olu mánát go ovdal, ja leat olu aktonas boazodoallit geain eai leat árbbolaččat. Sámedikki oainnu mielde eai leat doarvá boahteáiggi boazobargit. Boazodoallu dárbaša nuorra bargonávccaid ja gelbbolašvuoda. Muhtun orohagain lea dál juo vearrás dilli dan dáfus. Ulbmillaš doaibmabijuid haga sáhttet muhtun orohagat šaddat dillái mas váilu kultuvrralaš bissovašvuolta ja gelbbolašvuolta. Muhtun doaibmabidju livččii ásahit buolvaidheivehanortnegiid. Dat ii lasit bistevas doaluid boazoealáhussii, muhto attašii nuoraide vejolašvuoda beassat juolggi nala ealáhusas, seammás go boares buolva ain bargá boazodoalus. Dálá aktiiva boazodoallonuoraid dilli ii leat dohkálaš. Sámediggi áigu evttohit ahte ásahuvvo ortnet mii addá

gaskaboddosaš doaluid nuoraide dahje ahte ášahuvvojit guovttebuolvvadoalut. Evttohus ii gáibit láhkarievdadusaid ja sáhtta dakkaviđe álggahuvvot.

Ovttadássásašvuoda hástalus

Ekonomalaš lávdegotti oppalašrehketdoallu čájeha ahte boazodoalu iežas dienas lea unnon maŋemus 10 jagi. Seammás leat golut lassánan. Dat mielddisbuktá ahte dađistaga eanet boazodoallobearrašat eai birge muđui go unnimustá okta bearrašis lea dienasbarggus olggobealde boazodoalu. Dat geanohuhtá nissonolbmo saji boazodoalus.

Dasa lassin čájeha Oppalašrehketdoallu eahpedássásaš sohkabealjuogu doallojođiheddjiid gaskkas. Sámediggi váillaha buoret plánejuvvon ovttadássásašvuodabarggu boazodoalus.

1.4 NILF rapporta 2002-9 Boazodoallu – ođđa gaskaoamit, eambo árvohákan

Diimmá šiehtadallamiin sohpe bealálaččat ahte Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (*Norgga eanandoalloekonomalaš dutkaninstitutta*) NILF, biddjo guorahallat doarjjaortnegiid doaluide ja boazoserviide. NILF rapporta almmuhuvvui ovdal 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiid ja šattai vuodđun NBR gáibádusaide ja Stáhta fáilaldagaide boazodoallošiehtadallamiin.

Stuorimus rievdadanevttohusat rapporttas leat ahte dálá buvttandoarjja ja doallooarjja muhtun muddui evttohuvo lonuhuvvot buvttadanvuoittuin, mas doalut ožžot máksojuvvot proseantamearriduvvon doarjaga oppalaš biergobuvttadeami ja eará buktagiid árvvu vuodul. Sisaboahtojuogu dihte doalahuvvo doallooarjjaortnet, muhto olu vuollegit doarjagiin go dál. NILF evttoha doalahit miessenjuovvandoarjaga ja árranjuovvandoarjaga. 2003/2004 šiehtadallamiid ovdal muitalii finansministtár ahte ráđđehus áigu ásahtit seammalágan vearroortnega boazodoalus go eanandoalus, gč. NILF evttohusa. Ortnet sistisdoallá ahte vuodđogearas posiitiiva ealahusdietnasis šaddá 36 000 kr, ja dasa lassin 19 proseanta sturrosaš proseantagearus dietnasis gaskal 36 000 kr ja 170 211 kr. Ráđđehus evttoha ahte boazodoallogearas gustogoahá 2003 sisaboahtojagi rájes.

1.4.1 Sámedikki mearkkašupmi NILF rapportii

Sámediggi lea guovtte geardde ovddidan oainnus NILF rapportta dáfus, vuosttaš geardde diehtujuohkinsemináras maid NILF lágidi 2002 čakčamánu, ja dasto cealkámušas 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiid birra. Sámediggi lea gal mielas dálá ekonomalaš gaskaomiid rievdadeapmái. Sámediggi lea dahkan árvvoštallamiid rapportta loguid ja dieđuid vuodul ja guorahallan váikkuhusaid NILF evttohusas iešguđetge doallosturodagaid ektui. NILF evttohus mielddisbuktá unnit doarjagiid doaluide main leat unnit go sullii 300 bohcco ja eambo doarjagiid doaluide main lea stuorit boazolohku. Easkaálgi nuorat ožžot unnit doarjagiid, seammás go doalut main lea alla boazolohku, ožžot eambo doarjagiid. Heajos guohtundilli ja/dahje stuora boraspirevahágat maid váikkuhus lea unnán buvttadeapmi, dagaha unnit doarjagiid. NILF evttohan vearrogeossosiid lasiheapmi ja buvttadansturodaga buvttadanvuoitu addá oppalaččat eanemus doarjagiid stuorimus doaluide.

1.5 Boazodoallošiehtadus

1.5.1 Sámedikki meannudeapmi 2002/2003 boazodoallošiehtadusa dáfus

Sámediggi meannudii 2002/2003 boazodoallošiehtadusa Sámedikki ollesčoahkkimis miessemánu 29. beaivvi áššin 20/02. Sámediggi čujuhii čuovvovaš beliide 2002/2003 šiehtadallamiid dáfus:

- Álkidit doarjjaortnegiid doaluide. Unnimusgáibádus buvttadeapmái doaluide main lea ealáhusdoaima ja boazolohku mii lea alimus boazolohkomeari siskkobealde berre leat olgguldas ja áidna eaktu oazžut daid iešgudetge doarjagiid.
- Ealáhusa ekonomalaš dilálašvuohta. Lasihit doarjjameriid sihke dain doarjagiin mat leat buvttadeami duohken ja dain mat eai leat buvttadeami duohken, buoridan dihte ealáhusa ekonomiiija.
- Duodjeovddidanprográmma. Sámediggi evttoha lasihit ruhtadeami boazodoallošiehtadusas Sámediggái.
- Struktuvrralaš dilálašvuođat. Ulbmillaš bargiidháhkan ja heivvolaš buolvvaidgaskasaš ortnegat.
- Njuolggadusat boazonjuovvamii/Duodaštit njuovvanbohccuid logu. Heivehit árbevirolaš njuovvama ja ávkkástallat buot osiid bohccos.

Boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas celkkii Sámediggi ahte sii leat duhtavaččat dainna go šiehtadallamat čadahuvvojedje sihke sámegillii ja dárogillii. Muđui lei Sámediggi duhtavaš dainna go árvoháhkanprográmma ruhtadeapmi lassánii 7 miljovnnas 7,7 miljovvna kruvdnui.

Sámediggi evttohii ahte bealálaččat guorahallet movt nannet nissonolbmuid oassálastima boazodoalus.

Boazodoallošiehtadallamiid bealálaččat eai vuoruhan duodjeovddidanprográmma, vaikko dat lea deatalaš boazodollui ja árvoháhkanprográmmii.

Sámediggi dovddahii duhtavašvuođa dainna go doaluid ja boazodoalloserviid doarjjaortnegat guorahallojuvvojit, muhto seammás anii váidalahttin go eai gáibit ahte guorahallanáhus galgá máhttit sámegiela ja dovdat sámi kultuvrra ja boazodoalu (Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning/Norrga eanandoalloekonomalaš dutkaminstiubtta).

1.5.2 Sámedikki cealkámušat 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiidda

2003/2004 boazodoallošiehtadallamiin ovddidii Sámediggi oaiviliid čuovvovaš áššiide:

- Boazodoalu ekonomalaš dilálašvuohta
- Duodji
- Buolvvaidgaskasašortnegat
- Kommentárat NILF guorahallamii ekonomalaš gaskaomiid birra

1.5.3 Šiehtadallanbohtosat 2003/2004 šiehtadallanjagi ovddas

2003/2004 boazodoallošiehtadusa rámma lea 95 mill. kruvnnu, earret juolludemiid radioaktiiva nuoskkideami vuostá ja boazodoalu vearrogeahpádusaid árvvu. Dat lea 5,9 mill. kr. unnit go 2002/2003 boazodoallošiehtadus.

2003/2004 boazodoallošiehtadusa olis juolluduvvo Boazodoalu ovddidanfondii 36,5 mill. kr. Jagi 2002/2003 šiehtadusas lei juolludeapmi 45,3 mill. kr.

Boazodoalu ovddidanfoanddas várrejuvvo:

- 4,5 mill. kr. dutkamii ja bagadallamii jagis 2003
- 2,0 mill. kr. Sámi ovddidanfondii doarjut lotnolasealáhusaid main boazodoallu lea oassin
- 1,0 mill. kr. riidoeastadeaddji doaimmaide jagis 2003
- 7,7 mill. kr. Boazodoalu árvohahkanprográmmii
- 10,0 mill. kr. rádjái doaluid lotnumii ja eará struktuvradoaimmaide orohagain gos lea dárbbášlaš heivehit doaluid logu ja boazologu
- 1,0 mill. kr. nissondoaimmaide,
- 0,7 mill. kr. gokčat doarjjavuogádaga rievdeame goluid
- 1,5 mill. kr. boazodoalu fágareiveortnegii
- 0,5 mill. kr. radiobielluid industrialiseremii

Buvttadandoarjaga sadjái boahtá buvttadanvuoitu. Buvttadanvuoitu rehkenasto proseantameriin 25% buot divatgeatnegahtton biergovuovdimis ja eará boazodoallodietnasiin.

Miessenjuovvandoarjaga unniduvvo 225 kruvnnos 150 kruvdnui miesi nammi. Miessenjuovvandoarjaga ulbmil lea movttidahttit stuorimus vejolaš buvttadeapmái ráddjejuvvon luondduvuođus. Miessenjuovvan sáhtta eastadit stuora boraspirevahágiid ja vahágiid lássahuvvan guohtuneatnamiid ja dakkáriid geažil.

Árranjuovvandoarjaga galgá gustot Tromssas ja Finnmárkkus, ja dán jagi doarjjasturrodagat doalahuvvojit. Ortnegea ulbmilin lea movttidahttit njuovvat geasse-/čakčaorohagain seastin dihte dálveorohagaid.

Doalldoarjaga unniduvvo dovdomassii, 50 000 kruvnnos 10 000 - 25 000 kruvdnui doalu nammi. Nuorat vuollel 30 jagi ožžot 25 000 kruvdnosáš liigedoarjaga vuosttaš golbma jagi maŋŋel go leat ožžon doalu.

Náittusguoibmedoarjaga unniduvvo 50 000 kruvnnos 25 000 kruvdnui.

Ráhkadedje golbma liige čoahkkingirji ja NBR ovddidii vel čoahkkingirjelasáhusa:

1. Gokčat goluid doaibmabijuide radioaktiiva nuoskkideami vuostá.
2. Bivdit Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (*Norrga eanandoalloekonomalaš dutkaninstitubta*) guorahallat ortnegiid ja juolludemiid Boazodoalu Ovddidanfoandda olis, ja ovddeš juolludemiid márkanovddidandoaimmaide. Šiehtadallanbealálaččat ledje ovttaoavilis čuovvovaš áššiid bivdit guorahallat:
  - Guorahallat dálá ortnegiid ja juolludemiid Boazodoalu ovddidanfoandda olis, dasa lassin ovddeš juolludemiid márkanovddideaddji doaibmabijuide. Guorahallan galgá ovttas geahččat Boazodoalu ovddidanfoandda juolludemiid, boazodoalu Árvohahkanprográmma ja Sámi ovddidanfoandda juolludemiid.
  - Dálá čálgoortnegiid (buresbirgenortnegiid)
  - Dálá fievrredándoarjjaortnegiid
3. Ovttagardde sirdit 10 mill. kr. Boazodoalu ovddidanfoanddas 75. postii *Goluidvuolidan- ja njuolgo doarjagat*. Ovttagardde ruhtasirdin galgá gokčat buvttadandoarjjaortnegea lassigoluid jagis 2003.
4. Čoahkkingirjelasáhus NBR:s boraspiriid birra.

1.5.4 Sámedikki mearkkašumit šiehtadallanbohtosiidda

Evttohuvvon ođđa doarjjavuogádat rapporttas 2002 – 9 Reindrifit – nye virkemidler, økt verdiskapning (*Boazodoallu – ođđa gaskaoamit, eambo árvoháhkkan*) maid - Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (*Norrga eanandoalloekonomalaš dutkaninstituhitta*) lea ráhkadan, lei vuodđun Stáhta fáldahkii boazodoallošiehtadallamiin, ja 2003/2004 loahpalaš boazodoallošiehtadussii.

2003/2004 boazodoallošiehtadussii juolluduvvui 95,0 mill. kr., earret juolludemiid radioaktiiva nuoskkideami vuostá ja boazodoalu vearrogeahpádusaid árvvu. Dat lea 5,9 mill. kr. unnit go 2002/2003 boazodoallošiehtadus. Dán jagi ekonomalaš rámma lei 103 mill. kruvnnu, earret juolludemiid radioaktivitehta nuoskkideami vuostá.

Bealáláčat šiehtadalle sirdit 2.1 mill. kruvnnu dan rámmas Boazodoallohállddihussii 2003 Stáhtabušehtas. Dat mearkkašii ahte boazodoallošiehtadusa rámma unnu 103 mill. kruvnnos 100,9 mill. kruvdnui. Radioaktivitehta nuoskkideami goluid gokčama árvvoštallet máksit 5,0 mill. kruvnnu ja boazodoalu vearrogeahpádusaid árvvu árvvoštallo šaddat sullii 6 mill. kruvnnu (Stáhta proveny-vahát). Jus vearrogeahpádusaid árvvu árvvoštallo šadda nu go Stáhta árvvoštallá, de doalahuvvo rámma nu go lei unnideami maŋŋel, 100,9 mill. kruvnnu.

Sámediggi háliida namuhit ahte livččii leamaš buoret ahte vearrogeahpideapmi ii livčče boahán boazodoallošiehtadusa rámma unnideapmin. Dat livččii nannen boazodoallošiehtadusa ekonomiiija.

Vearrogeasus boazodoalus

Sámediggi lea duhtavaš dainna go boazodoallu oažžu sullasaš vearrogeahpideamiid go eará vuodđoealáhusat, ja go ortnet gusto buot boazoeaiggádiidda geat dinejit boazodoalus, ii ge dušše doaluide. Lea gal goitge nu ahte stuora oassi boazoeaiggádiin eai ane ávkki vearrogeahpideami vuollegis sisaboada geažil (gč. NILF-raportta 49. s). Sámediggi atná dárbbalažžan ahte boazodoallošiehtadusa eará ortnegiin lea dakkár dienasmearmi mii njulge bonjuvuodaid maid vearrogeahpádus mielddisbukta boazodoallobearrašiid geain lea unnán vearuvuloš dienas.

Doarjjaortnegat doaluide

Jus galgá olahit doarjaga, galgá doalloeaiggádis leat unnimustá 30 000 kruvdnosaš divatgeatnegahtton dienas mii boahá bohccobierggu vuovdimis. Lassin unnimusgáibádussii maid galgá dinen duodastuvvon biergobuvttadeamis, de šaddá buot eará boazodoalloguosi ealáhusdinas ealáhuskoviis biddjot vuodđun buvttadanvuoitu rehkanastimis. Sámediggi lea duhtavaš dainna go unnimusgáibádus olahit doarjaga lea vuoliduvvon, nu ahte eanet boazoeaiggádat oažžugohtet boazodoalu doarjagiid.

Sámediggi lea muđui duhtavaš go šiehtadus movttiidahtta eambo árvoháhkami boazodoalus ja go duodjesisaboada, viidásetbuvttaduvvon biergu ja eará oasit bohccos maid galget rehkanastot doarjaga/buvttadanvuoitu sturrodahkii. Boazodoalu doarjjaortnegat leat ovdal atnán dušše biergobuvttadeami dienasin ja *oppalaš* buvttadeapmi ii leat čalmmustahtton. Dan geažil ii leat nisnonolbmuid árvoháhkkan ja sisaboahu doarvái árvvus adnojuvvon ja dat lea geanohuhtán nisnonolbmuid saji boazodoalus. Iešgudetge doaluid bargonávccat leat iešgudetláganat ja dat erohusat bohtet váikkuhit dietnasii ja buvttadanvuoitu ođđa doarjjaortnegiin. Jus doalus leat golbma olbmo, de lea sis buoret vejolašvuohta

oážžut stuorit buvttadandoarjaga lassi árvoháhkamis go doalut main lea dušše okta olmmoš. Sámediggi lea ovdal čujuhan ahte vejolašvuohta lassi árvoháhkamii leat ráddjejuvvon danne go njuolggadusat, lágat ja ráinnasvuodagáibádusat leat hehtten smávit njuovvamii ja bohcco iešguđetge osiid viidásetbuvttadeami vuovdima vást. Sámediggi lea ávžžuhan ja ávžžuha ain ložžet boazonjuovvannjuolggadusaid, oassin movttiidahttit márkanulbmillaš buvttadeami ja lassi árvoháhkama boazodoalus. Sámediggi ii ane doarvájain ahte dušše 10 bohcco doalu nammii sáhttet vuodot báikkálaččat. Árbevirolaš njuovvama ovddideapmi ja heiveheapmi ja bohcco osiid viidásetbuvttadeapmi livččii galgan leat guovddáš oassin dán jagi boazodoallošiehtadallamiin. Dakkár heiveheapmi han rabašii vejolašvuođa lassi árvoháhkamii ja váikkuhivččii positiivvalaččat boazodoalu bargoháhkamii.

Buvttadanvuoitu lea 25 % ealáhusdientnasis mii lea almmuhuvvon ealáhuskovis. Go ealáhusdientnasis almmuhuvvo ealáhuskovis, de galgá das máksit 24 % lassiarvodivvaga. Danne lea buvttadanvuoitu ávki árvoháhkama čalmustahttima oktavuodas ráddjejuvvon.

Momsafriddajvuohta duojs ja eará buvttadeamis lotnolasat buvttadanvuoittuin baicca čalmustahtášii stuorit oasi boazodoalu árvoháhkamis. Dieid dilálašvuođaid berre guorahallat maŋgel go buvttadanvuoitu ortnet lea doaimman muhtun áiggi.

Sámediggi čujuha dasa ahte ođđa buvttadanvuoitoortnet dáidá unnidit dakkár boazoeaiggádiid dietnasiid geat easka leat bargame alcceseaset ealáhusa ja boazoeaiggádiidda dain guovlluin gos leat stuora boraspirevahágat. Daid olbmuid dietnasis dáidá unnut danne go ovdeš buvttadandoarjaga lea unnon. Buvttadanvuoitu lea eanemus ávkkálas stuora doaluide.

Sámediggi lea duhtavaš dainna go lea ásahuvvon lassidoarjjaortnet nuorra easkaálgi boazodolliide go buvttadandoarjaga lea unnon. Sámedikki oaivila mielde lea ortnet goitge gáržžiduvvon danne go gusto dušše 3 jagi ja go dat gusto dušše boazodolliide geat ožžot doalu go leat nuorabut go 30 jagi. Dien ortnega dáidet hui moattis sáhttit ávkkástallat.

Sámediggi lea duhtavaš dainna go árranjuovvandoarjjaortnet viiddiduvvo maiddá Tromssa orohagaide, ja ahte 2002/2003 mearit doalahuvvojit. Sámediggi háliida deattuhit ahte lea deatlaš ložžet njuovvanáigemeiid. Earenoamážit Tromssas dáidá leat vuogas viiddidit ortnega maiddá njuovvamii juovlamánu lohppii, danne go doppe šaddet dávjá maŋidit njuovvama juovllaid duohkáii unnán muohttaga geažil.

Nissonprofila dán jagi boazodoallošiehtadus lea geanohuvvan danne go náittusguoibmedoarjaga lea beliin unnon 2002/2003 ektui. Jus galgá buhtadit náittusguoibmedoajaga lassi árvoháhkamiin/buvttadeamiin ferte vuodit omd dujiid kr. 100 000 ovddas. Sámedikki mielas lea váidalahtti ahte šiehtadusa ruđat mat njuolggá movttiidahttet nissonolbmuid oasálastima boazodolliid unnduvvo. Eanas sámi nissonat eai leat ávki ožžon dien doarjagis danne go olu boazodoallonissonat dál leat dietnabarggus olggobeale boazodoalu. Ja Sámediggi háliida čujuhit mávssolašvuođa das ahte nissonolbmot movttiidahttojit bargat oasse- dahje ollesáiggi boazodoalus. Go nissonolbmot oassálastet buot beliin boazodoalus, de dat váikkuha ealáhusa birrasii, muhto deatlaš lea maid ahte nissonolbmot barget dávjá deataleamos barggu ovddidit boazodoalu kultuvrralaš beliid.

Sámediggi lea positiiva boazodoalu ekonomalaš gaskaomiid rievdademiide, muhto háliida deattuhit ahte šiehtadallon ortnegat beare unnán leat ávkin doaluide main lea gaskamearalaš boazolohku. Buoret

juohkinprofila ávkkuhivččii buorebut ovddidit nana bistevaš kultuvrralaš, ekonomalaš ja ekologalaš boazodoalu, go dálá šihthojuvvon ortnegat.

Boazodoalu ovddidanfoanda (BOF)

Sámediggi lea álggahan 5-jagi duodjeovddidanprográmma man ulbmilin lea loktet duoji árvvu, seammás go duodji šattašii stuorit sisabohtogáldun maidái boazodollui lassi árvoháhkama bokte. Boazoealáhus šaddá gievrrat ekonomalaš rievdadusaid dáfus seammás go nissonolbmuid oassálastin boazodoalus lassána. Sámediggi lea dan oktavuodas evttohan lasihit juolludemiid SOF:ii 2 miljovnnas 4 miljovdnii. Sámediggi mearkkaša ahte šiehtadallanbealálaččat eai dorjon dakkár lasiheami.

Sámediggi atná buorren go šiehtadallanbealálaččat leat ovttaoavilis oppalaččat guorahallat Boazodoalu ovddidanfoandda juolludemiid ja doarjagiid.

Sámedikki mearrádusas diimmá boazodoallošiehtadusa oktavuodas čujuhii Sámediggi ahte lea váttisvuohta go unnit go 50 % boazodoallošiehtadusa ruđain boahá ávkin boazodoallobearrašiid. Guorahallan lea danne dárbblaš, vai sihkkarastit ahte boazodoallošiehtadusa ruđat duođai mannet árvoháhkama nannemii ja boazodoallobearrašiid sisabohtovuodu nannemii. Sámediggi atná buorren go 2 miljovnnasá juolludeapmi Sámi ealáhusfondii maid boahá dakkár guorahallama vuollái. Sámediggi lea olu jagiid atnán stuora ruhtasupmiid nannet iešguđetlágan ealáhusdoaimmaid mat leat čadnon boazodollui. Sámedikki bargu lotnolasealáhusaid oktavuodas lea eahpitkeahhtá leamaš hui mávssolaš boazodoallobearrašiid.

Fágareiveortnegat

Boazodoalu fágareiveortnegii lea juolluduvvon 1,5 mill. kruvnnu. Sámediggi lea duhtavaš dainna go šiehtadallanbealálaččat ledje ovttaoavilis boazodoalu oahpahallanortnega ruhtadeami ja joatkima dáfus. Sámediggi lea cealkámušastis 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas evttohan oktiičaskit duoji ja boazodoalu oahpahuskantuvrraid, ja seammás bidjat daid stáhta ruhtadeami vuollái. Dat lea hástalussan boahpteáigái ásahit riikkaviidosaš bistevaš oahpahuskantuvrraid duodjái ja boazodollui, ja seammás ásahit fásta, buriid ruhtadanortnegiid sihke boazodoalu ja duoji várás. Sámediggi bovde ovttasbargui dán dáfus, vai addo vejolašvuohta eanet sámi nuoraide go dál, oazžut formála oahpahusa boazodoalus ja duojis.

1.5.5 Ovddasguvlui

Boazodoallu vásiha ahte muhtun láhkaregulereamat, njuolggadusat ja mearrádusat sihke gáržžidit ealáhusa árbevirolaš doaimma ja bargovuogi, ja headjudit bohccobierggu/buktaga kvalitehta. Elliid-suodjalanlága 13. § gieldá boazoeaiggádiid gáldet bohcco, dan galgá šibitdoavttir bargat. Dat mielddisbuktá lassigoluid boazoeaiggádiid. Boazodoalus lea guhkes gelbbolašvuohta ja máhttu gáldet, ja dat ii váldo vuhtii odđa mearrádusain. Varis bohccuid gálden lea dárbblaš sihke danne vai njuovvanboazun lea buoret, sihke bierggu ja deattu dáfus ja vai sáhtá dápmat heargin/láidestanheargin. Dasa lassin fertejit ealus leat muhtun ráje gáskkihát.

Gazirdanniibbi geavahangiielddus (EØS njuolggadus 93/119/ES) hehte árbevirolaš boazodoalu doaimmaheami. Gazirdeapmi lea jođánis ja buorre goddinvuohki. Giielddus čájeha ahte mearrideaddji ášahusain váilu gelbbolašvuohta dasa movt boazodoallu berre doaimmahuvvot. Boaltapistola ii sáhte adnot gazirdanniibbi sajis danne go dat ii leat heivvolaš meahcis adnot ja dat maid billista bierggu danne go boazu čolle gubmuid. Báhčinn maid ii sáhte oalát boahit gazirdeami sadjái.

Diet ovdamearkkat čájehit man deatalaš lea vuhtii váldit boazodoalu iežas máhtu ođđa njuolggadusaid ja lágaid ráhkadeamis. Dálá bargovuohki ii leat dohkálaš.

Evttohus 1, áirasis Sten Jønsson, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Lasáhus 1.2 vuolde

Vaháгат mat čuožžilit boraspiriid dihte leat šaddan oallut boazoeaiggádiidda stuora ekonomalaš noadđin. Eastadan dihte ahte boazodoallit duppáliid masset áigu Sámediggi bivdit ahte boraspirevaháгат rehkenasttojuvvojit buvttadanvuđđui man vuodul doarjja addo. Viidáset leat boraspirevaháгат muhtin guovlluin erenoamáš stuorrat guottetáiggis. Dán vuodul bivdá Sámediggi ahte árvoštallojuvvo sisabuktit guottetbáikkiid gos eai gávdno boraspiret.

Lasáhus 1.4.1 vuolde, nubbin ~~mam~~ us cealkka

Ahte boazodoallošiehtadusas ii vuhtii váldo ahte bohccot maid boazodoallit masset boraspiriide sáhttet rehkenasttojuvvot njuovvangáibádussii vai boazodoallit ožžot doarjagiid, sáhtta mielddisbuktit ahte guovllut gos leat ollu boraspiret gáhččēt olggobeallái boazodoallošiehtadusa vuogádaga.

Vai ortnet mas doarjja addo buvttádeami mielde galgá doaibmat, fertejit njuovvanvejolašvuodát buorránit. Sámediggi bivdá dan dihte ahte biddjojít johtui doaimmat mat buoridit njuovvama ja viidáset buvttádeami infrastruktuorra.

Lasáhus 1.4.1 vuolde, ~~majel~~ manemus cealkaga

Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa rievdadusa konsekvanssat ealáhussii veardádallojuvvo oktiilaččat.

Sihkkojuvvo:

2. cealkka 1.4.1 cealkaga vuolde, mii álgá ”Sámediggi lea gal mielas...

1.5.4, 8. teakstaossi, ~~mam~~ mus cealkka

- sihkkojuvvo
- boahotá sadjái
- Duodjebuvttadeamis ferte jođáneamos lági mielde lassiarvodivat váldot eret.

Evttohus 2, áirasis Per A. Bæhr, Olgešbálla Johttisápmelaččaidlistu.

1. Sámediggi ii oainne darbbu doalahit 600 ráji boazodoalu šiehtadusa oktavuodas.
2. Lasáhus boraspiriid birra váldojuvvo mielde ja biddjojuvvo lasáhussan čuoggái 1.2.

Sámediggi hálida deattuhit ahte go eai leat boraspireválttisvuodaid ealáhusas nagodan čoavdit boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiin, de fertet eaktudit ahte dát váttisvuohka čovdojuvvojit go barget Boraspirediedáhusain.

Dát guoská earret eará:

- a) doaimmat unnidandihte vahágiid
- á) buhtadit duohta vahágiid
- b) doarjaga/ buvttadanvuoittu massin boraspiriid dihte

Sámediggi hálida deattuhit ahte boazodoalu ceavcinvejolašvuohka sihke kultuvrralaččat ja ekonomalaččat lea áitojuvvon mángga guovllus.

Evttohus 3, áirasis Isak Mathis Hætta, GDL

Sámediggi mearkkaša ahte stáhta ja boazodoallu leaba šiehtadan ahte stáhta galgá addit 25% doarjaga boazodollui go sii vuvdet bohccobierggu ja eará dietnasiidda.

Lea šallošahti go šiehtadallanbealit soahpaba ahte boazodoallit galget oazžut 25% doarjaga jus vuvdet rievssahiid, ealggabierggu, guliid ja eará meahcástanbuktagiid nu guhkká go vuoigatvuodát buot sápmeláččaide eai leat čielggaduvvon.

Sámedikki mielas galgá boazodoallošiehtadus guoskat dietnasii boazodoalus, iige galgga guoskat eará doaimmaide dahje dietnasiidda.

Bivdu, guolásteapmi ja eará viežžu meahcis lea, ja lea árbevirolaččat leamaš dáloniid kultuvra ja eallinláibi áiggiid čada.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1, 1. čuokkis mearriduvvui 39 jienain.
- Evttohus 1, 2. čuokkis mearriduvvui 39 jienain.
- Evttohus 1, 3. čuokkis mearriduvvui 39 jienain.
- Evttohus 1, 4. čuokkis mearriduvvui 39 jienain.
- Evttohus 1, 5. čuokkis hilgojuvvui 20 jienain.
- Evttohus 1, 6. čuokkis mearriduvvui 39 jienain.
- Evttohus 2, 1. čuokkis hilgojuvvui 35 jienain.
- Evttohus 2, 2. čuokkis mearriduvvui 39 jienain.
- Evttohus 3 hilgojuvvui 20 jienain.
- Sámediggeráđi evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat, oktan mearriduvvon rievdadusaiguin.

IV Beavdegirjelasáhusat

Áiras Isak Mathis O. Hætta, GDL ovddoaluvvovaš beavdegirjelasáhua:

Sámediggi mearkaša ahte stáhta ja boazodoallu leaba šiehtadan ahte stáhta galgá addit 25% doarjaga boazodollui go sii vuvdet bohccobierggu ja eará dietnasiidda.

Lea šallošahti go šiehtadallanbealit soahpaba ahte boazodoallit galget oazžut 25% doarjaga jus vuvdet rievssahiid, ealggabierggu, guliid ja eará meahcástanbuktagiid nu guhkká go vuoigatvuodat buot sápmeláččaide ii leat čielggaduvvon.

Sámedikki mielas galgá boazodoallošiehtadus guoskat dietnasii boazodoalus, iige galgga guoskat eará doaimmaide dahje dietnasiidda.

Bivdu, guolásteapmi ja eará viežžu meahcis lea, ja lea árbeviroláččat leamaš dáloniid kultuvra ja eallinláibi áiggiid čada.

V Sáhkavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhkavuorro	Replihkka
1	Ragnhild Lydia Nystad (áššejodiheaddji)	
2	Per A. Bæhr	
3	Sten Erling Jønsson	
4	Isak Mathis O. Hætta	Egil Olli Berit Oskal Eira
	Isak Mathis O. Hætta	
5	Jarle Jonassen	Sten Erling Jønsson
6	Terje Tretnes	
7	Ragnhild Lydia Nystad	
8	Roger Pedersen	
9	Sten Erling Jønsson	
10	Per A. Bæhr	
11	Ragnhild Lydia Nystad Egil Olli (čoahkkinortnegi)	
12	Isak Mathis O. Hætta	Egil Olli
	Birger Nymo	
13	Isak Mathis O. Hætta	
	Svein Peter Pedersen	
	Roger Pedersen	

VI Sámedikki mearrádus

1.1 Álgu

Duogáš Sámedikki boazodoallošiehtadusmeannudeapmái lea boazodoalu válđošiehtadusa § 4, mas daddjo ahte Sámediggái galgá addot vejolašvuohta buktit cealkámuša boazodoallošiehtadallamiidda ovdal go Stuoradiggi meannuda boazodoallošiehtadusa. Sámedikki boazodoallošiehtadusmeannudeami oktavuodas leat kommenteren boraspireválttisvuođa ja muhtun dilálašvuođaid boazodoalus, ee. boazodoalu Oppalašrehketdoalu ja Ressursarehketdoalu vuodul, vai Sámediggi galgá oppalaččat sáhttit oaiviliiddis ovddidit dain iešguđetge boazodoalloáššiin.

1.2 Boraspiret

Ráđđehus galgá jagis 2004 almmuhit stuoradiggedieđáhusa boraspirehálldasemi birra. Sámediggi lea addán cealkámuša diedáhussii.

Boraspiriid ja boraspireválttisvuođa hálldasemmi leat deatalaš áššit Sámediggái, danne go dat váikkuhit sámi boazodoalu kultuvrra ávnnaslaš vuođu.

Sámediggái lea deatalaš vuodđojurdda ahte boazodoallu lea nana, bstevas ealáhus. Boazodoalu boraspirelávdegoddi deattuha ahte almmolaš boraspirereguleren lea čuohcán ollu orohagaide dainnalágiin ahte eai šat nákke doaimmahit nana ja gánnáhahtti boazodoalu. Dat lea nu duodalaš ášši ahte Norgga eiseválddit fertejit rievdat boraspirepolitihkaset nu ahte boazodoallu sáhtta olahit mihtomeriidis nana, bstevas ealáhusa dáfus.

Sámediggi lea bivdán beassat oassálastit stuoradiggedieđáhusa ráhkadeapmái Luondduhálldasandirektoráhta ja Birasgáhttendepartemeantta proseassaid olis.

Vaháгат mat čuožžilit boraspiriid dihte leat šaddan oallut boazoeaiggáiidida stuora ekonomalaš noadđin. Eastadan dihte ahte boazodoallit duppáliid masset, áigu Sámediggi bivdit ahte boraspirevaháгат rehkenastojuvvojit buvttadanvuđđui man vuodul doarjja addo. Viidáset leat boraspirevaháгат muhtin guovlluin erenoamáš stuorrat guottetaiggis. Dán vuodul bivdá Sámediggi ahte árvoštallojuvvo háhkat guottetbáikkiid gos eai leat boraspiret.

Sámediggi hálida deattuhit ahte go eai leat boraspireválttisvuođaid ealáhusas nagodan čoavdit boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiin, de ferte eaktudit ahte dát váttisvuohta čovdojuvvojit go barget Boraspiredieđáhusain.

Dát guoská earret eará:

- doaimmat unnidandihte vahágiid
- buhtadit duohta vahágiid
- doarjaga/ buvttadanvuoittu massin boraspiriid dihte

Sámediggi hálida deattuhit ahte boazodoalu ceavcinvejolašvuohta sihke kultuvrralaččat ja ekonomalaččat lea áitojuvvon mángga guovllus.

1.3 Eambo boazodoalu ovdáneami birra

Eambo buvttadeapmi

Vuodđun Sámedikki mearkkašumiide lea Ekonomalaš lávdegotti oppalaš rehketdoallu ja Boazodoallohálldahusa ressursarehketdoallu. Maŋgel mánga heajos buvttadanjagi lea oppalašbuvttadeapmi juohke ealihanbohcco nammi (lassáneapmi ja njuovvan) garrasit lassánan. Earenoamážit lea dat lassánan Tromssas, Oarje-Finnmárkkus ja Kárášjogas. Njuovvanbuvttadeapmi gal lea ain vuollin. Oppalašbuvttadeami lassáneapmi lea baicca dagahan ahte boazolohku lea lassánan. Daidda orohagaide gos eai leat ollásit geavahan ressursavuoddu, lea dat leamaš buorre ovdáneapmi. Dain orohagain gos lea dássehisvuolta guohtuneatnamiid ja boazologu gaskkas, čuohcá dakkár lassáneapmi hejot guhkit áiggi vuollái ja lasiha vahágiid. Hástalussan ovddosguvlui šaddá ge lasihit njuovvama buriid jagiid, vai boazolohku ii lassán eambo go maid ekologalaččat gierdá.

Earenoamážit lea Oarje-Finnmárkkus gáržžes dilli, gosa boazodoallostivra 30.01.2002 mearridii sullii 64 300 bohcco alimus boazolohkun geasseorohagaide, ja gos 01.04.2002 boazodoalodieđáhusaid mielde ledje sullii 73 000 bohcco. Njuovvanbáhpiriid vuodul 2002 čavčča ja 2003 dálvvi leat lasihan njuovvama, muhto eai doarvái bissehit boazologu lassáneami. Vuordimis dáidá Oarje-Finnmárkku boazolohku 01.04.2003 leat badjel 80 000 bohcco.

Boazodoalu bargoveahka ja rektutteren

Sámediggi šállosa go ii gávdno oppalaš strategiija dasa ahte dásedit ain beasaše ođđa olbmot boazobargui. Eaktodáhtolaš ortnet vuovdit doaluid lea buorre ortnet orohagain gos leat beare ollu doalut guohtunressursaid ektui, muhto dat ii berre leat áidna struktuvrralaš doaibmabidju bargoveaga heiveheamis. Sámediggi áigu evttohit ahte ásuhuvvojit ovdaláigge penšuvdnaortnegat olbmuide geat leat badjel 50 jagi, vai šaddá buoret heiveheapmi doaluid ja ressursavuoddu gaskka, muhto maddái vai eanet nuorat ožžot vejolašvuoda ovdánit boazodoalus. Ovdamunni ovdaláigge penšuvdnaortnegiin doaluid vuovdimiid ektui, lea ahte ovdaláigge penšuneremiin doalaha olmmoš gullelašvuoda boazodoallokultuvrii ja lea ain resursan boazodoalus, seammás go penšuneren addá báhcán doaluide buoret ekonomalaš vejolašvuodaid.

Máŋgga orohagas leat unnán mánát ja nuorat, iešgudetge áššiid geažil. Earret eará eai leat šat bearrašiin nu olu mánát go ovdal, ja leat olu aktonas boazodoallit geain eai leat árbbolaččat. Sámedikki oainnu mielde eai leat doarvái boahtteáiggi boazobargit. Boazodoallu dárbbáša nuorra bargonávccaid ja gelbbolašvuoda. Muhtun orohagain lea dál juo vearrás dilli dan dáfus. Ulbmillaš doaibmabijuid haga sáhttet muhtun orohagat šaddat dillái mas váilu kultuvrralaš bissovašvuolta ja gelbbolašvuolta. Muhtun doaibmabidju livččii ásahit buolvvaidheivehanortnegiid. Dat ii lasit bistevaš doaluid boazoealáhussii, muhto attašii nuoraide vejolašvuoda beassat juolggi nala ealáhusas, seammás go boares buolva ain bargá boazodoalus. Dálá aktiiva boazodoallonuoraid dilli ii leat dohkálaš. Sámediggi áigu evttohit ahte ásahuvvo ortnet mii addá gaskaboddosaš doaluid nuoraide dahje ahte ásahuvvojit guovttebuolvvadoalut. Evttohus ii gáibit láhkariעדadusaid ja sáhtta dakkaviide álggahuvvot.

Ovttadássašvuoda hástalus

Ekonomalaš lávdegotti oppalašrehketdoallu čájeha ahte boazodoalu iežas dienas lea unnon maŋemus 10 jagi. Seammás leat golut lassánan. Dat mielddisbuktá ahte dađistaga eanet boazodoallobearrašat eai birge muđui

go unnimustá okta bearrašis lea dienasbarggus olggobealde boazodoalu. Dat geanohuhtá nissonolbmo saji boazodoalus.

Dasa lassin čájeha Oppalašrehketdoallu eahpedássásaš sohka-bealjuogu doallojođiheddjiid gaskkas. Sámediggi váillaha buoret plánejuvvon ovttadássásašvuodabarggu boazodoalus.

1.4 NILF rapporta 2002-9 Boazodoallu – ođđa gaskaoamit, eambbo árvoháhan

Dümmá šiehtadallamiin sohpe bealálaččat ahte Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (*Norrga eanandoalloekonomalaš dutkaninstitutta*) NILF, biddjo guorahallat doarjjaortnegiid doaluide ja boazoserviide. NILF rapporta almmuhuvvui ovdal 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiid ja šattai vuodđun NBR gáibádusaide ja Stáhta fáldagaide boazodoallošiehtadallamiin.

Stuorimus rievdadanevttohusat rapporttas leat ahte dálá buvttandoarjja ja doalloarjja muhtun muddui evttohuvvo lonuhuvvot buvttadanvuottuin, mas doalut ožžot máksojuvvo proseantamearriduvvon doarjaga oppalaš biergobuvttadeami ja eará buktagiid árvvu vuodul. Sisaboahčuogu dihte doalahuvvo doalloarjjaortnet, muhto olu vuollegit doarjagiin go dál. NILF evttoha doalahit miessenjuovvandoarjaga ja árranjuovvandoarjaga. 2003/2004 šiehtadallamiid ovdal muitalii finansministtar ahte ráđdehus áigu ásahit seammalágan vearroortnega boazodoalus go eanandoalus, gč. NILF evttohusa. Ortnet sisttisdoallá ahte vuodđogearas positiiva ealáhusdientnasis šaddá 36 000 kr, ja dasa lassin 19 proseanta sturrosaš proseantagearus dietnasis gaskal 36 000 kr ja 170 211 kr. Ráđdehus evttoha ahte boazodoallogearas gustogoahká 2003 sisaboahčuogi rájes.

1.4.1 Sámedikki mearkkašupmi NILF rapportii

Sámediggi lea guovtte geardde ovddidan oainnus NILF rapporta dáfus, vuosstaš geardde diehtujuohkinsemináras maid NILF lágidiid 2002 čakčamánu, ja dasto cealkámušas 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiid birra. Sámediggi lea gal mielas dálá ekonomalaš gaskaomiid rievdadeapmái. Sámediggi lea dahkan árvoštallamiid rapportta loguid ja dieđuid vuodul ja guorahallan váikkuhusaid NILF evttohusas iešguđetge doallosturodagaid ektui. NILF evttohus mielddisbuktá unnit doarjagiid doaluide main leat unnit go sullii 300 bohcco ja eambbo doarjagiid doaluide main lea stuorit boazolohku. Easkaálgi nuorat ožžot unnit doarjagiid, seammás go doalut main lea alla boazolohku, ožžot eambbo doarjagiid. Heajos guohtundilli ja/dahje stuora boraspirevahágat maid váikkuhus lea unnán buvttadeapmi, dagaha unnit doarjagiid. Ahte boazodoallošiehtadusas ii vuhtii váldo ahte bohccot maid boazodoallit masset boraspiriide sáhttet rehkenastojuvvot njuovvangáibádussii vai boazodoallit ožžot doarjagiid, sáhtta mielddisbuktit ahte guovllut gos leat ollu boraspiret gártet olggobeallái boazodoallošiehtadusa vuogádaga.

Vai ortnet mas doarjja addo buvttadeami mielde galgá doaibmat, fertejit njuovvanvejolašvuodat buorránit. Sámediggi bivdá dan dihte ahte biddjojit johtui doaimmat mat buoridit njuovvama ja viidáset buvttadeami infrastruktuurra. NILF evttohan vearrogeossosiid lasiheapmi ja buvttadansturodaga buvttadanvuoiu addá oppalaččat eanemus doarjagiid stuorimus doaluide. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa rievdadusa konsekvanssat ealáhusii veardádallojuvvo oktiilaččat.

1.5 Boazodoallošiehtadus

1.5.1 Sámedikki meannudeapmi 2002/2003 boazodoallošiehtadusa dáfus

Sámediggi meannudii 2002/2003 boazodoallošiehtadusa Sámedikki ollesčoahkkimis miessemánu 29. beaivvi áššin 20/02. Sámediggi čujuhii čuovvovaš beliide 2002/2003 šiehtadallamiid dáfus:

- Álkidit doarjjaortnegiid doaluide. Unnimusgáibádus buvttadeapmái doaluide main lea ealáhusdoaima ja boazolohku mii lea alimus boazolohkomeari siskkobealde berre leat olgguldas ja áidna eaktu oazžut daid iešgudetge doarjagiid.
- Ealáhusa ekonomalaš dilálašvuohta. Lasihit doarjjameriid sihke dain doarjagiin mat leat buvttadeami duohken ja dain mat eai leat buvttadeami duohken, buoridan dihte ealáhusa ekonomijja.
- Duodjeovddidanprográmma. Sámediggi evttoha lasihit ruhtadeami boazodoallošiehtadusas Sámediggái.
- Struktuvrralaš dilálašvuođat. Ulbmillaš bargiidháhkan ja heivvolaš buolvvaidgaskasaš ortnegat.
- Njuolggadusat boazonjuovvamii/Duodaštit njuovvanbohccuid logu. Heivehit árbevirolaš njuovvama ja ávkkástallat buot osiid bohccos.

Boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas celkkii Sámediggi ahte sii leat duhtavaččat dainna go šiehtadallamat čadahuvvojedje sihke sámegillii ja dárogillii. Muđui lei Sámediggi duhtavaš dainna go árvoháhkanprográmma ruhtadeapmi lassánii 7 miljovnnas 7,7 miljovna kruvdnu.

Sámediggi evttohii ahte bealálaččat guorahallet movt nannet nissonolbmuid oassálastima boazodoalus.

Boazodoallošiehtadallamiid bealálaččat eai vuoruhan duodjeovddidanprográmma, vaikko dat lea deatalaš boazodollui ja árvoháhkanprográmmii.

Sámediggi dovddahii duhtavašvuođa dainna go doaluid ja boazodoalloserviid doarjjaortnegat guorahallojuvvojit, muhto seammás anii váidalahttin go eai gáibit ahte guorahallanasahus galgá máhttit sámegiela ja dovdat sámi kultuvrra ja boazodoalu (Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning/*Norgga eanandoalloekonomalaš dutkaninstitubtta*).

1.5.2 Sámedikki cealkámušat 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiidda

2003/2004 boazodoallošiehtadallamiin ovddidii Sámediggi oaiviliid čuovvovaš áššiide:

- Boazodoalu ekonomalaš dilálašvuohta
- Duodji
- Buolvvaidgaskasašortnegat
- Kommentárat NILF guorahallamii ekonomalaš gaskaomiid birra

1.5.3 Šiehtadallanbohtosat 2003/2004 šiehtadallanjagi ovddas

2003/2004 boazodoallošiehtadusa rámma lea 95 mill. kruvdno, earret juolludemiid radioaktiiva nuoskkideami vuostá ja boazodoalu vearroeahpádusaid árvvu. Dat lea 5,9 mill. kr. unnit go 2002/2003 boazodoallošiehtadus.

2003/2004 boazodoallošiehtadusa olis juolluduvvo Boazodoalu ovddidanfondii 36,5 mill. kr. Jagi 2002/2003 šiehtadusas lei juolludeapmi 45,3 mill. kr.

Boazodoalu ovddidanfoanddas várrejuvvo:

- 4,5 mill. kr. dutkamii ja bagadallamii jagis 2003
- 2,0 mill. kr. Sámi ovddidanfondii doarjut lotnolasealáhusaid main boazodoallu lea oassin
- 1,0 mill. kr. riidoeastadeaddji doaimmaide jagis 2003
- 7,7 mill. kr. Boazodoalu árvohahkanprográmmii
- 10,0 mill. kr. rádjái doaluid lotnumii ja eará struktuvradoaimmaide orohagain gos lea dárbbášlaš heivehit doaluid logu ja boazologu
- 1,0 mill. kr. nissondoaimmaide,
- 0,7 mill. kr. gokčat doarjjavuogádaga rievdadeami goluid
- 1,5 mill. kr. boazodoalu fágareiveortnegii
- 0,5 mill. kr. radiobielluid industrialiseremii

Buvttadandoarjaga sadjái boahtá buvttadanvuoiu. Buvttadanvuoiu rehkenasto proseantameriin 25% buot divatgeatnegahtton biergovuovdimis ja eará boazodoalldietnasiin.

Miessenjuovvandoarjja unniduvvo 225 kruvnnos 150 kruvdnui miesi nammii. Miessenjuovvandoarjaga ulbmil lea movttiidahttit stuorimus vejolaš buvttadeapmái ráddjejuvvon luondduvuođus. Miessenjuovvan sáhtta eastadit stuora boraspirevahágiid ja vahágiid lássahuvvan guohtuneatnamiid ja dakkáriid geažil.

Árranjuovvandoarjja galgá gustot Tromssas ja Finnmárkkus, ja dán jagi doarjjasturrodagat doalahuvvojit. Ortnegea ulbmilin lea movttiidahttit njuovvat geasse-/čakčaorohagain seastin dihte dálveorohagaid.

Doalldoarjja unniduvvo dovdomassii, 50 000 kruvnnos 10 000 - 25 000 kruvdnui doalu nammii. Nuorat vuollel 30 jagi ožžot 25 000 kruvdnosá liigedoarjaga vuosttaš golbma jagi maŋŋel go leat ožžon doalu.

Náittusguoibmedoarjja unniduvvo 50 000 kruvnnos 25 000 kruvdnui.

Ráhkadedje golbma liige čoahkkingirji ja NBR ovddidii vel čoahkkingirjelasáhusa:

1. Gokčat goluid doaibmabijuide radioaktiiva nuoskkideami vuostá.
2. Bivdit Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (*Norgga eanandoalloekonomalaš dutkaninstitutta*) guorahallat ortnegiid ja juolludemiid Boazodoalu Ovddidanfoandda olis, ja ovddeš juolludemiid márkanovddidandoaimmaide. Šiehtadallanbealálaččat ledje ovttaoavilis čuovvovaš áššiid bivdit guorahallat:
  - Guorahallat dálá ortnegiid ja juolludemiid Boazodoalu ovddidanfoandda olis, dasa lassin ovddeš juolludemiid márkanovddideaddji doaibmabijuide. Guorahallan galgá ovttas geahččat Boazodoalu ovddidanfoandda juolludemiid, boazodoalu Árvohahkanprográmma ja Sámi ovddidanfoandda juolludemiid.
  - Dálá čálgoortnegiid (buresbirgenortnegiid)
  - Dálá fievrredádoarjjaortnegiid
3. Ovttageardde sirdit 10 mill. kr. Boazodoalu ovddidanfoanddas 75. postii *Goluidvuolidan- ja njuolgo doarjagat*. Ovttageardde ruhtasirdin galgá gokčat buvttadandoarjjaortnegea lassigoluid jagis 2003.
4. Čoahkkingirjelasáhus NBR:s boraspiriid birra.

1.5.4 Sámedikki mearkkašumit šiehtadallanbohtosiidda

Evttohuvvon ođđa doarjavuogádat rapporttas 2002 – 9 Reindrifft – nye virkemidler, økt verdiskapning (*Boazodoallu – ođđa gaskaoamit, eambo árvoháhkkan*) maid - Norsk institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (*Norrga eanandoalloekonomalaš dutkaninstituthta*) lea ráhkadan, lei vuodđun Stáhta fálaldahkii boazodoallošiehtadallamiin, ja 2003/2004 loahpalaš boazodoallošiehtadussii.

2003/2004 boazodoallošiehtadussii juolluduvvui 95,0 mill. kr., earret juolludemiid radioaktiiva nuoskkideami vuostá ja boazodoalu vearrogeahpádusaid árvvu. Dat lea 5,9 mill. kr. unnit go 2002/2003 boazodoallošiehtadus. Dán jagi ekonomalaš rámma lei 103 mill. kruvnnu, earret juolludemiid radioaktivitehta nuoskkidemiid vuostá.

Bealálaččat šiehtadalle sirdit 2.1 mill. kruvnnu dan rámmas Boazodoallohálddahussii 2003 Stáhtabušehtas. Dat mearkkašii ahte boazodoallošiehtadusa rámma unnui 103 mill. kruvnnos 100,9 mill. kruvdnui. Radioaktivitehta nuoskkideami goluid gokčama árvvoštallet máksit 5,0 mill. kruvnnu ja boazodoalu vearrogessosa árvu árvvoštallo šaddat sullii 6 mill. kruvnnu (Stáhta proveny-vahát). Jus vearrogessosa árvu šaddá nu go Stáhta árvvoštallá, de doalahuvvo rámma nu go lei unnideami maŋŋel, 100,9 mill. kruvnnu.

Sámediggi háliida namuhit ahte livččii leamaš buoret ahte vearrogeahpideapmi ii livčče boahán boazodoallošiehtadusa rámma unnideapmin. Dat livččii nannen boazodoallošiehtadusa ekonomiiija.

Vearrogeasus boazodoalus

Sámediggi lea duhtavaš dainna go boazodoallu oažžu sullasaš vearrogeahpidemiid go eará vuodđoaláhusat, ja go ortnet gusto buot boazoeaiggádiidda geat dinejit boazodoalus, ii ge dušše doaluide. Lea gal goitge nu ahte stuora oassi boazoeaiggádiin eai ane ávkki vearrogessosis vuollegis sisaboađu geažil (gč. NILF-rapportta 49. s). Sámediggi atná dárbbaslažžan ahte boazodoallošiehtadusa eará ortnegiin lea dakkár dienasmearmi mii njulge bonjuvuodaid maid vearregeahpádus mielddisbukta boazodoallobearrašiidda geain lea unnán vearovuloš dienas.

Doarjjaortnegat doaluide

Jus galgá olahit doarjaga, galgá doalloeaiggádis leat unnimustá 30 000 kruvdnosaš divatgeatnegahtton dienas mii boahá bohccobierggu vuovdimis. Lassin unnimusgáibádussii maid galgá dinen duodaštuvvon biergobuvttadeamis, de šaddá buot eará boazodoalloguoksi ealáhusdinas ealáhusskovis biddjot vuodđun buvttadanvuoittu rehkanastimis. Sámediggi lea duhtavaš dainna go unnimusgáibádus olahit doarjaga lea vuoliduvvon, nu ahte eanet boazoeaiggádat oažžugohtet boazodoalu doarjagiid.

Sámediggi lea muđui duhtavaš go šiehtadus movttidahtta eambo árvoháhkamii boazodoalus ja go duodjesisaboadut, viidássetbuvttaduvvon biergu ja eará oasis bohccos maid galget rehkanastot doarjaga/buvttadanvuoittu sturrodahkii. Boazodoalu doarjjaortnegat leat ovdal atnán dušše biergobuvttadeami dienasin ja *oppalaš* buvttadeapmi ii leat čalmustahtton. Dan geažil ii leat nissonolbmuid árvoháhkkan ja sisaboahtu doarvái árvvus adnojuvvon ja dat lea geanohuhtán nissonolbmuid saji boazodoalus. Iešguđetge doaluid bargonávccat leat iešguđetláganat ja dat erohusat bohtet váikkuhit dietnasii ja buvttadanvuoittu ođđa doarjjaortnegiin. Jus doalus leat golbma olbmo, de lea sis buoret vejolašvuohta oažžut stuorit buvttandoarjaga lassi árvoháhkamis go doalut main lea dušše okta olmmoš. Sámediggi lea ovdal čujuhan ahte vejolašvuohta lassi árvoháhkamii leat ráddjejuvvon danne go njuolggadusat, lágat ja

ráinnasvuodagáibádusat leat hehtten smávit njuovvamiid ja bohcco iešguđetge osiid viidásetbuvttadeami vuovdima vást. Sámediggi lea ávžžuhan ja ávžžuha ain ložžet boazonjuovvannjuolggadusaid, oassin movttiidahttit márkanulbmillaš buvttadeami ja lassi árvoháhkama boazodoalus. Sámediggi ii ane doarvájain ahte dušše 10 bohcco doalu nammii sáhttet vuvdot báikkálaččat. Árbevirolaš njuovvama ovddideapmi ja heiveheapmi ja bohcco osiid viidásetbuvttadeapmi livččii galgan leat guovddáš oassin dán jagi boazodoallošiehtadallamiin. Dakkár heiveheapmi han rabašii vejolašvuoda lassi árvoháhkamii ja váikkuhivččii positiivvalaččat boazodoalu bargoháhkamii.

Buvttadanvuoitu lea 25 % ealáhusdientnasis mii lea almmuhuvvon ealáhuskovis. Go ealáhusdientnasis almmuhuvvo ealáhuskovis, de galgá das máksit 24 % lassiárvodivvaga. Danne lea buvttadanvuoitu ávki árvoháhkama čalmmustahttima oktavuodas ráddjejuvvon.

Momsafriddajvuohta duojs ja eará buvttadeamis lotnolasat buvttadanvuoittuin baicca čalmmustahtášii stuorit oasi boazodoalu árvoháhkamis. Duodjebuvttadeamis ferte jođáneamos lági mielde lassiárvodivat váldot eret.

Sámediggi čujuha dasa ahte ođđa buvttadanvuoitoortnet dáidá unnidit dakkár boazoeaiggádiid dietnasiid geat easka leat bargame alcesesaset ealáhusa ja boazoeaiggádiidda dain guovlluin gos leat stuora boraspirevahágit. Daid olbmuid dietnasis dáidá unnut danne go ovddeš buvttadandoarjja lea unnon. Buvttadanvuoitu lea eanemus ávkkálas stuora doaluide.

Sámediggi lea duhtavaš dainna go lea ásahuvvon lassidoarjjaortnet nuorra easkaálgi boazodolliide go buvttadandoarjja lea unnon. Sámedikki oaivila mielde lea ortnet goitge gáržžiduvvon danne go gusto dušše 3 jagi ja go dat gusto dušše boazodolliide geat ožžot doalu go leat nuorabut go 30 jagi. Dien ortnega dáidet hui moattis sáhttit ávkkástallat.

Sámediggi lea duhtavaš dainna go árranjuovvandoarjjaortnet viiddiduvvo maiddá Tromssa orohagaide, ja ahte 2002/2003 mearit doalahuvvojit. Sámediggi háliida deattuhit ahte lea deatlaš ložžet njuovvanáigemiid. Earenoamážit Tromssas dáidá leat vuogas viiddidit ortnega maiddá njuovvamiid juovlamánu lohppii, danne go doppe šaddet dávjá maŋidit njuovvama juovllaid duohkáii unnán muohttaga geažil.

Nissonprofiila dán jagi boazodoallošiehtadusas lea geanohuvvan danne go náittusguoibmedoarjja lea beliin unnon 2002/2003 ektui. Jus galgá buhtadit náittusguoibmedoajaga lassi árvoháhkamiin/buvttadeamiin ferte vuovdit omd dujiid kr. 100 000 ovddas. Sámedikki mielde lea váidalahtti ahte šiehtadusa ruđat mat njuolggá movttiidahttet nissonolbmuid oasálastima boazodolliid unnduvvo. Eanas sámi nissonat eai leat ávkkii ožžon dien doarjagis danne go olu boazodoallonissonat dál leat dietnabarggus olggobeale boazodoalu. Ja Sámediggi háliida čujuhit mávssolašvuoda das ahte nissonolbmot movttiidahttojit bargat oasse- dahje ollesáiggi boazodoalus. Go nissonolbmot oassálastet buot beliin boazodoalus, de dat váikkuha ealáhusa birrasii, muhto deatlaš lea maid ahte nissonolbmot barget dávjá deataleamos barggu ovddidit boazodoalu kultuvrralaš beliid.

Sámediggi lea positiiva boazodoalu ekonomalaš gaskaomiid rievdademiide, muhto háliida deattuhit ahte šiehtadallon ortnegat beare unnán leat ávkin doaluide main lea gaskamearalaš boazolohku. Buoret juohkinprofiila ávkkuhivččii buorebut ovddidit nana bistevaš kultuvrralaš, ekonomalaš ja ekologalaš boazodoalu, go dálá šihthuvvon ortnegat.

Boazodoalu ovddidanfoanda (BOF)

Sámediggi lea álggahan 5-jagi duodjeovddidanprográmma man ulbmilin lea laktet duoji árvvu, seammás go duodji šattašii stuorit sisabohtogáldun maiddá boazodollui lassi árvoháhkama bokte. Boazoealáhus šaddá gievrrat ekonomalaš rievdadusaid dáfus seammás go nissonolbmuid oassálastin boazodoalus lassána. Sámediggi lea dan oktavuodas evttohan lasihit juolludemiid SOF:ii 2 miljovnnas 4 miljovdnii. Sámediggi mearkkaša ahte šiehtadallanbealálaččat eai dorjon dakkár lasiheami.

Sámediggi atná buorren go šiehtadallanbealálaččat leat ovttaoivilis oppalaččat guorahallat Boazodoalu ovddidanfoandda juolludemiid ja doarjagiid.

Sámedikki mearrádušas diimmá boazodoallošiehtadusa oktavuodas čujuhii Sámediggi ahte lea váttisvuhta go unnit go 50 % boazodoallošiehtadusa ruđain boahťá ávkin boazodoallobearrašiid. Guorahallan lea danne dárbbalaš, vai sihkkarastit ahte boazodoallošiehtadusa ruđat duođai mannet árvoháhkama nannemii ja boazodoallobearrašiid sisabohtovuodu nannemii. Sámediggi atná buorren go 2 miljovdnasaš juolludeapmi Sámi ealáhusfondii maid boahťá dakkár guorahallama vuollái. Sámediggi lea olu jagiid atnán stuora ruhtasupmiid nannet iešgudetlágan ealáhusdoaimmaid mat leat čadnon boazodollui. Sámedikki bargu lotnolasealáhusaid oktavuodas lea eahpitkeahťá leamaš hui mávssolaš boazodoallobearrašiid.

Fágareiveortnegat

Boazodoalu fágareiveortnegii lea juolluduvvon 1,5 mill. kruvno. Sámediggi lea duhtavaš dainna go šiehtadallanbealálaččat ledje ovttaoivilis boazodoalu oahpahallanortnega ruhtadeami ja joatkima dáfus. Sámediggi lea cealkámušastis 2003/2004 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas evttohan oktiičaskit duoji ja boazodoalu oahpahuskantuvrraid, ja seammás bidjat daid stáhta ruhtadeami vuollái. Dat lea hástalussan boahťeáigái ásahtit riikkaviidosaš bistevaš oahpahuskantuvrraid duodjái ja boazodollui, ja seammás ásahtit fásta, buriid ruhtadanortnegiid sihke boazodoalu ja duoji várás. Sámediggi bovde ovttasbargui dán dáfus, vai addo vejolašvuhta eanet sámi nuoraide go dál, oazžut formála oahpahusa boazodoalus ja duojis.

1.5.5 Ovddasguvlui

Boazodoallu vásiha ahte muhtun láhkaregulereamat, njuolggadusat ja mearrádušat sihke gáržžidit ealáhusa árbevirolaš doaimma ja bargovuogi, ja headjudit bohccobierggu/buktaga kvalitehta. Elliidsuodjalanlága 13. § gielddá boazoeaiggádiid gáldet bohcco, dan galgá šibitdoavttir bargat. Dat mielddisbukťá lassigoluid boazoeaiggádiid. Boazodoalus lea guhkes gelbbolašvuhta ja máhttu gáldet, ja dat ii válđo vuhtii ođđa mearrádušain. Varis bohccuid gálden lea dárbbalaš sihke danne vai njuovvanboazun lea buoret, sihke bierggu ja deattu dáfus ja vai sáhtťá dápmat heargin/láidestanheargin. Dasa lassin fertejit ealus leat muhtun ráje gáskkihát.

Gazirdanniibbi geavahangiellidus (EØS njuolggadus 93/119/ES) hehte árbevirolaš boazodoalu doaimmaheami. Gazirdeapmi lea jođánis ja buorre goddinvuohki. Gielddus čájeha ahte mearrideaddji ásahtusain váilu gelbbolašvuhta dasa movt boazodoallu berre doaimmahuvvot. Boaltapistola ii sáhte adnot gazirdanniibbi sajis danne go dat ii leat heivvolaš meahcis adnot ja dat maid billista bierggu danne go boazu čolle gubmuid. Báhčín maid ii sáhte oalát boahťit gazirdeami sadjái.

Diet ovdamearkkat čájehit man deatlaš lea vuhtii váldit boazodoalu iežas máhtu odđa njuolggadusaid ja lágaid ráhkadeamis. Dálá bargovuohki ii leat dohkálaš.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20. b. 2003 dii. 11.35.

Ášši 19/03

Sámedikki 2003 bušehta revideren

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20. b. 2003 dii. 11.35.

I Áššebáhpirat

- KRÐ`s foandarehketdoallu 551 Regiunála ealáhusovddideami foanda fylkkain ja gielddain – juolludusreive beiváduvvon 10.01.03 (min referánsa JASS 03/73-1)
- Stáhtabušehta 2003 kap 540, poasta 50 Sámediggi, kap 540, poasta 54 Sámeálbmotfoandda buvttadeapmi ja kap 552, poasta 72 Nášunála doaimmat regiunála ovddideapmái – Gielda- ja regiunáldepartemeantta juolludusreive beiváduvvon 21.01.03
- Stáhtabušehta 2003 kap.856 mánáidgárddit, poasta 50 Doarjagat Sámi mánáidgárdefálaldagaide – Mánáid- ja bearašdepartemeantta juolludusreive beiváduvvon 13.01.03
- Stáhtabušehta 2003 kap.320 Dábálaš kulturdoaimmat poasta 53 Sámi kulturdoaimmat – Kultur- ja girkodepartemeantta juolludusreive 13.11.02
- Stáhtabušehta 2003 kap.206 poasta 50 Doarjagat Sámediggái – Oahpahus- ja dutkandepartemeantta juolludusreive beiváduvvon 28.11.02
- Stahtabušehta 2003 kapihttal 701 poasta 21 – Dearvvášvuohtadepartemeantta juolludusreive Sámediggái beiváduvvon 25.03.03

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámedikki 2002 rehkedoallu čájeha *ru 5 855 321* sturrosaš badjebáhcaga. Ođđajuogadeapmi 2003 bušehtas oidno vuolábeale tabeallas ja poasttaid čilgehusas.

Poasta Namahus	Bušehtta 2003	Čadnojuvvon ruđat	Interreg stáhtalaš oassi	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušehtta 2003
01 Politihkalaš jodiheami doaibmagolut	12 386 000	-	-	-	-	12 386 000
01 Hálldahusa doaibmagolut	49 991 000	-	497 900	1 057 000	1 554 900	51 545 900
22 Sierra doaibmagolut	3 875 000	-	-	2 542 371	2 542 371	6 417 371
51 Ealáhusovddideapmi	24 667 000	-	-	-	-	24 667 000
52 Kultuvra	30 724 000	-	-	-	-	30 724 000
53 Sámeigiella	34 500 000	-	-	-	-	34 500 000
54 Biras- ja kultursuodjalus	10 805 000	-	-	1 866 950	1 866 950	12 671 950
55 Eará doarjagat (pol. doaibma)	5 000 000	275 000	-	-	275 000	5 275 000
56 Oahpaheapmi	22 202 000	12 409 078	-	-	12 409 078	34 611 078
57 Rikkaidgaskasaš ovttasbargu	1 700 000	-	200 000	389 000	589 000	2 289 000
57 Interreg, stáhtalaš oassi	-	-	5 602 100	-	5 602 100	5 602 100
58 Sámeálbmotfoand	-	7 419 150	-	-	7 419 150	7 419 150
59 Dearv.- ja sosiálalbmáluššan	4 500 000	-	-	-	-	4 500 000
60 Arkíva-, girjeráđjo- ja diehtoj.bálvalus	5 396 000	-	-	-	-	5 396 000
61 Dásseárvodoaibmajijut	500 000	-	-	-	-	500 000
Submi	206 246 000	20 103 228	6 300 000	5 855 321	32 258 549	238 504 549

Vuolláičála: _____ / _____

Čoahkkingirji čállit: Inga H. Skarvik ja Osmald Gr

Vuolábeale tabeallas lea jagi 2002 *ru 5 855 321* sturrosaš badjebáhcaga juogadeapmi čilgejuvvon lagabui. Badjebáza juogaduvvo ođđasis čuovvovaš doaimmaide:

Poasta	Namahus	Ođđajuogadeapmi 2003 bušehtas
	2002 badjebáza ođđajuogadeapmái	5 855 321
	Čadnojuvvon ruđat	
54	Biras- ja kultursuodjalus	1 636 950
57	Rikkaidgaskasaš ovttasbargu	389 000
I	Čadnojuvvon ruđat buohkanassii	2 025 950
	Ođđajuogadeapmái báhcá	3 829 371
	Friijageavaheapmái	
01	Hálddahusa doaimmagolot	
	- E-Sápmi	607 000
	- Sámi giellalávdegoddi	300 000
	- Doarjjahálddašaprošakta	150 000
		1 057 000
22	Sierra doaimmagolot	
	Oahpponeavvovráhkadeapmi (FoU)	740 000
	Arkiivavuogádat	500 000
	Politiikkalaš álgagat	100 000
	Dásseárvokonferenssa	300 000
	Sámi vuoigatvuodál./Finnmárkkuláhka	902 371
		2 542 371
54	Biras- ja kultursuodjalus	230 000
	Friijarudaid ođđajuogadeapmi	
II	buohkanassii	3 829 371
	Submi (I + II)	5 855 321

Vuolábeale tabeallain oaidná dárkileappot mo ođđasisjuogadeapmi juohkása iešguđet poastaide jagi 2003 bušehtadárkkisteami vuodul:

Poasta 01 Doaimmagolot

Hálddahusa doaimmagolot

Poasta	Namahus	Bušehtta 2003	Interreg stáhtalaš oassi	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušehtta 2003
01	Hálddahus:	49 991 000	-	-	-	49 991 000
01	E-sápmi prošakta	-	-	607 000	607 000	607 000
01	Giellalávdegotti giellaprošavttaid doaimma nannen	-	-	300 000	300 000	300 000
01	Tekniikkalaš veahkki - ruđat Interregi	-	497 900	-	497 900	497 900
01	Prošakta doarjjahálddašepmi	-	-	150 000	150 000	150 000
	Submi	49 991 000	497 900	1 057 000	1 554 900	51 545 900

Ru 607 000 várrejuvvo E-sápmi prošavtta doaimmagoluide. Das máksojuvvo prošaktadirektevrra bálkka, ja vel guokte álggahuvvon ovdaprošavtta.

Sámedikki doaimmagolot Giellalávdegoddi lasihvvojit *300 000 ruvnnuin*. Ruđat galget geavahuvvot giellajoavkku doimmi (álggahit ja ovddidit giellaprošavttaid) ja giellaprošavttaid álggaheapmái.

Sámediggi oažžu ruđaid Interreg-oasseprográmmain Sápmi ja Áarjelsamien Dajve Interreg-prográmma hálddašeapmái. Dáid ruđain lea ru 497 000 sirdujuvvon Sámediggái ja galget geavahuvvot prográmma hálddašeapmái (ruđat teknalaš veahkkái).

Ru 150 000 várrejuvvo doarjajahálddašanprošektii. Gielda- ja guovludpartemeanta ja Sámediggi oassálastet prošeavttas. Prošeavtta váldoulbmil lea ásaht njuolggadusaid Sámedikki doarjjaortnegiid várás, mat dávistit ođđa ekonomijahálddašeami doarjjanjuolggadusaid doaibmagáibadusaid.

Poasta 22 Sierra doaibmagolut

Sierra doaibmagolut

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Ođđajuogadus bušeahhtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
22.1	Oahpponeavvoráhkadeapmi/FOU	1 800 000	740 000	740 000	2 540 000
22.2	Interreg doaibmagolut (Sámediggi Ruoþas)	250 000	0	0	250 000
22.3	Interneahhta/elektr. diehtujuohkin/arkiivavuogádat	1 300 000	500 000	500 000	1 800 000
22.5	Politiikalaš álgagat	0	100 000	100 000	100 000
22.7	Konfereansat (dásseárvokonfereansa)	425 000	300 000	300 000	725 000
22.8	Báikkálaš kantuvra Oslos	100 000	0	0	100 000
22.9	Sámi vuogiatvuodálávdegotti čuovvol./Finnmárkkuláka	0	902 371	902 371	902 371
Submi		3 875 000	2 542 371	2 542 371	6 417 371

Oahpponeavvoráhkadeapmi nannejuvvo 740 000 ruvnnuin vai oahpponeavvoráhkadeami doaibma (FoU-doaimmat) bisuhuvvo seamma dásis go 2002:s.

Ru 500 000 várrejuvvo ođđa dokumeantagiedahallanvuogádahkii. Ođđa vuogádaga háhkan dávista Sámedikki bajimus kommunikašuvdna- ja servicepolitihka, mii lea ovddidit geavaheaddjái heivehuvvon ja gollobevttolaš bálvalusaid neahtas. Sámedikki mihttomearri lea ahte ovdal 2005:

- galget elektrovnnalaš bálvalusat leat Sámedikki váldofálaldahkan geavaheaddjiide
- galgá elektrovnnalaš áššemeannudeapmi leat dábálaš ja dohkkehuvvon seammaláhkai go bábirčovdosatge
- galgá bálvalusfálaldat leat neahtas

Riikaarkiiva gáibida vel ahte stáhtalaš doaimmat galget geavahit arkiivačovdosiid, mat ollašuttet NOARK-4 (virggálaš arkiivamálle) gáibadusaid. Dálá arkiivavuogádat JASS lea vuodđuduvvon NOARK-3 mállii, iige skáhppojeaddji šat doarjjo geavaheaddjiid iige ođasmahte vuogádaga.

Politiikalaš álgagiidda várrejuvvo ru 100 000, maid Sámediggeráđđi sáhtta geavahit doaibmabijuide ja politiikalaš álgagiidda, maid muđui eai govčča Sámedikki doarjjaortnetgat. 2002 bušeahhtas lei várrejuvvon ru 160 000 dasa.

Ru 300 000 várrejuvvo dásseárvokonferensii, mii lágiduvvo Gironis miessemánus 2003. Dát konfereansa lei galgat lágiduvvot juovlamánus 2002, muhto maŋiduvvui 2003:ii. Dása ii leat várrejuvvon ruhta 2003:s.

Sámediggi vuoruha barggu Finnemárkkulágain ja várre dan geažil ru 902 371 dasa. Dát galgá gokčat goluid olggobeale juridihkalaš veahkkái, ja maiddái doaibmagoluid Sámedikki politiikkariidda ja hálddahussii diehtujuohkima, álbmotčoahkkimiid ja čuovvoleami oktavuodas Stuorradikki láhkameannudeami ektui.

Poasta 54 Biras- ja kultursuodjalus

Biras- ja kultursuodjalus

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
54.1	Kulturmuitosuodjalus - čadnojuvvon lohpadusat	1 500 000	1 636 950	1 636 950	3 136 950
54.2	Museat (Deanu musea)	9 305 000	230 000	230 000	9 535 000
Submi		10 805 000	1 866 950	1 866 950	12 671 950

Ruđain kulturmuitosuodjalussii lea konverterenáigemearri 2 jagi ja leat čadnojuvvon ruđat (Doarjjastivrra juolludusat). Sámediggi várre *ru* 1 636 950 sámi kulturmuitosuodjalussii jagi 2003 reviderejuvvon bušehtas.

Vidáseappot várrejuvvo *ru* 230 000 Museaide dainna eavttuin ahte ruđat máksojuvvojit Deanu museii.

Deanu musea oaččui 2003:s *ru* 230 000. Musea ii lean vel 2002 loahpas gáibidan ruđaid máksojuvvot. Sii čilgejit reivves ahte sivvan dasa lea go ovddasvástádus museas ii leat čielggaduvvon vel.

Poasta 55 Eará doarjagat

Eará doarjagat - dorjagat politihkalaš dobmii

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Čadnojuvvon ruđat	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
55.1	Sámi váldoorganisašuvnnat - čadnojuvvon ruđat	2 500 000	275 000	275 000	2 775 000
55.2	Sámedikki politihkalaš joavkkut	1 800 000	0	0	1 800 000
55.3	Opposišuvnna bargoeattut	700 000	0	0	700 000
Submi		5 000 000	275 000	275 000	5 275 000

Ru 275 000 várrejuvvo Sámi váldoorganisašuvnnaide. Lohpadus addui juovlamánus 2002 ja máksojuvvo easka 2003:s nu ahte dát ruđat leat čadnojuvvon.

Poasta 57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Interreg stáhtalaš oassi	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
57.1	Interreg - guovlluguovdasaš oassi	1 200 000	0	389 000	389 000	1 589 000
57.1	Interreg - Áarjelsaemien Davje jodiheapmi	0	200 000	0	200 000	200 000
57.1	Interreg - stáhtalaš oassi	0	5 602 100	0	5 602 100	5 602 100
57.2	Barentsovttasbargu	200 000	0	0	0	200 000
57.3	Eará riikkaidgaskasaš doaimmat	300 000	0	0	0	300 000
Submi		1 700 000	5 802 100	389 000	6 191 100	7 891 100

Ru 389 000 várrejuvvo Ruota Sámedikki hálddahušgoluide Interreg oktavuodas. Sámediggi oažžu ruđaid Interreg-oasseprográmmain Sápmi og Áarjelsaemien Davje Interreg-prográmma hálddašeapmái. Dáid

ruođain lea *ru 200 000* várrejuvvo Áarjelsaemien Dajve doibmii ja *ru 5 602 100* lea čadnojuvvon Interreg-ruhtadeami stáhtalaš oassái.

Evttohus 1, áirasis Willy Ørnebakk, Bba sámediggejoavku

Jos Sámediggi oažžu ruđaid Ealáhusdepartemeanttas ja/dahje Gielda- ja guovluddepartemeanttas E-Sápmi prošeaktii, de vuoruhuvvojit dat luvvejuvvon ruđain
- 40.000 ruvnnu Jáhkovuona mearrasámi museai – doaibmadoarjja

Sámediggi vuolggaha kampánjja oččodit geavahussii eanet sámi báikenamaid almmolaš oktavuodas.

Biddjojuvvo doarespolitihkalaš lávdegoddi oččodit ruovttoluotta manahuvvon bivdovuogiatvuodaid mearrasámi guovlluin.

Sámediggi áigu bargat viidáseappot oččodit Kultur- ja girkodepartemeantta juolludit investerendoarjaga odđa girjebussii oarjelsámeiguovllus.

Evttohus 2, áirasis Anders Urheim, Bba sámediggejoavku

Čujuhit Sámedikki bušehtameannudeapmái dievasčoahkkimis 04/02. Poasttas 5.4 Sámi kulturorganisašuvnnat – poasttas 52.4 – unniduvvui doaibmadoarjja DSJ – Doajmma Siebrre Julev-sábmei 97.000 ruvnnos 2002:s 50.000 ruvnnu 2003:s, oktiibuot 47.000 ruvnnu unnit. Dát lea 48.5% unnit, go buot eará organisašuvnnat ožžo eanet doarjaga 5,2% rájes 17,9%:ii.

DSJ doaibma lea lasihuvvon mealgat. Doaibma lea erenoamáš dehálaš sámi mánáide ja nuoraide julevsámi guovllus ja dainna barget váldoáššis sámi nuorat ieža. Organisašuvdna dárbbáša eanet ruđaid ja plánenvejolaš rámmaid, amas álggahuvvon ja plánejuvvon doaibmabijuid dárbbášit heaittihit dahje geahpedit, go dat buktá negatiivvalaš váikkuhusaid. Lea lunddolaš ahte organisašuvdna oažžu seamma ollu eanet go eará organisašuvnnat mat leat namahuvvon poasttas 5.4, kapihttalas 52.4.

Sámediggi juolluda 57.000 ruvnnosaš lassijuolludusa, bajábealde namuhuvvoma ektui, reviderejuvvon bušehtain 2003:s.

Evttohus 3, áirasis Geir Tommy Pedersen, NSRa ovttasbargojoavku ja Guovddašbellodat sámediggejoavku

Sámedikki ulbmilin ferte leat ásahit doarjjaortnega mas sámi eaktodáhtolaš organisašuvnnat sáhttet ohcat refušuvnna mánnageahččan goluide.

Evttohus 4, áirasis John Harald Skum, NSR ovttasbargojoavku ja GB sámediggejoavku

Sámedikki áigumuššan lea ásahit doarjjaortnega mas sámi organisašuvnnat sáhttet ohcat doarjaga dulkabálvalusaide.

Evttohus 5, áirasis Roger Pedersen, Sámi válgalihttu

Bihtánsámi viesu ollislaš ruhtadeapmi. Dat lea sullii 350.000 ruvnno. Lea sullii 6% supmis mii lea juogadeapmái reviderejuvvon bušeahtas. Dát gokčojuvvo dainna lágiin ahte sullii 6% lasáhusas eará poasttaide geahpeduvvo.

Evttohus 6, áirasis Stig Eriksen, Gaskka Nordlándá Sijdda

Bihtán sámi vissui biddjojuvvo 150.000 ruvdnosaš doaibmadoarjja.

22.3 geahpeduvvo 100.000 ruvnnuin ja 22.9 fas 50.000 ruvnnuin.

Evttohus 7, áirasis Terje Tretnes, NSR ovttasbargojoavku ja Guovddášbellodat sámediggejoavku

NSR ovttasbargojoavku ja Guovddášbellodat evttohit ahte Sámediggi juolluda vuodđudoarjaga Nuorttanástái ru. 200 000,- .

Dát ruhtaduvvo ná:

Váldo poasttas 22 „Sierra doaibmagolut“ čuoggá 22.3 (interneahtta/dihtor ja vuorkavuogádat).

Nie ahte dát poasta rievdá ná:

22.3 ru. 1.600 000

Evttohus 8, oktasaševttohus, buot joavkkut

Bihtán sámi vissui, Beiarb biddjojuvvo 100.000 ru. rádjái doaibmadoarjja. Poasta 22.3 geahpeduvvo 100.000 ruvnnuin.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 2 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 3 mearriduvvui 37 jienain.
- Evttohus 4 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 5 ja 6 gessojuvvojedje
- Evttohus 7 mearriduvvui 36 jienain.
- Evttohus 8 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Sámediggeráđi evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat, oktan mearriduvvun rievdadusaiguin.

IV Sáhavuorro- ja replihkkalistu

Sáhavuorro	Replihkka
------------	-----------

1	Svein Peter Pedersen (áššejođiheddji)	Willy Ørnebakk
2	Svein Peter Pedersen	
3	Willy Ørnebakk Willy Ørnebakk (evttohussii)	Geir Tommy Pedersen
4	Anders Urheim	Svein Peter Pedersen
5	Roger Pedersen	Anders Urheim
6	Geir Tommy Pedersen	
7	Stig Eriksen	
8	Terje Tretnes	Willy Ørnebakk Isak Mathis O. Hætta
9	Svein Peter Pedersen	Terje Tretnes
10	Jon Harald Skum	
11	Per A. Bæhr	Stig Eriksen Isak Mathis O. Hætta
12	Willy Ørnebakk	
13	Geir Tommy Pedersen	
14	Stig Eriksen	
15	Roger Pedersen	Anders Urheim Ann-Mari Thomassen Roger Pedersen
16	Willy Ørnebakk	
17	Janoš Trosten	
18	Geir Tommy Pedersen	
19	Stig Eriksen	
20	Willy Ørnebakk	
21	Per Solli	
22	Svein Peter Pedersen (áššejođiheddji) Birger Nymo (čoahkkinortnegii) Geir Tommy Pedersen (čoahkkinortnegii) Ragnhild Lydia Nystad (evttohussii)	

V Sámedikki mearrádus

Sámedikki 2002 rehketoallu čájeha *ru 5 855 321* sturrosaš badjebáhca. Ođđajuogadeapmi 2003 bušeahtas oidno vuolábeale tabeallas ja poasttaid čilgehusas.

Poasta Namahus	Bušeahhta 2003	Čadnojuvvon ruđat	Interreg stáhtalaš oassi	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
01 Politihkalaš jodiheami doaibmagolut	12 386 000	-	-	-	-	12 386 000
01 Hálldahusa doaibmagolut	49 991 000	-	497 900	1 057 000	1 554 900	51 545 900
22 Sierra doaibmagolut	3 875 000	-	-	2 185 371	2 185 371	6 060 371
51 Ealáhusovddideapmi	24 667 000	-	-	-	-	24 667 000
52 Kultuvra	30 724 000	-	-	357 000	357 000	31 081 000
53 Sámegeiella	34 500 000	-	-	-	-	34 500 000
54 Biras- ja kultursuodjalus	10 805 000	-	-	1 866 950	1 866 950	12 671 950
55 Eará doarjagat (pol. doaibma)	5 000 000	275 000	-	-	275 000	5 275 000
56 Oahpaheapmi	22 202 000	12 409 078	-	-	12 409 078	34 611 078
57 Rikkaidgaskasaš ovttasbargu	1 700 000	-	200 000	389 000	589 000	2 289 000
57 Interreg, stáhtalaš oassi	-	-	5 602 100	-	5 602 100	5 602 100
58 Sámeálbmotfoand	-	7 419 150	-	-	7 419 150	7 419 150
59 Dearv- ja sosiálabmáluššan	4 500 000	-	-	-	-	4 500 000
60 Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtoj, bálvalus	5 396 000	-	-	-	-	5 396 000
61 Dásseárvodoaibmabijut	500 000	-	-	-	-	500 000
Submi	206 246 000	20 103 228	6 300 000	5 855 321	32 258 549	238 504 549

Vuolábeale tabeallas lea jagi 2002 ru 5 855 321 sturrosaš badjebáhcaga juogadeapmi čilgejuvvon lagabui. Badjebáza juogaduvvo ođđasis čuovvovaš doaimmaide:

Poasta Namahus	Ođđajuogadeapmi 2003 bušehtas
2002 badjebáza ođđajuogadeapmái	5 855 321
Čadnojuvvon ruđat	
54 Biras- ja kultursuodjalus	1 636 950
57 Rikkaidgaskasaš ovttasbargu	389 000
I Čadnojuvvon ruđat buohkanassii	2 025 950
Ođđajuogadeapmái báhcá	3 829 371
Friijageavaheapmái	
01 Hálldahusa doaibmagolut	
- E-Sápmi	607 000
- Sámi giellalávdegoddi	300 000
- Doarjjahálldášánprošeakta	150 000
	1 057 000
22 Sierra doaibmagolut	
Oahpponeavvoráhkadeapmi (FoU)	740 000
Arkiivavuogádat	143 000
Politiikkalaš álgagat	100 000
Dásseárvokonferenasa	300 000
Sámi vuoigatvuodál./Finnmárkkuláhka	902 371
	2 185 371
52 Kultuvra	
Sámi Kulturviesut	100 000
Sámi kulturorganisašuvnnat	57 000
Sámi publikašuvnnat (Nuorttanásti)	200 000
	357 000
54 Biras- ja kultursuodjalus	230 000
	230 000
Friijaruđaid ođđajuogadeapmi	
II buohkanassii	3 829 371
Submi (I + II)	5 855 321

Vuolábeale tabeallain oaidná dárkileabbot mo ođđasisjuogadeapmi juohkása iešgudet poasttaide jagi 2003 bušehtadárkkisteami vuodul:

Poasta 01 Doaibmagolut

Hálddahusa doaibmagolut

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Interreg stáhtalaš oassi	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
01	Hálddahus:	49 991 000	-	-	-	49 991 000
01	E-sápmi prošeakta	-	-	607 000	607 000	607 000
01	Giellalávdegotti giellaprošeavttaid doaimma nannen	-	-	300 000	300 000	300 000
01	Teknihkalaš veahkki - ruđat Interreg:ii	-	497 900	-	497 900	497 900
01	Prošeakta doarjjahálddašepmi	-	-	150 000	150 000	150 000
Submi		49 991 000	497 900	1 057 000	1 554 900	51 545 900

Ru 607 000 várrejuvvo E-sápmi prošeavtta doaibmagoluide. Das máksojuvvo prošeaktadirektevrra bálká, ja vel guokte álggahuvvon ovdaprošeavtta. Jos Sámediggi oažžu ruđaid Ealáhusdepartemeanttas ja/dahje Gielda- ja guovluddepartemeanttas E-Sápmi prošeaktii, de vuoruhuvvojit dat luvvejuvvon ruđain - 40.000 ruvno Jáhkovuona mearrasámi museai – doaibmadoarjja.

Sámedikki doaibmagolut Giellalávdegoddái lasihuvvojit 300 000 ruvnuin. Ruđat galget geavahuvvot giellajoavkku doibmii (álggahit ja ovddidit giellaprošeavttaid) ja giellaprošeavttaid álggaheapmái.

Sámediggi oažžu ruđaid Interreg-oasseprográmmain Sápmi ja Áarjelsamien Dajve Interreg-prográmma hálddašepmái. Dáid ruđain lea ru 497 000 sirdojuvvon Sámediggái ja galget geavahuvvot prográmma hálddašepmái (ruđat teknalaš veahkkái).

Ru 150 000 várrejuvvo doarjjahálddašanprošeaktii. Gielda- ja guovluddepartemeanta ja Sámediggi oassálastet prošeavttas. Prošeavtta váldoulbmil lea ásaht njuolggadusaid Sámedikki doarjjaortnegiid várás, mat dávistit ođđa ekonomijahálddašemi doarjjanjuolggadusaid doaibmagáibádusaid.

Sámediggi vuolggaha kampánjja oččodit geavahussii eanet sámi báikenamaid almmolaš oktavuodas.

Poasta 22 Sierra doaibmagolut

Sierra doaibmagolut

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Ođđajuogadus bušehtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
22.1	Oahpponeavvoráhkadeapmi/FOU	1 800 000	740 000	740 000	2 540 000
22.2	Interreg doaibmagolut (Sámediggi Ruožas)	250 000	0	0	250 000
22.3	Interneahhta/elektr. diehtajuohkin/arkiivavuogádat	1 300 000	143 000	143 000	1 443 000
22.5	Politiikalaš álgagat	0	100 000	100 000	100 000
22.7	Konfereanssat (dásseárvokonfereansa)	425 000	300 000	300 000	725 000
22.8	Báikkálaš kantuvra Oslos	100 000	0	0	100 000
22.9	Sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvol./Finnmárkkuláhka	0	902 371	902 371	902 371
Submi		3 875 000	2 185 371	2 185 371	6 060 371

Oahpponeavvoráhkadeapmi nannejuvvo 740 000 ruvnuin vai oahpponeavvoráhkadeami doaibma (FoU-doaimmat) bisuhuvvo seamma dásis go 2002:s.

Ru 143 000 várrejuvvo ođđa dokumeantagiedahallanvuogádahkii. Ođđa vuogádaga háhkan dávista Sámedikki bajimus kommunikašuvdna- ja servicepolitihka, mii lea ovddidit geavaheaddjai heivehuvvon ja gollobevttolaš bálvalusaid neahtas. Sámedikki mihttomearri lea ahte ovdal 2005:

- galget elektrovnnalaš bálvalusat leat Sámedikki váldofálaldahkan geavaheaddjiide
- galgá elektrovnnalaš áššemeannudeapmi leat dábálaš ja dohkkehuvvon seammaláhkai go bábirčovdosatge
- galgá bálvalusfálaldat leat neahtas

Riikaarkiiva gáibida vel ahte stáhtalaš doaimmat galget geavahit arkiivačovdosiid, mat ollašuttet NOARK-4 (virggálaš arkiivamálle) gáibádusaid. Dálá arkiivavuogádat JASS lea vuodđduvuvvon NOARK-3 mállii, iige skáhppojeaddji šat doarjjo geavaheaddjiid iige ođasmahte vuogádaga.

Politiikalaš álgagiidda várrejuvvo *ru 100 000*, maid Sámediggeráđđi sáhtta geavahit doaibmabijuide ja politiikalaš álgagiidda, maid muđui eai govčča Sámedikki doarjjaortnetgat. 2002 bušeahtas lei várrejuvvon ru 160 000 dasa. Biddjojuvvo doarespolitiikalaš lávdegoddi oččodit ruovttoluotta manahuvvon bivdovuoigatvuodaid mearrasámi guovlluin.

Ru 300 000 várrejuvvo dásseárvokonferensii, mii lágiduvvo Gironis miessemánus 2003. Dát konfereansa lei galgat lágiduvvot juovlamánus 2002, muhto mañiduvvui 2003:ii. Dása ii leat várrejuvvon ruhta 2003:s.

Sámediggi vuoraha barggu Finnmárkkulágain ja várre dan geažil *ru 902 371* dasa. Dát galgá gokčat goluid olggobeale juridihkalaš veahkkái, ja maidái doaibmagoluid Sámedikki politiikkáriidda ja hálddahussii diehtjuohkima, álbmotčoahkkimiid ja čuovvoleami oktavuodas Stuorradikki láhkameannudeami ektui.

Poasta 52 Kultuvra

Kultuvra

Poasta	Namahas	Bušeahtta 2003	Ođđajuogadus bušeahtas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahtta 2003
52.1	Sámi kulturfoanda	8 837 000	0	0	8 837 000
52.2	Sámi lágádusat (ovddeš Lágádusdoarjja)	1 573 000	0	0	1 573 000
52.3	Sámi kulturviesut	4 833 000	100 000	100 000	4 933 000
52.4	Sámi kulturorganisašuvnnat	1 196 000	57 000	57 000	1 253 000
52.5	Sámi festiválat (ovddeš Festiváladoarjja)	1 360 000	0	0	1 360 000
52.6	Sámi valástallan	550 000	0	0	550 000
52.7	Sámi teáhter (Beaivváš Sámi Teáhter)	11 075 000	0	0	11 075 000
52.8	Dáiddárstipeanddat	1 300 000	0	0	1 300 000
52.9	Sámi publikašuvnnat (Nuortanásti)	0	200 000	200 000	200 000
Submi		30 724 000	357 000	357 000	31 081 000

Bihtán sámi vissui, Beiarn biddjojuvvo *100 000 ru.* rádjái doaibmadoarjja. Sámediggi juolluda *57 000* ruvdnosaš lassijuolludusa Doajmma Siebrre Julev-sábmei (DSJ) mii mearkkaša rievdadus ja lasáhus, vrd. dábálaš bušeahtameannudemiin skábmamánus 2002 áššis 43/02. Sámediggi juolluda *200 000* ruvdnu vuodđudoarjaga Nuortanástái.

Poasta 54 Biras- ja kultursuodjalus

Biras- ja kultursuodjalus

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Oddajuogadus bušeahas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
54.1	Kulturmuutosuodjalus - čadnojuvvon lohpadusat	1 500 000	1 636 950	1 636 950	3 136 950
54.2	Museat (Deanu musea)	9 305 000	230 000	230 000	9 535 000
Submi		10 805 000	1 866 950	1 866 950	12 671 950

Ruđain kulturmuutosuodjalussii lea konverterenáigemearri 2 jagi ja leat čadnojuvvon ruđat (Doarjjastivrra juolludusat). Sámediggi várre *ru 1 636 950* sámi kulturmuutosuodjalussii jagi 2003 reviderejuvvon bušeahas.

Vidáseappot várrejuvvo *ru 230 000* Museaide dainna eavttuin ahte ruđat máksojuvvojit Deanu museii.

Deanu musea oaččui 2003:s *ru 230 000*. Musea ii lean vel 2002 loahpas gáibidan ruđaid máksojuvvo. Sii čilgejit reivves ahte sivvan dasa lea go ovddasvástádus museas ii leat čielggaduvvon vel.

Poasta 55 Eará doarjagat

Eará doarjagat - dorjagat politihkalaš dobmii

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Čadnojuvvon ruđat	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
55.1	Sámi váldoorganisašuvnnat - čadnojuvvon ruđat	2 500 000	275 000	275 000	2 775 000
55.2	Sámedikki politihkalaš joavkkut	1 800 000	0	0	1 800 000
55.3	Opposišuvnna bargoeattut	700 000	0	0	700 000
Submi		5 000 000	275 000	275 000	5 275 000

Ru 275 000 várrejuvvo Sámi váldoorganisašuvnnaide. Lohppádus addui juovlamánus 2002 ja máksojuvvo easka 2003:s nu ahte dát ruđat leat čadnojuvvon.

Sámedikki ulbmilin ferte leat ásaht doarjjaortnega mas sámi eaktodáhtolaš organisašuvnnat sáhttet oheat refušuvnna mánnageahččan goluide.

Sámedikki áigumuššan lea ásaht doarjjaortnega mas sámi organisašuvnnat sáhttet oheat doarjaga dulkabálvalusaide.

Poasta 57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Poasta	Namahus	Bušeahhta 2003	Interreg stáhtalaš oassi	Oddajuogadus bušeahas	Rievdadusaid submi	Reviderejuvvon bušeahhta 2003
57.1	Interreg - guovlluguovdasaš oassi	1 200 000	0	389 000	389 000	1 589 000
57.1	Interreg - Áarjelsaemien Davje jodiheapmi	0	200 000	0	200 000	200 000
57.1	Interreg - stáhtalaš oassi	0	5 602 100	0	5 602 100	5 602 100
57.2	Barentsovttasbargu	200 000	0	0	0	200 000
57.3	Eará riikkaidgaskasaš doaimmat	300 000	0	0	0	300 000
Submi		1 700 000	5 802 100	389 000	6 191 100	7 891 100

Ru 389 000 várrejuvvo Ruota Sámedikki hálddahušgoluide Interreg oktavuodas. Sámediggi oažžu ruđaid Interreg-oasseprográmmain Sápmi og Áarjelsaemien Dajve Interreg-prográmma hálddašeapmái. Dáid ruodain lea *ru 200 000* várrejuvvo Áarjelsaemien Dajve doibmii ja *ru 5 602 100* lea čadnojuvvon Interreg-ruhtadeami stáhtalaš oassái.

Poasta 60 Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalus

Sámediggi áigu bargat viidáseappot oččodit Kultur- ja girkodepartmeantta juolludit investerendoarjaga ođđa girjebussii oarjelsámeaguovllus.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui maŋgebárgga miessemánu 20. b. 2003 dii. 19.10.

Ášši 20/03

Sámedikki 2002 jahkedieđáhus

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋŋebárgga miessemánu 20 b. 2003 dii. 15.30.

I Áššebáhpirat

- Sámediggeplána 2002-2005
- Ášši 41/01 Sámedikki bušeahta 2002

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

1 Jahkedieđáhusa perspektiivvat

Sámelága § 1-3 vuodul galgá Sámedikki jahkedieđáhus sáddejuvvot Gonagassii. Ráđdehus ovddida Stuorradiggái jahkásaš stuorradiggedieđáhusa Sámedikki doaimma birra. Sámedikki dieđáhusrutiinnain lea dasto 4-jagi perspektiiva. Stuorradiggi lea sámelága mearrádusa oktavuodas maiddá mearridan, ahte oktii juohke stuorradiggeáigodagas ovddiduvvo dieđáhus daid doaibmabijuid birra mat galget sihkkarastit ja ovddidit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Dán prinsihppadieđáhusas galget eiseválddit dasto guorahallat vuđoleappot ja prinsihpalaččat Ráđdehusa sámepolitihka juohke stuorradiggeáigodagas.

Sámedikki áigumuššan lea ahte 2003 jahkedieđáhusas galgá čilgejuvvot dásseárvvu duohta dilli, geahča dásseárvolága § 1a.

2 Hástalusat boahhteáiggis

2.1 Iešmearrideapmi ja vuoigatvuodát

Sámediggi bargá sámi iešmearrideami sisdoalu viidásetovddidemiin. Iešmearrideami sámi áddejupmi vuodđuduvvo riikkaidgaskasaš norpmaide ja dan ovdáneapmái mii lea dáhpáhuvvan sihke rievttálaččat ja politihkalaččat riikkaidgaskasaš forain. Sámedikkis lea beroštupmi ahte sámi iešmearrideapmi heivehuvvo min áigái, seammás go das vuhttojit sámi álbmoga iežas árvvut ja eallinvuohki.

Sisdoallu sámi álbmoga iešmearrideamis galgá mearriduvvot dásásaš ja duohta šiehtadallamiid bokte guovtti ovttárvosaš beali gaskka. Danne lea guovddáš doaibman šiehtadallangeatnegasvuoda fievrri-deapmi Sámedikki ja eiseválddiid gaskka. Geatnegasvuolta ferte siskkildit eanet go ráđđádallama ja diálloga, ja dat ferte geatnegahttit goappašiid beliid. Ovddasvástádusa ja váikkuhanfámu ektui ráji geassin

sámi ja norgalaš eiseválddiid gaska ferte čovdojuvvot duohta šiehtadallamiiguin ja šiehtadusaiguin. Nu johtilit go lea vejolaš ferte biddjojuvvot lávdegoddi mas leat Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasteaddjit čielggadit movt šiehtadallamiid galgá čadahit.

Sámediggi gáibida ahte eamiálbmogiid vuoigatvuodát našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis nannejuvvojit. Bargu Sámedikki vuoigatvuodápolitihka konkrehtan dahkamiin ja viidáset ovddidemiin riikkaidgaskasaš riekteovdáneami vuodul, ja daid riekteprinsihpaid vuodul mat gusket eamiálbmogiid vuoigatvuodaide sihke našuvnnalaččat ja álbmotrievttálaččat, jotkojuvvo.

Eamiálbmogiid vuoigatvuodát árbevirolaš máhtolašvuoda ektui leat ovddiduvvomin riikkaidgaskasaččat, ja Sámediggi áigu aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte sámi árbevirolaš máhtolašvuoha kártejuvvo ja suodjaluvvo riikkaidgaskasaš njuolggadusaide dávistettiin.

Sámediggi áigu dárkilit čuovvut ráđđehusa proposišuvnna odđa Finnmarkolága ektui ja barggu odđa sámi vuoigatvuodálávdegotti ektui Romssa, Norlánda ja oarjelsámeguovllu ektui.

Sámiin leat vuoigatvuodát oljo- ja gássagávdnosiidda sámi resursaguovlluin, ja danne gáibidage Sámediggi vuoigatvuoda beassat leat mielde mearrideamen dáid resurssaid. Dasto lea dárbu šiehtadallat gávdnosiid hálddašeami ja geavaheami dain guovlluin.

2.2 Ovttasbargu Sámedikki ja guovddáš eiseválddiid gaska

Sámedikki mihttomearrin lea ahte buot almmolaš eiseválddit váldet mieldeovddasvástádusa sámi servodat-ovddideames. Sámediggi lea ovddidan gáibádusa oažžut šiehtadallanmálla Ráđđehusa ja Sámedikki gaska, mii guoská bušeahhtarámmaide ja ovddasvástádusa juohkaseapmái buot servodatsurggiin. Čájeha ahte ain lea dárbu čujuhit ahte guovddáš- ja guovllulaš eiválddiin lea ovddasvástádus maiddá sámi álbmogis. Lea dárbu ahte Sámediggi ollu eanet searvá dakkár plána- ja ovddidanproseassaide main leat váikkuhusat sámiid vuoigatvuodaide siskkáldas- ja álbmotrievtti mielde. Sámediggi gáibida buoret ortnegiid šiehtadallamiid ja diáloga vástet stáhta ja Sámedikki gaska dán lágan áššiin. Lahkaddimis ferte maiddá boahit ovdan ahte Norga lea huksejuvvon guovtti stáhtavuodđudeaddji álbmoga eatnamiid ala, norgalaččaid ja sámiid.

Ferte viidát geahčadit gielddaid ja fylkkagielddaid ovddasvástádusa ja doaimmaid sámi áššiin, ja dasto ferte maiddá rolla- ja doaibmajuohtin Sámedikki ja muđui hálddašeami gaska čilgejuvvot. Dán lágan geahčadeamis galggašii leat vuolggasadjin dat ahte Sámedikki váldi galgá nannejuvvot, ja ahte rolla- ja doaibmajuohtin galgá dahkkojuvvot oasálašperspektiivva vuodul Sámedikki ja guovddáš eiseválddiid gaska.

Oahpahasáššiin lea dehálaš ahte Sámedikkis lea ovttasbargu guovddáš eiseválddiiguin hui árra dásis iešguđet proseassain, erenoamážit mii guoská riikkaviidosas mearrádusaide nugo omd. lágaid ja njuolggadusaid rievdadusaide, ovddidanprošavttaide jna.

Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte sámi guovllut dađistaga vuvdojuvvot dahje juogaduvvojit iešguđet lágan ulbmiliidda almmá ahte sámiin man ge láhkai lea váikkuhanfápmu dillái. Ovdamearkan dasa leat minerálagávdnosiid muhten, ohcan, iskan ja doaibma. Ealáhus- ja gávpeministtar attii signálaid ahte bargu odđa minerálagáin galggai dahkkojuvvot lágá diálogain ja stuorra rabasvuodain Sámedikkiin. Dattetge lea departemeanta doallan dušše ovttá dieđihančoahkkima Sámedikkiin hálddahusa dásis. Sámediggi

gáibida ain ahte odđa minerálahka ferte leat konsešuvdnalahka, mas baktefriijavuodaprinsihppa sihkkovuvvo maiddái muhtehahti minerálaid ektui. Konsešuvdnalága bokte sáhtášii nannoseappot gozihit čielggadusdárbbuid váikkuhusaid ektui ealáhusaide, birrasii, kultuvrii ja servodahkii.

Sámediggái lea dehálaš ahte riikkaidgaskasaš emiálbmotvuogitvuodaid suodjaleapmi deattuhuvvo láhkabarggus. Hástalussan lea čatnat riikkaidgaskasaš barggu biologalaš šláddjivuoda konvenšuvdnii, mas Norga lea aktiivvalaččat mielde, dan láhkabargui mii dahkkojuvvo dán suorggis siskkobealde Norgga rájiid.

2.3 Sámi jienastuslohku ja válga

Lea dehálaš váikkuhit sámi jienastuslohkui čáliheami lasiheami. Mihttomearrin lea váikkuhit duohta máhtolašvuodain ja fuomášumiin ieš jienastuslohkoortnegii, ja ná váikkuhit sámi jienastuslohkui čáliheami lassáneami. Váikkuhangaskaoapmin lea buoredit diehtujuohkima ja eanet aktiivvalaččat juohkit dieđuid Sámedikki mánggašládjas doaimma birra mii guoská báikegottiide ja ovttaskas olbmuid ja sámi servodahkii ollislaččat.

Barggu sámi jienastusloguin ferte buoridit ja jienastuslogu fievrredeami ja dan hálddašeami ferte fárrehit guovddáš dássái, Sámediggái. Dát sihkkarastášii olbmuid jienastanvuogitvuoda ja buot jienastuslohkui čálihanávžžehusaid sáhtášii meannudit ovttagaslaččat, ja sámi jienastuslohku dasto oktilaččat livččii áigeguovdil. Sámediggi áigu maiddái árvoštallat eanet boahhteáiggi čovdosiid movt čađahit sámediggeválgga poastaválgan, elektrovnnalaš válgan jna.

Nissonolbmuid unnán ovddastusa ektui Sámedikkis, konkludere raporta válgga, nominašuvnna ja dásseárvvu¹ birra ahte lea váttis geassit makkárge čielga konklusuvnna tállaanalysa vuodul válgga ja nominašuvnna ektui. Čujuhuvvo ahte sáhtá leat válgaortnega sivva go nissonolbmot systemáhtalaččat báhcet olggobeallái dahje eai nominerejuvvo. Lea dárbu ain eanet dutkat sohkabeliid sámi servodagas ja dan oktavuodas árvoštallat sihke válganjuolggadusaid ja Sámedikki politihkalaš arenan.

2.4 Giella, gulahallan ja diehtujuohkin

2.4.1 Sámegiella

Sámegiella lea muhtun guovlluin hui sakka áitojuvnon. Sámediggi lea vuoruhan sámegiella ovddideami, ealáskuhttima ja suodjaleami bajimužžii iežas ulbmiliiguin. Danne lea guovddáš mihttomearrin ahte sámi giellabargu galgá nannejuvvot, ealáskuhttojuvvo ja ovddiduvvot buot giellaguovlluin. Mihttomearrin lea ahte sáme- ja dárogiella galgaba šaddat ovttáárvosaš giellan. Stuorra hástalusat maid ovddabealde leat sámegiella nannema, ealáskuhttima ja ovddideami ektui gáibidit ahte Stuorradiggi lasiha mealgat juolludusaid giellabargui.

Sámi giellaguovddážit leat okta mángga doaibmabijus dán mihttomeari ollašuttimis. Giellaguovddážit galget doaibmat dakkár arenan gos sámegiella hállojuvvo, gullo ja oidno, ja dasto doaibmat guovllu resursaguovddážin. Sámediggi áigu joatkit bargguin eanet giellaguovddážiid ásaheamiin.

¹ ”Eai go hálit – vai eai go beasa? Guorahallan manne Norgge beale Sámedikkis leat nu unnán nissonáirasat”, Torunn Pettersen, Eikjok ja Keskitalo, skábmamánnu 2002

Sámelága bokte lea sámiide Norggas sihkarastojuvvon vuoigatvuohta geavahit sámegiela. Sámelága giellanjuolggadusat leat dál doaimman 1992 rájes, ja dál lea dárbu evalueret njuolggadusaid, nu ahte dat heivehuvvojit dálás dillái ja riikkaidgaskasaš giellamearrádusaide.

Stáhtalaš doarjja almmolaš hálddašeapmái, ja ovttaskas individaid vuoigatvuohta geavahit sámegiela, lea ráddjejuvvon guđa gildii. Ovttaskas olbmuid vuoigatvuođaid sámelága ja rávisolbmuid oahpahuslága ektui ferte gozihit maiddái olggobealde dan guovllu mii dál gohčoduvvo sámegiela hálddašanguovlun sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Sámediggi leage danne váldán álgaga ahte viiddidit dán hálddašanguovllu ja dat gáibida ruhtarámmaid nannema guovttegielalašvuhtii.

1999/2000 čadahii Sámi giellaráđđi iskkadeami² movt almmolaš orgánat čuvvot sámelága giellanjuolggadusaid. Iskkadeapmi čájeha ahte lea dárbu nannet sámegiela hálddahus- ja áššemeannudangiellan almmolaš orgánain.

Sámegiella galgá šaddat sámegielagiid gulahallangiellan buot dásiin. Dát gáibida ahte skuvla váldá atnui sámegiela fágaoahpahussii nu ahte mánát ja nuorat šaddet oadjebassan sámegielain fágagiellan, ja fágatearpmat šaddetge de lunddolaš oassin oahpahusas. Dáinna lágiin galgá sámegiella ovddiduvvot iešbirgejeddji servodatgiellan.

Sámi tearpmabargu ja sámi báikenamaid čohkken ja registreren lea dehálaš sámegiela suodjaleapmái ja ovdánahttimii. Dát guoská maiddái sámi olbmonamaide. Jos sámegiela galgá sáhttit geavahit aktiivvalaš gaskaoapmin fágalaš oktavuodas, de fertejit sámi tearpmat ja báikenamat lea olamuttos buot geavaheaddjiide servodagas. Sámedikki sátnebánkku ferte ođasmahttit ja ovddidit nu ahte doppe leat buot sámegiellaajoavkkuid ja suomaniid sánit ja tearpmat, ja danne dat ferte ovddiduvvot oktasaš reaidun riikarájiid rastá.

Sámegiel báikenamaid ferte bidjat oidnosii ja álgit almmolaččat daid geavahit. Go dán mihttomeari galgá juksat, de fertejit guovddáš eiseválddit ovttrasáđiid Sámedikkiin, aktiivvalaččat juohkit dieđuid gielddaide, fylkkagielddaide ja earáide. Kultur- ja girkodepartemeantta báikenammaevaluere barggus, fertejit čuoľbmačilgehusat mat čatnasit mánggagielat nammageavaheapmái Norggas árvoštallojuvvo sierra, ja viidát oktavuodas go maid dán rádjai lea dahkkojuvvon.

2.4.2 Diehtujuohkin ja bibliotekabálvalusat

Elektrovnnalaš bálvalusaid ovddideapmi Sámedikki doaimma rámmaid siskkobealde gáibida viehka ollu resurssaid ja ángiruššama. Bajimus mihttomearri gulahallan- ja bálvalanpolitihkas lea ahte buktit bálvalusaid olamuddui neahas elektrovnnalaš ja birrajándorrabas hálddašeami bokte. Dát ferte čuoľvoluvvot juolludusaiguin doaimbajuiide mat bohtet barggu geažil mii lea jođus, go ráhkaduvvo strategiija DGT váste ja elektrovnnalaš bálvalusaid váste Sámedikkis.

Gielddain ja fylkkagielddain lea ovddasvástádus ovddidit bibliotekabálvalusaid buot iežas geavaheaddjiid váste. Stuorámus hástalussan lea sihkarastit gelbbolašvuođa, resurssaid ja dáhtu ovddidit bibliotekabálvalusaid sámi álbmogii. Go galgá ovddidit viidáset Sámi sierrabibliotekka “bibliotekaid bibliotekkan”, mas lea gelbbolašvuohta ja resurssat daid várás geat ohcalit sámi bibliotekabálvalusaid, de ferte vuoruhit

²Iskkadeapmi sámegiela geavaheames”, Raporta lea dál jagi 2000 ovddas

bajás ođđa ja internehtti vuodđuduvvon bibliotekavuogádaga. Dát lea hui dehálaš sámi girjjálašvuoda olamuddui buktimis, go eambogat sáhttet diŋgot girjjiid neahta bokte. Go biblioteka háliida hukset vuodđogirječoahkádusa ja eará gálduid biblioteka sámi geavaheaddjiid vástte, de ferte ášahuvvot dán várás sierra doarjjaortnet.

Sámi girjebussiid ásaheapmi lea dehálaš oassi muđui nu váilevaš sámi bibliotekabálvalusas. Dehálaš bibliotekabálvalusaid buorideames sámi geavaheaddjiid vástte, lea maiddái sámi girjebussiid ruhtadeami sihkkarastin guovlluin gos ássan lea biedgguid ja gos leat hástalusat gulahallama dáfus.

2.5 Mánáidgárddit, oahpahus ja dutkan

2.5.1 Mánáidgárddit

Mánáidgárddit lea áibbas guovddážiis sámi giela ja kultuvrra ovddideames ja nannemis. Sámedikki bajimuš mihttomearri lea danne ahte *buot* sámi mánáin galgá leat ollesárvosaš sámi mánáidgárdefálaldat. Dát fálaldat galgá vuodđuduvvot sámi gillii ja kultuvrii, ja lea okta dain deháleamos mánáid vuoigatvuodain.

Sámediggi diehtá ahte Mánáid- ja bearašdepartemeanta lea álggahan mánáidgárddiid rámmaoplána ođasmahttinbarggu. Dien oktavuodas lea dehálaš bargat dan ala ahte plánii šaddá maiddái sámi sisdoallu lunddolaš oassin. Mánáidgárdelágas ferte dáhkidit sámi mánáid vuoigatvuoda oážžut fálaldagaid sámi gielas ja kultuvrras mánáidgárddiin.

2.5.2 Oahpahus

Buot sámi mánáin lea individuála vuoigatvuodta oahpahussii sámegeielas. Dát individuála vuoigatvuodta ii guoskka vuoigatvuhtii oážžut oahpahusa sámegeillii. Sámedikki mihttomearri lea ahte buot sámi oahppit oážžot individuála oahpahusa sámegeillii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllain. Sámi mánáid vuoigatvuodta sámegeillii ferte sihkkarastojuvvot maiddái skuvlaastoáigeortnegis (SAO).

10-jagi vuodđoskuvlla sámi oahppoplána (O97S) ferte gustogoahhtit eanet skuvllaide ja gielddaide riikkas. Buot sámi oahpahusa ferte láhčit dábálaš diibmologu siste mii ohppiin lea juohke luohkás.

Sámi oahpahusas šaddet liigegolut gielddaide ja fylkkagielddaide. Dat liigegolut bohtet earret eará ávdnasiin sámegeillii ja dasto adnojit liige oahpaheaddjiresurssat. Go sámi oahppiide galgá sihkkarastit sin vuoigatvuodaid oahpahuslága vuodul oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii, de ferte stáhta máksit gielddaide ja fylkkagielddaide ollásit dáid liigegoluid ovddas.

Ferte ráhkaduvvot dievaslaš sámi oahppoplána joatkkaskuvllaid vástte. Šaddá maiddái dárbu sihkkarastit sámi sisdoalu našuvnnalaš oahppoplánain nugo lea dahkkojuvvon vuodđoskuvlla našuvnnalaš oahppoplánain. Sámedikki láhkaásahusválddi oahpahuslága § 6-4 vuodul, ferte viiddidit guoskat buot fágaide vuodđoskuvllain.

Sámi kulturdidolašvuoda lassáneapmi lea dagahan ahte rávisolbmot maid leat jearahišgoahhtán sámi oahpahusfálaldagaid. Dása ferte ráhkaduvvo plána ja dasto dasa ferte bidjat resurssaid. Diimmáš jahkediedáhusas lei dát bajimužžii vuoruhuvvon suorgi, ja lea hui dehálaš gávdnat dasa čovdosa jođáneamos lági mielde.

2.5.3 Alit oahppu ja dutkan

Sámedikki bajimuš mihttomearri lea ahte sámi oahpahasásahusat ja sámi alit oahpahas ain ovddiduvvojit sámiid iežaset eavttuid vuodul. Danne oaidná Sámediggi ahte lea dárbu ásahit oktasaš sámi oahpaheaddji-oahpu, mii lea ávkin olles sámi servodahkii. Dasto lea dehálaš ahte ráđđehus aktiivvalaččat doarju Sámi allaskuvlla ulbmila šaddat diedđalaš allaskuvlan.

Oahpahas- ja dutkandepartemeanta ferte váikkuhit ahte álggahuvvo dutkan- ja ovddidanbargu, earret eará guhkesáiggi prográmma ovddidit ja hukset sámi alit oahpahusa ja dutkama, ja dasto guhkesáiggi dutkan- ja ealáskuhttinprográmma sámegeiela vástte, mii erenoamážit lea oavvilduvvon guovlluide gos gielladilli lea heittot.

Go galgá sihkkarastit oahpaheaddjiid rekrutterema sámi skuvllaide, de ferte bisuhit ja ovddidit váikkuhangaskaoapmeortnega. Mii guoská sámegeiela oahpaheaddjiid ja ovdaskuvlaoahpaheaddjiid rekrutteremii, de ferte Sámediggi oázžut ruđaid Oahpahas- ja dutkandepartemeanttas stipeandaortnegiid ásaheapmái.

Sámi giella- ja kulturmáhtolašvuohta ferte heivehuvvot buot riikka allaskuvllaid ja universitehtaid fágalaš sisdollui.

2.5.4 Oahpponeavvoovddideapmi

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat sámi oahpponeavvuid buvttadeami ja ovddideami ektui olmmošlaš ja ávnnaslaš resurssaid dáfus. Lea dárbu oktasaš davviriikkalaš mihttomearrái iešguđet fágaid ektui, vai šattašii álkit heivehit ja beavttálmahttit oahpponeavvoovddideami. Danne lea dárbu dán suorggis oktiordnet barggu davviriikkalaš našuvnnalaš dásis. Ferte maiddá áŋgiruššat osiiguin maiguin sáhtttá duhtadit erenoamášpedagogalaš dárbbuid, nu ahte oahpponeavvut sáhtášedje doaibmat multifunkšuvnna-laččat. Dasto lea dárbu viidásetovddidit sámi oahpponeahta ja heivehit sámi digitála/elektrovnnalaš oahpponeavvuid ovddideami našuvnnalaš prošeavttain.

2.6 Areála, biras- ja kultursuodjaleapmi

Sámediggi háliida ovttas guovddáš eiseváldiiguin searvat nu buriiiguin go vejolaš seammalágan eavttuiguin vai juksat eanet birasáddjás ja ceavzilis ovdáneami. Go dán galgá sáhttit čadahit, de lea Sámediggi sorjaveš das ahte oázžu resurssaid dáfus vejolašvuođa bargat dáiguin čuolbmačilgehusaiguin einnostuvvi ja fágalaččat dohkálaš vugiin.

Ferte ráhkadit čielga njuolggadusaid movt vejolaš suodjalanproseassaid galgá čadahit dásseárvosaš sámi searvama sihkkarastedettiin. Dán lágan odđasis geahččama ferte čadahit ovttasráđiid Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka. Dán oktavuodas čujuha Sámediggi ahte Stuorradiggi mearridii suodjalanplána barggu oktavuodas Divttasvuona-Hellemogovllus ahte dat šaddá našuvnnalaš proseassan, mas lea njuolga oktavuoha Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskka, geahča meannudeami Árvalusas S nr 110 (2002-2003) Stuorradikkis, evttohus nr 4. Sámedikki mielas lea áibbas dárbbaslaš ahte guoskevaš suodjalanguovvluid odđa ja ollislaš árvoštallan dahkkojuvvo, ovdal go dahkkojuvvojit odđa suodjalanmearrádušast sámi guovlluid ektui.

Sámedikkis lea čoahkes ja ollislaš ovddasvástádus sámi kulturmuittuin buot sámi geavahus- ja ássanguovlluin guđa fylkkas. Dát bargu gáibida eanet áiggi ja resurssaid dáláš resurssaid ektui. Danne fertejit

guovddáš eiseválddit bidjat eanet resurssaid Sámediggái vai dat sáhtta gozihit čoahkes ja ollislaš ovddasvástádusa sámi kulturmuittuin. Sámi kulturmuittoperspektiivvaid ferte heivehit vuđolaččat ja ollislaččat diedihuvvon stuorradiggedieđáhusas kulturmuittopolitihka birra.

Sámediggi lea fágalaččat ja ekonomalaččat nannemin sámi museaid. Ráđdehus ferte nannet sámi museaid ekonomalaš dili, erenoamážit lea dárbu nannet proševttaid ja stuorát investeremiid ruhtadeami.

Sámedikkis leat stuorra hástalusat ovddabealde čázadagaid hálddašeami oktavuodas, sihke suodjaluvvon ja suodjalkeahkes čázadagaid ektui. Ollislaš čázadatplána nuppástuhttin ja EU čáhcedirektiivva heiveheapmi buktet maiddái stuorra hástalusaid Sámediggái. Sámediggi ferte oazžut resurssaid gozihit sámi beroštumiid sihke čázadagaid hálddašeamis, Ollislaš plána nuppástuhttimis ja EU čáhcedirektiivva heiveheamis.

2.7 Kultuvra ja ealáhusat

2.7.1 Sámi kultuvra

Sámi kultuvra lea positiivvalaččat ovdánan sihke boares ja odđa čájehanvugiiguin viidát. Sihke servodat-perspektiivvas ja kulturpolitihkalaš perspektiivvas ferte sámi dáidda- ja kulturovdáneamis leat seamma friija čájehanvuohki go dán rádjai lea leamaš. Dát gáibida viiddis ja sládjás áŋgiruššamiid ollu surggiin, ollu oasálaččaid siskkildemiin. Kulturdoaimbajut leat erenoamáš dehálaččat sámi giela, identitehta ja gullelašvuoda ovddideames. Go galgá movttiidahttit ain ovdáneami viidáseappot ja gozihit dan mii juo gávdno, de ferte Stuorradiggi lasihit rámmaid sámi kulturulbmiliidda.

Giella- ja kulturguovddážat leat dehálaččat sámi giela ja kultuvrra ovddideapmái. Ája Sámi Guovddáža huksen galgá ollašuttot ollásit. Dasa lassin plánejuvvo Várdobáikki huksen Lulli-Romssas ja Saemien Sitje Davvi-Trøndelágas. Sámediggi lea ovdal dovddahan ahte ferte ášahuvvot sierra kulturviessofoanda ja áigu dán ášši čuovvolit.

Sámi teáhteriin lea dehálaš sadji sámi dáidda- ja kulturhámiid gaskkustan- ja vásihanarenan, ja sámegiela geavaheamis. Áarjelhsaemien Teateri ja Beaivváš Sámi Teáhteri ferte sihkarastojuvvot dohkálaš ekonomii ja doaimma váste, vai dat sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu.

Sámi filbmaulbmiliidda lea dovdomassii lassánan ohcamat. Ain lea dárbu nannet rámmaeavttuid sámi filbma- ja videodoaimbajuide.

Sámedikkis lea beroštupmi oččodit sámi dáiddáriidda dohkálaš bargo- ja rámmaeavttuid. Dáiddamusea lea dehálaš sihke dáiddáriidda ja geavaheaddjiide, ja dasto lea dehálaš ahte dilálašvuodát láchčojuvvojit sámi dáidaga gaskkusteapmái boahttevaš sohkabuolvvaide. Erenoamáš dehálaš lea gávdnat čovdosa dasa movt Nils Aslak Valkeapää dáidda galgá suodjaluvvot ja hálddašuvvot. Sámediggi oavvilda ahte stáhta dat galgášii leat mielde oastimin opmodaga.

Sámi musihkka galgá biddjojuvvot Riikkaassemusihkkáriid-ortnegii, suodjalan ja buoridan dihte sámi musihka gaskkusteami. Dasa lassin fertejit sámi artisttat oazžut ovdánan- ja gaskkustanvejolašvuoda.

Lea stuorra dárbu publikašuvnnaide heivehuvvon sámi álbmogii. Girjjálašvuoda proševttaid realiserema ferte hoahpuhit. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte ášahuvvošii bissovaš oastinortnet sámi čáppagirjjálašvuoda váste.

Sámediggi lea mánggi bivdán speallanruđaid sámi valáštallamii, ja vuordá dál ahte dát ollašuvvá. Čuoigamis leat guhkes árbevierut sámi servodagas, ja ferte álggahuvvot našuvnnalaš sámi čuoiganrusttega ásaheami čielggadeapmi.

2.7.2 Ealáhusat

Buotbealálaš ja dávgasis báikkálaš ealáhuseallin bidjá ávnnaslaš vuodu sámi kultuvrii. Bajimus mihttomearri sámi guovlluid guovlupolitihkkii lea doalahit ássanminstara dovdomearkkaid. Sámediggi bidjá lagašvuoda- ja sorjavašvuodaþrinsihpa vuodđun iežas ealáhuseallin. Lea áibbas vealtameahtun ahte ovddiduvvojit hálddašanmálet, main báikegottiid olbmot sáhttet oažžut ávkki. Lotnolasealáhusvejolašvuohta lea dehálaš oassi dás, ja ovddidandoaibmajuid oktavuodas ferte muitit ahte dat galget háhkat birgenvejolaš lotnolasaid. Báikkálaš ealáhuseallima suodjaleami, nannema ja viidásetovddideami eaktun lea maiddá váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheapmi ulbmálaččat. Sámi giliservodagaid eallinvuodđun leat vuodđoealáhusat nugo guolástus, eanadoallu, boazodoallu, luondduresurssaiguin ávkkástallan, lassin priváhta ja almmolaš bálvalusaide. Go galgá doalahit ássama, de ferte ealáhuseallima rámmaeavttuid sámi guovlluin buoridit. Sámi servodagat galget geasuhit ja leat resursan goappašiid sohkašieluide. Danne fertejit gávdnot buorit fáladagat mánáide ja nuoraide ja sládjás bargovejolašvuodas goappašiid sohkašieluide.

Sámediggi doarju ahte Davvi Romssa ja Finnmárkku doaibmajogovlu bisuhuvvo, ja ahte dat ortnegat mat leat ásašuvvon doalahuvvojit. Davvi Romssas ja Finnmárkkus ássat ollu sápmelaččat. Ortnegiid meannudeami oktavuodas doaibmajogovllus sáhtášii geavahit eamiálbmotperspektiivva, vai livččii vejolaš oažžut dakkár ortnegiid mat muđui riikkošedje riikkaidgaskasaš almmolaš doarjagiid ja sierra-ortnegiid njuolggadusaide. Sámediggi doarju ahte bargoaddivadagas luvvenortnet doaibmajogovllus doalahuvvo nugo dat dál lea. Dáláš ortnega lea álki hálddašit ja dat lea bures heivehuvvon doaibmajogovllun ealáhustruktuvrii.

Sámediggi lea ollu jagiid ovddidan árvalusa Guolástusdepartementii ahte ásašuvvošii sámi guolástusávdádat sámi ássanguovlluide, almmá ahte departemeanta dan livččii čuoivolán. Go galgá sihkarastit sámi ássama rittus, de ferte nannet unnimus riddo- ja vuotnafatnasiid bivdovuogatuodaid. Boahtteáiggis ferte maid árvoštallat, ahte galggašedje go sámi guovllut oažžut sierra bivdoeari. Sámediggi áigu máhccat dán áššái ruovttoluotta.

Ovdáneapmi báikkálaččat sorjá guovllulaš ja našuvnnalaš politihkas ja riikkaidgaskasaš šiehtadusain. WTO-šiehtadusa³ šiehtadusbohtosis lea mearrideaddji mearkkašupmi eanadoallobuvtadeami joatkimii, ja sáhtá ovtas EEO-šiehtadusain leat mielde funideamen sámi eanadoalu.

Boazodoalu iešheanalis riektivuodu sámi guohtoneatnamiin, mii lea vuodđuduvvon sámi árbevieruide ja dološ áiggiid rájes geavaheapmái, ferte čatnat láchkii. Sámediggi ferte oažžut guovdileappo ja aktiivvaleappo sámi boazodoallopolitihka hábmemis, ja gáibida beassat searvat boazodoalloláhkaproposišuvnna ja lága láchkaásahusaide viidáset bargui. Mii guoská bargui dainna odđa boazoguohtonkonvenšuvnnain Norgga ja Ruota gaska, de ferte sihke boazodollui ja sámedikkiide goappašiid riikkain sihkarastojuvvot searvan viidáset bargui.

³ Máilmmi gávpeorganisašuvdna (WTO). Odđa evttohusat leat earret eará importagáhttema njeaidin viidat, importaeriid lasiheapmi, haddedoarjaga geahpedeapmi, areála- ja elliidoarjaga unnudeapmi beliin ja buvtasorjajaga doarjjaortnegiin sirdin buvtasorjankeahces doarjjaortnegiidda.

Barggus dainna odđa stuorradiggediedáhusain boraelliid hárrái, lea stuorra mearkkašupmi sámi boazodoalu ja eanadoalu rámmaeavttuide. Boraelliidnáli ferte muddet nu ahte dat ii leat áitta sámi boazodollui ja šibitdollui. Sámediggi muittuha ahte riikkaidgaskasaš njuolggadusat ráddjejit Norgga boraelliidpolitihka sámi guovlluin.

Sámedikki viđajagi duoji ovddidanprográmma galgá duođastit makkár váikkuhus ealáhusas lea árvobuvtta-deapmái ja barggolašvuhtii sámi guovlluin, fuomášumi erenoamážit giddemiin nissonbargosajiide. Prográmma lea dehálaš duoji ovddideapmái ealáhussan, ja stáhta ferte ollásit ruhtadit prográmma.

2.8 Dearvvašvuhta ja sosiála

Sámediggi bargá sámi buohcciid fágalaš, kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuodaid nannemiin. Oassin dán barggus dáhttu Sámediggi ahte áсахuvvo oktiordnejuvvon sámi gelbbolašvuoda guovddáš mas leat sihke somatihkka, psykiátriija ja dutkan. Go dán galgá sáhttit čadahit, de ferte stáhta juolludit sierra ruđaid dasa. Lea dehálaš buoridit áсахusaid stáhtusa ja nannet daid ekonomalaččat, fágalaččat ja bargiid dáfus.

Buohcciviesuid ja eará spesialistadearvvašvuodabálvalusaid válddii stáhta badjelasaš 01.01.02 ja ná báhcet olggobeallái Sámedikki njuolggadusaid, nu ahte eat sáhte addit doarjaga gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielalašvuoda ruđain doaimbajuid sámegeala hálddašanguovllus. Danne dáhttu Sámediggi ahte Dearvvašvuodadepartemeanta jođáneamos lági mielde várre ruđaid vai dearvvašvuodafitnodagat ožžot doarvái ruđaid daid gielladoaimbajuid čadaheapmái maid dearvvašvuodaásahusat gustovaš lágaid ektui leat geatnegahttojuvvon čadahit. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte nammaduvvo sierra sámi dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš ráđđi sihkarastit sámi beroštumiid dearvvašvuodasuorggis. Sámediggi áigu maid bargat dan ala ahte Sámediggi dat galgá oktiordnet ja buktit árvalusaid sámi ovddasteaddjiid hárrái dearvvašvuodafitnodagaid stivrraide.

Dearvvašvuodadepartemeanta lea odđajagemánus evalueren NAČ 1995:6 Sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána Norggas, čuovvoleami. Sámediggi lea bivdán oažžut váldoovddasvástádusa prošeaktaruđaid juogadeames ja daid organiseremis boahhteáiggis.

2.9 Ovttasbargu

Ovttasbargu fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskka lea hui dehálaš, go galgá oažžut buori ovdáneami sámi álbmogii Norggas. Fylkkagielddaid odđa rolla bokte guovlulaš ovddidanoasálažžan, biddjojuvvojit ollu eavttut ovdáneapmái fylkkain. Danne dáhttu Sámediggi ovddidit ovttasbarggu fylkkagielddaiguin sámi ássanguovlluin, ja gulahallat daiguin gávndan dihte málliid mat livčče ulbmálaččat ja maiguin sámi perspektiiva gozihuvvošii. Erenoamáš hástalussan lea oažžut buoriid rutiinnaid fylkkaplánemis, maiguin sáhtta vuhtii váldit eamiálbmotperspektiivva dán plánain. Sámediggi ferte oažžut guovlulaš ovddidanruđaid vai sáhtta gozihit iežas rolla ovttasbarggus fylkkagielddaiguin.

Sámediggi oaidná hui dehálažžan dan ahte ráđdehusas livččii áddejuvvo dan bargui maid Sámi parlamentáralaš ráđđi dahká. Sámiid rájáhis barggus ovddit áiggiin, ja dáláš ovttasbargovugiin riikarájiid rastá leat stuorra vejolašvuodát. Sámi parlamentáralaš rádi váldohástalussan lea oažžut ruhtadeami rádi doibmi.

2.10 Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššamat

Sámediggi deattuha riikkaidgaskasaš eamiálbmotbargui aktiivvalaččat searvama. Dat mii eanemusat ráddje Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššamiid, lea ekonomalaš resurssaid váilevašvuolta. Áŋgiruššamat leat lassánan, mii maid lea leamaš Sámedikki mihttomearri, almmá dárbbalaš resurssaid lassáneami haga. Dát buktá váttisvuodaid daid mihttomeriide, mat Sámedikkis leat dán bargui ja daid vuordámušaid ektui maid Sámediggi deaivá sámi servodaga ja oasseosálaččaid beales našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis.

Sámediggi áigu joatkit sámi beroštumiid gozihemiin ON eamiálbmotjulggaštusa bargujoavkkus, ja áigu aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte ON orgánat mearridit eamiálbmotjulggaštusa nugo lei eaktuduvvon ahte dat galge dahkat. Sámediggi bargá maiddái dan ala ahte eamiálbmot parlameanttat ja eará álbmotválljen orgánat galget sáhttit searvat iežaset kapasitehtain ON oktavuodas.

Lea dárbu láchit dilálašvuodaid nu ahte eamiálbmogiin Barentsovttasbarggus galgá leat váikkuhanfápmu ovddastusa bokte buot dásiin. Danne leage dehálaš ahte eamiálbmogat leat ovddastuvvon maiddái Barentsrádis, eaige dušše guovllulaš dásis. Sámediggi lea dál eamiálbmogiid ovddasteaddji Regiovdnarádis ja -komiteas. Danne leat doaimmat leamaš mealgat eanet go ovdal. Dattetge ii leat Sámediggi ožžon liige resurssaid dán bargui, ja lea nugo mii otnáš nammii diehtit, dat áidna searvi orgána ovttasbarggus mii ii oažžo makkárga ekonomalaš doarjaga guovddáš eiseváldiin.

Sámediggái lea dárbu ahte boahhteáiggis eanet fokuseret politihkalaš proseassaid EU politihkalaš orgánaid siskkobealde, nugo maiddái dan mii dáhpáhuvvá EU byrákráhtalaš vuogádaga siskkobealde. Otnáš nammii ii leat Sámedikkis makkárga erenoamáš gelbbolašvuolta EU/EEO oktavuodas. Dárbu oažžut erenoamáš gelbbolašvuoda EU/EEO ektui lassána áiggi mielde, ja Sámediggi ferte oažžut návccaid deaividit dáiguin boahhteáiggi hástalusaiquin maiddái dán suorggis. Ráđdehus galggašii jearrat fágalaš rávvagiid Sámedikkis EEO-šiehtadallamiid oktavuodas.

3 Bargu Sámedikkis 2002:s

3.1 Mihttomearri ja váikkuhangaskaoamit

2002-2005 sámediggeplánas lea deattuhuvvon sámi árvovuodu suodjaleapmi odđááigásaš máilmmis. Máilmeviidosašvuolta ja riikkaidgaskasašvuolta buktet odđa hástalusaid main olmmošvuoiगतvuodát ja iešmearrideapmi leat guokte guovddáš beali.

Maŋimus jagiin eai leat fievrredeamit Sámediggái measta oppanassiige lassánan, ja dát fuonida sámi kulturdoaimbajuid. Dat mii lea lassánan bušeahtas lea doaimmaid sirdima boadus. Earret eará ii leat leamaš vejolašvuolta lasihit omd. doarjagiid sámi giellaproševttaide, mat leat dehálaččat mánáide ja nuoraide erenoamážit dain guovlluin gos gielladilli lea heittot.

Guovvamánus 2002 dollojuvvui čoahkkin Sámedikki, Gielda- ja guovludepartemeantta, Statistihkalaš guovddášbyráa ja Sámi instituhta gaska barggu birra sámi statistihkaiguin. Lea sávahahti oažžut bissovaš ortnega sámi statistihkaid buvttadeapmái Norggas, ja galggašii álggahuvvot prošeahta mainna gávnnahit movt dán barggu sáhtášii organiseret. Dehálaš lea ahte guovddáš eiseválddit veahkehit sihke fágalaččat ja ekonomalaččat dán barggus. Dál ii leat ovttasge ovddasvástádus ráhkadit sámi guovddáš statistihkaid

riikkain gos sámit ássat, vaikko dárbbu čujuhitge dađistaga eanet ja eanet oasálaččat sámi fágalaš ja politihkalaš birrasii.

3.2 Vuoigatvuodat

Guovddášseiválldiiguin leat dollojuvvon máŋga čoahkkima vuoigatvuodaáššiid birra. Sámediggeráđdi ja Bargiidbellodaga sámedigejoavkku jodiheadji leat deaivvadan Ráđđehusa ovddasteaddjiiguin Finnmáркоlága oktavuodas. Čoahkkimis Justisdepartemeantain ja Ráđđehusain geassemánu 10. b. 2002 ovddiduvvodejedje Sámedikki prinsihpalaš oainnut Finnmáркоláhki. Sámediggi searvvai maiddái seminarii sámiid iešmearrideami birra Romssas giđđat 2002.

Sámediggeráđi mearrádusas Finnmáркоlága birra nannejuvvui ahte Justisdepartemeantta lánkaárvalusat eai dávis álbmotrievtti unnimusgáibádusaide eamiálbmot vuoigatvuodaid oktavuodas. Ovddiduvvon odđa eana ja čáhceeaiggát- ja hálddašnortnetárvalus Finnmáркоkus ii nanne sámiid vuoigatvuodaid, iige dalle njulgege daid bonjuvuodaid mat leat sámiid (go lea eamiálbmot) ja norgga stáhta gaska. Departemeanta ii leat lánkaárvalusain dohkálaččat bidjan vuodđun siskkáldasrievtti ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja prinsihpaid mat gusket eamiálbmogiid vuoigatvuodaide.

3.3 Sámiid vákšun ja Sámeálbmotfoanda

Sámediggi lea ollu heviid Lund-komišuvnna raportta oktavuodas, bivdán sierra čilgehusa das man viidát sámit ja sámedipolitihkalaš doaibma lea vákšojuvvon. Sámediggi oaihvilda ahte sámiid vákšun lea etnalaš vákšun, ja dat lea sámi álbmoga vealahepmi. Sámi álbmot ferte oazžut diehtit mii lea dáhpáhuvvan ja makkár vuodu alde. Sámediggi oaihvilda ahte buoremus vuohki čilget vákšuma, lea sierra iskkademiid álgaheami bokte ja čilget mii lea dáhpáhuvvan sámi álbmoga vákšodettiin.

Sámediggi lea vuhtii váldán Stuorradikki meariádusa ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot individuála buhtadussan. Sámediggi lea bivdán Ráđđehusa ovddidit šállobuhtadus-ášši sin ektui geat leat massán oahpu maŋŋá nuppi máilmmi soađi, odđasis meannudeapmái. Dan geažil go Sámediggi ja stáhta eaba leat boahtán ovttaoaviliid das movt Sámeálbmotfoandda dienas galgá geavahuvvot, leat ruđat doaisttázii lihkatkeahttá.

3.4 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lándegoddi (SUPU)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lándegoddi lea doallan 6 čoahkkima, ja ovttá čoahkkima Sámediggeráđiin. Lándegoddi lea ožžon oahpu ja čuvgehusa Sámedikki doaimma birra, mas váldodeaddu leamaš hálddahusa ja hálddašeami oktavuodas. Nuoraidpolitihkalaš lándegoddi lahtut leat searvan konfereanssaide, leat buktán árvalusaid iešguđet áššuide ja leat čuvvonen osiid Sámedikki dievasčoahkkimiin.

Sámedikki nuoraidkonfereansa ”Beavvi bárdni ja Robocop - i skjønn forening eller i en smørje?” lágiduvvui Snoasas golggotmánu 11.-12. b. 2002, ja dohko ledje boahtán 67 nuora. Oassin eahketdoaluin čájehii Áarjelhaemien Teatere bihtá Jiele/Existens mas lei sáhka beaivválašrasimmas. Konfereansa lágiduvvui ollásit gárrenmirkkoid haga.

SUPU dáhttu leat dakkár orgána mas lea váikkuhanfápmu Sámedikki nuoraid politihka hábmemii ja galgá beassat leat mielde dan mearrideamen. SUPU lea dehálaš lađas nuoraid oazžumis áŋgiruššagoahhtit

sámepolitihkalaš bargguin, oažžut eanet nuoraid čálihit sámi jienastuslohkui ja buoridit nuoraidovddastusa Sámedikkis.

3.5 Giella, gulahallan ja diehtjuohkin

3.5.1 Sámegiella

Sámediggi bargá giellagelbbolašvuoda nannemiin vai sámegiela sáhtta geavahit buot oktavuodain ja juohke sajis sámi servodagas.

Sámedikki giellastivra lea doallan njeallje čoahkkima ja dan bargun lea earret eará gielladieđáhusa ráhka-deapmi, odđa sániid ja tearpmaid dohkkeheapmi, ja giellastivra lea dohkkehan 11 sátnelisttu. Lea juolluduvvon rámmajuolludus dulkabálvalusaide ja guovttegielalašvuhtii guđa gielddas ja 2 fylkkagielddas, mat gullet sámelága hálddašanguvlui. Dasa lassin leat juolluduvvon ruđat sámegiela viidásetovddideapmái oarjelsámi- ja julevsámi guovllus, Ofuohta ja Lulli-Romssa guovlluin ja iešguđet riddo- ja vuotnaguovlluin. Leat vuoruhan tearpmaprošeavttaid, arenaid gos sohka buolvvat sáhttet deaivvadit geavahit sámegiela ja gulahallat dainna, alfabetiserenbarggu sámegielagiidda, mánáid- ja nuoraidprošeavttaid sámegielas.

2000:s álggahuvvui 5-jagi giellamovttiidahttinprošeakta mii lea vuodđuduvvon dasa ahte mánáidgárde-mánát árrat besset oahppat sámegiela. Prošeakta čuovvu mánáid mánáidgárddi rájes dassázi go leat vázzán muhtun jagi skuvlla. Elgá oahpahušguovddáš Engerdal gielddas čadaha prošeavtta. Dán rádjai leat 5-8 máná ožžon oarjelsámi mánáidgárdefálaldaga. Čakčat 2002 álge golmmas sis geain lea sámegiella vuosttas giellan skuvlii. Dasa lassin leat mánaga máná geain sámegiella lea nubbin giellan skuvllas. Jos geahččalan-prošeakta addá buriid bohtosiid, de sáhtta sullasaš prošeavttaid álggahit eará sajiinge.

3.5.2 Báikenamat

Sámi nammakonsuleantabálvalus sirdojuvvui Sámediggái 2002:s. Nammakonsuleantabálvalus hálddaša sámi nammaáššiid báikenammalága vuodul, bargá fágalaš áššiguin mat gullet nammaáššiid, ráđdeaddimii ja diehtjuohkimii sámi báikenammaid birra ja báikenammalága sisdoalu birra. Bearráigeahččá dan ahte sámi nammaáššit meannuduvvojit báikenammalága sámi teakstaoasi mielde ja nammaáššit leat ovddiduvvon dalle go eiseválddit eai leat váldán áššiid meannudeapmái sámi nammaáššin. Nammakonsuleantabálvalus lea veahkehan Stáhta kártadoaimmaha, Kártadoaimmaha ja Báikenammaid guovddášregisttara nammafágalaš áššiin mat gusket sámi namaid čállinvuohkái.

3.5.3 Diehtjuohkin

2002:s rájes leat Sámedikki dievasčoahkkimat fievrividuvvon njuolga interneahtha bokte. Dán geažil lea vejolaš čuovvut Sámedikki dievasčoahkkimiid vaikko vel ii leatge sálas čohkkámin. Sámedikki neahtta-siidduid kvalitehta sihkarastin lea vuoruhuvvon 2002:s vai nu ollugat go vejolaš ožžot vejolašvuoda searvat sámepolitihkalaš doaimmaide.

Raporttat mat leat ráhkaduvvon jienastuslohkoprošeavtta oktavuodas leat vuodđun gulahallanstrategiija ráhkadeapmái sámi jienastuslogui ektui boahhte sámediggeválgga rádjai. Váldogávdnosat iskkadeamis čájehit ahte ovddit áiggiid dáruiduhttinpolitihka váikkuhusat ain dagahit dan ahte ollu sámit eai hálit oktavuoda sámi servodahkii ja sámi kultuvrii. Dáruiduhttinpolitihka váikkuhusain beassan gáibida ollu barggu ollu servodatsurggiin. Diehtjuohkima dáfus leat gávdnosat iskkadeamis stuorra hástalussan.

19 108 dokumeantta, mat leat mannan juogo olggos dahje bohtán sisa, leat journálii fievrriiduvvon, ja arkiivavuogádagas leat ášahuvvon 3 661 ášši. Go juohká dáid jahkedoaimmaide (103), de šaddet guđege bargi nammii 186 dokumeantta ja 36 ášši. Dasa lassin bohtet ollu jearaldagat earkilolbmui, servviin, gielddain, fylkkagielddain, stáhtalaš ja ii-stáhtalaš ášahusain, mat háliidit veahki ja dieđuid iešguđet fágasurggiid birra.

3.5.4 Sámi arkiiva

Almmolaš ja priváhta doaimmaid sámi arkiivaávdnasat leat hádjánan miehtá iešguđet ášahusaid, main gelbbolašvuohta ja resurssat leat iešguđet dásis. Sámediggi háliida ášahit ja jos vejolaš ovddidit Sámi arkiivva Guovdageainnus sámi arkiivan mas lea našuvnnaš ovddasvástádus buot sámi ja sámegiel arkiiva-ávdnasiin Norggas. Oassin dán barggus álggahii Riikaarkiiva Sámedikki ávžžuhusain čakčat 2002 čielggadusa movt hukset ja organiseret arkiivabálvalusaid sámi álbmoga vástte boahhteáiggis.

3.5.5 Sámi bibliotekabálvalusat

Sámi sierrabibliotekka galgá veahkehit ja láchit dilálašvuođaid sámi bibliotekabálvalusaid posiitiivvalaš ovdáneapmái. Romssa fylkkagielddain dahkkojuvvon ovttasbargošiehtadusas lea bibliotekasuorgi ovttasbargosuorgin.

Odđa bibliotekavuogádaga plánejuvvon geavahišgoahtin maŋiduvvui 2002:s jahkái 2003. Sivvan dasa lei dat go vuogádat maid Sámediggi álggus háliidii oastit, ii nagodan háhkat čovdosa mas sámegiel bustávát livčče doaibman. Sámi bustávvaidda váilun dihtorprográmmagálvvuin hehte dál eanemusat bálvalusaid buvttadeami neahtas sámi álbmogii. Boares vuogádagas ii leat dohkálaččat heivehuvvon interneahhta ja ná eai leat buot bálvalusat interneahtas. Bibliotekavuogádagaide ferte gáibádussan leat sámi čálamearkkaid doaibman buot dohkkehuvvon prográmmagálvvuin.

Sámi girjebussiid doaibmadoarjja sirdojuvvui Sámediggái 2002 rájes, muhto doarjja fysálaš investeremiidda gal ii sirdojuvvon. Doaibmadoarjja juolluduvvui čieža girjebussii.

3.5.6 eSápmi – prošeakta

Ráđđehus lea Gielda- ja guovludpartemeantta ja Ealáhus- ja gávpedpartemeantta bušehtain 2002:s várren 740 000 ruvno eSápmi pilohtaprošeavtta čadaheapmái. Prošeakta lea vuosttas jagi gidden fuomášumi čuovvovaš fáttáide: Gáibádussii oazžut sámegiel bustávvaidda doaibmat dihtoris, Sámi bustávvat mobiltelefovnain, Korrektuvrareaidu sámegielas elektrovnnalaš teakstameannudeami geavaheamis mas lassidoaibman govahallojuvvon jietna ja Sámi gielladiehtovuodu čielggadus.

Dássáži ii leat dihtorindustriija váldán ovddasvástádusa sámegiela čálamearkkaid meroštallamis ja sámegielas iežas operatiivavuogádagain. Oktasaš čálamearkačovdosis sámegiela vástte iešguđet operatiivavuogádagain gaskka lea stuorra mearkkašupmi sámi čálagiela geavaheapmái ja ovddideapmái.

Eurohpaláš telekomstandardiserema (ETSI) gáibádus ášahit sierra standárdda sámegiela vástte mobiltelefovnain, ii leat dán rádjai ovdánan gosage. Lea álggahuvvon čielggadusbargu gávnnaht man ollu máksá ovddidit korrektuvrareaiddu sámegielas elektrovnnalaš teakstameannudeami vástte main leat doaimmat nugo stávendárkkisteapmi, stávvaljuohku, synonymasátnegirji ja grammatihkkadárkkisteapmi.

Lassireaidun korrektuvrareidui lea jurddašuvvon govahallojuvvon jietna sámegillii mii addá sámegiela giidda, geain eai leat čálagovat iežaset eatnigielas, buoret vuodu välljet daid árvalusaid gaskkas maid korrektuvrareaidu evttoha.

3.6 Mánáidgárddit, oahpahus ja dutkan

3.6.1 Mánáidgárddit

Mánáidgárdesuorggis lea eanemusat bargojuvvon kvalitehtaáŋgiruššamiin ja fierpmádagaid ásaheamiin sámi mánáidgárddiin miehtá riikka. Leat doallan guokte mánáidgárdekonfereanssa sámi mánáidgárddiid vástes, Snoasas ja Guovdageainnus. Juogaduvvui doarjja 48 sámi mánáidgárdái ja/dahje ossodahkii, ruđat eatnigiela oahpahussii 7 mánáidgárddis ja ruđat 23 geahččalan- ja ovddidanprošektii sámi mánáidgárddiin. Eanaš prošeavttaid ulbmilin lea nannet sámegiela mánáid gaskkas, ja ovddidit giellaovddidan vugiid. Leat maiddá juolluduvvon ruđat sámihápmásaš olgostoahkanbirrasa ovddideapmái mánáidgárddiin. Sierra doarjja galgá geavahuvvot daid liigegoluide mat mánáidgárddiin leat sámi giela ja kultuvrra gaskkusteames.

Lea stuorra dárbu oaivadiit ja juohkit dieđuid Sámi mánáidgárddiide, erenoamážit pedogogalaš ávdnasiid, vugiid, sámi sisdoalu, sámegiela nannema, sámi kultuvrra gaskkusteami ja prošeavttaid birra. Dasa lassin bohtet ollu jearaldagat mánáidgárddiid eaiggádiin, gielddain ja váhnemiin, geat háliidit dieđuid sámi mánáidgárdeáššiid birra. Sámediggi lea galledan sámi mánáidgárddiid guđa gielddas hálddašanguovllus ja dan olggobealde, ja das leat leamaš čoahkkimat gielddaid ovddasteaddjiiguin sihke politihkalaš ja hálddahušlaš dásis.

3.6.2 Oahpahus

Sámi oahpahaš čielggadus olggobealde sámegiela hálddašanguovllu lea vuodđun Sámedikki politihka hábmemi. Sámediggi áigu joatkit bargguin ahte oahpahušláhka rievdaduvvo nu ahte buot sámi mánáide, beroškeahtá ássamis, sihkarastojuvvo vuogiatvuohka oahpahussii sámegillii.

Ođastusa 94 evalueren sámi joatkkaskuvllain lea maiddá deattuhuvvon 2002:s. Dego čuovvoleapmin áigu Sámediggi loahpalaččat meannudit sámi joatkkaoahpahaš prinsihpaid ja njuolggadusaid, ja sámi joatkkaskuvllaid oktavuohatamáiid.

Sullii 400 joatkkaskuvla oahppi, geat lohket sámegiela ožžot stipeandda Sámedikkis. Ortnega ulbmilin lea movttidahttit nu ollugiid go vejolaš váldit oahpu lassin vuodđoskuvlii, seammás go ortnet galgá doaibmat váikkuhangaskaopmin sámegiela ovddideames.

Sámedikkis lei stuorra ovttamielalašvuohka stuorradiggediedáhusa nr 34 (2001-2002), *alit sámi oahpahaš ja dutkama kvalitehtaodastusa birra*, meannudeamis. Stuorradiggi ii čuovvolan ollus Sámedikki árvalusaid ja mearkašumiid go meannudii ášši.

Oahpahaš- ja dutkandepartemeanta álggahii ođđa rámmaplánaid ovddidanbarggu dábálašoahpaheaddji-, ovdaskuvlaoahpaheaddji-, fágaoahpaheaddji- ja geavatalaš pedagogalaš oahpu vástes. Sámediggi oáččui bargun ráhkadit rámmaplána sámegielas ja duojis. Sámediggi oaihvilda ahte rámmaplánat fertejit deattuhit sámi perspektiivva goziheami iešgudet fágain, ja ahte sámi oahpaheaddjioahppu ja oahpaheaddji oahppu muđui heivehuvvo studeanttaid várás geat bohtet Suomas, Ruotas ja Ruoššas.

Sámediggi geavaha ollu áiggi oaivadiit ja doarjut oahpaheaddjiid geat addet oahpahusa sámi oahppiide vuodđoskuvllain ja joatkkaskuvllain. Dát guoská oahppiide ja oahpaheaddjiide eará Norgga skuvllain, ja veahkki lea addojuvvon dárbbu mielde. Sámi oahpponeahtta lea ásahuvvon neahttaportálan sámi oahpahusa váste ja diehtajuohkingáldun ja resurssan skuvllaide, mánáidgárdiide ja vanhemiidda.

Sámedikkis leat máŋga ovttasbargoproševtta eará eiseválddiiguin oahpahusa siskkobealde. Sámi skuvla-konfereanssas Guovdageainnus meannuduvvui fáddá Guovttegielalášvuohta – mihttomearri vai gaska-oapmi? Oahpahusdoaimbajut leat oassin maiddá Romssa fylkkagiella ovttasbargošiehtadusas. Hui unnán vanhemat váldet oktavuoda vuodđoskuvlla vanhenválddegottiin (FUG). Danne váillahage Sámediggi sámi ovddastusa dán lándegottiin. Sámedikkis leat jahkása ovttasbargočoahkkimat Sámeskuvlastivrrain Ruota bealde ja Sámedikki skuvlaáššiid čállingottiin Suoma bealde. Sámediggi attii fágalaš veahki Rávis-olbmuidoahpahusinstituhtii dihtoroahpahus-CD ja Dill@ almmuheamis. CD almmuhuvvui Oslos, Bergenis ja Guovdageainnus.

Erenoamášpedagogalaš fágasuorggis leat dál ollu iešguđet oasálaččat. Sámedikkis lea ovddasvástádus oahpponeavvoovddideames ja das lea mieldeovddasvástádus gelbbolašvuođa ovddideames. Danne leatge ásahuvvon buorit ovttasbargolinjât iešguđet oasálaččaid gaska mat barget suorggis. Sámedikkis lea leamaš ovddastus lahttun Davvi-Norgga ráđdeaddi orgánas, mii lea oassi riikkaviidosaš stáhtalaš erenoamášpedagogalaš doarjjavuogadagas. Guovddázis lea leamaš gelbbolašvuođa ovddideapmi sámi geavaheaddjiide.

17 studeantta leat ožžon oahppostipeandda váldit lassioahpu erenoamášpedagogihkas. Dasa lassin lea addojuvvon doarjja 4 sierra geahččalan- ja ovddidanprošektii, main leat deattuhuvvon sámegeiel mánáid čállinváttisvuodát, sámegeiel mánáid giellaovdáneapmi, máŋggagielat mánáid giella- ja gulahallanválttisvuodát, sámi mánáid ja nuoraid sosiálalaš ja emošuvnnalaš váttisvuodát sámi oktavuodas dahje máŋgga-kultuvrralaš oktavuodas.

3.6.3 Oahpponeavvoovddideapmi

Lea juolluduvvon ruhta dábálaš, GDT ja sierra lánččojuvvon oahpponeavvuid ovddideapmái sámegeilli. Oktiibuot leat gárvvistuvvon 43 oahpponeavvu, 26 dain davvisámegeilli, 9 julevsámegeilli ja 8 oarjelsámegeilli. Sámi oahpponeavvovuogddázis leat oktiibuot 8 000 girjetihhtala ja 418 videoprográmma. 2600 gearddi leat dat luoikkahuvvon 2002:s. Sámediggi lea álggahan barggu doaimbajuid ovddidemiin, ahte beavttálmahttit buvttadusa ja buoredit girječálliid rekrutterema. 10 studeantta ožžo stipeandda váldit lassi oahpu oahpponeavvopedagogihkas Sámi allaskuvllas. Dasto lea Sámediggi doallan logaldallamiid sámi oahpponeavvobuvttadusa iešguđet beliid birra studeanttaide geat váldet oahpponeavvopedagogihka Sámi allaskuvllas.

3.7 Areála-, biras- ja kultursuodjaleapmi

3.7.1 Areálasuodjaleapmi ja hálddašeapmi

Vuollel 2000 eaŋkilášši leat meannuduvvon kulturmuitalága ja plána- ja huksenlága mielde. Áššit mat čatnasit gielaplánaide, giellaoasseplánaide, regulerenplánaide ja plánejuvvon meahcegeainnuide leat jeavddalaččat leamaš ollu. Dát áššit gáibidit ollu áiggi ja barggu, ja nu ii bázege ollu áigi čuovvolit eará bargguid birasáššiid oktavuodas.

Riikaantikvára lea álggahan pilohttaprošeavtta man oktavuodas Sámedikkis lea ovddasteaddji refereansa-joavkkuin. Sámedikkis lea ovddastus maiddái ovttaskas fylkkaid kultureatnadatjoavkkuin, areálaplánaforumiin ja birasforumiin. Ovttasbargošiehtadusas Romssa fylkkagiielddain leat kulturmuithálddašeapmi ja museaáššit namahuvvon sierra artihkkaliin. Šiehtadusa vuođul lea álkit juogadit ovddasvástádusa ja čuovvolit

Dál lea jođus viiddis bargu mii guoská álbmotmehciid ja eatnadatsuodjaleami ásaheapmái ja viiddideapmái sámi guovlluin⁴. Sámediggi lea buktán golbma guovddáš gulaskuddancealkámuša. Searvan sámiid beales suodjalanplánaproseassaide ii leat leamaš buorre, ja ollu suodjalanevttohusain ii leat doarvá vuhtii váldojuvvon sámi kultuvra ja ealáhusdoaimma. Sámediggi lea bivdán stuorát válddi ja váikkuhanfámu suodjalanplánaproseassaide, ja ahte dat čadnojuvvo láhki. Suodjalanplánaproseassaid ferte maiddái fakkastit dan odđa ”finnmárkoláhki” ja Sámi vuoigatvuođalávdegotti čielggadussii Romssa, Norlánda ja oarjelsáme-
guovllu ektui.

Sámediggi lea ovddidan nana vuostehágu Rávttošnjárgga álbmotmeahci viiddideapmái ja Rávttošnjárgga eatnadatsuodjalanguovllu ásaheapmái. Suodjalanmearrádus lea buktán eahpesihkarvuođa báikkálaččat sakka dan ektui makkár váikkuhusat mearrádusas leat geavaheapmái ja hálddašeapmái boahhteáiggis. Positiivvaláš lea dat go boazodoalu vuoigatvuođat eai leat gáržžiduvvon ollus, muhto seammás lea hui šállošahtti ja cuiggodanveara go eará sámi beroštumit eai váldojuvvo dohkálaččat vuhtii. Sámi areála-beroštumit ja vuoigatvuođat čatnasit luondduresurssaide nugo sámi meahccealáhusaide, boazodollui, luossabivdui, riddo- ja vuotnabivdui, kultureatnadahkii ja kulturmuittuide. Rávttošnjárgga álbmotmeahci viiddideames ja Rávttošnjárgga eatnadatsuodjalanguovllu ásaheames eai leat báikegottiid olbmuid vuoigatvuođat ja beroštumit dohkálaččat deattuhuvvon ja gozihuvvon.

Čázádatplána dievasmahttima oktavuodas lea čadahuvvon prošekta mas sámi beroštumit leat čielggaduvvon. Sámediggi buvttii cealkámuša čázádat-suodjalanplána dievasmahttinárvalussii ja doarjjuin dan váldoáššis.

3.7.2 Kulturmuittut, kulturmuittoguovllut ja kulturmuittodoaimbajut

Sámediggi lea dál bargamin ollu plánaiguin dán suorggis. Koltálaš gili kulturbirassuodjalanplána árvalus lea sáddejuvvon gulaskuddamii. Evttohusas leat njuolggadusat seailuheami ja konkreta doaimbajuid váste gaskkusteami ja láchima ektui. Sámediggi válddi badjelassas hálddašanoovddasvástádusa dan ráfáidahttojuvvon kulturmuittoguovllus Ceavccageadggis Unjárggas 2001:s. Guovllu váste ráhkaduvvo hálddašanalána mas evttohuvo movt guovllu buoremusat sáhtášii seailuhit ja hálddašit boahhteáiggis.

Báktedáidaguovllu duodaštan- ja sihkarastinbargu Ruksebávttis Billávuonas Porsánggus, mii fuomášuvvui 2001:s lea jotkojuvvon 2002:s. Mii leat geahččalan fokuseret báktedáidaga ja báikegotti olbmuid gaskasaš oktavuoda, ja báktedáidaga gaskkusteami. Dagaimet jearahallaniskadeami, mii goassige ovdal ii leat dahkkojuvvon báktedáidaga oktavuodas. Jearahallaniskadeami boadus geavahuvvo guovllu seailuhan- ja hálddašanbargus viidáseappot. Interregprošeavtta Rock Art in Northern Europe bokte searvá Sámediggi ovttas eará áshusaiguin Norggas ja Ruotas, ovttasbargojuvvo báktedáidaga suodjaleami ja hálddašemi hárrái.

⁴ Sd.dieđáhus nr 62 (1991-92) Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder (álbmotmehciid ja eará stuorát suodjalanguovlluid odđa riikaplána).

Vern og forvaltning av samiske byggverk raportaárvalus lea gárvvistuvvon. Duohta meroštallama vuodul sáhttet leat sullii 1200 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi vistti riikkas ja 870 soitet vel šaddat boahhte 20 jagis. Raporttas geahčaduvvojit čuolbmačilgehusat movt dovdat visttiid sámi vistin, gos sámi visttit leat, mii lea sámi visttiid suodjalanárvu, movt hálldašit sámi visttiid ja doaibmabijuid sámi visttiid suodjalanbarggus.

2002:s meannuduvvojedje 50 doarjjaohcama sámi kulturmuittosuođjalandoaibmabijuide, 2001:s dat ledje 59. Doarjja lea addojuvvon sámi kulturmuittuid registreremii, seailluheapmái ja duodašteapmái ja sámi visttiid divodeapmái.

3.7.3 Museabargu

2002:s válddii Sámediggi badjelasas sámi museaid hálldašanovddasvástádusa Norggas. Lea bargojuvvon aktiivvalaččat Sámedikki áсахemiin riikaviidosaš oasálažžan ja hálldašeaddjin museaoktavuođas. Sámi museaforum lea áсахuvvon museaáššiid ráđdeaddi orgánan, ja mas leat daid sámi museaid ovddasteaddjit, mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikkis. Sámediggi ja sámi museat servet riikaviidosaš museaodastussii⁵, mas ulbmilin lea ahte museat oktiordnejuvvojit stuorát ja nannoseabbo ovttadahkan, mii šaddá našuvnnaš fierpmádahkan. Bargojuvvo 4 sámi museaguovllu áсахemiin, ja riikaviidosaš sámi kulturhistorjálaš fierpmádaga huksemiin. Nuortasámi musea áсahanbargguin lea jotkojuvvon ovttasráđiid Máttavárjjaga gielddain ja Statsbygg:in. Eaktun dán barggu joatkimii viidáseappot, lea ahte sámi museaid ekonomijja nannejuvvo. 2003 stáhtabušeahas ii lasihuvvon mihkkege sámi museaide.

3.7.4 Stuorát areáladuohtadeamit sámi guovlluin

Suođjalusas leat máŋga báhčínšilju sámi guovlluin, maid leat plánen viiddidit ja rievdadit daid geavaheami, ja das leat stuorra negatiivvalaš váikkuhusat sámi ealáhusaide. Sámediggi lea cuiggodan sakka daid ođđa plánaid ja das lea hui kritihkalaš oaidnu Suođjalusdepartemeantta ja Forsvarsbygg geavahan vugiide. Meavkki ja Alitčohka báhčín- ja hárjehallanguovlluid viiddidanplánain ii leat doarvái vuhtii váldojuvvon boazodoallu. Hálkavári báhčinguovllu stuorra viiddidanplánat orrot doaisttázii bissehuvvon. Sámediggi lea geahččalan váikkuhit dan ahte Suođjalus ja boazoorohagat Hálkaváris dahket šiehtadusaid maiguin sihkkarastojuvvo boazodoalu guohtoneanadárbu guovlluin maid Suođjalus dál geavaha. Suođjalus pláne oážžut gieldaoasseplána Sætermoen báhčinguvlui, ja maiddái dán guovllus vurdojuvvo geavaheami veaháš rievdadeapmi. Dáppe maid ii leat Forsvarsbygg čájehan albma áddejumi sámi kulturmuittuid ja ealáhusberoštumiid duodašteapmái ja oainnusin dahkamii. Sámediggi oinnii ahte lei dárbu ovddidit vuostehágu Sætermoen báhčinguovllu gieldaoasseplánii, danne go sámi kulturmuittoberoštumit eai dohkálaččat lean vuhtii váldojuvvon.

Minerálasearvvit sis- ja olgoriikkas váldet oktavuoda jeavddalaččat ja háliidit gávdnat ja geavahit minerálaressursaid sámi guovlluin. Sámediggi lea deaivvadan minerálaservviiguin ja lea addán signálaid ahte ii doarjjo lobi addima ii kártet iige geavahit vejolaš minerálagávdnosiid sámi guovlluin, ovdal go Sámediggi lea ožžon duohta váikkuhanfámu ja go norgalaš eiseváldit leat dohkkehan sámi vuoigatvuodaid. Oppalaš dovdu lea ahte minerálasearvvit oalle guhkás háliidit gudnejahtit sámi vuoigatvuodaid ja vejolaš roggama sámi eavttuiguin. Dán ráđjai ii leat Ráđdehus vástesaččat háliidan gudnejahtit sámi vuoigatvuodaid ja ná caggá árvvoštallama ahte sáhtta go roggama bealušit ja čadahit dihto oktavuodain.

⁵ Geahča stuorradiggedieđáhus nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving

3.7.5 Petroleumadoaibma

Sámediggi lea buktán cealkámuša váikkuhančielggadusprográmmaárvalussii birrajagi petroleumadoaimma ektui Lofuohta-Barentsábis. Birraajagi petroleumadoaibma Barentsábis rievdatahtta sámi guovlluid ekonomalaš struktuvrra. Sámediggi oaččui miehtama dasa ahte petroleumadoaimmaid váikkuhusat sámi guolástusaide, kultuvrii ja servodahkii oppalaččat galget čielggaduvvot, muhto ii ožžon doarjaga dasa ahte ferte maiddái čielggadit makkár váikkuhusat sáhttet leat iešguđet hápmásaš sámi mieldeváikkuheames ja mielde mearrideamis go guoská petroleumaresurssaid geavahepmái sámi resursaguovlluin. Sámediggi lea dovddahan ahte lea garrasit fuolastuvvan daid issoras smávva áige- ja resursarámmaid geažil mat leat addojuvvon sámi čielggadusa váste. Lea váttis jáhkkit ahte 1,5 mannosáš áigerámma dán lágan viiddis ja vuodđo árvoštallamiidda livččii fágalaččat dohkálaččat jáhkehahtti, ja attášii dohkálaš mearrádusvuodđu.

3.8 Kultuvra ja ealáhusat

3.8.1 Kulturfoanda

Okta Sámedikki mihttomeriin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáide ja nuoraide ja ovddidit sin sámi identitehta. Váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte leat vuoruhan dán mihttomeari doarjaga juolludeami bokte iešguđet doaibmabijuide mánáid ja nuoraid váste. Sámediggi oazžu dađistaga eanet ja eanet ohcamiid skuvllain ja earáin doaibmabijuide ”sámi stoalppuid” O97, Kultuvrralaš Skuvlálávka, skuvla- ja oahppomatkkkit ja sullasaččaid oktavuodas, muhto ii leat vuoruhan doarjaga dieid oktavuodas.

Teáhtera oktavuodas lea deattuhuvvon doarjaga addin dakkár lávdedáidagii, main mánát ja nuorat leat leamaš oasálastin ja olahusjoavkun. Dasa lassin leat amatevrateáhterdoaibma, teáhterbihtta dáruiduhttima ja identitehta birra ja teáhter oarjelsámi guovllus vuoruhuvvon. Prošeakta ”Gállanuoraid teáhterviessu” – sámi teáhterguovddáš mánáide ja nuoraide Guovdageainnus, ožžo doarjaga álgeheapmái. Leat čielggaduvvon iešguđet lágan molssaeavttut mii guoská Áarjelsaemien Teatere bissovaš doibmii. Dál leat iskamin gávdnat teáhterea doibmii bissovaš ruhtadeami, earret eará interreg-programmaid bokte. Sámediggi válddi badjelasaš Beaivváš Sámi Teáhtera hálddašan- ja juolludanovddasvástádusa 2002:s.

Sámedikki mihttomeari festiváloktavuodas lea gozihit ja nannet sámi artisttaid beroštumi, ja movttidahttit ja ovddidit sámi dáidda- ja kulturčájehemiid, ja sihkarastit arenaid daid gaskkusteapmái. Leat earret eará háliidan geahččalit háhkat deaivvadansajiid eamiálbmotdáiddáriidda ja artisttaide, álbmogii ja nuoraide. Lea juolluduvvon festiváldoarjja guovtti bissovaš sámi festiválii, Riddu Riddui ja Guovdageainnu musihkkafestiválii (beassašfestivála). Dasa lassin lea addojuvvon prošeaktadoarjja eará sámi- ja eamiálbmotfestiválaide, ja festiválaide main leat leamaš sámi doalut.

Mánáidbláđi Leavedolgi ja nuoraidbláđi Š almmuheapmái lea maiddái addejojuvvo prošeaktadoarjja 2002:s. Nissonbláđđái Gába leat bargamin oazžut bissovaš ruhtadeami almmuhit bláđi 3-4 gearddi jahkái, muhto dainna eat leat lihkestuvvan. Dán golmma sámi bláđi ruhtadilli ii leat leamaš dohkálaš, ja heajos dilli lea leamaš juo mánggaid jagiid. Musihkkadoarjja lea leamaš seamma dásis mánggaid jagiid, ja ohccit fal leat lassánan jagis jahkái. Addojuvvui doarjja viđa CD almmuheapmái; daid gaskkas guokte sámi lávlla-CD, guokte juoigan-CD ja okta mas sihke lávlagat ja juoigan. Muđui addojuvvui doarjja muhtun diŋgon-dahkosiidda, iešguđet musihkkafestiválaide, konsearttaide ja eará musihkkadoaibmabijuide.

Daiddaoastinortnet lea bisuhuvvon. 250 000 ruvno lea várrejuvvon dáidaga ja duoji oastimii. Savioávvudeami oktavuodas addojuvvui doarjja mángga čájáhussii. Dasa lassin addojuvvui doarjja dáidda-

festiválaide, čájáhusaide, semináraide ja dáiddalogahallamiidda. Sámediggi válldii badjelasa ovddas-vástádusa dáiddárstipeandaortnegis jagi 2002 rájes. Dasto leat addán guhtta 145 000 ruvdnosaš bargostipeandda, maid gaskkas guokte addojuvvojedje nuorra easkaalgán sámi dáiddárii. Dasto addojuvvojedje golbma mátk- ja oahppostipeandda, okta ávnnastipeanda ja okta ásanastipeanda.

3.8.2 Eará doarjjaortnegat kulturulbmiliidda

Oassin sámi girječálliid rekrutterenbarggus leat addojuvvon guokte stipeandda gávccii nuorra olbmui, geat čállet sámegeallii. Dáid stipeandaoažžuid gaskkas ledje sihke oarjel- julev- ja davvisámegeallat. Stipeanddaid oažžut galget 2003:s čuovvoluvvot fágalaččat čállinkurssain, maid Sámi girječálliidsearvi galgá čadahit. 2002:s maid eai bohtán ohcamat almmuhit čáppagirijálašvuoda oarjelsámegeallii. Julevsámegeallat girjebuvttadeami oktavuodas maŋŋonahtta barggu dat go leat unnán dakkár giellaolbmot geat sáhttet dárkkistit giela ja lohkat korrektuvrra.

Lágádusat mat almmuhit sámi girjijálašvuoda, oahpponeavvuid ja musihka lassánit. 2002:s gustogođii sámi girjelágádusdoarjja Báhko-lágádussii Divttasvuonas. Viđa kulturásahussii lea addojuvvon doaimbadoarjja. Dát ortnet guoskagođii dál vuosttas gearddi Mearrasámi gelbbolašvuoda guovddáži Billávuonas. Leat ángirit bargan Gáivuona Ája sámi guovddáža huksema ollašuttimiin.

Sámediggi attii doarjaga Sámiid Valáštallan Lihttui Norgga bealde, seamma supmi go ovddit jagi. Ruhtadárbu valáštallanulbmiliidda lea stuoris, ja leat vuordán ahte sámi valáštallan galggai oažžugoahhtit speallanruđaid. Filbmasuorggis leat mearkkašahtti ollu lassánan doaimmat maŋimus jagiid. Guovda-geainnus lea sámi filbmafestivála lágduvvon sihke 2001:s ja 2002:s. Sámi video- ja filbmadahkkiid lohku lea lassánan, ja nu maiddái ohcamiid lohku oažžut doarjaga filbmaáigumušaide.

3.8.3 Ealáhusovddideapmi

Ealáhusstruktuvrras sámi guovlluin leat smávva fitnodagat vátna resurssaiguin mat galget deaividit hástalusaiiguin mat čatnasit nuppástuhttimii, odđaháhkamii, árvoavttadeami buorideapmái ja buvttavddideapmái. Dasa lassin lea ollu fitnodagain unnán čoahkkanan ieškapitála boahhteáiggi ovddideapmái ja investeremiidda, maid lea dárbu dahkat go gilvu ealáhusaid gaska lassána ja lassána ohipihii, ja ealáhusat leat gitta márkaniin. Gelbbolašvuodas šaddá dađistaga deháleappot sadji odđaháhkamii ja ealáhuseallima viidásetovddideapmái. Sámi ovddidanfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheami oktavuodas ii leat danne sáhka šat dušše okto investerendoarjagis ealáhuseallimii, muhto maiddái ruđaid juolludeamis prošeavttaide ja prográmmaide, maiguin galgá gozihit boahhteáiggi hástalusaid maid ovddabealde báikkálaš ealáhusat leat. Foandda váikkuhangaskaomiid geavaheapmi čadnojuvvo nannoseppot doaimbajibuid ja prošeavttaid čadaheapmái ovttasráđiid eará almmolaš oasálaččaiguin. Go ealáhusaid galgá guovlulaččat ovddidit, de ferte buorebut oktiortnet doaimbajibuid guovlulaš ovddidanprográmmaid bokte ja nannet oktavuoda ovttaskas fylkkaiguin, ja dieinna lágiin dalle sáhtta leat álkit juksat oktasaš mihtomeriid.

Sámi ovddidanfoandda hálddašeami birra lea čilgejuvvon jahkedieđáhusa 4.2 kapihttalis.

3.8.4 Duodji ja lotnolasealáhusat

5-jagi duoji ovddidanprográmma lea álggahuvvon, ja guđa lahhtosaš refereansajoavku lea nammaduvvon. Referansajoavku galgá fágalaččat veahkehit prográmma čadaheami. Joavku lea doallan guokte čoahkkima,

ja lea árvalan čuovvovaš doaibmabijuid jagiide 2002-2003; oaivadusvirggit, oktasašbájit, duodjelogahallama ráhkadeapmi, ealáhusšiehtadusa vuodu árvoštallan ja iešguđet stipeandaortnegat.

Sáiváčáhcebivdoprošeahta geahpedii guliid vuosttas gearddi geassit ja čakčat 2002:s. Bivdoearit eai olla-šuhthojuvvon dan geažil go masse muhtun ráji áigodagas álggahanáiggi geažil. 43 tonna sturrosaš bivdoearis váldojuvvui 29 tonna. 15 searvvi ja 30-40 olbmo serve bivdui. Ulbmil maŋŋá prošeahtaáigodaga lea ahte sáiváčáhcebivdu galgá leat gánnáhahtti lotnolasealáhussan 10-15 olbmo váste. Sáiváčáhcebivdus stuorámuš hástalussan lea álggahit vuostaiváldinstasuinn ja vuovdin- ja márkambarggu.

Doaibmadoarjja lotnolasealáhusaide lei seamma dásis go 2001:s. Eanaš das manai Sis-Finnmárkui. Lotnolasat, main duodji ja boazodoallu lei mielde ožžo eanemusat doarjaga. Sámediggi lea mearridan ahte lotnolasealáhusaid doaibmadoarjjaortnet heaittihuvvo 2005 rájes. Viidáset bargu lotnolasealáhusaiguin galgá láhččojuvvot birgenvejolaš lotnolasaid eanet deattuhemiin ja rámmaeavttuid buoridemiin lotnolasealáhusaide.

3.8.5 Boazodoallu

Sámediggi lea meannudan norgalaš-ruottilaš boazoguohtonkomisuvnna árvalusa rájá rastá boazodoalu ektui. Boazodoalu riektivuodđu guohtonareálaide vuodđuduvvá vuoigatvuodaide mat leat *háhkkojuvvon dološ áiggiid geavaheami* bokte. Dát mearkkaša dan ahte gávdnojit sámi guohtonvuoigatvuodát maid diet guokte riikka ferteba vuhtii váldit ođđa boazoguohtonkomisuvnna dagadettiin.

Lea buorre go 2002 boazodoallošiehtadus nannii árvobuvttadanprográmma ja rabai spiehkastan-vejolašvuoda njuovvangáibádusas. Sámediggi váillahe stuorát doarjjamáksomeriid doalloovttadagaide, dasto lea váttis jos boraelliid dahkan vaháгат eai galgga lohkkajuvvot mielde njuovvangáibádussii ja go bealit eai eanjkilastán buvttadusdoarjjaortnega. Sámediggi mearkkašii ahte šiehtadusbealit eai dorjon rámmaid lasiheami Boazodoalu ovddidanfoanddas Sámi ovddidanfondii duoji ovddidanprográmma oasseruhtadeapmái.

3.8.6 Eanadoallu

Investeremat eanadoalus leat njiedjan jagi 2001 ektui. Fuonit gánnáhahttivuohta go leat heajos hattit ja unnit buvttadusdoarjja dagahit dan ahte eanadoallit illá oskildit lasihit eanadoallobuvttadusa. Oktasaš-doaibmabijuid vuoruheapmi Sámedikki beales eanadollui lea dehálaš váikkuhangaskaoapmi doaluid mekaniserengoluid unnudeamis. Máŋggajagáš prošeahta man ulbmilin lea buoredit árvobuvttadeami doaluin, lea ruhtaduvvon. Daid eana- ja boazodolliide, geat háliidit ánggiruššat árvobuvttademiin borramuša ektui, leat dollojuvvon gelbbolašvuoda bajidan kurssat.

3.8.7 Boraellit

Boraellit leat oktilas váttisvuohtan sávzadollui ja boazodollui, ja vaháгат maid boraellit leat dagahan leat dohkketmeahttun ollu. Sámediggi lea mielde Luondduhálddašan direktoráhta jođihan guovddáš boraelli-lávdegottis. Dán lávdegotti bargu lea dehálaš dan ođđa stuorradiggediedáhusa ektui boraelliid birra.

3.8.8 Guolástus

Regulerenrádis lea šiehtadallamiin giddejuvvon fuomášupmi riddolagaš bivdui, erenoamážit dainna áigu-
mušain ahte sihkkarastit unnimus riddo- ja vuotnafatnasiid bivdovuoigatvuodaid. Lea leamaš váttis oažžut
doarjaga Sámedikki oidnu reguleremiid ektui. Seammás fuolastuhtá dat go dutkiid bivdoearrerávvagat eai
leat čuvvojuvvon, mii headušta ceavzilis ovdáneami go salašmearri lea eanet go mii biologalaččat lea
rávvejuvvon. Dan geažil go Sámediggi lea cuiggodan norgalaš riddodorski hálddašeami, de lea Guolástus-
departemeanta mearridan nammadit bargolávdegotti. Lávdegoddi galgá bidjat vuodđun norgalaš riddo-
dorski guhkes áiggi ja ceavzilis hálddašeami, ja ráhkadit ja ovddidit konkrehta árvalusaid movt hálddašit ja
bivdit norgalaš riddodorski.

Sámit dan olis go lea eamiálbmot Norggas, eai oažžo vuodđovuoigatvuodaid guollebivddu hálddašeapmái
eige oažžo vejolašvuoda bivdit. Dát guoská vuosttažettiin daid ollu hálddašanortnegiidda mat dagahedje
dan ahte guolásteaddjit masse iežaset historjálaš bivdovuoigatvuodaid. Sámediggi lea maid čujuhan váilevaš
hálddašanortnegiidda mat dagahit dan ahte báikegottiid olbmot eai sáhte ávkkástallat iežaset komparatiiv-
valaš ovdamuniin go ássat lahka resurssaid, dat mearkaša dan ahte lagašvuoda- ja sorjajašvuodaaprinsihp-
pa biddjojuvvo vuodđun hálddašeapmái.

3.9 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáigiruššamat

Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámi dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka⁶ hábmemis.

Mihttomearrin lea ollislaš ja dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldat sámi álbmogii. Sámediggi
juohká jahkásaččat ruđaid dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš prošeavttaide sámi guovlluin. Prošeaktaruđat
leat váikkuhan gelbbolašvuoda buorideami iešguđet arenain sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid
oktavuodas. Dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš čilgehusas dievasčoahkkimis skábmamánus,
guoskkahuvvojedje čuovvovaš suorggit; Sámi mánát ja nuorat, sámi nissonolbmuid dearvvašvuoda,
boarrásat, doaimavádjat olbmot ja veajuiduhttin, sámi spesialistadearvvašvuodaabálvalus ja
buohcciviessobálvalusat, gárrenmirkkoid váttisvuoda, Tjernobyl-lihkohisvuoda, nuoskkideapmi, dutkan,
oahppu, WHO ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu. Sámedikkis lei čoahkkinn dearvvašvuodaministtariin
geassemánu 11. b. 2002, ja válddi dalle ovdan gažaldagaid mat gusket ođđa dearvvašvuoda fitnodagaide, ja
dárbbu oažžut čoahkes gelbbolašvuoda guovddáža mas leat mielde sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaásahusat,
dárbbu oažžut giellaruđaid dearvvašvuoda fitnodagaide, ja dasto gažaldaga Máilmmi
dearvvašvuodaorganisašuvnna (WHO) birra.

3.10 Ovttasbargu

Sámediggi lea searvan hálddahuslaš bargojovkui mii bargá guovlulaš ovddidanprográmmaid hábmemiin ja
čuovvolemiin fylkkain. Joavku lea doallan 7 čoahkkima ja ovttasbarggu formaliseren fylkkagiielddaiguin lea
leamaš guovdileamos fáddá. Vuosttas ovttasbargošiehtadus dahkkojuvvui Romssa fylkkagiielddain skábmamánus.
Fylkkaid ođđa rolla oktavuodas lea Ráđdehus álggahan hálddahuslaš ovttasbargoprográmma
departemeanttaid, fylkkagiieldda, Giielddaid guovddášsearvi ja Sámedikki gaskka. Programma ulbmilin lea
nannet fylkkagiieldda guovlulaš ovddidanoasálažžan. Leat álggahuvvon 5 oasseprográmma ja Sámedikkis
leat ovddastus A oasseprográmmas, mii atná fylkkaplána guovlulaš ovdánahttima gaskaoapmin. Váldo-
prográmma lea doallan guokte čoahkkima ja oasseprográmma fas golbma čoahkkima.

⁶ Dearvvašvuoda- ja sosiáladepartemeantta čielggadus, Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga váste
Norggas (NAČ 1995:6).

Sámediggi geahččala doallat oktavuoda jeavddalaččat sámedikkiiguin Suoma ja Ruota bealde, Sámi parlamentáralaš ráđi bokte. Sámediggi Ruota bealde lea maid searvan sámi parlamentáralaš ovttasbargui. Dán áigodaga válđoáŋgiruššansuorgin lea sámi giela suodjaleapmi ja ovddideapmi, oahpahus, oahpponeavvuid buvttadeapmi ja dásseárvu sámi servodagas. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea sámiid beales ohcan oazžut ovddastusa Davviriikkaid Ráđis.

Ovttasbargu ráđđehusaid ja sámedikkiid gaskka lea bures jođus, sihke politihkalaš ja hállddahaslaš dásis. Skábmamánu 2002 dollojuvvui čoahkkinn ministtariid ja sámedikkiid presideantaid gaskka goalmát gearddi. Čoahkkima boadus lei čoahkkingirji mearrádusaiguin mii galgá čuovvoluvvot. Bargu Davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain lea positiivvalaččat ovdáneamen, ja sámeministtarat ja sámedikkiid presideanttat leat nammadan ekspeartajoavkku mas leat guhitta lahttu, guokte guđege riikkas – nuppi lea nammadan Sámediggi ja nuppi fas Ráđdehus. Ekspeartajoavku galgá gárvvistit konvenšuvdnaárvalusa, ja vurdojuvvo ahte dat lea gárvvis loahpageahčen jagi 2003.

3.11 Riikkaidgaskasaš áŋgiruššamat

Riikkaidgaskasaš barggus lea deattuhuvvon vuosttažettiin bargu välljejuvvon ON-orgánaid ektui ja máilmmi davviguovvluid ektui. Lea maiddái dárbu bargat guoskevaš áššiguin EU-vuogádaga ja Eurohpa ektui muđui, ja fállat veahki ovdáneapmái eará eamiálbmogiid gaskkas.

Eamiálbmotáššiid bissovaš forum doalai vuosttas sešuvnna New York:s miessemánu, ja Sámediggi searvvai dasa Norgga sáttágotti mielde. Sámediggi deattuhii man dehálaš lea ásahtit ja ruhtadit bissovaš čállingotti Foruma váste. Foruma vuosttas jodiheaddjin välljejuvvui Ole Henrik Magga. Sámi parlamentáralaš ráđi Norgga beale sáttagoddi lea juolludan 300 000 ruvnnu Bissovaš Foruma jodiheaddjái. Barggus ON Eamiálbmotjulggaštusain lea Sámediggi searvan norgalaš sáttagotti mielde bargujoavkku 7. ja 8. sešuvdnii Genevas.

Sámediggi lea ovddastan Barentsovttasbarggu eamiálbmogiid Barents Regiovdnaráđis ja Regiovdnkomiteas 2002:s. Sámediggi lea maid ovddastan Eamiálbmogiid bargujoavkkus Barentsovttasbarggus. Bargujoavkku lea nammadan Regiovdnaráđi ja das lea ráđdeaddi stáhtus regiovdnaráđi ja Barentsráđi ektui. Eamiálbmogiin ii leat oktage ovddasteaddji Barentsráđis. 2001:s mearridii Sámediggi ahte ásahtuvvo eamiálbmotkantuvra Murmánskii, ja kantuvrra ásahtanbargu lea álggahuvvon. Kantuvra galgá leat okta-vuohtalaš eamiálbmogiid gaskka Barentsovttasbarggus ja galgá erenoamážit veahkehit eamiálbmogiid Ruošša bealde prošeaktaohcamiid ja diehtujuhkima ektui.

Sámedikki presideanta searvvai norgalaš sáttagotti mielde Arktálaš Ráđi Ministtarčoahkkimii Anáris golggotmánus. Ministtarkonfereansa lea bajimus mearrádusorgána Arktálaš Ráđis ja dat dollojuvvo juohke nuppi jagi. Ráđdehus láve dávjá bovdet Sámedikki buktit árvalusaid, dahje searvat čoahkkimiidda ráhkkanemiide ovdal Arktálaš Ráđi čoahkkima, muhto Sámedikkis eai leat resurssat vuoruhit dán barggu. Dát ii mearkkaš dattetge dan ahte bargu ii livččii dehálaš Sámediggái. Sámi parlamentáralaš ráđđi koordinere barggu Standing Committee of Parliamentarians of Arctic Region⁷. Sámedikki presideanta Sven-Roald

⁷ Arktálaš ráđis leat 21 áici, maid gaskkas Standing Committee of Parliamentarians of Arctic Region. Komitea ásahtuvvui 1994:s., mas váldovuoruheapmin lei doarjut Arktálaš Ráđi ásaheami. Dan rájes lea komitea bargan aktiivvalaččat Arktálaš Ráđi barggu promoteremiin.

Nystø lea sámiiid ovddasteaddji komiteas guokte jagi áigodaga, ja searvvai parlamentariihkkariid konferensii mii dollojuvvui Romssas borgemánus.

Geassemánus 2002 nammaduvvojedje prošeaktajoavkkut oassin Ráđđehusa eurohpapolitihkalaš prin-sihpaid⁸ čuovvolemis. Sámediggi lea bovdejuvvon searvat prošeaktajovkui guovlulaš ja báikkálaš eise-válddiid ovttasbarggu ektui. Prošeaktajoavku loahpahii barggustis juovlamánus. Vuolggasajis lea jovkui addojuvvon bargun raporteret EEO-oktiordnenlávdegoddái iežas árvvoštallamiid ja doaibmabidjo-árvalusaid birra.

Sámediggi lea čuovvolan riikkaidgaskasaš barggu biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnnain ja searvá dan virggálaš norgalaš sáttagoddái. Oasálaščoahkkinn lea gozihan bargujoavkku rávvagiid mat barget kapihttaliin 8(j) eamiálbmotkapihttaliin, hui bures. Guovddáš hástalussan lei oažžut oasálaščoahkkima mielde čatnat barggu 8(j)-bargujoavkku siskkoabealde eará guoskevaš ON proseassaide eamiálbmogiid ektui, erenoamážit go vuhtii váldá raporterema bissovaš forumii. Sámediggi lea váikkuhan ahte bargu biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnnain, ja erenoamážit bargu kapihttaliin 8(j) čadnojuvvo eará guoskevaš riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaide main lea sáhka eamiálbmotvuoigatvuođaid⁹ birra.

Sámediggi ii leat lihkestuvvan oažžut ráđđehusa mielde viidáset álgagiidda sierra eamiálbmot Agenda 21 hárrái, erenoamážit Johannesburg:a tohppačoahkkima ektui. Sámediggi lei dattetge mielde Johannesburg konfereanssas sierra sáhkavuoruin, ja oaččui dohkkehuvvot eamiálbmogiid vitála rolla ceavzilis ovdáneami barggus boahhteáiggis.

3.12 Čalmmusteamit

Oarjelsápmelaš Elsa Laula Renberg jođihii vuosttas oktasaš davvi- ja oarjelsámiid gaskasaš čoahkkima guovvamánu 6. – 9. b. 1917 Troanddimis. 2002:s lei 10 jagi áigi dassáži go sámekonfereansa mearridii ahte guovvamánu 6. beaivi galgá leat sámiiid álbmotbeaivi. Sámediggi gudnejahtii Elsa Laula guovvamánu 6. b. čalmmusteamis Árbordes, gosa su maŋisboahttit erenoamážit ledje bovdejuvvon. Sámediggi lea maiddái čohkken ollu govaid, ávdnasiid ja teavsttaid Elsa Laula Renberg birra.

Sámedikki dásseárvobálkkašupmi geigejuvvui Kari Meløy. Son oaččui bálkkašumi su dásseárvo- ja ealáhus-politihkalaš pionerabarggu ovddas, mii lea bidjan vuodu ollu ángirusšamiidda dásseárvobarggus 1980-90-logus.

Sámedikki giellamovttiidahttinbálkkašupmi 2002:s geigejuvvui Harry Solhaug:ii. Solhaug lea ollu logijagiid ángirusšan oalle sakka máhtolašvuoda suodjalemiin ja sámegiela ovddidemiin Gáivuonaguovllus. Lea dehálaš ahte mearrasámi guovlluin gávdnojit dán lágan resursaolbmot go Solhaug lea, guhte suodjala iežas suopmana ja gaskkusta dan nuorat buolvvaide.

Sámediggi gudnejahtii sin geat ledje searvan akšuvnnaide Álttá-Guovdageainnueanu dulvadeami vuostálastima oktavuodas, skábmánu dievasčoahkkimis. Dáinna lágiin háliidii Sámediggi gudnejahtit eaŋkil

⁸ Ovttasbargoráđđehusa eurohpapolitihkalaš pilára, mearriduvvon guovvamánu 21. b. 2002, lea vuodđuduvvon Ráđđehusa norgalaš eurohpapolitihka čadaheapmái stuorradiggeválgga 2005 rádjai.

⁹ ILO-konvenšuvdna nr 169, 1966 Konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra, arihkkalat 27 ja 1, 1966 Konvenšuvdna ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid birra, artihkkal 1, Riojulggastus ja Agenda 21 kapihttal 26.

olbmuid ángiruššamiid sámi vuoigatvuodaid hárrái 1970- ja 1980 loguin. Njeallje joavkku ledje bovdenuvvo; 1970 miellačájáhusaid ovddasteaddjit Máze dulvadeami vuostá, dat geat nealgudedje Stuorradikki olggobealde 1979:s ja 1981:s, sámi nissonat, geat fitne stáhtaministtara kantuvrras 1981:s ja Álbmotakšuvnna ovddasteaddjit Álttá-Guovdageainnueanu vuostálastima oktavuodas.

4 Sámedikki rehketdoallu 2002

Sámedikki jagi 2002 rehketdoallu lea ollislaš doaimma reaidarehketdoallu ja čájeha doaimma duohta sisaboáduid ja goluid.

Váldologut Sámedikkis

Namahus	Sisaboádu	Golut	Buohkanassii
Gielda- ja guovluddepartemeanta - GGD	149.185.000		
Girko-, oahpahuš- ja dutkandepartemeanta - GOD	6.421.750		
Ruovttoluotta máksimat – ovttaskas ohcamat	240.000		
Oahpahuš- ja dutkandepartemeanta - ODD	32.378.250		
Dearvvašvuodadepartemeanta – DD	5.200.000		
Riikaantikvára	1.500.000		
Mánáid- ja bearašdepartemeanta - MBD	200.000		
Eará sisaboádu 2002	9.927.615		205.052.615
Doaibmagolut		75.421.358	
Fievrriduvvon SOF:ii GGD sisaboáduid		1.180.143	
Váikkuhangaskaoamit		130.192.516	206.494.017
	205.052.615	206.794.017	- 1.741.402

Ollislaš juolludus 2002:s lei 189 800 000 ruvno. Bušeahtta regulerejuvvui miessemánus ja loahpalaš bušeahtta mearriduvvui 200 917 000 ruvdnosaš rámmain.

Čuovusin Sámedikki doaibmaruđaid juogadeamis ossodagaide, mat de ožžo iežaset bušeahta ja doaibmaovddasvástádusa, lea ahte juohke ossodagas lea ovddasvástádus doallat jahkásaš bušeahttarámma. Čuovvovaš ruđat addojuvvon geavahussii, juogaduvvon Sámedikki iešguđet bušeahttapoastaide áššis 41/01, ja olggobealde ruhtaduvvon proševttaid/refušuvnnaid bokte:

Doaibmarehketdoalu váldomáksinsajit

Poasta	Namahus	Juolludeapmi	Sisaboádu	Geavahussii
01	Sámedikki hálddahusa doaibma	51.287.000	7.485.722	58.772.722
01	Sámedikki politihkalaš dási doaibma	11.506.000	339.893	11.845.893
21	Sierra doaibmagolut	6.112.000	302.000	6.414.000
51	Ealáhusovddideapmi	21.630.000	1.800.000	23.430.000
52	Kultuvra	29.854.000	0	29.854.000
53	Sámegealla	29.500.000	0	29.500.000
54	Biras ja kultuvra	10.350.000	0	10.350.000
55	Eará doarjagat	4.900.000	0	4.900.000
56	Oahpahuš ja oahpponeavvut	23.214.000	0	23.214.000
57	Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	3.250.000	0	3.250.000

59	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamat	4.500.000	0	4.500.000
60	Arkiiva, bibliotehka- ja diehtjuohkinbálvalusat	5.214.000	0	5.214.000
61	Dásseárvodoaimbajit	200.000	0	200.000
Submi		201.517.000¹⁰	9.927.615	211.444.615

Rehketdoallu biddjo ovdan guovtti váldooasis, doaimmarehketdoallu váldogollopoasttaid mielde ja váikkuhangaskaopmerehketdoallu váikkuhangaskaomiid mielde.

4.1 Doaimmarehketdoallu

Doaimma Sámedikki hálddahus

		Olggebealde					
Poasta	Namahus	Juolludusruhtadeapmi	Geavahussii	Rehketdoallu	Boadus	% +/-	
01	Sámedikki hálddahusa doaimma	51.287.000	7.485.722	58.772.722	59.545.088	-772.365	-1,3 %

Bohtosis – 771 018 ruvno leat mielde maiddái 500 000 ruvdnosaš golut prošeaktii ”Sámi servodatdieđalaš diehtovuodđu – sámi statistihkat”. Sámi Instituhtas lea ovddasvástádus čadahit proševtta. Statistisk sentralbyrå lea maid mielde proševttas.

Postii 21 Gelbbolašvuoda bajideapmi gielas juolluduvvui 2002:s 500 000 ruvno. Dát ruđat eai leat geavahuvvon 2002:s. Danne lea hálddahus válljen vuoruhit dáid geavatkeahkes ruđaid bajabealde namuhuvvon prošektii.

Sámedikki politihkalaš dási doaimma

		Ruhtadeapmi					
Poasta	Namahus	Juolludeapmi	Olggebealde	Geavahussii	Rehketdoallu	Boadus	% +/-
01	Sámediggeráđdi 0101	3.501.000	9.893	3.510.893	3.755.769	-244.876	-7,0 %
01	Sámedikki dievasčoahkkin 0102	4.242.000	0	4.242.000	4.482.087	-240.087	-5,7 %
01	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi 0103	520.000	0	520.000	483.762	36.238	7,0 %
01	Sámedikki joavkkut 0104	1.681.000	0	1.681.000	1.791.942	-110.942	-6,6 %
01	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi 0105	102.000	0	102.000	79.813	22.187	21,8 %
01	Sámedikki doarjja stivra 0106	600.000	330.000	930.000	1.011.774	-81.774	-8,8 %
01	Válganjuolggaduslávdegoddi 0108	0	0	0	945	-945	0,0 %
01	Sámi parlamentáralaš ráđdi 0109	460.000	0	460.000	383.953	76.047	16,5 %
01	Giellastivra 0201	400.000	0	400.000	410.844	-10.844	-2,7 %
Sámedikki politihkalaš dási doaimma		11.506.000	339.893	11.845.893	12.400.889	-554.996	-4,7 %

¹⁰ Jagi 2001 loahpas várrejuvvui 2.411.594 ruvno 4 sierra postii.

* 53.3 Giellaproševttat	ru.	609 179
* 53.4 Giellaguovddážat	ru.	62 673
* 54.1 Kulturmuittut	ru.	1 069 800
* 55.1 Váldoorganisašuvnnat	ru.	275.000

Dát čanastagat eai boade ovdan reviderejuvvon bušehtas, muhto dat eai leat juogaduvvon eará ulbmiliidda. Fotnote bokte juolluduvvui vel 1.797.000 ruvno. Dasa lassin ii lean 600.000 ruvno plussejuvvon hálddahussii rievdaduskolonnas, mii lea dagahan dan ahte Sámediggii lea juolludan 600.000 ruvno eanet go lei.

Sierra doaibmagolut

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi					% +/-
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Rehketdoallu	Boadus	
21 Oahpponeavvoovddideapmi	4.300.000	302.000	4.602.000	2.639.428	1.962.572	42,6 %
21 Interreg - doaibmagolut	380.000	0	380.000	0	380.000	100,0 %
21 Interneahtta/dihtordiehtojuohkin	700.000	0	700.000	698.754	1.246	0,2 %
21 Gelbbolašvuoda bajideapmi gielas	500.000	0	500.000	0	500.000	100,0 %
21 Politihkalaš álgagat	62.000	0	62.000	87.200	-25.200	-40,6 %
21 Dásseárvobálkkašupmi	50.000	0	50.000	50.000	0	0,0 %
21 Sámi vuoigatvuodalávdegotti čuovvoleapmi	120.000	0	120.000	0	120.000	100,0 %
Sierra doaibmagolut	6.112.000	302.000	6.414.000	3.475.382	2.938.618	45,8 %

4.2 Váikkuhangaskaoapmereketdoallu

Sámedikki váikkuhangaskaoamit leat sihke foandarudat, mat juolluduvvojit mángga jagi badjel, ja foandarudat, mat juolluduvvojit jahkásaččat. Foandapoasttat sáhttet čájehit stuorra erohusaid reaidarehketdoalus, muhto galget juohke jagi ásahallojuvvot juolludusaid ektui, mat leat čadnon boahhteáigái. Sámediggi lea 2002:s bidjan buot čadnojuvvon ruđaid sierra šiehtadusrehketdollui. Váilvaš kapasitehta geažil lea juolludusaid registrerenbargu šiehtadusrehketdoalus mii guoská oahpponeavvuide mañiduvvon. Sámi ovddidanfoandda, Sámi kulturfoandda ja Sámeálbmotfoandda ruđat fievrriduvvojit gollun njuolggá dáid foanddaid iešguđet foandakontuide Norgga Báñkkus ja nullejuvvojit jahkemolsumis.

Váikkuhangaskaoapmereketdoallu poastadásis:

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
51 Ealáhusovddideapmi	21.630.000	1.800.000	23.430.000	23.022.978	407.022
52 Kultuvra	29.854.000	0	29.854.000	29.707.750	146.250
53 Sámeagiella	29.500.000	0	29.500.000	29.713.359	-213.359
54 Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi	10.350.000	0	10.350.000	9.520.850	829.150
55 Eará doarjagat	4.900.000	0	4.900.000	4.885.699	14.301
56 Oahpahus ja oahpponeavvut	23.214.000	0	23.214.000	23.533.180	-319.180
57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	3.250.000	0	3.250.000	429.700	2.820.300
59 Dearvvašvuoda- ja sosiála ángirusšamat	4.500.000	0	4.500.000	3.865.000	635.000
60 Arkiiva, biblioteka- ja diehtujuohkinbálvalusat	5.214.000	0	5.214.000	5.214.000	0
61 Dásseárvodoaibmabijut	200.000	0	200.000	300.000	-100.000
Submi	132.412.000	1.800.000	134.412.000	130.192.516	4.219.484

4.2.1 Poasta 51 Ealáhusovddideapmi

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
51.1 Sámi ovddidanfoanda	18.130.000	1.800.000	19.930.000	19.697.978	232.022
51.2 Duodjeásahusat ja organisašuvnnat	3.500.000	0	3.500.000	3.325.000	175.000

Ealáhusovddideapmi	21.630.000	1.800.000	23.430.000	23.022.978	407.022
---------------------------	-------------------	------------------	-------------------	-------------------	----------------

2 000 000 ru leat fievrriiduvvon Boazodoallošiehtadusa bokte. 200 000 ruvno das lea fievrriiduvvon hálddahussii daid doaibmabijuid hálddašangoluid vástte mat leat vuolggahuvvon boazodoalus.

31.12.02 nammii eai lean juolluduvvon 2 000 000 ruvno fievrriiduvvon Eanadoalodepartemeanttas. Dát leat fievrriiduvvon Sámediggái easkka 2003:s. Submi lea fievrriiduvvon sisaboahhtun 2002:s.

Ekonomiijanjuolggadusa vuodul galgá Sámi ovddidanfoandda konto sáldu Norgga Báŋkkus čájehit daid čatnasemiid, mat bohtet ovdan gustojeaddji juolludemiin 31.12.02 muttus. Go ođđa jahki álgá, de feritege ášahallat konto vai dat čájeha daid geatnegasvuodaid, mat Sámedikkis leat lohpadusaid ektui.

Kapitála ja čadnon lohpadusat 31.12.02 nammii	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	17.674.800
Juolludusat 2002	18.130.000
Olggobeale ruđat	3.800.000
Ruovttoluotta geassimat 2002:s	1.856.622
Máksojuvvon lohpadusat 2002:s	-19.394.978
Divvumat ¹¹	-303.000
Gustovaš lohpadusat	-18.938.878
Boadus Sámi ovddidanfoandda 2002	2.824.566

4.2.2 Poasta 52 Kultuvra

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				Boadus
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	
52.1 Sámi kulturfoandda	9.000.000	0	9.000.000	8.970.536	29.464
52.2 Doarjja sámi lágádusaide	1.520.000	0	1.520.000	1.392.250	127.750
52.3 Doarjja sámi kulturviesuide	4.613.000	0	4.613.000	4.613.000	0
52.4 Doarjja sámi kulturorganisašuvnnaide	1.093.000	0	1.093.000	1.151.000	-58.000
52.5 Festiváldoarjja	1.128.000	0	1.128.000	1.203.000	-75.000
52.6 Sámi valášállan	500.000	0	500.000	500.000	0
52.8 Beaivváš Sámi Teáhter	10.700.000	0	10.700.000	10.700.000	0
52.9 Dáiddárstipeanddat	1.300.000	0	1.300.000	1.177.964	122.036
Kultuvra	29.854.000	0	29.854.000	29.707.750	146.250

Ekonomiijanjuolggadusa vuodul galgá Sámi ovddidanfoandda konto sáldu Norgga Báŋkkus čájehit daid čatnasemiid, mat bohtet ovdan gustovaš juolludemiin 31.12.02 muttus. Go ođđa jahki álgá, de feritege ášahallat konto, mas oaidná daid geatnegasvuodaid, mat Sámedikkis leat lohpadusaid ektui.

Kapitála ja čadnon lohpadusat 31.12.02 nammii	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	9.260.127

¹¹ * 100.000 ruvno leat gessojuvvon, go Goahtegearrega doaibmadoarjja lea boastut biddjojuvvon foandda kontui.

* 203.000 ruvno lea gessojuvvon earáláhkai postereiid geažil (guittet 60200054 ja 60200057) 2001-doarjagis.

Boasttuvuohta foandda kapitálas 31.12.2002	5.000
Juolludusat 2002:s	9.000.000
Ruovttoluotta geassimat	102.351
Máksojuvvon lohpadusat 2002:s	-8.970.536
Gustovaš lohpadusat	-9.421.524
Boadus Sámi kulturfoanda 2002	-24.582

4.2.3 Poasta 53 Giella

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
53.0 Guovtgieglalaš doarjja gielddaide/f.gielddaide	25.050.000	0	25.050.000	25.050.000	0
53.2 Giellaguovddážit olggobealde hálddašanguovllu	2.450.000	0	2.450.000	2.663.359	-213.359
53.3 Giellaguovddážit	2.000.000	0	2.000.000	2.000.000	0
Sámegiella	29.500.000	0	29.500.000	29.713.359	-213.359

4.2.4 Poasta 54 Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
54.0 Kulturmuutosuodjaleapmi	1.500.000	0	1.500.000	932.850	567.150
54.2 Museat	8.850.000	0	8.850.000	8.588.000	262.000
Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi¹²	10.350.000	0	10.350.000	9.520.850	829.150

4.2.5 Poasta 55 Eará doarjagat

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
55.0 Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide ¹³	2.500.000	0	2.500.000	2.449.000	51.000
55.1 Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide	1.800.000	0	1.800.000	1.799.999	1
55.2 Ovddideapmi/Ráđi geavahasas	0	0	0	36.700	-36.700
55.4 Opposišuvnna bargoeavttut	600.000	0	600.000	600.000	0
Eará doarjagat	4.900.000	0	4.900.000	4.885.699	14.301

4.2.6 Poasta 56 Oahpahus ja oahpponeavvut

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
Oahpponeavvut ja gelbbolašvuoda bajideapmi					
56.0 erenoamáš pedagogihkas	13.504.000	0	13.504.000	14.381.894	-877.894

¹² Sámedikki birasgáhtten ja kulturmuotoossodat hálddaša doarjjaortnega sámi kulturmuutosuodjaleami vástte, maid Birasgáhtten departemeanta ruhtada. Dát ruđat leat mañimuš jagiid meannuduvvon čadnojuvvon ruhtan. Sámediggi áigu reviderejuvvon bušeahtas mearidit movt várret 1.636.950 ruvno.

¹³ Sámediggeráđđi lea juolludan 275 000 ruvno postii 55.1 sámi váldoorganisašuvnnaide čoahkkimis juovlamánus 2001. Dát ruđat leat čadnojuvvon ruđat.

56.1 Oahppostipeanddat sámi nuoraide	1.000.000	0	1.000.000	997.464	2.536
56.2 Mánáidgárddit	8.710.000	0	8.710.000	8.153.821	556.179
Oahpahus ja oahpponeavvut	23.214.000	0	23.214.000	23.533.180	-319.180

Kapitála ja čadnojuvvon lohpadusat	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	13.355.747
Juolludusat 2002:s	12.104.000
Máksojuvvon	-13.050.669
Gustovaš lohpadusat 31.12.02 nammii	12.409.078

Sámediggi várre 12 409 078 ruvnno geatnegahttojuvvon boahhteáiggi geatnegasvuodaide.

4.2.7 Poasta 57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
57.1 Interreg, guovlulaš oassi	700.000	0	700.000	0	700.000
57.2 Barentsovttasbargu	200.000	0	200.000	429.700	-229.700
57.3 EArá	350.000	0	350.000	0	350.000
57.4 Interreg III A Ruotta-Norga Áarjelsaemien Dajve	1.000.000	0	1.000.000	0	1.000.000
57.3 Interreg III A Davvi Sápmi	1.000.000	0	1.000.000	0	1.000.000
Riikkaidgaskasaš ovttasbargu¹⁴	3.250.000	0	3.250.000	429.700	2.820.300

4.2.8 Poasta 58 Sámeálbmotfoanda

Sámeálbmotfoandda kontantrehketdoallu:

Namahus	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	79.669.368
Reantosisoadađut	402.221
Kapitála geavahasas 01.01.2003 nammii	80.071.589

¹⁴ 2 000 000 ruvnno ruhta Interreg:ii ii fievrividuvvon Sámediggái 2002:s, muhto dat lea boah tán kontui maŋŋá jahkemolsuma. Dát ii čuoza 2002 rehketdollui.

Sámeálbmotfoandda reantosisaboahu:

Namahus	Submi
Dienas fievrriduvvon 2001:s	159.780,82
Dienas fievrriduvvon 2002:s	6.959.369,18
Dietnasa submi 1/7-00 - 31/12-01	7.119.150,00
Dienas 2002	5.071.588,85
Oktiibuot¹⁵	12.190.738,85

Sámeálbmotfoandda ru 12 190 738,85 sturrosaš vuoitu galgá ávnnaslaččat leat báŋkkus. Bajábealde namuhuvvon vuoitu lea 31/12-02 muttus girjejuvvon balánsii ná:

Betegnelse	Beløp
Samefolkets fond 0629.60.12031	80.071.588,85
Fratrukket kapital Samefolkets fond	-75.000.000,00
Sum	5.071.588,85

Sámeálbmotfoandda ollislaš dienas fievrriduvvo Norges Bank kontui 0629.60.12031.

4.2.9 Poasta 59 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamat

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
59.1 Dearvvašvuoda- ja sosiála áŋgiruššamat	4.500.000	0	4.500.000	3.865.000	635.000
Dearvvašvuoda- ja sosiála áŋgiruššamat	4.500.000	0	4.500.000	3.865.000	635.000

4.2.10 Poasta 60 Arkiiva, bibliotekha- ja diehtujuohkinbálvalusat

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
60.1 Mobiila bibliotekabálvalusat	4.549.000	0	4.549.000	4.549.000	0
60.2 Sámi arkiiva	665.000	0	665.000	665.000	0
Arkiiva, bibliotekha- ja diehtoj. bálvalusat	5.214.000	0	5.214.000	5.214.000	0

4.2.11 Poasta 61 Dásseárvodoaibmabijut

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
61.1 Dásseárvobargu	200.000	0	200.000	300.000	-100.000
Dásseárvobargu	200.000	0	200.000	300.000	-100.000

4.3 Ásahallan ja boadus 2002

Sámi ovddidanfoanda ja Sámi kulturfoanda	Submi
_____	_____

¹⁵ 7.119.150 ruvdnosaš submi lohkkjuvvo čadnojuvvon ruhtan.

Sámi ovddidanfoanda – Siste 01.01.03 nammii	-716.712
Sámi ovddidanfoandda gustovaš lohpadusat	-18.938.878
Sámi kulturfoanda – Siste 01.01.03 nammii	1.072.266
<u>Sámi kulturfoandda gustovaš lohpadusat</u>	<u>-9.421.524</u>
Submi	-27.999.698

<u>Ásahallan ja boadus 2002</u>	Submi
Siste kontus 01.01.2003 nammii	55.958.247
Sirdin Sámedikki doaibmakontus foandankontui	-27.999.698
Čadnojuvvon lohpadusat OAO:s	-12.409.078
Sámeálbmotfoanda/politihkalaš doaibmabijut	-7.694.150
Ii boahrán ED:s ovdal go 2003:s, fievrriduvvon sisaboahran 2002:s	-2.000.000
Loahppa oddasisjuolludeapmái bušeahhtarevideremis 2003:s	5.855.321

Mearkkašupmi 1, Bargiidbellodaga sámediggejoavku Willy Olsen bokte

Čuoggát 2.1 ja 2.2

Bargiidbellodaga sámediggejoavku ii sáhte doarjut cealkámušaid sámi iešmearrideami birra nie mo dat dál leat hábmejuvvon. Sámedikkis ii leat dál mihkkege proseassaid oččodit oktasaš sisdoalu doahpagii, ja Sámedikki eanetlohku lea badjelgeahččan Stuorradikki ovddeš ávžžuhusaid ahte Sámediggi ieš berre bidjat sisdoalu dasa, maid sii gohčodit šiehtadallamin.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku čujuha maiddái dasa ahte sámediggeplána áigodahkii 2002-2005, man sáhtta áddet dan láhkai ahte iešmearridanvuoigatvuohta álgovuolgalaččat lea buotfátmmasteaddji, ja ahte stáhta de sáhtta šiehtadit oažžut ruovttoluotta kontrolla daid servodatduovdagiid badjel, maid sápmelaččat addet eret.

Joavku lea mángga oktavuodas čujuhan dáid áššiide lihkestuvakeahhtá.

Ulbmilláš šiehtadallamat ráddjejuvvon duovdagiin lea dattetge prinsihppa, maid berre oččodit. Almmatge dat ferte dáhpuhuvvat maŋŋá viiddis rollajuogadanguorahallamiid Sámedikki ja eará eiseváldedásiid gaskkas.

Oljo- ja gássaressurssat čuoggát 2.1 ja 3.7.5

Čujuhat Bargiidbellodaga sámediggejoavkku prinsihpalaš oainnuide, mat biddjojuvvojedje vuodđun Snøhvit-ášši meannudeamis, sámediggeáššis 6/02, gos mii deattasteimmet oljo- ja gássaressurssaid našuvnnalaš resursan, muhto dattetge lunddolaš ahte sámi servodat maid oažžu oasi Snøhvit-huksema positiivva siidováikkusain.

3.2 Vuoigatvuodát

Bargiidbellodaga sámediggejoavku imaštallá go sámediggejoavku, maŋŋá moadde álgočoahkkima odđa Finnmárkkuláhkaárvalusa birra, botkii viidásat oktavuodá Ráđđehusain. Ii leat várra buoridan bohtosa gal,

ja joavku sávvá ahte sámediggeráđđi joatká dakkár proseassaid nu guhká go lea doavva sáhttit váikkuhit bohtosa.

3.7.4 Stuorra eanaduhtadeamit

Sámedikkis lea stuorra ovttamielalašvuohta das ahte ferte leat hui várrugas stuorra duohtademiid oktavuodas, nugo ovdamearkka dihtii mineráladoaimmaid oktavuodas sámi guovlluin, dán vuolde eanageavaheamit, ovdalگو vuoigatvuodadilit leat čielggaduvvon.

Bargiidbellodaga sámediggejoavkku oaidnu lea ahte Sámediggi berre searvat mearrádušprosessii, ovttas earáge álbmotválljen orgánaiguin.

Evttohus 1, áirasis Per A Bæhr, Olgešbellodat ja Johttisámiid listu

Čuokkis 2.1 Iešmearrideapmi ja vuoigatvuodát sihkkojuvvo.

Čuoggás 2.7.2 sihkkojuvvo ”Sámediggi ferte oažžut guovdileappo ja aktiivvaleappo saji boazodoallopolitihka hábmemis.

Evttohus 2, áirasis John Harald Skum, NSRa ovttasbargojoavku ja Gba sámediggejoavku

Rievdadusevttohus, čuoggá 3.3 vuolde – nubbi teakstaoassi

Mañimus čealkka, mii álgá dáinna lágiin ”Dan geažil go Sámediggi.....” šaddá ođđa nubbi cealkkan.

Reasta sirdojuvvo vuolás.

Evttohus 3, áirasis Anders Urheim, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Čuokkis 2.5.2 lasáhus

Buot sámi mánáin lea individuála vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas. Dát individuála vuoigatvuohta ii guoskka vuoigatvuhtii oažžut oahpahusa sámegillii. Sámedikki mihttomearri lea ahte buot sámi oahppit ožžot individuála oahpahusa sámegillii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllain, geahča dievasčoahkkinnášši 46/02 mas ovttajienalaš Sámediggi cealká ahte Oahpahuslága § 6.2 ferte rievdadit nu ahte buot sámi mánáin - beroškeahtá orrunsajiin - sihkkarastojuvvo individuálalaš vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii. Sámi mánáid vuoigatvuohta sámegillii ferte sihkkarastojuvvot maiddái skuvlaastoáigeortnegis (SAO).

Sámediggi áigu sierra áššiin evttohit evalueret ja rievdadit Oahpahuslága.

Evttohus 4, áirasis Geir Tommy Pedersen, NSRa ovttasbargojoavku ja Gba sámediggejoavku

Kap. 2.1 nubbi teakstaoassi, nábbealde 3. cealkaga

Dát gusto maddái vuoigatvuođaide eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide.

Evttohus 5, áirasis Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga sámediggejoavku ja NSRa ovttasbargojoavku

Rievdadusevttohus, Kap. 2.7.2 Ealáhusat, rievdadus goalmát teakstaoasis (buoides bustávaiguin)

Sámi guovlluid eanadoalu ovdáneapmi sorjá guovlulaš ja našuvnnalaš politihkas ja riikkaidgaskasaš šiehtadusain. WTO-šiehtadusa šiehtadusbohtosis lea mearrideaddji mearkkašupmi eanadoallobuvttadeami joatkimii, ja **šaddá** ovttas EEO-šiehtadusain leat mielde fuonideamen sámi eanadoalu.

Evttohus 6, áirasis Roger Pedersen, SVL

Sámedikki 2002 jahkediedáhus.

Kap. 3 ja 4 váldit vuhtii, go jáhkkit ahte das eai leat fakta boasttuvuođat.

Kap. 1 ja 2 čilgejuvvojit boahhteáiggi hástalusat. Mii Sámi válgalihtus váillahit dan go Sámediggeráđđi ii leat loguide čatnan maid hástalusat šáddet máksit ja movt dat leat jurddašuvvon ruhtaduvvot stáhtabušehtas boahhteáiggis.

Kap. 2.1, goalmát teakstaoassi. Mii dás oaivvilduvvo, jos vuosttas linjá bissu nugo dat lea, de min mielas dat ii leat buorre. Sámi válgalihttu vuordá ahte Sámediggeráđđi lea eanet konkrehta mii guoská dása.

Kap. 2.1, maŋmuš teakstaoassi: Petroleumaláhka lea gustovaš láhka min riikkas ja riikka čálgu lea ollu vuodđuduvvon dasa. Sámi válgalihtu mielas ii leat buorre dat oaidnu mii Sámediggeráđis lea.

Čuokkis 2.3, maŋmuš teakstaoassi, maŋmuš linjá: Dárkilastindássi das mii čállojuvvo ferte leat buoret, nugo čuožžu maŋmuš cealkagis. ”árvoštallat sihke válganjuolggadusaid ja Sámedikki politihkalaš arenan”. Dás eat sáhte leat ovttaoaivilis ja lea suorggahahtti go Sámediggeráđđi áigu árvoštallat galgá go Sámediggi leat/ii leat politihkalaš arenan.

- Stuorámus váttisvuohta smávvamánáolbmuide lea dat go dovdat ahte Sámediggii ii doarvái vuhtii váldde dáid. Dát boahťá čielgasit ovdan mángga oktavuodas omd. vuodđudeames. Válljejuvvon áirasat eai leat ožžon saji iežaset mánáide iešguđet doaluid oktavuodas vuodđudeames, go leat ferten mánáid váldit mielde.
- Čoahkkinplánat eai dollojuvvo, dát lea stuorra váttisvuohta mánáolbmuide. Lea háreve ahte nagodit doallat mearriduvvon čoahkkinplána.
- Mánáidlatnja lea duodái biddjojuvvon áibbas boasttu sadjái, resepsuvvna vuollái. Dat ii leat eisege oiddolaš mánáide.

Dán vuodul galggašii Sámediggeráđđi árvoštallat eará čovdosiid váttisvuođaide mat čatnasit smávvamánáolbmuide.

Sámediggi lea vuodđudan prošeaktajoavkku, mii galggai geahčadit movt oččošii eanebuid čálihit iežaset sámi jienastuslohkui. Mas okta oassemihhtomearri lei maŋmuš válga, ja váldomihhtomearri lei boahtte válga. Gávdno go dát joavku, ja jos gávdno, de ferte árvoštallat eará strategiijaid dán prošehtii mii ii

doaimma dohkálaččat. Mii eat leat gullan das ollus. Mii fertet oažžut doarespolitihkalaš lávdegotti bargat dáinna, vai oažžut eanebuid jienastuslohkui, maid mii buohkat nu sakka rahčat juksat.

2.4.2

Mii eat galgga vajálduhttit sin geain ii leat vejolašvuohta geavahit elektrovnnalaš bálvalusaid. Sámediggi ferte árvvoštallat oastit siidduid riikkaviidosas čeahkádusaid bábermediain.

2.5.2

Sámi giella ja kultuvra galggašedje šaddat geatnegahttojuvvon fágan vuosttažettiin vuos olles riikkaosis, dasto olles riikkas, nugo lea čilgejuvvon O97S:s.

2.5.4

Sámediggi ferte árvvoštallat pedagogalaš virggiid giellaguovddážiidda, vai oažžut áigái oktasašdoaimbajuid riikkarájiid rastá juohke giellaguovllus, gos lea lunddolaš.

2.7.2

Sámedikkis lea ulbmilin ahte dásseárvoprinsihppa galgá gustot sámi vuoddoaláhusdoalliid gaskka. Dát mielddisbuktá dan ahte Sámediggi goziha boahhteáiggis dan nu ahte buot sámi vuoddoaláhusdoallit galget meannuduvvot dássálága SOF váikkuhangaskaomiid ektui.

2.8

Vuosttas teakstaoasis čállojuvvo sihke ovttaid- ja mánggaidlogus sámi gelbbolašvuodaguovddáža birra main lea somatihkka, psykiátriija ja dutkan. Mii lea riehta?

Prošeaktaruđat NAČ 1995:6 čuovvoleapmái, dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga váste Norggas. Sámedikkis lea bággu oažžut buoret rutiinnaid mii guoská dáid prošeavttaid meannudeapmái ja mearrádušaide.

2.9

Maŋimus čealkaga sáhtta sihkkut, dahje earáláhkai hábmet nugo vuosttas teakstaoasis čuoggás 2.10.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1, 1. čuokkis hilgojuvvui 36 jienain.
- Evttohus 1, 2. čuokkis hilgojuvvui 35 jienain.
- Evttohus 2 mearriduvvui 38 jienain.
- Evttohus 3 mearriduvvui 38 jienain.
- Evttohus 4 mearriduvvui 34 jienain.
- Evttohus 5 mearriduvvui 38 jienain.
- Evttohus 6, 1. čuokkis hilgojuvvui 24 jienain.
- Evttohus 6, 2. čuokkis hilgojuvvui 22 jienain.
- Evttohus 6, 3. čuokkis hilgojuvvui 23 jienain.
- Evttohus 6, 4. čuokkis hilgojuvvui 20 jienain.
- Evttohus 6, 5. čuokkis hilgojuvvui 20 jienain.
- Evttohus 6, 6. čuokkis hilgojuvvui 20 jienain.

- Evttohus 6, 7. čuokkis hilgojuvvui 23 jienain.
- Evttohus 6, 8. čuokkis hilgojuvvui 22 jienain.
- Evttohus 6, 9. čuokkis hilgojuvvui 24 jienain.
- Sámediggeráđi evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat, oktan mearriduvvun rievdadusaiguin.

IV Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Johan Mikkel Sara (áššejođiheaddji)	Per A. Bæhr
		Johan Mikkel Sara
2	Jon Erland Balto	
3	Janoš Trosten	
4	Anders Urheim	
5	Geir Tommy Pedersen	
6	Roger Pedersen	Johan Mikkel Sara
7	Per A. Bæhr	Janoš Trosten
		Johan Mikkel Sara
		Per A. Bæhr
8	Olaf Eliassen	Sverre Andersen
		Olaf Eliassen
9	Jon Harald Skum	
10	Willy Olsen	Svein Peter Pedersen
		Janoš Trosten
		Olaf Eliassen
		Willy Olsen
11	Ragnhild Lydia Nystad	Jon Erland Balto
		Ragnhild Lydia Nystad
12	Åge Nordkild	
13	Berit Oskal Eira	
14	Willy Ørnebakk	
15	Per Solli	
	Anders Urheim (čoahkkinortnegii)	
16	Johan Mikkel Sara (áššejođiheaddji)	
	Johan Mikkel Sara (evttohussii)	
	Roger Pedersen (evttohussii)	
	Willy Olsen (evttohussii)	
	Birger Nymo (evttohussii)	
	Roger Pedersen (evttohussii)	

V Sámedikki mearrádus

1 Jahkedieđáhusa perspektiivat

Sámelága § 1-3 vuodul galgá Sámedikki jahkedieđáhus sáddejuvvot Gonagassii. Ráđdehus ovddida Stuorradiggái jahkásaš stuorradiggedieđáhusa Sámedikki doaimma birra. Sámedikki dieđáhusrutiinnain lea dasto 4-jagi perspektiiva. Stuorradiggi lea sámelága mearrádusa oktavuodas maiddái mearridan, ahte oktii juohke stuorradiggeáigodagas ovddiduvvo dieđáhus daid doaibmabijuid birra mat galget sihkkarastit ja ovddidit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Dán prinsihppadieđáhusas galget eiseválddit dasto guorahallat vuđoleappot ja prinsihpalaččat Ráđdehusa sámeapolitihka juohke stuorradiggeáigodagas.

Sámedikki áigumuššan lea ahte 2003 jahkedieđáhusas galgá čilgejuvvot dásseárvvu duohta dilli, geahča dásseárvolága § 1a.

2 Hástalusat boahhteáiggis

2.1 Iešmearrideapmi ja vuoigatvuodát

Sámediggi bargá sámi iešmearrideami sisdoalu viidásetovddidemiin. Iešmearrideami sámi áddejupmi vuodđiduvvo riikkaidgaskasaš norpmaide ja dan ovdáneapmái mii lea dáhphuvvan sihke rievttálaččat ja politihkalaččat riikkaidgaskasaš forain. Sámedikkis lea beroštupmi ahte sámi iešmearrideapmi heivehuvvo min áigái, seammás go das vuhttojit sámi álbmoga iežas árvvut ja eallinvuohki.

Sisdoallu sámi álbmoga iešmearrideamis galgá mearriduvvot dássásaš ja duohta šiehtadallamiid bokte guovtti ovttáárvosaš beali gaskka. Danne lea guovddáš doaibman šiehtadallangeatnegasvuoda fievrri-deapmi Sámedikki ja eiseválddiid gaskka. Geatnegasvuoha ferte siskkildit eanet go ráđđádallama ja diáloga, ja dat ferte geatnegahttit goappašiid beliid. Dát gusto maiddái vuoigatvuodaide eatnamiid, čáziide ja luonddoriggodagaide. Ovddasvástádusa ja váikkuhanfámu ektui ráji geassin sámi ja norgalaš eiseválddiid gaskka ferte čovdojuvvot duohta šiehtadallamiiguin ja šiehtadusaiguin. Nu johtilit go lea vejolaš ferte biddjojuvvot lávdegoddi mas leat Ráđdehusa ja Sámedikki ovddasteaddjit čielggadit movt šiehtadallamiid galgá čadahit.

Sámediggi gáibida ahte eamiálbmogiid vuoigatvuodát našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis nannejuvvojit. Bargu Sámedikki vuoigatvuodapolitihka konkrehtan dahkamiin ja viidáset ovddidemiin riikkaidgaskasaš riekteovdáneami vuodul, ja daid riekteprinsihpaid vuodul mat gusket eamiálbmogiid vuoigatvuodaide sihke našuvnnalaččat ja álbmotrievttálaččat, jotkojuvvo.

Eamiálbmogiid vuoigatvuodát árbevirolaš máhtolašvuoda ektui leat ovddiduvvomin riikkaidgaskasaččat, ja Sámediggi áigu aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte sámi árbevirolaš máhtolašvuoha kártejuvvo ja suodjaluvvo riikkaidgaskasaš njuolggadusaide dávistettiin.

Sámediggi áigu dárkilit čuovvut ráđdehusa proposišuvnna odđa Finnmárkolága ektui ja barggu odđa sámi vuoigatvuodalávdegotti ektui Romssa, Norlánda ja oarjelsámevuovllu ektui.

Sámiin leat vuoigatvuođat oljo- ja gássagávdnosiidda sámi resursaguovlluin, ja danne gáibidage Sámediggi vuoigatvuođa beassat leat mielde mearrideamen dáid resurssaid. Dasto lea dárbu šiehtadallat gávdnosiid hálddašeami ja geavaheami dain guovlluin.

2.2 Ovttasbargu Sámedikki ja guovddáš eiseválddiid gaskka

Sámedikki mihttomearrin lea ahte buot almmolaš eiseválddit váldet mieldeovddasvástádusa sámi servodat-ovddideames. Sámediggi lea ovddidan gáibádusa oažžut šiehtadallanmálla Ráđđehusa ja Sámedikki gaskka, mii guoská bušeahhtarámmaide ja ovddasvástádusa juohkaseapmái buot servodatsurggiin. Čájeha ahte ain lea dárbu čujuhit ahte guovddáš- ja guovllulaš eiválddiin lea ovddasvástádus maiddá sámi álbmogis. Lea dárbu ahte Sámediggi ollu eanet searvá dakkár plána- ja ovddidanproseassaide main leat váikkuhusat sámiid vuoigatvuođaide siskkáldas- ja álbmotrievtti mielde. Sámediggi gáibida buoret ortnegiid šiehtadallamiid ja diáloga vástet stáhta, ja Sámedikki gaskka dán lágan áššiin. Lahkaddimis ferte maiddá boahtit ovdan ahte Norga lea huksejuvvon guovtti stáhtavuođđudeaddji álbmoga eatnamiid ala, norgalaččaid ja sámiid.

Ferte viidát geahčadit gielddaid ja fylkkagielddaid ovddasvástádusa ja doaimmaid sámi áššiin, ja dasto ferte maiddá rolla- ja doaibmajuohtin Sámedikki ja muđui hálddašeami gaskka čilgejuvvot. Dán lágan geahčadeamis galggašii leat vuolggasadjin dat ahte Sámedikki váldi galgá nannejuvvot, ja ahte rolla- ja doaibmajuohtin galgá dahkkojuvvot oasálašperspektiivva vuodul Sámedikki ja guovddáš eiseválddiid gaskka.

Oahpahusáššiin lea dehálaš ahte Sámedikkis lea ovttasbargu guovddáš eiseválddiiguin hui árra dásis iešguđet proseassain, erenoamážit mii guoská riikkaviidosáš mearrádusaide nugo omd. lágaid ja njuolggadusaid rievdadusaide, ovddidanprošeavttaide jna.

Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte sámi guovllut dađistaga vuvdojuvvojit dahje juogaduvvojit iešguđet lágan ulbmiliidda almmá ahte sámiin man ge láhkai lea váikkuhanfápmu dillái. Ovdamearkan dasa leat minerálagávdnosiid muhten, ohcan, iskan ja doaibma. Ealáhus- ja gávpeministtar attii signálaid ahte bargu odđa minerálagáin galggašii dahkkojuvvot lágá diálogain ja stuorra rabasvuodain Sámedikkiin. Dattetge lea departemeanta doallan dušše ovttá dieđihančoahkkima Sámedikkiin hálddahusa dásis. Sámediggi gáibida ain ahte odđa minerálahka ferte leat konsešuvdnalahka, mas baktefriijavuodaprihsihppa sihkkorjuvvo maiddá muhtehahti minerálaid ektui. Konsešuvdnalága bokte sáhtášii nannoseappot gozihit čielggadusdárbbuid váikkuhusaid ektui ealáhusaide, birrašii, kultuvrii ja servodahkii.

Sámediggái lea dehálaš ahte riikkaidgaskasaš eamiálbmotvuoigatvuođaid suodjaleapmi deattuhuvvo láhkabarggus. Hástalussan lea čatnat riikkaidgaskasaš barggu biologalaš šláddjivuodá konvenšuvdnii, mas Norga lea aktiivvalaččat mielde, dan láhkabargui mii dahkkojuvvo dán suorggis siskkobalde Norgga rájiid.

2.3 Sámi jienastuslohku ja válga

Lea dehálaš váikkuhit sámi jienastuslohkui čáliheami lasiheami. Mihttomearrin lea váikkuhit duohta máhtolašvuodain ja fuomášumiin ieš jienastuslohkoortnegii, ja ná váikkuhit sámi jienastuslohkui čáliheami lassáneami. Váikkuhangaskaopmin lea buoredit diehtjuohkima ja eanet aktiivvalaččat juohkit dieđuid Sámedikki márgašládjas doaimma birra mii guoská báikegottiide ja ovttaskas olbmuide ja sámi servodahkii ollislaččat.

Barggu sámi jienastusloguin ferte buoridit ja jienastuslogu fievrredeami ja dan hálddašeami ferte fárrehit guovddáš dássái, Sámediggái. Dát sihkarastásii olbmuid jienastanvuoigatvuođa ja buot jienastuslohkui čálihanávžžuhusaid sáhtásii meannudit ovttagaslaččat, ja sámi jienastuslohku dasto oktilaččat livččii áigejuovdil. Sámediggi áigu maiddái árvvoštallat eanet boahhteáiggi čovdosiid movt čadahit sámediggeválgga poastaválgan, elektrovnnalaš válgan jna.

Nissonolbmuid unnán ovddastusa ektui Sámedikkis, konkludere raporta válgga, nominašuvnna ja dásseárvvu¹ birra ahte lea váttis geassit makkárge čielga konklusuvnna tálleanalysa vuodul válgga ja nominašuvnna ektui. Čujuhuvvo ahte sáhtta leat váлгаortnega sivva go nissonolbmot systemáhtalaččat báhčet olggobeallái dahje eai nominerejuvvo. Lea dárbu ain eanet dutkat sohkabeliid sámi servodagas ja dan oktavuodas árvvoštallat sihke válganjuolggadusaid ja Sámedikki politihkalaš arenan dásseárvvo- ja sohkabealleperspektiivvas.

2.4 Giella, gulahallan ja diehtajuohkin

2.4.1 Sámegiella

Sámegiella lea muhtun guovlluin hui sakka áitojuvvon. Sámediggi lea vuoruhan sámegiella ovddideami, ealáskuhttima ja suodjaleami bajimužžii iežas ulbmiliiguin. Danne lea guovddáš mihttomearrin ahte sámi giellabargu galgá nannejuvvo, ealáskuhttojuvvo ja ovddiduvvo buot giellaguovlluin. Mihttomearrin lea ahte sáme- ja dárogiella galgaba šaddat ovttáárvosaš giellan. Stuorra hástalusat maid ovddabealde leat sámegiella nannema, ealáskuhttima ja ovddideami ektui gáibidit ahte Stuorradiggi lasiha mealgat juolludusaid giellabargui.

Sámi giellaguovddázat leat okta mángga doaibmabijus dán mihttomearri ollašuttimis. Giellaguovddázat galget doaibmat dakkár arenan gos sámegiella hállojuvvo, gullo ja oidno, ja dasto doaibmat guovllu resursaguovddázin. Sámediggi áigu joatkit bargguin eanet giellaguovddážiid ásahemiin.

Sámelága bokte lea sámiide Norggas sihkarastojuvvon vuoigatvuohta geavahit sámegiella. Sámelága giellanjuolggadusat leat dál doaibman 1992 rájes, ja dál lea dárbu evalueret njuolggadusaid, nu ahte dat heivehuvvojit dáláš dillái ja riikkaidgaskasaš giellamearrádusaide.

Stáhtalaš doarjja almmolaš hálddašepmái, ja ovttaskas individaid vuoigatvuohta geavahit sámegiella, lea ráddjejuvvon guđa gildi. Ovttaskas olbmuid vuoigatvuođaid sámelága ja rávisolbmuid oahpahuslága ektui ferte gozihit maiddái olggobealde dan guovllu mii dál gohčoduvvo sámegiella hálddašanguovlun sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Sámediggi leage danne váldán álgaga ahte viiddidit dán hálddašanguovllu ja dat gáibida ruhtarámmaid nannema guovttegielalašvuhtii.

1999/2000 čadahii Sámi giellaráđđi iskkadeami² movt almmolaš orgánat čuvvot sámelága giellanjuolggadusaid. Iskkadeapmi čájeha ahte lea dárbu nannet sámegiella hálldahus- ja áššemeannungiellan almmolaš orgánain.

¹ ”Eai go hálit – vai eai go beasa? Guorahallan manne Norgge bealde Sámedikkis leat nu unnán nissonáirasat”, Torunn Pettersen, Eikjok ja Keskitalo, skábmamánu 2002

² ”Iskkadeapmi sámegiella geavaheami birra : raporta / Undersøkelse om bruken av samisk språk : rapport. Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš / Samisk nærings- og utredningssenter, 2000.

Sámegiella galgá šaddat sámegielagiid gulahallangiellan buot dásiin. Dát gáibida ahte skuvla váldá atnui sámegiela fágaoahpahussii nu ahte mánát ja nuorat šaddet oadjebassan sámegielain fágagiellan, ja fágatearpmat šaddetge de lunddolaš oassin oahpahusas. Dáinna lágiin galgá sámegiella ovddiduvvot iešbirgejeaddji servodatgiellan.

Sámi tearpmabargu ja sámi báikenamaid čohkken ja registreren lea dehálaš sámegiela suodjaleapmái ja ovdánahttimii. Dát guoská maiddái sámi olbmonamaide. Jos sámegiela galgá sáhttit geavahit aktiivvalaš gaskaoapmin fágalaš oktavuodas, de fertejit sámi tearpmat ja báikenamat lea olamuttos buot geavaheaddjiide servodagas. Sámedikki sátnebáŋkku ferte ođasmahttit ja ovddidit nu ahte doppe leat buot sámegiellajoavkkuid ja suopmaniid sánit ja tearpmat, ja danne dat ferte ovddiduvvot oktasaš reaidun riikarájiid rastá.

Sámegiel báikenamaid ferte bidjat oidnosii ja álgit almmolaččat daid geavahit. Go dán mihttomeari galgá juksat, de fertejit guovddáš eiseválddit ovttasráđiid Sámedikkiin, aktiivvalaččat juohkit dieđuid gielddaide, fylkkagielddaide ja earáide. Kultur- ja girkodepartemeantta báikenammaevaluerenbarggus, fertejit čuolbmačilgehusat mat čatnasit máŋggagielat nammageavaheapmái Norggas árvoštallojuvvot sierra, ja viidát oktavuodas go maid dán rádjai lea dahkkojuvvon.

2.4.2 Diehtujuohkin ja bibliotekabálvalusat

Elektrovnnalaš bálvalusaid ovddideapmi Sámedikki doaimma rámmaid siskkobealde gáibida viehka ollu resurssaid ja áŋgiruššama. Bajimus mihttomeari gulahallan- ja bálvalanpolitihkas lea ahte buktit bálvalusaid olamuddui neahas elektrovnnalaš ja birrajándorrasas hálddašeami bokte. Dát ferte čuovvoluvvot juolludusaiguin doaimbajuiide mat bohtet barggu geažil mii lea jođus, go ráhkaduvvo strategiija DGT vástes ja elektrovnnalaš bálvalusaid vástes Sámedikkis.

Gielddain ja fylkkagielddain lea ovddasvástádus ovddidit bibliotekabálvalusaid buot iežas geavaheaddjiid vástes. Stuorámus hástalusas lea sihkarastit gelbbolašvuoda, resurssaid ja dáhtu ovddidit bibliotekabálvalusaid sámi álbmogii. Go galgá ovddidit viidáset Sámi sierrabibliotekka “bibliotekaid bibliotekkan”, mas lea gelbbolašvuohka ja resurssat daid várás geat ohealit sámi bibliotekabálvalusaid, de ferte vuoruhit bajás ođđa ja internehtti vuodđuduvvon bibliotekavuogádaga. Dát lea hui dehálaš sámi girjjálašvuoda olamuddui buktimis, go eambogat sáhttet diŋgot girjjiid nehta bokte. Go bibliotekka háliida hukset vuodđogirječoahkádusa ja eará gálduid bibliotekka sámi geavaheaddjiid vástes, de ferte áhahuvvot dán várás sierra doarjaortnet.

Sámi girjebussiid ásaheapmi lea dehálaš oassi muđui nu váilevaš sámi bibliotekabálvalusas. Dehálaš bibliotekabálvalusaid buorideames sámi geavaheaddjiid vástes, lea maiddái sámi girjebussiid ruhtadeami sihkarastin guovlluin gos ássan lea biedgguid ja gos leat hástalusat gulahallama dáfus.

2.5 Mánáidgárddit, oahpahus ja dutkan

2.5.1 Mánáidgárddit

Mánáidgárddit lea áibbas guovddázis sámi giela ja kultuvrra ovddideames ja nannemis. Sámedikki bajimus mihttomeari lea danne ahte *buot* sámi mánáin galgá leat ollesárvosaš sámi mánáidgárdefálaldat. Dát fálaldat galgá vuodđuduvvot sámi gillii ja kultuvrii, ja lea okta dain deháleamos mánáid vuogiatvuodain.

Sámediggi diehtá ahte Mánáid- ja bearašdepartemeanta lea álggahan mánáidgárddiid rámmaaplána ođasmahttinbarggu. Dien oktavuodas lea dehálaš bargat dan ala ahte plánii šaddá maiddái sámi sisdoallu lunddolaš oassin. Mánáidgárdelágas ferte dáhkidit sámi mánáid vuoigatvuodá oažžut fáldaldagaid sámi gielas ja kultuvrras mánáidgárddiin.

2.5.2 Oahpahus

Buot sámi mánáin lea individuála vuoigatvuotta oahpahussii sáme-gielas. Dát individuála vuoigatvuotta ii guoskka vuoigatvuhtii oažžut oahpahusa sáme-gillii. Sámedikki mihttomearri lea ahte buot sámi oahppit ožžot individuála oahpahusa sáme-gillii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllain, geahča dievasčoahkkinnášši 46/02 mas ovttajienalaš Sámediggi cealká ahte Oahpahuslága § 6.2 ferte rievdadit nu ahte buot sámi mánáin - beroškeahhtá orrunsaajiin - sihkkarastojuvvo individuálalaš vuoigatvuotta oahpahussii sáme-gielas ja sáme-gillii. Sámi mánáid vuoigatvuotta sáme-gillii ferte sihkkarastojuvvot maiddá skuvlaastoáigeortnegis (SAO).

Sámediggi áigu sierra áššiin evttohit evalueret ja rievdadit Oahpahuslága.

10-jagi vuodđoskuvlla sámi oahppoplána (O97S) ferte gustogoahhtit eanet skuvllaide ja gielddaide riikkas. Buot sámi oahpahusa ferte láchit dábálaš diibmologu siste mii ohppiin lea juohke luohkás.

Sámi oahpahusas šaddet liigegolut gielddaide ja fylkkagielddaide. Dat liigegolut bohtet earret eará ávdnasiin sáme-gillii ja dasto adnojit liige oahpaheaddjiresurssat. Go sámi oahppiide galgá sihkkarastit sin vuoigatvuodaid oahpahuslága vuodul oahpahussii sáme-gielas ja sáme-gillii, de ferte stáhta máksit gielddaide ja fylkkagielddaide ollásit dáid liigegoluid ovddas.

Ferte ráhkaduvvot dievaslaš sámi oahppoplána joatkkaskuvllaid váste. Šaddá maiddá dárbu sihkkarastit sámi sisdoalu našuvnnalaš oahppoplánain nugo lea dahkkojuvvon vuodđoskuvlla našuvnnalaš oahppoplánain. Sámedikki lánkaásahusválddi oahpahuslága § 6-4 vuodul, ferte viiddidit guoskat buot fágaide vuodđoskuvllain.

Sámi kulturdiidolašvuoda lassáneapmi lea dagahan ahte rávisolbmot maid leat jearahišgoahhtán sámi oahpahusfáldaldagaid. Dása ferte ráhkaduvvo plána ja dasto dasa ferte bidjat resurssaid. Diimmáš jahkediedáhusas lei dát bajimužžii vuoruhuvvon suorgi, ja lea hui dehálaš gávdnat dasa čovdosa jođáneamos lági mielde.

2.5.3 Alit oahppu ja dutkan

Sámedikki bajimuš mihttomearri lea ahte sámi oahpahusásahusat ja sámi alit oahpahus ain ovddiduvvojit sámiid iežaset eavttuid vuodul. Danne oaidná Sámediggi ahte lea dárbu ásahtit oktasaš sámi oahpaheaddji-oahpu, mii lea ávkin olles sámi servodahkii. Dasto lea dehálaš ahte ráđđehus aktiivvalaččat doarju Sámi allaskuvlla ulbmila šaddat diedálaš allaskuvlan.

Oahpahus- ja dutkandepartemeanta ferte váikkuhit ahte álggahuvvo dutkan- ja ovddidanbargu, earret eará guhkesáiggi prográmma ovddidit ja hukset sámi alit oahpahusa ja dutkama, ja dasto guhkesáiggi dutkan- ja ealáskuhttinprográmma sáme-giela váste, mii erenoamážit lea oavvilduvvon guovlluide gos gielladilli lea heittot.

Go galgá sihkkarastit oahpaheaddjiid rekrutterema sámi skuvllaide, de ferte bisuhit ja ovddidit váikkuan-gaskaoapmeortnega. Mii guoská sámegeilat oahpaheaddjiid ja ovdaskuvlaoahpaheaddjiid rekrutteremii, de ferte Sámediggi oažžut ruđaid Oahpahus- ja dutkandepartemeanttas stipeandaortnegiid ásaheapmái.

Sámi giella- ja kulturmáhtolašvuohta ferte heivehuvvot buot riikka allaskuvllaid ja universitehtaid fágalaš sisdollui.

2.5.4 Oahpponeavvoovddideapmi

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat sámi oahpponeavvuid buvttadeami ja ovddideami ektui olmmošlaš ja ávnnaslaš resurssaid dáfus. Lea dárbu oktasaš davvirikkalaš mihttomearrái iešguđet fágaid ektui, vai šattašii álkit heivehit ja beavttálmahttit oahpponeavvoovddideami. Danne lea dárbu dán suorggis oktiordnet barggu davvirikkalaš našuvnnalaš dásis. Ferte maiddái áŋgiruššat osiiguin maiguin sáhtttá duhtadit erenoamášpedagogalaš dárbbuid, nu ahte oahpponeavvut sáhtášedje doaibmat multifunkšuvnna-láččat. Dasto lea dárbu viidásetovddidit sámi oahpponeahta ja heivehit sámi digitála/elektrovnnalaš oahpponeavvuid ovddideami našuvnnalaš proševttain.

2.6 Areála, biras- ja kultursuodjaleapmi

Sámediggi háliida ovttas guovddáš eiseváldiiguin searvat nu buriiguin go vejolaš seammalágan eavttuiguin vai juksat eanet birasáddjás ja ceavzilis ovdáneami. Go dán galgá sáhttit čađahit, de lea Sámediggi sorjavaš das ahte oažžu resurssaid dáfus vejolašvuođa bargat dáiguin čuolbmačilgehusaiguin einnostuvvi ja fágalaččat dohkálaš vugiin.

Ferte ráhkadit čielga njuolggadusaid movt vejolaš suodjalanproseassaid galgá čađahit dásseárvosaš sámi searvama sihkkarastedettiin. Dán lágan odđasis geahččama ferte čađahit ovttasráđiid Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka. Dán oktavuodas čujuha Sámediggi ahte Stuorradiggi mearridii suodjalanplána barggu oktavuodas Divttasvuona-Hellemoguoovllus ahte dat šaddá našuvnnalaš proseassan, mas lea njuolga oktavuodas Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskka, geahča meannudeami Árvalusas S nr 110 (2002-2003) Stuorradikkis, evttohus nr 4. Sámedikki mielas lea áibbas dárbbaslaš ahte guoskevaš suodjalanguovlluid odđa ja ollislaš árvoštallan dahkkojuvvo, ovdal go dahkkojuvvojit odđa suodjalan-mearrádusast sámi guovlluid ektui.

Sámedikkis lea čoahkes ja ollislaš ovddasvástádus sámi kulturmuittuin buot sámi geavahus- ja ássanguovlluin guđa fylkkas. Dát bargu gáibida eanet áiggi ja resurssaid dáláš resurssaid ektui. Danne fertejit guovddáš eiseválddit bidjat eanet resurssaid Sámediggái vai dat sáhtttá gozihit čoahkes ja ollislaš ovddasvástádusa sámi kulturmuittuin. Sámi kulturमितoperspektiivvaid ferte heivehit vuđolaččat ja ollislaččat diedihuvvon stuorradiggediedáhusas kulturमितopolitihka birra.

Sámediggi lea fágalaččat ja ekonomalaččat nannemin sámi museaid. Ráđđehus ferte nannet sámi museaid ekonomalaš dili, erenoamážit lea dárbu nannet proševttaid ja stuorát investeremiid ruhtadeami.

Sámedikkis leat stuorra hástalusat ovddabealde čázadagaid hálddašeami oktavuodas, sihke suodjaluvvon ja suodjalkehtes čázadagaid ektui. Ollislaš čázadatplána nuppástuhttin ja EU čáhcedirektiivva heiveheapmi buktet maiddái stuorra hástalusaid Sámediggái. Sámediggi ferte oažžut resurssaid gozihit sámi beroštumiid sihke čázadagaid hálddašeamis, Ollislaš plána nuppástuhttimis ja EU čáhcedirektiivva heiveheamis.

2.7 Kultuvra ja ealáhusat

2.7.1 Sámi kultuvra

Sámi kultuvra lea posiitivvalaččat ovdánan sihke boares ja odđa čájehanvugiiguin viidát. Sihke servodat-perspektiivvas ja kulturpolitihkalaš perspektiivvas ferte sámi dáidda- ja kulturovdáneamis leat seamma friija čájehanvuohki go dán rádjai leamaš. Dát gáibida viiddis ja sládjás áŋgiruššamiid ollu surggiin, ollu oasálaččaid siskkildemiin. Kulturdoaimbajut leat erenoamáš dehálaččat sámi giela, identitehta ja gullevaš-vuođa ovddideames. Go galgá movttiidahtit ain ovdáneami viidáseappot ja gozihit dan mii juo gávdno, de ferte Stuorradiggi lasihit rámmaid sámi kulturulbmiliidda.

Giella- ja kulturguovddážat leat dehálaččat sámi giela ja kultuvrra ovddideapmái. Ája Sámi Guovddáža huksen galgá ollašuttot ollásit. Dasa lassin plánejuvvo Várdobáikki huksen Lulli-Romssas ja Saemien Sitje Davvi-Trøndelágas. Sámediggi lea ovdal dovddahan ahte ferte áshuvvot sierra kulturviessofoanda ja áigu dán ášši čuoovolit.

Sámi teáhteriin lea dehálaš sadji sámi dáidda- ja kulturhámiid gaskkustan- ja vásihanarenan, ja sáme giela geavaheamis. Áarjelhsaemien Teateri ja Beaivváš Sámi Teáhteri ferte sihkkarastojuvvot dohkálaš ekonomijja doaimma váste, vai dat sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu.

Sámi filbmaulbmiliidda lea dovdomassii lassánan ohcamat. Ain lea dárbu nannet rámmaeavttuid sámi filbma- ja videodoaimbajuide.

Sámedikkis lea beroštupmi oččodit sámi dáiddáriidda dohkálaš bargo- ja rámmaeavttuid. Dáiddamusea lea dehálaš sihke dáiddáriidda ja geavaheaddjiide, ja dasto lea dehálaš ahte dilálašvuođat lánččojuvvojit sámi dáidaga gaskkusteapmái boahktevaš sohka buolvaide. Erenoamáš dehálaš lea gávdnat čovdosa dasa movt Nils Aslak Valkeapää dáidda galgá suodjaluvvot ja hálddašuvvot. Sámediggi oaivvilda ahte stáhta dat galggašii leat mielde oastimin opmodaga.

Sámi musihka galgá biddjojuvvot Rükkaossemusihkkáriid-ortnegii, suodjalan ja buoridan dihte sámi musihka gaskkusteami. Dasa lassin fertejit sámi artisttat oažžut ovdánan- ja gaskkustanvejolašvuođa.

Lea stuorra dárbu publikašuvnnaide heivehuvvon sámi álbmogii. Girjjálašvuođa prošeavttaid realiserema ferte hoahpuhit. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte áshuvvošii bissovaš oastinortnet sámi čáppagirjjálaš-vuođa váste.

Sámediggi lea mángii bivdán speallanruđaid sámi valáštallamii, ja vuordá dál ahte dát ollašuvvá. Čuoigamis leat guhkes árbevierut sámi servodagas, ja ferte álggahuvvot našuvnnalaš sámi čuoiganrusttega ásaheami čielggadeapmi.

2.7.2 Ealáhusat

Buotbealálaš ja dávgasis báikkálaš ealáhuseallin bidjá ávnnaslaš vuođu sámi kultuvrii. Bajimus mihttomearri sámi guovlluid guovlupolitihkkii lea doalahit ássanminstara dovdomearkkaid. Sámediggi bidjá lagašvuođa- ja sorjavašvuođaprinsihpa vuođđun iežas ealáhupolitihkkii. Lea áibbas vealtameahtun ahte ovddiduvvojit hálddašanmálet, main báikegottiid olbmot sáhttet oažžut ávkki. Lotnolasealáhusvejolašvuohta lea dehálaš

oassi dás, ja ovddidandoaibmabijuid oktavuodas ferte muitit ahte dat galget háhkat birgenvejolaš lotno-lasaid. Báikkálaš ealáhuseallima suodjaleami, nannema ja viidásetovddideami eaktun lea maiddái váikkuhangaskaomiid aktiivvaš geavaheapmi ulbmálaččat. Sámi giliservodagaid eallinvuodđun leat vuodđo-ealáhusat nugo guolástus, eanadoallu, boazodoallu, luondduresurssaiguin ávkkástallan, lassin priváhta ja almmolaš bálvalusaide. Go galgá doalahit ássama, de ferte ealáhuseallima rámmaeavttuid sámi guovlluin buoridit. Sámi servodagat galget geasuhit ja leat resursan goappašiid sohkašvuođide. Danne fertejit gávndot buorit fáladagat mánáide ja nuoraide ja sládjás bargovejolašvuodát goappašiid sohkašvuođide.

Sámediggi doarju ahte Davvi Romssa ja Finnmárkku doaibmabidjoguovlu bisuhuvvo, ja ahte dat ortnegat mat leat ásašuvvon doalahuvvojit. Davvi Romssas ja Finnmárkkus ássat ollu sápmelaččat. Ortnegiid meannudeami oktavuodas doaibmabidjoguovllus sáhtášii geavahit eamiálbmotperspektiivva, vai livččii vejolaš oažžut dakkár ortnegiid mat muđui riikšedje riikkaidgaskasaš almmolaš doarjagiid ja sierra-ortnegiid njuolggadusaid. Sámediggi doarju ahte bargoaddivadagas luvvenortnet doaibmabidjoguovllus doalahuvvo nugo dat dál lea. Dáláš ortnega lea álki hálddašit ja dat lea bures heivehuvvon doaibmabidjoguovllu ealáhustruktuivrii.

Sámediggi lea ollu jagiid ovddidan árvalusa Guolástusdepartementii ahte ásašuvvošii sámi guolástusávádat sámi ássanguovlluide, almmá ahte departemeanta dan livččii čuovvolan. Go galgá sihkkarastit sámi ássama rittus, de ferte nannet unnimus riddo- ja vuotnafatnasiid bivdovuogiatvuodaid. Boahhteáiggis ferte maid árvoštallat, ahte galggašedje go sámi guovllut oažžut sierra bivdoari. Sámediggi áigu máhccat dán áššái ruovttoluotta.

Sámi guovlluid eanadoalu ovdáneapmi sorjá guovllulaš ja našuvnnaš politihkas ja riikkaidgaskasaš šiehtadusain. WTO-šiehtadusa³ šiehtadusbohtosis lea mearrideaddji mearkašupmi eanadoallobuvttadeami joatkimii, ja šaddá ovttas EEO-šiehtadusain leat mielde funideamen sámi eanadoalu.

Boazodoalu iešheanalisis riektivuodá sámi guohtoneatnamiin, mii lea vuodđuduvvon sámi árbevieruide ja dološ áiggiid rájes geavaheapmái, ferte čatnat láhkii. Sámediggi ferte oažžut guovdileappo ja aktiivvaleappo sáji boazodoalopolitihka hábmemis, ja gáibida beassat searvat boazodoaloláhkproposišuvnna ja lága láhkaásahusaid viidáset bargui. Mii guoská bargui dainna odđa boazoguohtonkonvenšuvnnain Norgga ja Ruota gaska, de ferte sihke boazodollui ja sámedikkiide goappašiin riikkain sihkkarastojuvvot searvan viidáset bargui.

Barggus dainna odđa stuorradiggediedáhusain boraelliid hárrái, lea stuorra mearkašupmi sámi boazodoalu ja eanadoalu rámmaeavttuide. Boraelliidnáli ferte muddet nu ahte dat ii leat áitta sámi boazodollui ja šibitdollui. Sámediggi muittuha ahte riikkaidgaskasaš njuolggadusat ráddjejit Norgga boraelliidpolitihka sámi guovlluin.

Sámedikki viđajagi duoji ovddidanprográmma galgá duođaštit makkár váikkuhus ealáhusas lea árvobuvttadeapmái ja bargolašvuhtii sámi guovlluin, fuomášumi erenoamážit giddemiin nissonbargosajiide. Prográmma lea dehálaš duoji ovddideapmái ealáhussan, ja stáhta ferte ollásit ruhtadit prográmma.

³ Máilmmi gávpeorganisašuvdna (WTO). Odđa evttohusat leat earret eará importagáhttema njeaidin viidát, importaeriid lasiheapmi, haddedoarjaga geahpedeapmi, areála- ja elliidoarjaga unnudeapmi beliin ja buvttasorjajavaš doarjjaortnegiin sirdin buvttasorjankeahtes doarjjaortnegiidda.

2.8 Dearvvašvuohhta ja sosiála

Sámediggi bargá sámi buohcciid fágalaš, kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuodaid nannemiin. Oassin dán barggus dáhttu Sámediggi ahte ásašuvvo oktiordnejuvvon sámi gelbbolašvuoda guovddáš mas leat sihke somatihkka, psykiátriija ja dutkan. Go dán galgá sáhttit čadahit, de ferte stáhta juolludit sierra ruđaid dasa. Lea dehálaš buoridit ásašusaid stáhtusa ja nannet daid ekonomalaččat, fágalaččat ja bargiid dáfus.

Buohcciviesuid ja eará spesialistadearvvašvuodabálvalusaid válddi stáhta badjelasaš 01.01.02 ja ná báhcet olggobeallái Sámedikki njuolggadusaid, nu ahte eat sáhte addit doarjaga gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielalašvuoda ruđain doaibmabijuide sámegeala hálddašanguovllus. Danne dáhttu Sámediggi ahte Dearvvašvuodadepartemeanta jođáneamos lági mielde várre ruđaid vai dearvvašvuodafitnodagat ožžot doarvái ruđaid daid gielladoaibmabijuid čadaheapmái maid dearvvašvuodaásahusat gustovaš lágaid ektui leat geatnegahttojuvvon čadahit. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte nammaduvvo sierra sámi dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš ráđđi sihkkarastit sámi beroštumiid dearvvašvuodasuorggis. Sámediggi áigu maid bargat dan ala ahte Sámediggi dat galgá oktiordnet ja buktit árvalusaid sámi ovddasteaddjiid hárrái dearvvašvuodafitnodagaid stivrraide.

Dearvvašvuodadepartemeanta lea ođđajagemánus evalueren NAČ 1995:6 Sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána Norggas, čuovvoleami. Sámediggi lea bivdán oažžut váldoovddasvástádusa prošeaktaruđaid juogadeames ja daid organiseremis boahhteáiggis.

2.9 Ovttasbargu

Ovttasbargu fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskka lea hui dehálaš, go galgá oažžut buori ovdáneami sámi álbmogii Norggas. Fylkkagielddaid ođđa rolla bokte guovlulaš ovddidanoasálažžan, biddjojuvvojit ollu eavttut ovdáneapmái fylkkain. Danne dáhttu Sámediggi ovddidit ovttasbarggu fylkkagielddaiguin sámi ássanguovlluin, ja gulahallat daiguin gávdnan dihte málliid mat livčče ulbmálaččat ja maiguin sámi perspektiiva gozihuvvošii. Erenoamáš hástalusson lea oažžut buoriid rutiinnaid fylkkaplánemis, maiguin sáhtta vuhtii váldit eamiálbmotperspektiivva dán plánain. Sámediggi ferte oažžut guovlulaš ovddidanruđaid vai sáhtta gozihit iežas rolla ovttasbarggus fylkkagielddaiguin.

Sámediggi oaidná hui dehálažžan dan ahte ráđdehusas livččii áddejupmi dan bargui maid Sámi parlamentáralaš ráđđi dahká. Sámiid rájáhis barggus ovddit áiggiin, ja dáláš ovttasbargovugiin riikarájiid rastá leat stuorra vejolašvuodát. Sámi parlamentáralaš ráđi váldohástalusson lea oažžut ruhtadeami ráđi doibmii.

2.10 Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššamat

Sámediggi deattuha riikkaidgaskasaš eamiálbmotbargui aktiivvalaččat searvama. Dat mii eanemusat ráddje Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššamiid, lea ekonomalaš resurssaid váilevašvuohhta. Ángiruššamat leat lassánan, mii maid leamaš Sámedikki mihttomearri, almmá dárbbalaš resurssaid lassáneami haga. Dát buktá váttisvuodaid daid mihttomeriide, mat Sámedikkis leat dán bargui ja daid vuordamušaid ektui maid Sámediggi deaivá sámi servodaga ja oasseoasálaččaid beales našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis.

Sámediggi áigu joatkit sámi beroštumiid gozihemiin ON eamiálbmotjulggastusa bargujoavkkus, ja áigu aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte ON orgánat mearridit eamiálbmotjulggastusa nugo lei eaktuduvvon ahte dat galge dahkat. Sámediggi bargá maiddái dan ala ahte eamiálbmot parlameanttat ja eará álbmotválljen orgánat galget sáhttit searvat iežaset kapasitehtain ON oktavuodas.

Lea dárbu láhčit dilálašvuodaid nu ahte eamiálbmogiin Barentsovttasbarggus galgá leat váikkuhanfápmu ovddastusa bokte buot dásiin. Danne leage dehálaš ahte eamiálbmogat leat ovddastuvvon maiddá Barentsráđis, eaige dušše guovllulaš dásis. Sámediggi lea dál eamiálbmogiid ovddasteaddji Regiovdnaráđis ja -komiteas. Danne leat doaimmat leamaš mealgat eanet go ovdal. Dattetge ii leat Sámediggi ožžon liige resurssaid dán bargui, ja lea nugo mii otnáš nammii diehtit, dat áidna searvi orgána ovttasbarggus mii ii oažžo makkárga ekonomalaš doarjaga guovddáš eiseváldiin.

Sámediggái lea dárbu ahte boahhteáiggis eanet fokuseret politihkalaš proseassaid EU politihkalaš orgánaid siskkobealde, nugo maiddá dan mii dáhpáhuvvá EU byrákráhtalaš vuogádaga siskkobealde. Otnáš nammii ii leat Sámedikkis makkárga erenoamáš gelbbolašvuhta EU/EEO oktavuodas. Dárbu oažžut erenoamáš gelbbolašvuoda EU/EEO ektui lassána áiggi mielde, ja Sámediggi ferte oažžut návccaid deaividit dáiguin boahhteáiggi hástalusaiiguin maiddá dán suorggis. Ráđđehus galggašii jearrat fágalaš rávvagiid Sámedikkis EEO-šiehtadallamiid oktavuodas.

3 Bargu Sámedikkis 2002:s

3.1 Mihttomearri ja váikkuhangaskaoamit

2002-2005 sámediggeplánas lea deattuhuvvon sámi árvovuodu suodjaleapmi odđáiigásaš máilmmis. Máilmeviidosašvuhta ja riikkaidgaskasašvuhta buktet odđái hástalusaid main olmmošvuoigatvuodát ja iešmearrideapmi leat guokte guovddáš beali.

Maŋimus jagiin eai leat fievrredeamit Sámediggái measta oppanassiige lassánan, ja dát funonida sámi kulturdoaimbajuid. Dat mii lea lassánan bušehtas lea doaimmaid sirdima boadus. Earret eará ii leat leamaš vejolašvuhta lasihit omd. doarjagiid sámi giellaproševttaide, mat leat dehálaččat mánáide ja nuoraide erenoamážit dain guovlluin gos gielladilli lea heittot.

Guovvamánus 2002 dollojuvvui čoahkkinn Sámedikki, Gielda- ja guovludpartemeantta, Statistihkalaš guovddášbyráa ja Sámi instituhta gaska barggu birra sámi statistihkaiguin. Lea sávahahtti oažžut bissovaš ortnega sámi statistihkaid buvttadeapmái Norggas, ja galggašii álggahuvvot prošekta mainna gávnnahit movt dán barggu sáhtásii organiseret. Dehálaš lea ahte guovddáš eiseválddit veahkehit sihke fágalaččat ja ekonomalaččat dán barggus. Dál ii leat ovttasge ovddasvástádus ráhkadit sámi guovddáš statistihkaid riikkain gos sámit ássat, vaikko dárbbu čujuhitge dađistaga eanet ja eanet oasálaččat sámi fágalaš ja politihkalaš birrasiin.

3.2 Vuoigatvuodát

Guovddáš eiseválddiiguin leat dollojuvvon máŋga čoahkkima vuoigatvuodaáššiid birra. Sámediggeráđđi ja Bargiiddellodaga sámediggejoavkku jodiheaddji leat deaivvadan Ráđđehusa ovddasteaddjiiguin Finnmárolága oktavuodas. Čoahkkimis Justisdepartemeanttain ja Ráđđehusain gassemánu 10. b. 2002 ovddiduvvojedje Sámedikki prinsihpalaš oainnut Finnmároláhkii. Sámediggi searvvai maiddá seminarii sámiid iešmearrideami birra Romssas giđdat 2002.

Sámediggeráđi mearrádusas Finnmárolága birra nannejuvvui ahte Justisdepartemeantta lánkaárvalusat eai dávis álbmotrievtti unnimusgáibádusaide eamiálbmot vuoigatvuodaid oktavuodas. Ovddiduvvon odđái

eana ja čáhceeaiggát- ja hálddašanortnetárvalus Finnmárkkus ii nanne sámiid vuoigatvuođaid, iige dalle njulgege daid bonjuvuođaid mat leat sámiid (go lea eamiálbmot) ja norgga stáhta gaska. Departemeanta ii leat lálkkaárvalusain dohkálaččat bidjan vuodđun siskkáldasrievtti ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja prinsihpaid mat gusket eamiálbmogiid vuoigatvuođaide.

3.3 Sámiid vákšun ja Sámeálbmotfoanda

Sámediggi lea ollu heviid Lund-komišuvnna raportta oktavuodas, bivdán sierra čilgehusa das man viidát sámit ja sámpolitiikkalaš doaibma lea vákšojuvvon. Sámediggi oaivvilda ahte sámiid vákšun lea etnalaš vákšun, ja dat lea sámi álbmoga vealaheapmi. Sámi álbmot fertte oazžut diehtit mii lea dáhpáhuvvan ja makkár vuoddu alde. Sámediggi oaivvilda ahte buoremus vuohki čilget vákšuma, lea sierra iskkademiid álgaheami bokte ja čilget mii lea dáhpáhuvvan sámi álbmoga vákšodettiin.

Sámediggi lea vuhtii váldán Stuorradikki mearrádusa ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot individuála buhtadussan. Dan geažil go Sámediggi ja stáhta eaba leat boahtán ovttaoavilii das movt Sámeálbmotfoandda dienas galgá geavahuvvot, leat ruđat doaisttáži lihkakkahtá. Sámediggi lea bivdán Ráđđehusa ovddidit šállobuhtadus-ášši sin ektui geat leat massán oahpu maŋŋá nuppi máilmmi soađi, ođđasis meannudeapmái.

3.4 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SUPU)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea doallan 6 čoahkkima, ja ovttá čoahkkima Sámediggeráđiin. Lávdegoddi lea ožžon oahpu ja čuvgehusa Sámedikki doaimma birra, mas váldodeaddu leamaš hálldahusa ja hálddašemi oktavuodas. Nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lahtut leat searvan konfereanssaide, leat buktán árvalusaid iešguđet áššiide ja leat čuvvon osiid Sámedikki dievasčoahkkimiin.

Sámedikki nuoraidkonfereansa ”Beaivvi bárdni ja Robocop - i skjønn forening eller i en smørje?” lágiduvvui Snoasas golggotmánu 11.-12. b. 2002, ja dohko ledje boahtán 67 nuora. Oassin eahketdoaluin čájehii Áarjelhsaemien Teatere bihtá Jiele/Existens mas lei sáhka beaivválašrasimmas. Konferansa lágiduvvui ollásit gárrenmirkkoid haga.

SUPU dáhttu leat dakkár orgána mas lea váikkuhanfápmu Sámedikki nuoraid politihka hábmemii ja galgá beassat leat mielde dan mearrideamen. SUPU lea dehálaš lađas nuoraid oazžumis ánggirusšagoahtit sámpolitiikkalaš bargguin, oazžut eanet nuoraid čálihit sámi jienastuslohkui ja buoridit nuoraidovddastusa Sámedikkis.

3.5 Giella, gulahallan ja diehtjuohkin

3.5.1 Sámegiella

Sámediggi bargá giellagelbbolašvuoda nannemiin vai sámegiela sáhtta geavahit buot oktavuodain ja juohke sajis sámi servodagas.

Sámedikki giellastivra lea doallan njeallje čoahkkima ja dan bargun lea earret eará gielladieđáhusa ráhka-deapmi, ođđa sániid ja tearpmaid dohkkeheapmi, ja giellastivra lea dohkkehan 11 sátnelisttu. Lea juolluduvvon rámmajuolludus dulkabálvalusaide ja guovttegielalašvuhtii guđa gielddas ja 2 fylkkagielddas, mat gullet sámelága hálddašanguvlui. Dasa lassin leat juolluduvvon ruđat sámegiela viidásetovddideapmái

oarjelsámi- ja julevsámi guovllus, Ofuohta ja Lulli-Romssa guovlluin ja iešguđet riddo- ja vuotnaguovlluin. Leat vuoruhan tearpmaprošeavttaid, arenaid gos sohka buolvvat sáhttet deaivvadit geavahit sáme giela ja gulahallat dainna, alfabetiserenbarggu sáme giela giella, mánáid- ja nuoraidprošeavttaid sáme gielas.

2000:s álggahuvvui 5-jagi giellamovttiidahttinprošeakta mii lea vuodđuduvvon dasa ahte mánáidgárde- mánát árrat besset oahpat sáme giela. Prošeakta čuovvu mánáid mánáidgárddi rájes dassáži go leat vázzán muhtun jagi skuvlla. Elgá oahpahušguovddáš Engerdal gielladas čadaha prošeavtta. Dán rádjai leat 5-8 máná ožžon oarjelsámi mánáidgárdefálaldaga. Čakčat 2002 álge golmmas sis geain lea sáme giella vuosttas giellan skuvlii. Dasa lassin leat mánga máná geain sáme giella lea nubbin giellan skuvllas. Jos geahččalan-prošeakta addá buriid bohtosiid, de sáhtta sullasaš prošeavttaid álggahit eará sajiinge.

3.5.2 Báikenamat

Sámi nammakonsuleantabálvalus sirdojuvvui Sámediggái 2002:s. Nammakonsuleantabálvalus hálddaša sámi nammaáššiid báikenammalága vuodul, bargá fágalaš áššiguin mat gullet nammaáššiid, ráđdeaddimii ja diehtujuohkimii sámi báikenamaid birra ja báikenammalága sisdoalu birra. Bearráigeahččá dan ahte sámi nammaáššit meannuduvvojit báikenammalága sámi teakstaosi mielde ja nammaáššit leat ovddiduvvon dalle go eiseválddit eai leat váldán áššiid meannudeapmái sámi nammaáššin. Nammakonsuleantabálvalus lea veahkehan Stáhta kártadoaimmehusa, Kártadoaimmehusa ja Báikenamaid guovddášregisttara nammafágalaš áššiin mat gusket sámi namaid čállinvuohká.

3.5.3 Diehtujuohkin

2002:s rájes leat Sámedikki dievasčoahkkimat fievrividuvvon njuolga interneahtha bokte. Dán geažil lea vejolaš čuovvut Sámedikki dievasčoahkkimiid vaikko vel ii leatge sálas čohkkámin. Sámedikki neahtta-siidduid kvalitehta sihkkarastin lea vuoruhuvvon 2002:s vai nu ollugat go vejolaš ožžot vejolašvuoda searvat sáme politihkalaš doaimmaide.

Raporttat mat leat ráhkaduvvon jienastuslohkoprošeavtta oktavuodas leat vuodđun gulahallanstrategiija ráhkadeapmái sámi jienastuslogui ektui boahhte sámediggeválgga rádjai. Váldogávdnosat iskkadeamis čájehit ahte ovddit áiggiid dáruiduhttinpolitihka váikkuhusat ain dagahit dan ahte ollu sámit eai hálit okta-vuoda sámi servodahkii ja sámi kultuvrii. Dáruiduhttinpolitihka váikkuhusain beassan gáibida ollu barggu ollu servodatsurggiin. Diehtujuohkima dáfus leat gávdnosat iskkadeamis stuorra hástalus.

19 108 dokumeantta, mat leat mannan juogo olggos dahje bohtán sisa, leat journálii fievrividuvvon, ja arkiivavuogádagas leat áshuvvon 3 661 ášši. Go juohká dáid jahkedoaimmaide (103), de šaddet guđege bargi nammii 186 dokumeantta ja 36 ášši. Dasa lassin bohtet ollu jearaldagat earjilolbmui, servviin, gielladain, fylkkagielladain, stáhtalaš ja ii-stáhtalaš áshusain, mat háliidit veahki ja dieđuid iešguđet fágasurggiid birra.

3.5.4 Sámi arkiiva

Almmolaš ja priváhta doaimmaid sámi arkiivaávdnasat leat hádjánan miehtá iešguđet áshusaid, main gelbbolašvuoha ja resurssat leat iešguđet dásis. Sámediggi háliida áshat ja jos vejolaš ovddidit Sámi arkiivva Guovdageainnus sámi arkiivan mas lea našuvnnaš ovddasvástádus buot sámi ja sáme giel arkiiva-ávdnasiin Norggas. Oassin dán barggus álggahii Riikaarkiiva Sámedikki ávžžuhusain čakčat 2002 čielggadusa movt hukset ja organiseret arkiivabálvalusaid sámi álbmoga váste boahpteáiggis.

3.5.5 Sámi bibliotekabálvalusat

Sámi sierrabibliotekha galgá veahkehit ja láchit dilálašvuodaid sámi bibliotekabálvalusaid positiivvalaš ovdáneapmái. Romssa fylkkagielddain dahkkojuvvon ovttasbargošiehtadusas lea bibliotekasuorgi ovttasbargosuorgin.

Ođđa bibliotekavuogádaga plánejuvvon geavahišgoahhtin maŋiduvvui 2002:s jahkái 2003. Sivvan dasa lei dat go vuogádat maid Sámediggi álggos háliidi oastit, ii nagodan háhkat čovdosa mas sámegeiel bustávat livčče doaibman. Sámi bustávvaidda váilun dihtorprográmmagálvvuin hehte dál eanemusat bálvalusaid buvttadeami neahtas sámi álbmogii. Boares vuogádagas ii leat dohkálaččat heivehuvvon interneahhta ja ná eai leat buot bálvalusat interneahhtas. Bibliotekavuogádagaide ferte gáibádussan leat sámi čálamearkkaid doaibman buot dohkkehuvvon prográmmagálvvuin.

Sámi girjebussiid doaibmadoarjja sirdojuvvui Sámediggái 2002 rájes, muhto doarjja fysálaš investeremiidda gal ii sirdojuvvon. Doaibmadoarjja juolluduvvui čieža girjebussii.

3.5.6 eSápmi - prošeakta

Ráđdehus lea Gielda- ja guovluddepartemeantta ja Ealáhus- ja gávpedepartemeantta bušehtain 2002:s várren 740 000 ruvnno eSápmi pilohttaprošeavtta čadaheapmái. Prošeakta lea vuosttas jagi gidden fuomášumi čuovvovaš fáttáide: Gáibádussii oazžut sámegeiel bustávvaidda doaibmat dihtoris, Sámi bustávvat mobiltelefonnain, Korrektuvrareaidu sámegeielas elektrovnnalaš teakstameannudeami geavaheamis mas lassidoaibman govahallojuvvon jietna ja Sámi gielladiehtovuodu čielggadus.

Dássáži ii leat dihtorindustriija váldán ovddasvástádusa sámegeiela čálamearkkaid meroštallamis ja sámegeielas iežas operatiivavuogádagain. Oktasaš čálamearkačovdosis sámegeiela váste iešguđet operatiivavuogádagain gaskka lea stuorra mearkkašupmi sámi čálageiela geavaheapmái ja ovddideapmái. Eurohpalaš telekomstandardiserema (ETSI) gáibádus ásaht sierra standárdda sámegeiela váste mobiltelefonnain, ii leat dán rádjai ovdánan gosage. Lea álggahuvvon čielggadusbargu gávnnaht man ollu máksá ovddidit korrektuvrareaiddu sámegeielas elektrovnnalaš teakstameannudeami váste main leat doaimmat nugo stávendárkkisteapmi, stávvaljuohku, synonymasátnegirji ja grammatihkkadárkkisteapmi. Lassireaidun korrektuvrareidui lea jurddašuvvon govahallojuvvon jietna sámegeilli mii addá sámegeielagiidda, geain eai leat čálagovat iežaset eatnigielas, buoret vuodu válljet daid árvalusaid gaskkas maid korrektuvrareaidu evttoha.

3.6 Mánáidgárddit, oahpahus ja dutkan

3.6.1 Mánáidgárddit

Mánáidgárdesuorggis lea eanemusat bargojuvvon kvalitehtaáŋgiruššamiin ja fierpmádagain ásaheamiin sámi mánáidgárddiin miehtá riikka. Leat doallan guokte mánáidgárdekonfereanssa sámi mánáidgárddiid váste, Snoasas ja Guovdageainnus. Juogaduvvui doarjja 48 sámi mánáidgárdái ja/dahje ossodahki, ruđat eatnigielas oahpahussii 7 mánáidgárddis ja ruđat 23 geahččalan- ja ovddidanprošektii sámi mánáidgárddiin. Eanaš prošeavttaid ulbmilin lea nannet sámegeiela mánáid gaskkas, ja ovddidit giellaovddidan vugiid. Leat maiddái juolluduvvon ruđat sámihápmásaš olgostoahkanbirrasa ovddideapmái mánáidgárddiin. Sierra doarjja galgá geavahuvvot daid liigegoluide mat mánáidgárddiin leat sámi giela ja kultuvrra gaskkusteames.

Lea stuorra dárbu oaivadiit ja juohkit dieđuid Sámi mánáidgárddiide, erenoamážit pedogogalaš ávdnasiid, vugiid, sámi sisdoalu, sámegeiela nannema, sámi kultuvrra gaskkusteami ja prošeavttaid birra. Dasa lassin bohtet ollu jearaldagat mánáidgárddiid eaiggádiin, gielddain ja váhnemiin, geat háliidit dieđuid sámi mánáidgárdeáššiid birra. Sámediggi lea galledan sámi mánáidgárddiid guđa gielddas hálddašanguovllus ja dan olggobealde, ja das leat leamaš čoahkkimat gielddaid ovddasteaddjiiguin sihke politihkalaš ja hálddahušlaš dásis.

3.6.2 Oahpahus

Sámi oahpahusa čielggadus olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu lea vuodđun Sámedikki politihka hábmemi. Sámediggi áigu joatkit bargguin ahte oahpahusláhka rievdaduvvo nu ahte buot sámi mánáide, beroškeahhtá ássamis, sihkkarastojuvvo vuoigatvuohta oahpahussii sámegilli.

Ođastusa 94 evalueren sámi joatkkaskuvllain lea maiddá deattuhuvvon 2002:s. Dego čuovvoleapmin áigu Sámediggi loahpalaččat meannudit sámi joatkkaoahpahusa prinsihpaid ja njuolggadusaid, ja sámi joatkkaskuvllaid oktavuotahámiid.

Sullii 400 joatkkaskuvla oahppi, geat lohket sámegeiela ožžot stipeandda Sámedikkis. Ortnege ulbmilin lea movttiidahttit nu ollugiid go vejolaš váldit oahpu lassin vuodđoskuvlii, seammás go ortnet galgá doaimmat váikkuhangaskaoapmin sámegeiela ovddideames.

Sámedikkis lei stuorra ovttamielalášvuohta stuorradiggedieđáhusa nr 34 (2001-2002), *alit sámi oahpahusa ja dutkama kvalitehtaodastusa birra*, meannudeamis. Stuorradiggi ii čuovvolan ollus Sámedikki árvalusaid ja mearkkašumiid go meannudii ášši.

Oahpahus- ja dutkandepartemeanta álggahii ođđa rámmaplánaid ovddidanbarggu dábálašoahpaheaddji-, ovdaskuvlaoahpaheaddji-, fágaoahpaheaddji- ja geavtlaš pedagogalaš oahpu vástte. Sámediggi oáččui bargun ráhkadit rámmaplána sámegeielas ja duojis. Sámediggi oaivilda ahte rámmaplánat fertetit deattuhit sámi perspektiivva goziheami iešguđet fágain, ja ahte sámi oahpaheaddjioahppu ja oahpaheaddji oahppu muđui heivehuvvo studeanttaid várás geat bohtet Suomas, Ruotas ja Ruoššas.

Sámediggi geavaha ollu áiggi oaivadiit ja doarjut oahpaheaddjiid geat addet oahpahusa sámi oahppiide vuodđoskuvllain ja joatkkaskuvllain. Dát guoská oahppiide ja oahpaheaddjiide eará Norgga skuvllain, ja veahki lea addojuvvon dárbbu mielde. Sámi oahpponeahhta lea ásahuvvon neahttaortálan sámi oahpahusa vástte ja diehtujuohkingáldun ja resurssan skuvllaide, mánáidgárddiide ja vánhemiidda.

Sámedikkis leat mánaga ovttasbargoprošeavtta eará eiseválddiiguin oahpahusa siskkobealde. Sámi skuvla-konferenssas Guovdageainnus meannuduvvui fáddá Guovttegielalášvuohta – mihttomearri vai gaska-oapmi? Oahpahusdoaimbajut leat oassin maiddá Romssa fylkkagieldda ovttasbargošiehtadusas. Hui unnán vánhemat váldet oktavuoda vuodđoskuvlla vánhenlávdegottiin (FUG). Danne váillahage Sámediggi sámi ovddastusa dán lávdegottis. Sámedikkis leat jahkásaš ovttasbargočoahkkimat Sámeskuvlastivrrain Ruota bealde ja Sámedikki skvulaáššiid čállingottiin Suoma bealde. Sámediggi attii fágalaš veahki Rávis-olbmuidoahpahusinstituhtii dihtoroahpahus-CD ja Dill@ almmuheamis. CD almmuhuvvui Oslos, Bergenis ja Guovdageainnus.

Erenoamášpedagogalaš fágasuorggis leat dál ollu iešguđet oasálaččat. Sámedikkis lea ovddasvástádus oahpponeavvoovddideames ja das lea mieldeovddasvástádus gelbbolašvuoda ovddideames. Danne leatge ásaheavvon buorit ovttasbargolinját iešguđet oasálaččaid gaska mat barget suorggis. Sámedikkis lea leamaš ovddastus lahttun Davvi-Norgga ráđdeaddi orgánas, mii lea oassi riikkaviidosas stáhtalaš erenoamášpedagogalaš doarjjavuogádagas. Guovddážis lea leamaš gelbbolašvuoda ovddideapmi sámi geavaheaddjiide.

17 studeantta leat ožžon oahppostipeandda váldit lassioahpu erenoamášpedagogihkas. Dasa lassin lea addojuvvon doarjja 4 sierra geahččalan- ja ovddidanprosekti, main leat deattuhuvvon sámegeiel mánáid čállinváttisvuodát, sámegeiel mánáid giellaovdáneapmi, mánggagielat mánáid giella- ja gulahallanváltisvuodát, sámi mánáid ja nuoraid sosiálalaš ja emošuvnnalaš váttisvuodát sámi oktavuodas dahje mánggga-kultuvrralaš oktavuodas.

3.6.3 Oahpponeavvoovddideapmi

Lea juolluduvvon ruhta dábálaš, GDT ja sierra láchčojuvvon oahpponeavvuid ovddideapmái sámegeilli. Oktiibuot leat gárvvistuvvon 43 oahpponeavvu, 26 dain davvisámegeilli, 9 julevsámegeilli ja 8 oarjelsámegeilli. Sámi oahpponeavvoguovddážis leat oktiibuot 8 000 girjetihhtala ja 418 videoprográmma. 2600 gearddi leat dat luoikkahuvvon 2002:s. Sámediggi lea álggahan barggu doaibmajuid ovddidemiin, ahte beavttálmahttit buvttadusa ja buoredit girječálliid rekrutterema. 10 studeantta ožžo stipeandda váldit lassi oahpu oahpponeavvopedagogihkas Sámi allaskuvllas. Dasto lea Sámediggi doallan logaldallamiid sámi oahpponeavvobuvttadusa iešguđet beliid birra studeanttaide geat váldet oahpponeavvopedagogihka Sámi allaskuvllas.

3.7 Areála-, biras- ja kultursuodjaleapmi

3.7.1 Areálasuodjaleapmi ja hálddašeapmi

Vuollel 2000 earjkilássi leat meannuduvvon kulturमितolága ja plána- ja huksenlága mielde. Áššit mat čatnasit giellaplánaide, giellaoasseplánaide, regulerenplánaide ja plánejuvvon meahccegeainnuide leat jeavddalaččat leamaš ollu. Dát áššit gáibidit ollu áiggi ja barggu, ja nu ii bázege ollu áigi čuovvolit eará bargguid birasássiid oktavuodas.

Riikaantikvára lea álggahan pilohttaproseavtta man oktavuodas Sámedikkis lea ovddasteaddji refereansa-joavkkuin. Sámedikkis lea ovddastus maiddá ovttaskas fylkkaid kultureatnada-joavkkuin, areálaplána-forumiin ja birasforumiin. Ovttasbargošiehtadusas Romssa fylkkagielddain leat kulturमितohálddašeapmi ja museaáššit namahuvvon sierra artihkkaliin. Šiehtadusa vuodul lea álkit juogadit ovddasvástádusa ja čuovvolit.

Dál lea jođus viiddis bargu mii guoská álbmotmehciid ja eatnadatsuodjaleami ásaheapmái ja viiddideapmái sámi guovlluin⁴. Sámediggi lea buktán golbma guovddáš gulaskuddancealkámuša. Searvan sámiid beales suodjalanplánaproseassaide ii leat leamaš buorre, ja ollu suodjalanevttohusain ii leat doarvá vuhtii váldojuvvon sámi kultuvra ja ealáhusdoaimma. Sámediggi lea bivdán stuorát válddi ja váikkuhanfámu suodjalanplánaproseassaide, ja ahte dat čadnojuvvo láchkii. Suodjalanplánaproseassaid ferte maiddá fakkastit dan

⁴ Sd.dieđáhus nr 62 (1991-92) Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder (álbmotmehciid ja eará stuorát suodjalanguovlluid odđa riikaplána).

odda ”finnmárkoláhkii” ja Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadussii Romssa, Norlánda ja oarjelsáme-guovllu ektui.

Sámediggi lea ovddidan nana vuostehágu Rávttosnjárgga álbmotmeahci viiddideapmái ja Rávttosnjárgga eatnadatsuođjaluovllu ásaheapmái. Suodjalanmearrádus lea buktán eahpesihkarvuoda báikkálaččat sakka dan ektui makkár váikkuhusat mearrádusas leat geavaheapmái ja hálddašeapmái boahhteáiggis. Positiivlaš lea dat go boazodoalu vuoigatvuodát eai leat gáržžiduvvon ollus, muhto seammás lea hui šállošahtti ja cuiggodanveara go eará sámi beroštumit eai válđojuvvo dohkálaččat vuhtii. Sámi areála-beroštumit ja vuoigatvuodát čatnasit luondduresurssaide nugo sámi meahccealáhusaide, boazodollu, luossabivdui, riddo- ja vuotnabivdui, kultureatnadahkii ja kulturmuittuide. Rávttosnjárgga álbmotmeahci viiddideames ja Rávttosnjárgga eatnadatsuođjaluovllu ásaheames eai leat báikegottiid olbmuid vuoigat-vuodát ja beroštumit dohkálaččat deattuhuvvon ja gozihuvvon.

Čázadatplána dievasmahttima oktavuodas lea čađahuvvon prošeakta mas sámi beroštumit leat čielgga-duvvon. Sámediggi buvttii cealkámuša čázadatsuođjaluovllá dievasmahttinárvalussii ja doarjjui dan válđoáššis.

3.7.2 Kulturmuittut, kulturmuittoguovllut ja kulturmuittodoaibmabijut

Sámediggi lea dál bargamin ollu plánaiguin dán suorggis. Koltálaš gili kulturbirassuođjaluovllá árvalus lea sáddejuvvon gulaskuddamii. Evttohusas leat njuolggadusat sealluheami ja konkreta doaibmabijuid váste gaskkusteami ja láchčima ektui. Sámediggi válldii badjelassas hálddašanođdasvástádusa dan ráfáidahtto-juvvon kulturmuittoguovllus Ceavccageađggis Unjárggas 2001:s. Guovllu váste ráhkaduvvo hálddašanođdasvástádusa mas evttohuvvo movt guovllu buoremusat sáhtášii sealluhit ja hálddašit boahhteáiggis.

Báktedáiddaguovllu duodaštan- ja sihkkarastinbargu Ruksesbávttis Billávuonas Porsáŋggus, mii fuomá-šuvvui 2001:s lea jotkojuvvon 2002:s. Mii leat geahččalan fokuseret báktedáidaga ja báikegotti olbmuid gaskasaš oktavuoda, ja báktedáidaga gaskkusteami. Dagaimet jearhallaniskadeami, mii goassige ovdal ii leat dahkkojuvvon báktedáidaga oktavuodas. Jearhallaniskadeami boadus geavahuvvo guovllu sealluhan- ja hálddašanođdasvástádusa viidáseappot. Interregprošeavtta Rock Art in Northern Europe bokte searvá Sámediggi ovtas eará ásaheamiiguin Norggas ja Ruotas, ovtasbargojuvvo báktedáidaga suodjaleami ja hálddašeami hárrái.

Vern og forvaltning av samiske byggverk raportaárvalus lea gárvvistuvvon. Duohta meroštallama vuodul sáhttet leat sullii 1200 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi vistti riikkas ja 870 soitet vel šaddat boahhte 20 jagis. Raporttas geahčaduvvojit čuolbmačilgehusat movt dovdat visttiid sámi vistin, gos sámi visttit leat, mii lea sámi visttiid suodjalarvu, movt hálddašit sámi visttiid ja doaibmabijuid sámi visttiid suodjalar-barggus.

2002:s meannuduvvojedje 50 doarjjaohcama sámi kulturmuittosuođjalandoaibmabijuide, 2001:s dat ledje 59. Doarjja lea addojuvvon sámi kulturmuittuid registreremii, sealluheapmái ja duodašteapmái ja sámi visttiid divodeapmái.

3.7.3 Museabargu

2002:s válldii Sámediggi badjelassas sámi museaid hálddašanođdasvástádusa Norggas. Lea bargojuvvon aktiivvalaččat Sámedikki ásaheamiin riikaviidosaš oasálažžan ja hálddašeaddjin museaoktavuodas. Sámi

museaforum lea ásahuvvon museaáššiid ráđđeaddi orgánan, ja mas leat daid sámi museaid ovddasteaddjit, mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikkis. Sámediggi ja sámi museat servet riikaviidosaš museaodastussii⁵, mas ulbmilin lea ahte museat oktiordnejuvvojit stuorát ja nannoseabbo ovttadahkan, mii šaddá našuvnnalaš fierpmádahkan. Bargojuvvo 4 sámi museaguovllu ásahemiin, ja riikaviidosaš sámi kulturhistorjálaš fierpmádaga huksemiin. Nuortasámi musea ásahanbargguin lea jotkojuvvon ovttasráđiid Máttavárjjaga gielddain ja Statsbygg:in. Eaktun dán barggu joatkimii viidáseappot, lea ahte sámi museaid ekonomii ja nannejuvvo. 2003 stáhtabušehtas ii lasihuvvon mihkkege sámi museaide.

3.7.4 Stuorát areáladuohtadeamit sámi guovlluin

Suodjalus leat mánga báhčinsilju sámi guovlluin, maid leat plánen viiddidit ja rievdadit daid geavaheami, das leat stuorra negatiivvalaš váikkuhusat sámi ealáhusaide. Sámediggi lea cuiggodan sakka daid ođđa plánaid ja das lea hui kritihkalaš oaidnu Suodjalusdepartemeantta ja Forsvarsbygg geavahan vugiide. Meavkki ja Alitčohka báhčinn- ja hárjehallanguovlluid viiddidanplánain ii leat doarvái vuhtii váldojuvvon boazodoallu. Hálkavári báhčinguovllu stuorra viiddidanplánat orrot doaisttázii bissehuvvon. Sámediggi lea geahččalan váikkuhit dan ahte Suodjalus ja boazoorohagat Hálkaváris dahket šiehtadusaid maiguin sihkkarastojuvvo boazodoalu guhtoneanadárbu guovlluin maid Suodjalus dál geavaha. Suodjalus pláne oážžut gieldaoasseplána Sætermoen báhčinguvlui, ja maidái dán guovllus vurdojuvvo geavaheami veaháš rievdadeapmi. Dáppe maid ii leat Forsvarsbygg čájehan albma áddejumi sámi kulturmuittuid ja ealáhusberoštumiid duodašteapmái ja oainnusin dahkamii. Sámediggi oinnii ahte lei dárbu ovddidit vuostehágu Sætermoen báhčinguovllu gieldaoasseplánii, danne go sámi kulturmuitoberoštumit eai dohkálaččat lean vuhtii váldojuvvon.

Minerálasearvvit sis- ja olgoriikkas váldet oktavuoda jeavddalaččat ja háliidit gávdnat ja geavahit minerála-resurssaid sámi guovlluin. Sámediggi lea deaivvadan minerálaservviiguin ja lea addán signálaid ahte ii doarjjo lobi addima ii kártet iige geavahit vejolaš minerálagávdnosiid sámi guovlluin, ovdal go Sámediggi lea ožžon duohta váikkuhanfámu ja go norgalaš eiseváldit leat dohkkehan sámi vuoigatvuodaid. Oppalaš dovdu lea ahte minerálasearvvit oalle guhkás háliidit gudnejahttit sámi vuoigatvuodaid ja vejolaš roggama sámi eavttuiguin. Dán rádjai ii leat Ráđđehus vástesaččat háliidan gudnejahttit sámi vuoigatvuodaid ja ná caggá árvvoštallama ahte sáhtta go roggama bealuštit ja čađahit dihto oktavuodain.

3.7.5 Petroleumadoaibma

Sámediggi lea buktán cealkámuša váikkuhančielggadusprográmmaárvalussii birrajagi petroleumadoaimma ektui Lofuohta-Barentsábis. Birraajagi petroleumadoaibma Barentsábis rievdatahtta sámi guovlluid ekonomalaš struktuvrra. Sámediggi oáččui miehtama dasa ahte petroleumadoaimmaid váikkuhusat sámi guolástusaide, kultuvrii ja servodahkii oppalaččat galget čielggaduvvot, muhto ii ožžon doarjaga dasa ahte ferte maidái čielggadit makkár váikkuhusat sáhttet leat iešguđet hápmásaš sámi mieldeváikkuheames ja mielde mearrideamis go guoská petroleumaresurssaid geavaheapmái sámi resursaguovlluin. Sámediggi lea dovddahan ahte lea garrasit fuolastuvvan daid issoras smávva áige- ja resursarámmaid geažil mat leat addojuvvon sámi čielggadusa váste. Lea váttis jáhkkit ahte 1,5 mannosáš áigerámma dán lágan viiddis ja vuoddo árvvoštallamiidda livččii fágalaččat dohkálaččat jáhkehahtti, ja attášii dohkálaš mearrádusvuodu.

⁵ Geahča stuorradiggedieđáhus nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving

3.8 Kultuvra ja ealáhusat

3.8.1 Kulturfoanda

Okta Sámedikki mihttomeriin lea háhkat buriid bajáššaddaneavttuid sámi mánáide ja nuoraide ja ovddidit sin sámi identitehta. Váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte leat vuoruhan dán mihttomeari doarjaga juolludeami bokte iešguđet doaibmabijuide mánáid ja nuoraid váste. Sámediggi oazžu dađistaga eanet ja eanet ohcamiid skuvllain ja earáin doaibmabijuide ”sámi stoalppuid” O97, Kultuvrralaš Skuvlálávka, skuvla- ja oahppomatkkit ja sullasaččaid oktavuodas, muhto ii leat vuoruhan doarjaga dieid oktavuodas.

Teáhtera oktavuodas lea deattuhuvvon doarjaga addin dakkár lávdedáidagii, main mánát ja nuorat leat leamaš oasálastin ja olahusjoavkun. Dasa lassin leat amatevrteáhterdoaibma, teáhterbihtta dáruiduhttima ja identitehta birra ja teáhter oarjelsámi guovllus vuoruhuvvon. Prošeakta ”Gállanuoraid teáhterviessu” – sámi teáhterguovddáš mánáide ja nuoraide Guovdageainnus, ožžo doarjaga álggaheapmái. Leat čielgga-duvvon iešguđet lágan molssaeavttut mii guoská Áarjelsaemien Teatere bissovaš doibmii. Dál leat iskamin gávdat teáhterea doibmii bissovaš ruhtadeami, earret eará interreg-programmaid bokte. Sámediggi válddi badjelasas Beaivváš Sámi Teáhtera hálddašan- ja juolludanovddasvástádusa 2002:s.

Sámedikki mihttomeari festiváloktavuodas lea gozihit ja nannet sámi artisttaid beroštumi, ja movttidahttit ja ovddidit sámi dáidda- ja kulturčájehemiid, ja sihkarastit arenaid daid gaskkusteapmái. Leat earret eará háliidan geahččalit háhkat deaivvadansajiid eamiálbmotdáiddáriidda ja artisttaide, álbmogii ja nuoraide. Lea juolluduvvon festiváldoarjja guovtti bissovaš sámi festiválii, Riddu Ridđui ja Guovdageainnu musihkkafestiválii (beassašfestivála). Dasa lassin lea addojuvvon prošeaktadoarjja eará sámi- ja eamiálbmotfestiválaide, ja festiválaide main leat leamaš sámi doalut.

Mánáidbláđi Leavedolgi ja nuoraidbláđi Š almmuheapmái lea maiddá addejuvvo prošeaktadoarjja 2002:s. Nissonbláđđái Gába leat bargamin oazžut bissovaš ruhtadeami almmuhit bláđi 3-4 gearddi jahkái, muhto dainna eat leat lihkestuvvan. Dán golmma sámi bláđi ruhtadilli ii leamaš dohkálaš, ja heajos dilli lea leamaš juo mánggaid jagiid. Musihkkadoarjja lea leamaš seamma dásis mánggaid jagiid, ja ohcetit fal leat lassáan jagis jahkái. Addojuvvui doarjja viđa CD almmuheapmái; daid gaskkas guokte sámi lávlla-CD, guokte juoigan-CD ja okta mas sihke lávlagat ja juoigan. Muđui addojuvvui doarjja muhtun diŋgondahkosiidda, iešguđet musihkkafestiválaide, konsearttaide ja eará musihkkadoaibmabijuide.

Daiddaoastinortnet lea bisuhuvvon. 250 000 ruvno lea várrejuvvon dáidaga ja duoji oastimii. Savioávvudeami oktavuodas addojuvvui doarjja mángga čájáhussii. Dasa lassin addojuvvui doarjja dáiddafestiválaide, čájáhusaide, semináraide ja dáiddalogahallamiidda. Sámediggi válddi badjelasas ovddasvástádusa dáiddárstipeandaortnegis jagi 2002 rájes. Dasto leat addán guhtta 145 000 ruvdnosaš bargostipeandda, maid gaskkas guokte addojuvvojede nuorra easkaalgán sámi dáiddárii. Dasto addojuvvojede golbma mátk- ja oahppostipeandda, okta ávnnastipeandda ja okta ásahanstipeandda.

3.8.2 Eará doarjjaortnegat kulturulbmiliidda

Oassin sámi girječálliid rekrutterenbarggus leat addojuvvon guokte stipeandda gávccii nuorra olbmui, geat čállet sámegillii. Dáid stipeandaoazžuid gaskkas ledje sihke oarjel- julev- ja davvisámegielagat. Stipeanddaid oazžut galget 2003:s čuovvoluvvot fágalaččat čállinkursain, maid Sámi girječállidsearvi galgá čadahit. 2002:s maid eai boahtán ohcamat almmuhit čáppagirjálášvuođa oarjelsámegillii. Julevsámegiel girjebuvtta-

deami oktavuodas maŋŋonahtta barggu dat go leat unnán dakkár giellaolbmot geat sáhttet dárkkistit giela ja lohkat korrektuvrra.

Lágádusat mat almmuhit sámi girjjálašvuoda, oahpponeavvuid ja musihka lassánit. 2002:s gustogođii sámi girjelágádusdoarjja Báhko-lágádussii Divttasvuonas. Viđa kulturásahussii lea addojuvvon doaibmadoarjja. Dát ortnet guoskagođii dál vuosttas gearddi Mearrasámi gelbbolašvuoda guovddáži Billávuonas. Leat áŋgirit bargan Gáivuona Ája sámi guovddáža huksema ollašuttimiin.

Sámediggi attii doarjaga Sámiid Valáštallan Lihttui Norgga bealde, seamma supmi go ovddit jagi. Ruhtadárbu valáštallanulbmiliidda lea stuoris, ja leat vuordán ahte sámi valáštallan galggai oazžugoahhtit speallanruđaid. Filbmasuorggis leat mearkkašahti ollu lassánan doaimmat maŋimuš jagiid. Guovda-geainnus lea sámi filbmafestivála lágiduvvon sihke 2001:s ja 2002:s. Sámi video- ja filbmadahkkiid lohku lea lassánan, ja nu maiddái ohcamiid lohku oazžut doarjaga filbmaáigumušaide.

3.8.3 Ealáhusovddideapmi

Ealáhusstruktuvrras sámi guovlluin leat smávva fitnodagat vátna resurssaiguin mat galget deaividit hástalusiguin mat čatnasit nuppástuhttimii, ođđaháhkamii, árvoavttadeami buorideapmái ja buvttavddideapmái. Dasa lassin lea ollu fitnodagain unnán čoahkkanan ieškapitála boahpteáiggi ovddideapmái ja investeremiidda, maid lea dárbu dahkat go gilvu ealáhusaid gaska lassána ja lassána ohipihii, ja ealáhusat leat gitta márkaniin. Gelbbolašvuodas šaddá dađistaga deháleappot sadji ođđaháhkamii ja ealáhuseallima viidásetovddideapmái. Sámi ovddidanfoandda váikkuhangaskaomiid geavaheami oktavuodas ii leat danne sáhka šat dušše okto investerendoarjagis ealáhuseallimii, muhto maiddái ruđaid juolludeamis prošeavttaide ja prográmmaide, maiguin galgá gozihit boahpteáiggi hástalusaid maid ovddabealde báikkálaš ealáhusat leat. Foandda váikkuhangaskaomiid geavaheapmi čadnojuvvo nannoseppot doaibmabijuid ja prošeavttaid čađaheapmái ovttasráđiid eará almmolaš oasálaččaiguin. Go ealáhusaid galgá guovlulaččat ovddidit, de ferte buorebut oktiortnet doaibmabijuid guovlulaš ovddidanprográmmaid bokte ja nannet oktavuoda ovttaskas fylkkaiguin, ja dieinna lágiin dalle sáhtta leat álkit juksat oktasaš mihttomeriid.

Sámi ovddidanfoandda hálddašeami birra lea čilgejuvvon jahkedieđáhusa 4.2 kapihttalis.

3.8.4 Duodji ja lotnolasealáhusat

5-jagi duoji ovddidanprográmma lea álggahuvvon, ja guđa lahhtosaš refereansajoavku lea nammaduvvon. Referansajoavku galgá fágalaččat veahkehit prográmma čađaheami. Joavku lea doallan guokte čoahkkima, ja lea árvalan čuovvovaš doaibmabijuid jagiide 2002-2003; oaivadusvirggit, oktasašbájit, duodjelogahallama ráhkadeapmi, ealáhussiehtadusa vuodu árvoštallan ja iešguđet stipeandaortnegat.

Sáiváčáhcebivdoprošeakta geahpedii guliid vuosttas gearddi geassit ja čakčat 2002:s. Bivdoearit eai ollašuttuojuvvon dan geažil go masse muhtun ráji áigodagas álggahanáiggi geažil. 43 tonna sturrosas bivdoearis válđojuvvui 29 tonna. 15 searvvi ja 30-40 olbmo serve bivdui. Ulbmil maŋŋá prošeaktaáigodaga lea ahte sáiváčáhcebivdu galgá leat gánnáhahti lotnolasealáhussan 10-15 olbmo váste. Sáiváčáhcebivddus stuorámuš hástalusán lea álggahit vuostáiváldinstasuvnna ja vuovdin- ja márkánbarggu.

Doaibmadoarjja lotnolasealáhusaide lei seamma dásis go 2001:s. Eanaš das manai Sis-Finnmárkui. Lotnolasat, main duodji ja boazodoallu lei mielde ožžo eanemusat doarjaga. Sámediggi lea mearridan ahte lotnolasealáhusaid doaibmadoarjjaortnet heaittihuvvo 2005 rájes. Viidáset bargu lotnolasealáhusaiguin

galgá láhččojuvvot birgenvejolaš lotnolasaid eanet deattuhemiin ja rámmaeavttuid buoridemiin lotnolasealáhusaide.

3.8.5 Boazodoallu

Sámediggi lea meannudan norgalaš-ruohtilaš boazoguohtonkomisuvnna árvalusa rájá rastá boazodoalu ektui. Boazodoalu riektivuodđu guohtonareálaide vuodđuduvvá vuoigatvuodáide mat leat *háhkkojuvvon dološ áiggiid geavaheami* bokte. Dát mearkaša dan ahte gávnojit sámi guohtonvuoigatvuodat maid diet guokte riikka ferteba vuhtii váldit ođđa boazoguohtonkomisuvnna dagadettiin.

Lea buorre go 2002 boazodoallošiehtadus nannii árvobuvttadanprográmma ja rabai spiehkastan-vejolašvuoda njuovvangáibádusas. Sámediggi váillaha stuorát doarjjamáksomeriid doalloovttadagaide, dasto lea váttis jos boraelliid dahkan vahágit eai galgga lohkkuojuvvot mielde njuovvangáibádussii ja go bealit eai eanjilastán buvttadusdoarjjaortnega. Sámediggi mearkašii ahte šiehtadusbealit eai dorjon rámmaid lasiheami Boazodoalu ovddidanfoanddas Sámi ovddidanfondii duoji ovddidanprográmma oasseruhtadeapmái.

3.8.6 Eanadoallu

Investeremat eanadoalus leat njiedjan jagi 2001 ektui. Fuonit gánnáhahttivuohta go leat heajos hattit ja unnit buvttadusdoarjja dagahit dan ahte eanadoallit illá oskildit lasihit eanadoallovuvttadusa. Oktasaš-doaibmabijuid vuoruheapmi Sámedikki beales eanadollui lea dehálaš váikkuhangaskaoapmi doaluid mekaniserengoluid unnudeamis. Mánnggajagáš prošeakta man ulbmilin lea buoredit árvobuvttadeami doaluin, lea ruhtaduvvon. Daid eana- ja boazodolliide, geat háliidit ángiruššat árvobuvttademiin borramuša ektui, leat dollojuvvon gelbbolašvuoda bajidan kurssat.

3.8.7 Boraellit

Boraellit leat oktilas váttisvuohtan sávzadollui ja boazodollui, ja vahágit maid boraellit leat dagahan leat dohkketmeahttun ollu. Sámediggi lea mielde Luondduhálldašan direktoráhta jođihan guovddáš boraelli-lávdegottis. Dán lávdegotti bargu lea dehálaš dan ođđa stuorradiggediedáhusa ektui boraelliid birra.

3.8.8 Guolástus

Regulerenrádis lea šiehtadallamiin giddejuvvon fuomášupmi riddolagaš bivdui, erenoamážit dainna áigu- mušain ahte sihkkarastit unnimus riddo- ja vuotnafatnasiid bivdovuoigatvuodáid. Lea leamaš váttis oazžut doarjaga Sámedikki oidnui reguleremiid ektui. Seammás fuolastuhtá dat go dutkiid bivdoerrerrávvagat eai leat čuvvojuvvon, mii headušta ceavzilis ovdáneami go salašmearri lea eanet go mii biologalaččat lea rávvejuvvon. Dan geažil go Sámediggi lea cuiggodan norgalaš riddodorski hálddašeami, de lea Guolástus- departemeanta mearridan nammadit bargolávdegotti. Lávdegoddi galgá bidjat vuodđun norgalaš riddo- dorski guhkes áiggi ja ceavzilis hálddašeami, ja ráhkadit ja ovddidit konkrehta árvalusaid movt hálddašit ja bivdit norgalaš riddodorski.

Sámit dan olis go lea eamiálbmot Norggas, eai oazžo vuodđovuoigatvuodáid guollebivddu hálddašeapmái eaige oazžo vejolašvuoda bivdit. Dát guoská vuosttažettiin daid ollu hálddašanortnegiidda mat dagahedje dan ahte guolásteaddjit masse iežaset historjálaš bivdovuoigatvuodáid. Sámediggi lea maid čujuhan váilevas hálddašanortnegiidda mat dagahit dan ahte báikegottiid olbmot eai sáhte ávkástallat iežaset komparatiiv-

valaš ovdamuniin go ássat lahka resurssaid, dat mearkaša dan ahte lagašvuoda- ja sorjávašvuoda-prinsihpa biddjovuvvo vuodđun hálddašepmái.

3.9 Dearvašvuoda- ja sosiálaárgiruššamat

Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámi dearvašvuoda- ja sosiálapolitihka⁶ hábmemis. Mihttomearrin lea ollislaš ja dásseárvosaš dearvašvuoda- ja sosiálafálaldat sámi álbmogii. Sámediggi juohká jahkásaččat ruđaid dearvašvuoda- ja sosiálafágalaš prošeavttaide sámi guovlluin. Prošeaktaruđat leat váikkuhan gelbbolašvuoda buorideami iešguđet arenain sámi dearvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid oktavuodas. Dearvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš čilgehusas dievasčoahkkimis skábmamánus, guoskkahuvvojedje čuovvovaš suorggit; Sámi mánát ja nuorat, sámi nissonolbmuid dearvašvuoda, boarrásat, doaibmavádjat olbmot ja veajuiduhttin, sámi spesialistadearvašvuodaárváldus ja buohcciviesobálvalusat, gárrenmirkováttisvuoda, Tjernobyl-lihkohisvuoda, nuoskkideapmi, dutkan, oahppu, WHO ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu. Sámedikkis lei čoahkkinn dearvašvuoda-ministariin geassemánu 11. b. 2002, ja válddii dalle ovdan gažaldagaide mat gusket ođđa dearvašvuoda-fitnodagaide, ja dárbbu oazžut čoahkes gelbbolašvuoda guovddáža mas leat mielde sámi dearvašvuoda- ja sosiálaásahusat, dárbbu oazžut giellaruđaid dearvašvuoda-fitnodagaide, ja dasto gažaldaga Máilmmi dearvašvuodaorganisašuvnna (WHO) birra.

3.10 Ovttasbargu

Sámediggi lea searvan hálddahuslaš bargojovkui mii bargá guovlulaš ovddidanprográmmaid hábmemiin ja čuovvolemii fylkkain. Joavku lea doallan 7 čoahkkima ja ovttasbarggu formaliseren fylkkagiellaiguin leamaš guovdileamos fáddá. Vuosttas ovttasbargošiehtadus dahkkojuvvui Romssa fylkkagiellaid skábmamánus. Fylkkaid ođđa rolla oktavuodas lea Ráđdehus álggahan hálddahuslaš ovttasbargoprográmma departemeanttaid, fylkkagiella, Giellaiguin guovddášsearvvi ja Sámedikki gaskka. Programma ulbmilin lea nannet fylkkagiella guovlulaš ovddidanoasálaš. Leat álggahuvvon 5 oasseprográmma ja Sámedikkis lea ovddastus A oasseprográmmas, mii atná fylkkaplána guovlulaš ovdánahttima gaskaoapmin. Váldoprográmma lea doallan guokte čoahkkima ja oasseprográmma fas gollbma čoahkkima.

Sámediggi geahččala doallat oktavuoda jeavddalaččat sámedikkiiguin Suoma ja Ruota bealde, Sámi parlamentáralaš ráđi bokte. Sámediggi Ruota bealde lea maid searvan sámi parlamentáralaš ovttasbargui. Dán áigodaga váldoárgiruššansuorgin lea sámi giela suodjaleapmi ja ovddideapmi, oahpahuš, oahpponeavvuid buvttadeapmi ja dásseárvu sámi servodagas. Sámi parlamentáralaš ráđdi lea sámiid beales ohcan oazžut ovddastusa Davvirikkaid Ráđis.

Ovttasbargu ráđdehusaid ja sámedikkiid gaskka lea bures jođus, sihke politihkalaš ja hálddahuslaš dásis. Skábmamánus 2002 dollojuvvui čoahkkinn ministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaskka goalmát gearddi. Čoahkkima boadus lei čoahkkingirji mearrádusaiguin mii galgá čuovvoluvvot. Bargu Davvirikkalaš sámekonvenšuvnnain lea positiivvalaččat ovdáneamen, ja sámeministtarat ja sámedikkiid presideanttat leat nammadan ekspeartajoavkku mas leat guhitta lahttu, guokte guđege riikkas – nuppi lea nammadan Sámediggi ja nuppi fas Ráđdehus. Ekspeartajoavku galgá gárvvistit konvenšuvdnaárvalusa, ja vurdojuvvo ahte dat lea gárvvis loahpageahčen jagi 2003.

⁶ Dearvašvuoda- ja sosiáladepartemeantta čielggadus, Dearvsvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga váste Norggas (NAČ 1995:6).

3.11 Riikkaidgaskasaš ~~gá~~ ruššamat

Riikkaidgaskasaš barggus lea deattuhuvvon vuosttažettiin bargu välljejuvvon ON-orgánaid ektui ja máilmmi davviguovlluid ektui. Lea maiddái dárbu bargat guoskevaš áššiiiguin EU-vuogádaga ja Eurohpa ektui muđui, ja fállat veahki ovdáneapmái eará eamiálbmogiid gaskkas.

Eamiálbmotáššiid bissovaš forum doalai vuosttas sešuvnna New York:s miessemámus, ja Sámediggi searvvai dasa Norgga sáttágotti mielde. Sámediggi deattuhii man dehálaš lea ásaht ja ruhtadit bissovaš čállingotti Foruma váste. Foruma vuosttas jodiheaddjin välljejuvui Ole Henrik Magga. Sámi parlamentáralaš ráđi Norgga beale sáttagoddi lea juolludan 300 000 ruvno Bissovaš Foruma jodiheaddjái. Barggus ON Eamiálbmotjulggaštusain lea Sámediggi searvan norgalaš sáttagotti mielde bargojoavkku 7. ja 8. sešuvdnii Genevas.

Sámediggi lea ovddastan Barentsovttasbarggu eamiálbmogiid Barents Regiovdnarádis ja Regiovdna-komiteas 2002:s. Sámediggi lea maid ovddastan Eamiálbmogiid bargojoavkkus Barentsovttasbarggus. Bargojoavkku lea nammadan Regiovdnaráđi ja das lea ráđdeaddi stáhtus regiovdnaráđi ja Barentsráđi ektui. Eamiálbmogiin ii leat oktage ovddasteaddji Barentsrádis. 2001:s mearridii Sámediggi ahte ásahuvvo eamiálbmotkantuvra Murmánskii, ja kantuvrra ásahanbargu lea álggahuvvon. Kantuvra galgá leat okta-vuohtaladas eamiálbmogiid gaskka Barentsovttasbarggus ja galgá erenoamážit veahkehit eamiálbmogiid Ruošša bealde prošeaktaohcamiid ja diehtujuohkima ektui.

Sámedikki presideanta searvvai norgalaš sáttagotti mielde Arktálaš Ráđi Ministtarčoahkkimii Anáris golggotmánus. Ministarkonferreansa lea bajimus mearrádusorgána Arktálaš Rádis ja dat dollojuvvo juohke nuppi jagi. Ráđdehus láve dávjá bovdet Sámedikki buktit árvalusaid, dahje searvat čoahkkimiidda ráhkkanemiide ovdal Arktálaš Ráđi čoahkkima, muhto Sámedikkis eai leat resurssat vuoruhit dán barggu. Dát ii mearkkaš dattetge dan ahte bargu ii livččii dehálaš Sámediggái. Sámi parlamentáralaš ráđđi koordinere barggu Standing Committee of Parliamentarians of Arctic Region⁷. Sámedikki presideanta Sven-Roald Nystø lea sámiiid ovddasteaddji komiteas guokte jagi áigodaga, ja searvvai parlamentariihkkariid konferensii mii dollojuvui Romssas borgemánus.

Geassemánus 2002 nammaduvvojede prošeaktajoavkkut oassin Ráđdehusa eurohpaolitiikhkalaš prinsihpaid⁸ čuovvoleamis. Sámediggi lea bovdejuvvon searvat prošeaktajovkui guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiid ovttasbarggu ektui. Prošeaktajoavku loahpahii barggustis juovlamánus. Vuolggasajis lea jovkui addojuvvon bargun raporteret EEO-oktiirdnenlávdegoddái iežas árvoštallamiid ja doaibmabidjoárvalusaid birra.

Sámediggi lea čuovvolan riikkaidgaskasaš barggu biologalaš šláddjivuoda konvensuvnnain ja searvá dan virggálaš norgalaš sáttagoddái. Oasálačoahkkinn lea gozihan bargojoavkku rávvagiid mat barget kapihttaliin 8(j) eamiálbmotkapihttaliin, hui bures. Guovddáš hástalussan lei oazžut oasálaščoahkkima mielde čatnat barggu 8(j)-bargojoavkku siskkoabealde eará guoskevaš ON proseassaide eamiálbmogiid ektui, erenoamážit go vuhtii váldá raporterema bissovaš forumii. Sámediggi lea váikkuhan ahte bargu biologalaš šláddjivuoda

⁷ Arktálaš rádis leat 21 áici, maid gaskkas Standing Committee of Parliamentarians of Arctic Region. Komitea ásahuvui 1994:s., mas váldovuoruheapmin lei doarjut Arktálaš Ráđi ásaheami. Dan rájes lea komitea bargan aktiivvalaččat Arktálaš Ráđi barggu promoteremiin.

⁸ Ovttasbargoráđdehusa eurohpaolitiikhkalaš pilára, mearriduvvon guovvamánu 21. b. 2002, lea vuodduvvon Ráđdehusa norgalaš eurohpaolitiikka čađaheapmái stuorradiggeválgga 2005 rádjai.

konvenšuvnnain, ja erenoamážit bargu kapihttaliin 8(j) čadnojuvvo eará guoskevaš riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaide main lea sáhka eamiálbmotvuoigatvuodaid⁹ birra.

Sámediggi ii leat lihkostuvvan oážžut ráđđehusa mielde viidáset álgagiidda sierra eamiálbmot Agenda 21 hárrái, erenoamážit Johannesburg:a tohppačoahkkima ektui. Sámediggi lei dattetge mielde Johannesburg konfereanssas sierra sáhkavuorui, ja oáččui dohkkehuvvot eamiálbmogiid vitála rolla ceavzilis ovdáneami barggus boahhteáiggis.

3.12 Čalmmusteamit

Oarjelsápmelaš Elsa Laula Renberg jodihii vuosttas oktasaš davvi- ja oarjelsámiid gaskasaš čoahkkima guovvamánu 6. – 9. b. 1917 Troanddimis. 2002:s lei 10 jagi áigi dassáži go sámekonfereansa mearridii ahte guovvamánu 6. beaivi galgá leat sámiid álbmotbeaivi. Sámediggi gudnejahtii Elsa Laula guovvamánu 6. b. čalmmusteamis Árbordes, gosa su maŋisboahttit erenoamážit ledje bovdejuvvon. Sámediggi lea maiddái čohkken ollu govaid, ávdnasiid ja teavsttaid Elsa Laula Renberg birra.

Sámedikki dásseárvobálkkašupmi geigejuvvui Kari Meløy. Son oáččui bálkkašumi su dásseárvo- ja ealáhus-politihkalaš pionerabarggu ovddas, mii lea bidjan vuodu ollu ángiruššamiidda dásseárvobarggus 1980-90-logus.

Sámedikki giellamovttiidahttinbálkkašupmi 2002:s geigejuvvui Harry Solhaug:ii. Solhaug lea ollu logijagiid ángiruššan oalle sakka máhtolašvuoda suodjalemiin ja sámegiela ovddidemiin Gáivuonaguovllus. Lea dehálaš ahte mearrasámi guovlluin gávdnojit dán lágan resursaolbmot go Solhaug lea, guhte suodjala iežas suopmana ja gaskkusta dan nuorat buolvvaide.

Sámediggi gudnejahtii sin geat ledje searvan akšuvnnaide Áltá-Guovdageainnueanu dulvadeami vuostálastima oktavuodas, skábmamánu dievasčoahkkimis. Dáinna lágiin háliidii Sámediggi gudnejahtit eaŋkil olbmuid ángiruššamiid sámi vuoigatvuodaid hárrái 1970- ja 1980 loguin. Njeallje joavkku ledje bovdejuvvon; 1970 miellačájáhusaid ovddasteaddjit Máze dulvadeami vuostá, dat geat nealgudedje Stuorradikki olggobealde 1979:s ja 1981:s, sámi nissonat, geat fitne stáhtaministtara kantuvrras 1981:s ja Álbmot-akšuvnna ovddasteaddjit Áltá-Guovdageainnueanu vuostálastima oktavuodas.

4 Sámedikki rehketoallu 2002

Sámedikki jagi 2002 rehketoallu lea ollislaš doaimma reaidarehketoallu ja čájeha doaimma duohta sisaboáduid ja goluid.

Váldologut Sámedikkis

Namahas	Sisaboadut	Golut	Buohkanassii
Gielda- ja guovludpartemeanta - GGD	149.185.000		
Girko-, oahpahus- ja dutkandepartemeanta - GOD	6.421.750		

⁹ ILO-konvenšuvdna nr 169, 1966 Konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra, arihkkalat 27 ja 1, 1966 Konvenšuvdna ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid birra, artihkkal 1, Riojulggaštus ja Agenda 21 kapihttal 26.

Ruovttoluotta máksimat – ovttaskas ohcamat	240.000		
Oahpahas- ja dutkandepartemeanta - ODD	32.378.250		
Dearvvašvuodadepartemeanta – DD	5.200.000		
Riikaantikvára	1.500.000		
Mánáid- ja bearašdepartemeanta - MBD	200.000		
Eará sisaboadut 2002	9.927.615		205.052.615
Doaibmagolut		75.421.358	
Fievrriduvvon SOF:ii GGD sisaboaduid		1.180.143	
Váikkuhangaskaoamit		130.192.516	206.494.017
	205.052.615	206.794.017	- 1.741.402

Ollislaš juolludus 2002:s lei 189 800 000 ruvnno. Bušeahhta regulerejuvvui miessemánus ja loahpalaš bušeahhta mearriduvvui 200 917 000 ruvdnosaš rámmain.

Čuovusin Sámedikki doaibmaruđaid juogadeamis ossodagaide, mat de ožžo iežaset bušeahta ja doaibmaovddasvástádusa, lea ahte juohke ossodagas lea ovddasvástádus doallat jahkásaš bušeahhtarámma. Čuovvovaš ruđat addojuvvon geavahussii, juogaduvvon Sámedikki iešguđet bušeahttapoasttaide áššis 41/01, ja olggobealde ruhtaduvvon prošeavttaid/refušuvnnaid bokte:

Doaibmarehketdoalu váldomáksinsajit

PoastaNamahus	Juolludeapmi	Sisaboadut	Geavahussii
01 Sámedikki hálddahusa doaibma	51.287.000	7.485.722	58.772.722
01 Sámedikki politihkalaš dási doaibma	11.506.000	339.893	11.845.893
21 Sierra doaibmagolut	6.112.000	302.000	6.414.000
51 Ealáhusovddideapmi	21.630.000	1.800.000	23.430.000
52 Kultuvra	29.854.000	0	29.854.000
53 Sámegeiella	29.500.000	0	29.500.000
54 Biras ja kultuvra	10.350.000	0	10.350.000
55 Eará doarjagat	4.900.000	0	4.900.000
56 Oahpahas ja oahpponeavvut	23.214.000	0	23.214.000
57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	3.250.000	0	3.250.000
59 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamat	4.500.000	0	4.500.000
60 Arkiiva, biblioteka- ja diehtujuohkinbálvalusat	5.214.000	0	5.214.000
61 Dásseárvodoaibmabijut	200.000	0	200.000
Submi	201.517.000¹⁰	9.927.615	211.444.615

¹⁰ Jagi 2001 loahpas várrejuvvui 2.411.594 ruvnno 4 sierra postii.

* 53.3 Giellaprošeavttat	ru.	609 179
* 53.4 Giellaguovddážat	ru.	62 673
* 54.1 Kulturmuittut	ru.	1 069 800
* 55.1 Váldoorganisašuvnnat	ru.	275.000

Dát čanastagat eai boade ovdan reviderejuvvon bušeahtas, muhto dat eai leat juogaduvvon eará ulbmiliidda. Fotnote bokte juolluduvvui vel 1.797.000 ruvnno. Dasa lassin ii lean 600.000 ruvnno plussejuvvon hálddahussii rievdaduskolonnas, mii lea dagahan dan ahte Sámediggi lea juolludan 600.000 ruvnno eanet go lei.

Rehketdoallu biddjo ovdan guovtti váldooasis, doaibmarehketdoallu váldogollopoastaid mielde ja váikkuhangaskaopmehketdoallu váikkuhangaskaomiid mielde.

4.1 Doaibmarehketdoallu

Doaibma Sámedikki hálddahus

PoastaNamahus	Olggebealde				Boadus	% +/-
	Juolludusruhtadeapmi	Geavahussii	Rehketdoallu			
01 Sámedikki hálddahusa doaibma	51.287.000	7.485.722	58.772.722	59.545.088	-772.365	-1,3 %

Bohtosis – 771 018 ruvnno leat mielde maiddái 500 000 ruvdnosaš golut prošeaktii ”Sámi servodatdieđalaš diehtovuodđu – sámi statistihkat”. Sámi Instituhtas lea ovddasvástádus čadahit proševtta. Statistisk sentralbyrå lea maid mielde proševttas.

Postii 21 Gelbbolašvuoda bajideapmi gielas juolluduvvui 2002:s 500 000 ruvnno. Dát ruđat eai leat geavahuvvon 2002:s. Danne lea hálddahus válljen vuoruhit dáid geavatkeahkes ruđaid bajábealde namuhuvvon prošektii.

Sámedikki politihkalaš dási doaibma

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				Boadus	% +/-
	Juolludeapmi	Olggebealde	Geavahussii	Rehketdoallu		
01 Sámediggeráddi 0101	3.501.000	9.893	3.510.893	3.755.769	-244.876	-7,0 %
01 Sámedikki dievasčoahkkin 0102	4.242.000	0	4.242.000	4.482.087	-240.087	-5,7 %
01 Sámedikki čoahkkinjođihangoddi 0103	520.000	0	520.000	483.762	36.238	7,0 %
01 Sámedikki joavkkut 0104	1.681.000	0	1.681.000	1.791.942	-110.942	-6,6 %
01 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi 0105	102.000	0	102.000	79.813	22.187	21,8 %
01 Sámedikki doarjja stivra 0106	600.000	330.000	930.000	1.011.774	-81.774	-8,8 %
01 Válganjuolggaduslávdegoddi 0108	0	0	0	945	-945	0,0 %
01 Sámi parlamentáralaš ráddi 0109	460.000	0	460.000	383.953	76.047	16,5 %
01 Giellastivra 0201	400.000	0	400.000	410.844	-10.844	-2,7 %
Sámedikki politihkalaš dási doaibma	11.506.000	339.893	11.845.893	12.400.889	-554.996	-4,7 %

Sierra doaibmagolut

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				Boadus	% +/-
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Rehketdoallu		
21 Oahpponeavvoovddideapmi	4.300.000	302.000	4.602.000	2.639.428	1.962.572	42,6 %
21 Interreg - doaibmagolut	380.000	0	380.000	0	380.000	100,0 %
21 Interneahta/dihtordiehtojuohkin	700.000	0	700.000	698.754	1.246	0,2 %
21 Gelbbolašvuoda bajideapmi gielas	500.000	0	500.000	0	500.000	100,0 %
21 Politihkalaš álgagat	62.000	0	62.000	87.200	-25.200	-40,6 %
21 Dásseárvobálkkašupmi	50.000	0	50.000	50.000	0	0,0 %
21 Sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvoleapmi	120.000	0	120.000	0	120.000	100,0 %
Sierra doaibmagolut	6.112.000	302.000	6.414.000	3.475.382	2.938.618	45,8 %

4.2 Váikkuhangaskaoapmereketdoallu

Sámedikki váikkuhangaskaoamit leat sihke foandarudat, mat juolluduvvojit mángga jagi badjel, ja foandarudat, mat juolluduvvojit jahkásaččat. Foandapoasttat sáhttet čájehit stuorra erohusaid reaidarehketdoalus, muhto galget juohke jagi ásaallojuvvot juolludusaid ektui, mat leat čadnon boahhteáigái. Sámediggi lea 2002:s bidjan buot čadnojuvvon ruđaid sierra šiehtadusrehketdollui. Váilevaš kapasitehta geažil lea juolludusaid registrerenbargu šiehtadusrehketdoalus mii guoská oahpponeavvuide mañiduvvon. Sámi ovddidanfoandda, Sámi kulturfoandda ja Sámeálbmotfoandda ruđat fievrividuvvojit gollun njuolggá dáid foanddaid iešguđet foandakontuide Norgga Báñkkus ja nullejuvvojit jahkemolsumis.

Váikkuhangaskaoapmereketdoallu poastadásis:

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
51 Ealáhusovddideapmi	21.630.000	1.800.000	23.430.000	23.022.978	407.022
52 Kultuvra	29.854.000	0	29.854.000	29.707.750	146.250
53 Sámegiella	29.500.000	0	29.500.000	29.713.359	-213.359
54 Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi	10.350.000	0	10.350.000	9.520.850	829.150
55 Eará doarjagat	4.900.000	0	4.900.000	4.885.699	14.301
56 Oahpahus ja oahpponeavvut	23.214.000	0	23.214.000	23.533.180	-319.180
57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	3.250.000	0	3.250.000	429.700	2.820.300
59 Dearvašvuoda- ja sosiála ángiruššamat	4.500.000	0	4.500.000	3.865.000	635.000
60 Arkiiva, biblioteka- ja diehtujuohkinbálvalusat	5.214.000	0	5.214.000	5.214.000	0
61 Dásseárvodoaimbajut	200.000	0	200.000	300.000	-100.000
Submi	132.412.000	1.800.000	134.412.000	130.192.516	4.219.484

4.2.1 Poasta 51 Ealáhusovddideapmi

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
51.1 Sámi ovddidanfoanda	18.130.000	1.800.000	19.930.000	19.697.978	232.022
51.2 Duodjeásahusat ja organisašuvnnat	3.500.000	0	3.500.000	3.325.000	175.000
Ealáhusovddideapmi	21.630.000	1.800.000	23.430.000	23.022.978	407.022

2 000 000 ru leat fievrividuvvon Boazodoallošiehtadusa bokte. 200 000 ruvno das lea fievrividuvvon hálddahussii daid doaimbajuid hálddašangoluid váste mat leat vuolggahuvvon boazodoalus.

31.12.02 nammii eai lean juolluduvvon 2 000 000 ruvno fievrividuvvon Eanadoallodepartemeanttas. Dát leat fievrividuvvon Sámediggái easka 2003:s. Submi lea fievrividuvvon sisabohtun 2002:s.

Ekonomiijanjuolggadusa vuodul galgá Sámi ovddidanfoandda konto sáldu Norgga Báñkkus čájehit daid čatnasemiid, mat bohtet ovdan gustojeaddji juolludemiin 31.12.02 muttus. Go ođđa jahki álgá, de fertege ásaallat konto vai dat čájeha daid geatnegasvuodaid, mat Sámedikkis leat lohpadusaid ektui.

Kapitála ja čadnon lohpadusat 31.12.02 nammii	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	17.674.800
Juolludusat 2002	18.130.000
Olggobeale ruđat	3.800.000
Ruovttoluotta geassimat 2002:s	1.856.622
Máksojuvvon lohpadusat 2002:s	-19.394.978
Divvumat ¹¹	-303.000
Gustovaš lohpadusat	-18.938.878
Boadus Sámi ovddidanfoanda 2002	2.824.566

4.2.2 Poasta 52 Kultuvra

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				Boadus
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	
52.1 Sámi kulturfoanda	9.000.000	0	9.000.000	8.970.536	29.464
52.2 Doarjja sámi lágádusaide	1.520.000	0	1.520.000	1.392.250	127.750
52.3 Doarjja sámi kulturviesuide	4.613.000	0	4.613.000	4.613.000	0
52.4 Doarjja sámi kulturorganisašuvnnaide	1.093.000	0	1.093.000	1.151.000	-58.000
52.5 Festiváldoarjja	1.128.000	0	1.128.000	1.203.000	-75.000
52.6 Sámi valášállan	500.000	0	500.000	500.000	0
52.8 Beaivváš Sámi Teáhter	10.700.000	0	10.700.000	10.700.000	0
52.9 Dáiddárstipeanddat	1.300.000	0	1.300.000	1.177.964	122.036
Kultuvra	29.854.000	0	29.854.000	29.707.750	146.250

Ekonomiijanjuolggadusa vuodul galgá Sámi ovddidanfoandda konto sáldu Norgga Báŋkkus čájehit daid čatnasemiid, mat bohtet ovdan gustovaš juolludemiin 31.12.02 muttus. Go odđa jahki álgá, de fertege ášahallat konto, mas oaidná daid geatnegasvuodaid, mat Sámedikkis leat lohpadusaid ektui.

Kapitála ja čadnon lohpadusat 31.12.02 nammii	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	9.260.127
Boasttuvuohta foandda kapitálas 31.12.2002	5.000
Juolludusat 2002:s	9.000.000
Ruovttoluotta geassimat	102.351
Máksojuvvon lohpadusat 2002:s	-8.970.536
Gustovaš lohpadusat	-9.421.524
Boadus Sámi kulturfoanda 2002	-24.582

4.2.3 Poasta 53 Giella

PoastaNamahus	Juolludus	Ruhtadeapmi	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
----------------------	------------------	--------------------	--------------------	--------------------	---------------

¹¹ * 100.000 ruvnno leat gessojuvvon, go Goahtegearrega doaibmadoarjja lea boastut biddjojuvvon foandda kontui.

* 203.000 ruvnno lea gessojuvvon earáláhkai postereiid geažil (quittet 60200054 ja 60200057) 2001-doarjagis.

olggobealde						
53.0	Guovttegielalaš doarjja gielddaide/f.gielddaide	25.050.000	0	25.050.000	25.050.000	0
53.2	Giellaguovddážat olggobealde hálddašanguovllu	2.450.000	0	2.450.000	2.663.359	-213.359
53.3	Giellaguovddážat	2.000.000	0	2.000.000	2.000.000	0
Sámegeilla		29.500.000	0	29.500.000	29.713.359	-213.359

4.2.4 Poasta 54 Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Ruhtadeapmi						
PoastaNamahus	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus	
54.0	Kulturmuutosuodjaleapmi	1.500.000	0	1.500.000	932.850	567.150
54.2	Museat	8.850.000	0	8.850.000	8.588.000	262.000
Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi¹²		10.350.000	0	10.350.000	9.520.850	829.150

4.2.5 Poasta 55 Eará doarjagat

Ruhtadeapmi						
PoastaNamahus	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus	
55.0	Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide ¹³	2.500.000	0	2.500.000	2.449.000	51.000
55.1	Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide	1.800.000	0	1.800.000	1.799.999	1
55.2	Ovddideapmi/Ráđi geavahas	0	0	0	36.700	-36.700
55.4	Opposišuvnna bargoeavttut	600.000	0	600.000	600.000	0
Eará doarjagat		4.900.000	0	4.900.000	4.885.699	14.301

4.2.6 Poasta 56 Oahpahus ja oahpponeavvut

Ruhtadeapmi						
PoastaNamahus	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus	
Oahpponeavvut ja gelbollašvuoda bajideapmi						
56.0	erenomáš pedagogihkas	13.504.000	0	13.504.000	14.381.894	-877.894
56.1	Oahppostipeanddat sámi nuoraide	1.000.000	0	1.000.000	997.464	2.536
56.2	Mánáidgárddit	8.710.000	0	8.710.000	8.153.821	556.179
Oahpahus ja oahpponeavvut		23.214.000	0	23.214.000	23.533.180	-319.180

Kapitála ja čadnojuvvon lohpadusat**Submi**

Foandda kapitála 31.12.2002 nammii

13.355.747

¹² Sámedikki birasgáhtten ja kulturmuotoossodat hálddaša doarjjaortnega sámi kulturmuutosuodjaleami väste, maid Birasgáhttenpartemeanta ruhtada. Dát ruđat leat mañimuš jagiid meannuduvvon čadnojuvvon ruhtan. Sámediggi áigu reviderejuvvon bušehtas mearridit movt várret 1.636.950 ruvno.

¹³ Sámediggeráđđi lea juolludan 275 000 ruvno postii 55.1 sámi váldoorganisašuvnnaide čoahkkimis juovlamánus 2001. Dát ruđat leat čadnojuvvon ruđat.

Juolludusat 2002:s	12.104.000
Máksojuvvon	-13.050.669
Gustovaš lohpašudat 31.12.02 nammii	12.409.078

Sámediggi várre 12 409 078 ruvno geatnegahttojuvvon boahhteáiggi geatnegasvuodaide.

4.2.7 Poasta 57 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
57.1 Interreg, guovlulaš oassi	700.000	0	700.000	0	700.000
57.2 Barentsovttasbargu	200.000	0	200.000	429.700	-229.700
57.3 EArá	350.000	0	350.000	0	350.000
57.4 Interreg III A Ruotta-Norga Áarjelsaemien Dajve	1.000.000	0	1.000.000	0	1.000.000
57.3 Interreg III A Davvi Sápmi	1.000.000	0	1.000.000	0	1.000.000
Riikkaidgaskasaš ovttasbargu¹⁴	3.250.000	0	3.250.000	429.700	2.820.300

4.2.8 Poasta 58 Sámeálbmotfoanda

Sámeálbmotfoandda kontantrehketdoallu:

Namahus	Submi
Foandda kapitála 31.12.2002 nammii	79.669.368
Reantosisaboadut	402.221
Kapitála geavahusas 01.01.2003 nammii	80.071.589

Sámeálbmotfoandda reantosisaboahu:

Namahus	Submi
Dienas fievrividuvvon 2001:s	159.780,82
Dienas fievrividuvvon 2002:s	6.959.369,18
Dietnasa submi 1/7-00 - 31/12-01	7.119.150,00
Dienas 2002	5.071.588,85
Oktiibuot¹⁵	12.190.738,85

Sámeálbmotfoandda ru 12 190 738,85 sturrosaš vuoiu galgá ávnnaslaččat leat báŋkkus. Bajábealde namuhuvvon vuoiu lea 31/12-02 muttus girjejuvvon balánsii ná:

Namahus	Submi
Sámeálbmotfoanda 0629.60.12031	80.071.588,85

¹⁴ 2 000 000 ruvno ruhta Interregii ii fievrividuvvon Sámediggái 2002:s, muhto dat lea boahán kontui maŋŋá jahkemolsuma. Dát ii čuoza 2002 rehketdollui.

¹⁵ 7.119.150 ruvndnosaš submi lohkojuvvu čadnojuvvon ruhtan.

Kapitála gessojuvvon eret Sámeálbmotfoanddas	-75.000.000,00
Submi	5.071.588,85

Sámeálbmotfoandda ollislaš dienas fievrriduvvo Norges Bank kontui 0629.60.12031.

4.2.9 Poasta 59 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamat

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
59.1 Dearvvašvuoda- ja sosiála áŋgiruššamat	4.500.000	0	4.500.000	3.865.000	635.000
Dearvvašvuoda- ja sosiála áŋgiruššamat	4.500.000	0	4.500.000	3.865.000	635.000

4.2.10 Poasta 60 Arkiiva, bibliotekha- ja diehtujuohkinbálvalusat

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
60.1 Mobiila bibliotekabálvalusat	4.549.000	0	4.549.000	4.549.000	0
60.2 Sámi arkiiva	665.000	0	665.000	665.000	0
Arkiiva, bibliotekha- ja diehtoj.bálvalusat	5.214.000	0	5.214.000	5.214.000	0

4.2.11 Poasta 61 Dásseárvodoaibmabijut

PoastaNamahus	Ruhtadeapmi				
	Juolludus	olggobealde	Geavahussii	Máksojuvvon	Boadus
61.1 Dásseárvobargu	200.000	0	200.000	300.000	-100.000
Dásseárvobargu	200.000	0	200.000	300.000	-100.000

4.3 Ásahallan ja boadus 2002

Sámi ovddidanfoanda ja Sámi kulturfoanda	Submi
Sámi ovddidanfoanda – Siste 01.01.03 nammii	-716.712
Sámi ovddidanfoandda gustovaš lohpadusat	-18.938.878
Sámi kulturfoanda – Siste 01.01.03 nammii	1.072.266
Sámi kulturfoandda gustovaš lohpadusat	-9.421.524
Submi	-27.999.698

Ásahallan ja boadus 2002	Submi
Siste kontus 01.01.2003 nammii	55.958.247
Sirdin Sámedikki doaibmakontus foandankontui	-27.999.698
Čadnojuvvon lohpadusat OAO:s	-12.409.078
Sámeálbmotfoanda/politihkalaš doaibmabijut	-7.694.150

<u>Ii boahmán ED:s ovdal go 2003:s, fievrriduvvon sisaboahmán 2002:s</u>	<u>-2.000.000</u>
<u>Loahppa oddasisjuolludeapmái bušeahhtarevideremis 2003:s</u>	<u>5.855.321</u>

Miiddus – Indikáhtortabealla areálaplánat

Man ollu cealkámušat arealahálddašanáššide:

Ovddasvástádussuorgi	Finnmárku		Romsá		E-Norlánda		Snoasá		Buohkan.Buohkan.	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Plánašládja										
Stáhta/FG suodjalusplánat	2	1	2	0	4	2	3	3	11	6
Fylkaplánat/-oasseplánat	2	0	0	0	0	0	2	0	4	0
Gieldaplánat/-oasseplánat	20	4	18	6	28	13	26	16	92	39
Ásahahallan-/huksenplánat	85	43	139	118	104	111	199	130	527	402
Bođu-/juohkinohcamat	261	237	543	454	98	68	161	137	1063	896
Eana-/Vuovdedoallu ja Boazo- doallorusttegat/minerálaáššit	71	32	81	77	64	56	184	148	400	313
Geaidnu*, fápmu, telejohtasat, Allagealdda ja eará plánaáššit	46	59	24	49	22	10	49	47	141	165
Eará areálaáššit	43	35	27	11	17	29	12	42	99	117
Submi	530	411	834	715	337	289	636	523	2337	1938

Man ollu váikkuhaniskančielggadusáššit:

Gielda	Ovdagihtii dieđut	Gáibádus KU §4	Cealkámušat dieđáhusaide	Cealkámušat gárvvis KU
Mátta-Várjjat			1	
Fálesnuorri				1
Romsa	3	1 (juo)	1	1
Berg		1 (juo)		
Karlsøy	1			
Hárstá			1	
Bodeajju		1 (juo)		
Fuosku		1 (juo)		
Tydal				1
Hemnes	1			
Vefsn			1	
Åfjord			1	
Submi:	5	Ii 0 /Juo 4	5	3

Dispensašuvdnaáššit Kulturमितolága mielde:

	Suodjalanstáhtus	Sámedikki
Hápmi/guovlu	§	Gielda rávven, ohcan/r.plána
Geaidnu Naranažžii		
bivorokkit/duktasadji	3 ja 4	GuovdageaidnuDisp. rávven
Stobu sirdin Gråfjord	3 ja 4	Skánit Disp. rávven

Man ollu gáibiduvvon reguleren erenoamáš guovlun plána- ja huksenlága mielde:

Gielda	Lohku
Áltá	1
Mátta-Várjjat	1
Muosáidsuolu	1
Deatnu	1
Poršáŋgu	1
Davvisiida	2
Namskogán	1
	8

Vuosteháguidd lohku:

Ovddasvástádus	Plánahápmi	Died.	V.háhku
Finnmárku:		3	1
Romsa:	Regulerenplána		1
	Gieldaplána		1
	Gieldaoasseplána		1
Davvi Norlánda:	g.plána/r.plána	1	1
Submi		4	2

Sealluhanáššit:

	Gáhttenstáhtus		Ruhtadeapmi/
Hápmi/guovlu	§ KML	Gielda	Gáldut
Koltálaš gili kulturbiras	20	Mátta-Várjjat	SD/F.mánni
Gjerdalen	4	Hábmir	Stáhtafápmu
Bivdorusttet/Tromoan	4	Grane	SD/Norl. FK

Geahčademiid ja máksingeatnegas geahčadanáššiid lohku:

Ovddasvástádus	Geahč.lohku	Máksingeatn. KML §10
	2002	2002
Finnmárku	79	27
Romsa/DN	111	61
D-Norlánda	23	12
Snoasá	43	15
Submi	256	115

Odđa registrerejuvvon ovttakas kulturmuittuid ja lokalitehtaid lohku:

Ovddasvástádus	Ovtt.objeakta	Lokalitehtat
	2002	2002
Finnmárku	335	63
Romsa	63	32
D-Norlánda	165	45
Snoasá	53	30
Submi	616	170

Váidimat:

Makkár gielddas	Láhka§	Lohku	Stáhtus
Gáivuotna	kml 3,4,6,8,9	4	Dutkojuvvo

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui maŋgebárgga miessemánu 20.05.03 dii. 18.15.

Ášši 21/03

Finnmárkkuláhka

Ášši meannudeapmi álggahuvvui maŋŋebárgga miessemánu 20. b. 2003 dii. 18.15.

I Áššebáhpirat

- Od. prp. nr 53 2002/2003 Evttohus: Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmarkku fylkkas (Finnmárkkuláhka) Sáddejuvvon ovdal
- Sámedikki ášši 32/1999 mearrádus
- NAČ 2001:34 Sámi árbevierut ja riekteipmárdusat. Sáddejuvvon ovdal
- NAČ 1997:5 Eamiálbmogiid vuoigatvuodát eatnamiidda álbmotrievtti vuodul(Álbmotriektečehpiid bargujoavku)
- NAČ 1997:4 Sámi kultuvrra eananvuoddu (Sámi Vuoigatvuodálávdegotti lánkaevttohus)
- NAČ 1994:21 Finnmarkku eatnamiid ja čáziid geavaheami historjjálaš duogáš (Historjabargujoavku)
- NAČ 1993:34 Finnmarkku eatnamiid ja čáziid hálddašeapmi ja vuoigatvuodát (Vuoigatvuodabargujoavku ja hálddašanbargujoavku)
- NAČ 1984:18 Sámiid riektedilálašvuoda birra (Sámi Vuoigatvuodálávdegotti vuosttaš evttohus – mii lei vuoddu Vuodđolága § 110a ja Sámedikki ásaheapmái). Ii gávdno dárogiel veršuvdna
- Advokáhta Keiserud, Advokatfirmaet Hjort: Finnmarkkuláhka – árvvoštallan. Beaiváduvnon 28.04.03
- Advokáhta Susann F. Skogvang ja lánkačeahppi/jurista Láilá Susanne Vars: Od. prp. nr. 53 (2002-2003)- Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmarkku fylkkas (Finnmárkkuláhka) - Álbmotrievttálaš árvvoštallan
- Alimusriekteadvokáhta Otto Jebens: Justisdepartemeantta ođđa Finnmarkkuláhkaevttohussii. Earenoamáš rievdadusárvalusat 30.06. 1972 mannosáš minerálláhkii. Beaiváduvnon 25.04.03
- Advokáhta Jostein Sundvor, Kluge Advokátafitnodat: Finnmarkkuopmodat – mearkkašumit Od.prp nr 53 (2002-2003). Beaiváduvnon 30.04.03
- Sámedikki reive stáhtaráđđái Odd Einar Dørumii, ávžžuhus čoahkkima lágide Sámi Vuoigatvuodálávdegotti Finnmarkkuevttohusa birra, 05.03.02
- Justisdepartemeantta preassadieđáhus Finnmarkkuláhkačoahkkima oktavuodas, 02.05.02
- Áššelistu, oasseváldit ja gaskaboddosaš evttohusat ođđa hálddašuvugiid Finnmarkkus, vuostáiváldon Sámedikkis 25.06.02
- Ráđdehusa evttohusat ođđa Finnmarkkuláhkii, Sámedikki reive Justisdepartementtii, 08.05.2002
- Finnmarkkuláhka – oktavuohačoahkkinn Sámedikkiin, Sámedikki reive Justisdepartementtii, 03.06.02
- Oasseváldit, oktavuoha álbmotriektái – muhtin váldočuoggát, Justisdepartemeantta čálus mii juhkkjuvuvui čoahkkimis 10.06.02
- Finnmarkkuláhka – NAČ 1997:4 čuovvoleapmi, Sámedikki notáhta stáhtaráđđái Odd Einar Dørum:ii, 10.06.02
- Ášši R 60/02 Finnmarkkuláhka
- Ráđdehusa evttohus láivuda sámi vuoigatvuodaid, Sámedikki preassadieđáhus, 27.06.02
- Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmarkku fylkkas, Sámediggepresideantta Sven-Roald Nystø reive stáhtaráđđái Odd Einar Dørum:ii, 05.03.03

- Odđa Finnmarkkulága bargu, Justisdepartemeantta reive 20.03.03

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi čujuha Odeldiggeárvalussii 53 (2002-2003) Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmarkku fylkkas (Finnmarkkuláhka). Sámediggi ii sáhte dohkkehit Ráđdehusa lánkaárvalusa.

Sámediggi galgá vuosttažettiin bargat dan ala ahte sápmelaččat oktan álbmogin, besset suodjalit, ovddidit ja oadasmahttit kultuvramet. Álbmoga vuoigatvuohta kulturdoaimmii lea vuoddoolmmošvuoigatvuohta, mii mearkkaša ahte sihke norgga eiseváldiin ja Sámedikkis lea geatnegasvuohta sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuodosa.

Guhkes dáruiduhttinpolitihkka sámiid guovdu leige mii vuolggahii riiddu Áltta-Guovdageain čázaldaga dulvadeami oktavuodas jagiin 1978-82. Álttáášši geažil dahkkojedje viiddis čielggadanbarggut sámi vuoigatvuođaid birra. Dan rájes leat sámi organisašuvnnat ja Sámediggi oskkáldasat dorjon politihkalaš ja fágalaš čielggadanproseassa sihkkarastit vuoigatvuođaid ja sámi kultuvrra ávnnaslaš luondduvuodosa. Odđa Finnmarkkoláhka galggai addit sámi álbmogi vuođu soabadit ovdešáiggi eahperivttiin, ja sihkkarastit odđa buolvvaid eallinvuođu positiivvalaš ja dohkkehahti vugiin.

Ráđdehusa lánkaárvalus ii bija vuodđun dan vuđolaš politihkalaš ja fágalaš proseassa, maid Sámediggi lea vuhtii váldán, muhto árvala vuolggasadjin čovdosiid ja ortnegiid, mat eai leat čielggaduvvon ja ságaskuššojuvvon ja maid dušše Ráđdehus ieš lea árvoštallan. Sámedigga moaitá dan garrasit. Danne ferte lánkaárvalusa Finnmarkku eatnamiid ja luondduriggodagaid birra gieđahallat hui duodalaččat ja dohkkehit ahte Norgga stáhta lea ásuuvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sámiid ja dážaid, ja ahte sámit dan geažil lea nubbi dain stáhtaásaheaddji álbmogiin Norggas.

Sámediggi lei vuordán ahte lánkaárvalus vuodđuduvvá ja oainnusin dahká dan positiivva ovdáneami, mii lea leamaš mañimus logijagiid eamiálbmot- ja sámeriekteáššiin. Dađibahábut oaidnit ahte ráđdehusa lánkaárvalus hejot dávista Vuodđolága § 110a ja ahte evttohus ii ollašuite álbmotrievtti gáibádusaid, mat sihkkarastet sámiid ávnnaslaš kulturvuodosa erenoamáš suodjaleami, vrd. ILO-konvenšuvnnain nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain ja ON- olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnain siviilla ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra. ILO-konvenšuvdna nr. 169 ii dušše atte mihttomeari ahte nannet ja dohkkehit eamiálbmogiid eanavuoigatvuođaid, muhto dat čujuha maiddái makkár váikkuhangaskaomiid stáhta galgá geavahit nannet ja dohkkehit dáid.

Sámediggi čujuha ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkalii nr.1, mii gáibida ahte eamiálbmogiid eaiggáduššan-, hálden- ja geavahanvuoigatvuođat galget dohkkehuvvot, geahča eangalasiela originála teavsttas ” rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised”. Dát mearkkaša dan ahte sámit guovlluin gos juo leat ásuuvvon vuoigatvuođat, galget dat dohkkehuvvot. Dát guoská sihke guovlluide gos sámiid geavahepmi lea leamaš viehka oktoráđalaš, ja mii addá vuođu eaiggáduššan- ja háldenvuoigatvuhtii 14. artihkkala vuosttas cealkaga mielde, ja guovlluin gos sámiid geavahepmi ii leat seamma oktoráđalaš, ja gos sis lea vuoigatvuohta oazžut

dohkkehuvvot geavahanvuoigatvuođaid 14. artihkkala 2. cealkaga mielde. Ráđđehusa láhkaárvalus ii dohkket dan ahte sámiin leat dán lágan sierralágan kategoriijaid mielde vuoigatvuođat nugo ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkalis nr.1 čuožžu.

Sámediggi deattuha dasto ahte eiseválddit leat geatnegahtton ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 2 vuođul dovdat sámiid ássanguovlluid. Dán geatnegasvuođa ii leat Ráđđehus válljen ollašuttit iežas láhkaárvalusas. Dát mielddisbuktá ahte ii leat ollašuttton datge geatnegasvuohta, mii eiseválddiin lea ”sihkkarastit ahte dohkálaččat suodjaluvvo sin (sápmelaččaid) oamastanvuoigatvuohta ja vuoigatvuohta eaiggáduššat” iige dáid vuoigatvuođaid dohkkeheapmi leat ollašuttton, vrd. ILO- konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkaliin nr 1 ja 2. Sámediggi ballá dain váikkuhusain, maid váilevaš ássanguovlluid dovdan ja sámi vuoigatvuođaid dohkkehapmi buvttiha boahttevaš boalvvaide vejolašvuođaide doaimmahit sin iežaset kultuvrra ja eallinvuogi, geahča ON 1966 Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna prinsihpaid siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái. Dát konvenšuvdna lea Stuorradikki 1999 Olmmošvuoigatvuođalága mearrádusain šaddan oassin Norgga rievttis, ja konvenšuvdna manná ovddabeallái formálalaš Norgga lágaid, geahča lága § 3 ja Alimusrievtti geavada.

Boahtteáiggi Finnmárkkuláhka ferte ásahit ulbmillaš vuogádaga dahje komišuvnna mii galgá iskkadit, árvvoštallat ja mearridit boahtteáiggi riektegáibádusa sámi álbmoga beales, ja oktavuoda eará vuoigatvuođa oamasteaddjiide, geahča ILO-konvenšuvnna nr.169, 14. artihkkala nr. 3. Dát ferte dáhpáhuvvat sorjjankeahttá sámiid vuoigatvuođain ovddidit áššiid Norgga duopmostuoluide 12. artihkkala mielde. Dán lágan ortnegiin lea vuođđo mearkašupmi go Norgga duopmostuoluiin ii leat makkárge geatnegasvuohta iskat historjjálaš duohtavuoda, sámi boares vieruid ja riekteárbevieruid muđui. Dasto lea eahpegovttolaš lossat priváhta olbmuid ieža dahkat dán lágan iskkademiid, erenoamážit jos gálđoávdnasiid vuođđun leat njálmmálaš dieđut dahje eará árbevirolaš gáldut, ja historjjálaš gáldut muđui eai leat čálalaččat duođaštuvvon.

Ráđđehusa láhkaárvalus ii dohkket ahte sámiin lea dárbu ja vuoigatvuohta sierra riektesuodajalussii sin kultuvrra ja ealáhusaid oktavuodas go dat gilvalit eará beroštumiiguin. Dát ii čuovo ii siskkáldas- iige álbmotrievttálaš njuolggadusaid, maidda stáhta lea čadnon.

Sámediggi ballá sakka ahte sámi vuoigatvuođat, geavahanvuogit ja riekteárbevierut sáhttet jávkot go Ráđđehus ii áiggo dohkkehit ja nannet daid lága bokte nugo ILO-konvenšuvdna nr. 169 gáibida.

Láhkaárvalusa ovdabarggus ferte vuđoleappot geahčadit álbmotrievttálaš ovdáneami riikkaidgaskasaččat, ja maiddá siskkildit vuoigatvuođaid guollebivdui stuorra čázadagain nugo Álttá-, Deanu- ja Njávdeánuin, ja vuoigatvuođaid eará sámi ealáhusaide ja geavahanvugiide, ja dalle erenoamážit lotnolasealáhusaide ja árbevirolaš geavahepmái. Dasa lassin ferte nuortasámiid kultuvrra ja servodateallima erenoamážit suodjalit. Lea maiddá mearrideaddji mearkašupmi ahte lága doaibmaguovlu guoská salteáhceguolástan- ja bivdovuoigatvuođaide, go Finnmárkku álbmogis guhkes áiggi badjel leat váldojuvvon eret vuoigatvuođat ealihit iežaset mearraresurssaiguin. Lea govttolaš dohkkehit ja láchkii čatnat eanadoalliid vuoigatvuođaid fylkka mehciin guođohit šibihiid, nugo láhkaárvalusas evttohuvvo. Lágas ja ovdabargguin ferte dárkilastit ahte šibitguođohanrievttis lea iešheanalisa riektevuođđu boares geavahusas ja riekteádejjumiin, nu ahte eahpečielggasvuođat dán ektui čilgejuvvojit. Stáhtas lea geatnegasvuohta álbmotrievtti ja norgga siskkáldas rievtti mielde aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte buot dát namuhuvvon vuoigatvuođat sihkkarastojuvvojit dehálaš vuođđun sihkkarastit sámi kultuvrra šláddjivuoda maiddá boahtteáiggis. Lága sátnehámiin, ovdabargguin ja doaibmaguovllus galgá dát danne boahit ovdan.

Lága ulbmil galgá vuodđuduvvot dan vuodđooidnui ahte dat erenoamážit galgá sihkkarastit sámi kultuvrra, ja ná maiddái sámi kultuvrra luondduvuodđosa ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Lágas galgá maiddái čielgasit daddjot ahte álbmotrievtti njuolggadusat eamiálbmogiid hárrái, vuostehágu oktavuodas, galget mannat ovddabeallái lága mearrádusaid, ja Sámediggái galgá addojuvvot mearrideaddji váikkuhanfápmu duohtademiide ja eanageavahan rievdademiide fylkkas. Mearrideaddji váikkuhanfápmu mearkaša dan ahte sámi álbmotjoavku Finnmárkkus galgá sáhttit sihkkarastit beaktilis eanasuodjaleami sámi kultuvrra luondduvuodđosa ektui, geahča Vuodđolága § 110a ja ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 2. Dušše go ná beaktilit suodjala sámi kultuvrra oktan ealáhusaiguin ja servodateallimiindán lágan sámi kultuvrra beaktilis suodjalemiin ealáhusaiguin ja servodateallimiin lea vejolaš sihkkarastit positiivlaš ealáhusovdáneami fylkkas.

Luondduresurssaid hálldašeami oktavuodas Finnmárkkus ferte maiddái addit sierra vuoigatvuodaid báikegottiid olbmuid ollislaččat vuostálastit luonddu duohtademiid dalle go lea dárbu ja sávahahtti. Lea govttolaš gáibáduš ahte Finnmárkku álbmot galgá oažžut ávkki dan suodjalusa, maid dábaláš buhtadan- ja bággonistanrievttáláš njuolggadusat addet. Dasto lea lunddolaš diktit báikegottiid álbmoga oažžut ávkki duohtademiin ja oažžut buhtadusa dan ovddas, mai stáhta eará lágaid bokte čadaha báikkálaš resurssaid geavaheami oktavuodas. Danne ferte norgga lánkanjuolggadusaid dasa lassin dievasmahttit álbmotrievttáláš njuolggadusaiguin eamiálbmot kultuvrra sierra suodjaleami hárrái, maiddá ealáhusaid ektui, geahča ee. ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 1 ja 3, ja 15. artihkkala nr. 1 ja 2, geahča 13. artihkkala nr. 2. Láhkaárvalus maid ii atte doarvái buori riektesuodjalusa dakkár boahhtevaš lánkamuddemiid vuostá, mat geanohuhttet álbmoga resursaráđđenrievtti.

Sámediggi lea positiiva dasa go lánkaárvalus dohkkeha boazodoalu sierra riektevuoddu, nugo norgga Alimusriekti juo lea geavadis dahkan. Lánkaárvalus dattetge ii suodjal boazodoalu guohtoneatnamiid bággoni-steami Finnmárkkus, nugo Sámedikki mielas lea dárbu dahkat boahtteáiggi boazodolu sihkkarastima dihtii.

Lánka ferte dohkkehit eamiálbmogiid sierra vuoigatvuodaid resurssaide sihke eatnama vuolde ja alde nannámis, ja vuoigatvuodaid riddolagaš čáhceresurssaide, ja dáid ferte sierra suodjalit nugo muđui Finnmárkku olbmuid vuoigatvuodaid. Lánka galgá čielgasit sihkkarastit vuodđo vuoigatvuodaid mat eamiálbmogiin leat álbmotrievtti mielde. Dát galget dohkkehuvvot ja leat vuodđun guovlluid boahtteáiggi hálldašeapmái. Dáinna lágiin eamiálbmot vuoigatvuodaid nannen sáhtta nannet buot finnmárolaččaid oktavuodá ja vuoigatvuodaid sin iežaset luondduresurssaide fylkkas.

Lánka galgá lánčit diliid nu ahte Finnmárkku boahtteáiggi hálldašeamis lea čielga riektevuoddu, ja dasto lea eaktun ahte sihkkarastojuvvo ekonomalaš vuoddu guovlluid hálldašeapmái, ja ahte hálldašeamis galgá leat vuodđo áddejupmi ja gelbbolašvuolta sámi kultuvrras, boares vieruin, luonddu áddejumis ja ovttasdoaimbamis fylkka álbmotčearddaid gaskka. Luondduresurssaid hálldašeaddjiide ferte addit dábaláš luohttámuša ieža organiseret iežaset barggu, ja váldit ovddasvástádusa iežaset doaimmas.

Norgga lánkabargu dán oktavuodas bokta riikkaidgaskasaš beroštumi ja buvttiha váikkuhusaid eará stáhtaide ja erenoamážit eará eamiálbmogiidda. Erenoamážit gozihuvvo dat ahte čuovvu go Norga oskkáldasat álbmotrievtti eamiálbmotrievttáláš njuolggadusaid vai ii. Norgga meannudeapmi dán áššis mearkaša ollu riikka beaggimii riikkaidgaskasaš servodagas. Dán ovddasvástádusa berre Norga buorebut vuhtii váldit go dat mii boahta ovdan Finnmárkkulága árvalusa oktavuodas.

Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte Stuorradiggi mearrida Odeldiggeárvalusa 53 (2002-2003) Evttohus: Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmárkku fylkkas (Finnmárkkuláhka) nu mo dat lea dál, go dat ii čuovo Norgga siskkáldas- ja álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid, iige čuovo lánkaárvalus daid morálalaš ja politihkalaš geatnegasvuodaid, mat stáhtas leat iežas eamiálbmoga ektui.

Sámediggi gávnna ahte Ráđđehusa lánkaárvalusa ferte viidát rievdadit vuđolaš fágalaš árvoštallamiid vuodul ovdalگو sáhtá dohkkehit lága, mii čuovvu álbmotrievtti eamiálbmotrievttálaččat, ja mii dohkkeha sámi vuoigatvuodaid. Sámediggi gávnna ahte ferte dahkat viiddes konsultašuvnnaid álbmotrievtti oktavuodas ovdalگو sáhtá dohkkehit dakkár lága sámi kultuvrra luondduvuđđosa oktavuodas, man mihttomearri konsultašuvnnaiguin ferte leat oččodit dakkár lánkavuoddu, masa maiddái Sámediggi sáhtá guorrasit.

Sámediggi bivdá Stuorradikki sihkkarastit ahte čađahuvvo álbmotrievttálaččat dohkálaš proseassa ja gieđahallan, man vuodđun leat sierra ja viiddes ráđđádallamat Sámedikkiin ja sámi organisašuvnnaiguin go dákkár sámi kultuvrra boahhteáigái deatalaš lánka gieđahallojuvvo.

Evttohus 1, Jánoš Trosten, NSR sámediggejoavku ja Terje Tretnes, SÁB

Sámediggi ferte ráhkadit sámi vuoigatvuodálága

Sámedikkis sámiid álbmotválljen orgánan lea bajimus ovddasvástádus ja vuoigatvuohta sihkkarastit ja suodjalit sámiid vuoigatvuodaid. Nappo ferte Sámediggi farggamusat ráhkadišgoahtit sámi vuoigatvuodálága.

Sámi dološvierut ja riekteáddejupmi, ja Lappekodicillen-mearrádušat, fertejit leat vuodđun sámi vuoigatvuodáláhkii. Sámi vuoigatvuodáláhka galgá leat oktasaš vuolggasadjin, mas sámiid vuoigatvuodát oktan álbmogin ja eamiálbmogin biddjojit vuodđun. ILO- konvenšuvndna nr. 169 ovttaštatto sámi vuoigatvuodáláhkii ja oázžu namahusa Vuodđolága § 110d.

Boahttevaš EEO ja vejolaš EU šiehtadusat eai gáržžit Sámi vuoigatvuodálága mearrádušaid.

Sámediggi ásaha lánkaossodaga Sámediggái.

Evttohus 2, Ragnhild Nystad, NSRa ovttasbargojoavku ja GB sámediggejoavku

Sámi álbmot ii leat goassege addán iežas árbevirolaš vuoigatvuodaid oktiige earái šiehtadallamiid bokte, vuovdima, dahje eará vugiid bokte. Dát guoská sihke eatnamiidda, čáziide ja eará luondduriggodagaide. Sámediggi ii sáhte sámiid vuoigatvuodaid addit earáide álbmoga dohkkeheami haga.

Evttohus 3, Per A. Bær, Olgešbellodat ja Johttisámiidlista

OB/JL doarju ráđđehusa Finnmárkkulánkaárvalusa, ja lea duhtavaš go ráđđehus lea váldán ovdan dán ášši ja fuolahán ahte Sámediggi beassá meannudit ášši ovdalگو Stuorradiggi dahká loahpalaš mearrádušas.

OB/JL lea erenoamáš duhtavaš go boazodoalu vuoigatvuodát leat nu bures čielggaduvvon lánkaárvalusas.

OB/JL oaivvilda maiddái ahte lánkaárvalusas lea buorre ja dássidis fápmo- ja váldejuogadeapmi Fylkkadikki, Sámedikki, boazodoalu ja Stáhta gaskkas.

OB/JL oaivvilda maiddái ahte lea buorre go Barentsábi oljo- ja gássaresurssaid oamasteapmi ii leat seaguhuvvon lánkii, go dát leat našuvnnaš oktasašresurssat.

OB/JL čujuha ahte Finnmárkkuopmodat galgá jođihuvvot ekonomalaččat dohkálaččat, muhto ii berre leat mihttomearrin maksimeret vuoitto, amas álbmoga eahpenjuolggá vearuheapmi šaddat menddo stuoris.

OB/JL oaidná deatalažžan vuoitto oktavuodas ahte Finnmárkkuopmodaga stivra, ovdalگو vejolaš vuoitto máksojuvvo, árvoštallá konkrehtalaččat lea go doarvái bures buhtaduvvon sidjiide, geat leat gillán vahágiid areálageavaheami geažil, ja ahte sii dalle buhtaduvvojit ovddemuččas.

OB/JL bidjá vuodđun ahte Finnmárkkuopmodat berre sáhttit oastit priváhta opmodagaid, mat leat vuodimassii Finnmárkkus.

OB/JL bivdá Stuorradikki lága meannudeami oktavuodas árvoštallat ain buorebut sihkkarastit finnmárkolaččaide sierra vuogitvuodá luondduresurssaide eará EEO-álbmoga ektui.

OB/JL lea vuostá juogaduvvon ja báikkálaš hálddašeami go dát sáhtta buvttihit váilevaš ollislašgova ja eahpeiddolaš vuogitvuodáearuheami.

OB/JL lea erenoamážit duhtavaš dainna máškitvuodain ja daid vejolašvuodaiguin, mat leat biddjon láchkii, gos deattastuvvo ahte lága sáhtta rievdatit dárbbu mielde. Dán oktavuodas lea bearráigeahččanlávdegottis deatalaš doaibma, vrd. § 15, namalassii árvoštallat mo láchka doaibmá ja lea go sávahahtti rievdatit dan. Dát buvttiha buori vejolašvuoda. Go de oaidná mo láchka doaibmá, de fuobmá lea go dárbu rievdadusaide.

Dáid mearkkašumiiguin rávvet Stuorradikki dohkkehit ráđđehusa láchkaárvalusa.

Evttohus 4, Isak Mathis O. Hætta, Dáloniid lista ja GNS

Vuosttaš ássit Finnmárkkus ledje bivdoolbmot geat elle bivdduin, guollebivdduin, murrjiguin, murremiin ja eará luondduávkastallamiin. Dát eallinvuohki lea váikkuhan Finnmárkku guovllu áiggiid čađa, ja váikkuha maiddái otné. Muhtin historjjálaš gálduin čuožžu ahte bivdu ja guollebivu ledje dábálaččat ja lei dáluolbmuid eallinláibi Finnmárkkus.

Lea čielggas ahte dás lea sáhka servodagas mas álgoálggus lea leamaš luondduruovttudoallu gos dásseadeaddu luonddubirrasiid, ressursaid ja olbmojoavkkuid gaskas lea kultuvrra siste.

Vaikko Finnmárkku lea ruhtaviessodoallu bohtán maŋemus áiggiid, de lea luondduruovttudoallu ain dehálaš eallinvuohki dáloniida. Measta buohkat geat ássat sámi váldoguovlluin ávkastallet ain ollu luondduriggodagain.

Sáhtta namuhit ahte luodda gaskal Guovdageainnu ja Áltta ii bohtán ovdal 60-logu loahpas, ja Guovdageainnu ja Kárášjoga gaskas fas 70-logu gaskkamuttos. Dát duodašta ahte johtalankultuvra sis-Finnmárkkus lea dehálaš ja ain eallá. Muhto dákkár ovdamearkkat eai leat dárbašlaččat, buohkain geain lea ipmárdus fertejit ipmirdit ahte olbmot suohkanis vižžet áigái boadu meahcis.

Mii guoská goddebivdui, de dat nogai odđaset áiggiid ja dalle álge muhtimat boazodoaluin eallinláibin.

Lea rihkkun álbmotrievtti ja ILO-169 vuostá go dálonat álo givssiduvvot ja ahte adnojit eahpeáššálaš ákkat mat cagget dáloniid beassamis ávkastallat luonddu ja ovddideamis sin kultuvrra, ealáhusa ja eallinvuogi.

Stádas ja Sámedikkis lea ovddasvástádus ovddidit sámi kultuvrra, eallinvuogi, ja galgaba maid leat mielde ovddideame kultuvrra álbmotrievtti ja ILO-169 mielde.

Sámedikki mielas ii sáhte boazodoallu bissehit Finnmárkku servodaga ovdáneami danne go dáluolbmui lea maid riekti viežžat luondduriggodagaid. Lea maid dehálaš nannet ahte dáloniin lea riekti hukset godiid/bárttaid sin kultuvrra ja eallinvuogi mielde, ja maiddá bisuhandihte sin gullevašvuoda guovlluide. Dát maid guoská Finnmárkku infrastruktuurii/olggoshukseami danne go dát lea mielde váfisteame sámi ássama ja eallinvugiid. Lea maid dehálaš ahte Finnmárkkus sáhhtá ovddidit mátkkealáhusa.

Sámediggi hálida hilgut olles Finnmárkkulága, ja dasalassin oaidná Sámediggi ahte márga eará lága ja láhkaásahusa eai čuovo ILO-169 ja álbmotrievtti. Dás sáhhtá namuhit Boazodoallulága ja Plána- ja huksenlága. Sámediggi ferte nammadit álbmotriektejoavkku vai sáhhtá ráhkadit láhkaevttohusa sámi guovlluide mii čuovvu guovllu olbmuid riekteáddejumi. Ulbmil lágain ferte leat ahte sihkkarastit maiddá dáloniid rivttiid.

Dán gáibádusa duogáš lea: Sámit sámi váldoguovlluin ellet boares johtolankultuvrra mielde, gos bivdu, guollebivdu ja eará luondduávkkástallamat leat birgejumi vuodđun. Dán sii leat dahkan vaikko dáčča eiseváldit leat ráhkadan lágaid ja njuolggadusaid mat eai soaba dáloniid riekteáddejumiin. Jus Finnmárkku álbmot livčči dáid lágaid ja mearrádusaid čuvvon, de ii livčče leamaš vejolaš eallit Finnmárkkus.

Sámediggi oaidná hui čielgasit ahte dáloniid rievttit eai leat vuhtii váldon láhkaevttohusas. Álbmotmeahcit leat maid caggin sámi kultuvrra ja eallinvuogi ovdaneapmái. Sámediggi oaidná ahte ii leat doarvái váldán vuhtii dárbbu mohtorfievrruide, otne oaidná dárbbu beassat atnit ođđa teknihkalaš veahkkeneavvuid vai viežžan manná jođáneappo. Ođđa teknihkalaš veahkkeneavvuid atnin guoská maiddá álbmotmehciid siskkoabealde.

Go Sámediggi meannuda áššid, de leat vásihan ahte eanetlohku ii dulko álbmotrievtti ja ILO-169 riehta, ja danne oaidná ahte Sámediggi ferte iežas lasá ovddabealde maid čorget.

Evttohus 5, Egil Olli, SVS ja Bargiidbellodaga Sámedikke joavku

Sámediggi čujuha Od. prp. nr 53 (2002-2003) Láhki riektediliid birra ja Finnmárkku eatnamiid ja luondduriggodagaid hálddašeami birra (Finnmárkkuláhkii). Sámediggi oavvilda ahte Ráđđehusa láhkaárvalusas fertejit dehálaš čuoggáid rievdadit, ovdal go láhka duodai goziha ja sihkkarastá Finnmárkku álbmoga riektevuodu.

Láhkaárvalus ii atte doarvái riektesuddjema rievttálaččat boahteáiggi láchkamuddemiid vuostá mat geano-huhttet álbmoga resursaháldenvuoigatvuoda.

Sámedikki ovddemus bargu lea bargat vai sámiide oktan álbmogin addo vejolašvuolta suodjalit, ovddidit ja ođasmahttit min kultuvrra. Ovtta álbmoga riekti kulturhálddašeapmái lea vuoddo-olmmošvuoigatvuolta, dát mearkkaša ahte sihke Norgga eiseváldiin ja Sámedikkis lea geatnegasvuolta sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuodda.

Finnmárkkuláhka lea erenoamáš vejolašvuolta oainnusin dahkat ahte ii leat vuostálasvuolta, muhto oktavuolta sámi riektevuodu sihkkarastima ja álbmoga eará rivttiid gaskka. Álttáášši riiddu vuodul, mii lei badjel 20 jagi dás ovdal, álggahuvvojedje viiddis čielggadeamit sámiid vuoigatvuodaid birra. Dan rájes leat sámi organisašuvnnat, ja maŋŋá Sámediggi, oskkáldasat čuvvon daid politihkalaš ja fágalaš čielggadanproseassaid barggus sihkkarastit materiálalaš vuodu álbmogii Finnmárkkus. Ođđa

Finnmárkkuláhka galgai addit sámi álbmogii vuoddu soabadit ovddeš áiggi boastuvuodain, ja lága bokte mii vuhtii váldá buot álbmotjoavkkuid beroštumiid sihkkarastit ođđa sohkaoluovvaid eallinvuoddu positiivvalaš ja dohkkehahti vugiin.

Ráđdehusa lánkaárvalus ii huksejuvvo nu ollu ja viidát daid viiddis ja vuđolaš politihkalaš ja fágalaš prosessaid nala, Sámi vuoigatvuodálávdegotti olis, maid Sámediggi lea váldán vuhtii. Sámediggi imašta dákkár bargovuogi. Ođđa lánka riektediliid birra ja eatnamiid ja luondduresurssaid hálddašeami birra Finnmarkkus ferte dárbbaslaččat vuhtii váldit ahte Norga lea ásahuvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sámiid ja dážaid, ja ahte sámit dasto leat nubbi stáhtavuoddeaddji álbmot Norggas.

Sámediggi konstatere ahte iešalddis proposišuvdnateaksta čájeha dan positiivvalaš ovdáneami mii lea leamaš mañimus logijagi eamiálbmot- ja sámerievtti suorggis, muhto dát ja lánkaárvalus eaba leat ovttaláganat. Lea áibbas dárbbaslaš ahte šaddá oktavuohka eavttuid ja lánkateavstta gaskka. Stuorradiggi galggašii addit sierra fuomášumi dasa ahte loahpalaš lánka ferte dávistit Vuodđolága § 110a, geahča ILO-konvenšuvnna nr 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji riikkain ja ON 1966 Olmmošvuoigatvuodákonvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra.

Ii sáhte čuovvut álbmotrievtti mearrádusaid go rievddadeaddji eanetlohku Stuorradikkis vaikko goas sáhtta hilgut olles Finnmarkkuopmodatortnega, nugo lea árvaluvvon § 19 lánkaárvalusas. Lea dehálaš ahte finnmárolaččaid riektivuoddu sihkkarastojuvvo bissovaš vuđuin.

Sámediggi čujuha ILO-konvenšuvnna nr. 169,14. artihkkalii nr. 1 mii gáibida ahte eamiálbmogiid eaiggáduššan-, hálde- ja geavahanvuoigatvuodát galget dohkkehuvvot, geahča originála eangalas teavsttas ” rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised”. Sámediggi lea mearkkašan ahte Ráđdehus dán proposišuvnna julggašta juobe ahte Sis-Finnmarkku lea sámi eaiggáduššan- ja haldenguovlu, earret eará ILO-konvenšuvnna nr. 169 mearrádusaid mielde. Sámediggi áigu dán oktavuodas čujuhit ahte eiseválddiin lea geatnegasvuohka ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 2 identifiseret eanaguovlluid gos sámit ássat. Ráđdehus ii leat čuovvolan dán lagabuidda. Dát lea váilevašvuohka namuhuvvon konvenšuvnna ektui.

Dan oktavuoda- ja searvevuodáprinsihpa vuodul maid Sámediggi bidjá vuodđun opmodat- ja geavahuvuoigatvuodaid hálldášeapmái Finnmarkkus, mas dohkkeha oktasaš hálddašeami dássásašvuodáprinsihpa vuodul hálldášanstivrras, lea dattetge gažaldat ahte galgá go Finnmarkkulága meannudeami oktavuodas gáibidit viidát identifiseret eanaguovlluid ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14.2. mielde.

Boahhteáiggi Finnmarkkuláhka ferte dattetge ásahtit ulbmillaš vuogádaga dahje komišuvnna mii galgá iskkadit, árvoštallat ja mearridit vejolaš riektegáibádusaid mat leat vuodđuduvvon boares vieruide, oamasteapmái ja boares áiggi geavaheapmái, eamiálbmotrievtti vuodul jna. Dákkár ortnegiin lea vuđolaš mearkkašupmi go Norgga duopmostuoluin ii leat sierra geatnegasvuohka iskat historjjálaš dieđuid, sámi ja eará boares vieruid ja riekteárbevieruid muđui. Seammás boahť leat mearehis lossat priváhta olbmuide ieža dahkat dán lágan iskkademiid, erenoamážit jos gáldomateriála vuodđuduvvo njálmálaš dahje eará árbevirolaš gálduide, ja jus dát historjjálaš gáldut muđui eai leat čálalaččat duodáštuvvon. Dainna historjjáin mii lea Finnmarkku eanaeaiggáduššanriektedili duogábealde, de ii leat ehtihkalaččat iige morálalaččat dohkálaš ahte dábálaš riektelágádus ferte gieđahallat ollu riektenákkuid Finnmarkkulága olis.

Sámedikki mielas lea Sámi vuoigatvuodálávdegotti árvalus NAČ:s 1997:4 nu vuđolaččat bargojuvvon ahte Stuorradiggi sáhtta, ja berre mearridit iežas oaivila lávdegotti árvalussii guollebivddu birra stuorra čázadagain nugo Áltta-, Deanu- ja Njávdeaneanuin. Nuortasámiid kultuvrra ja servodateallima ferte erenoamážit suodjalit. Lea maiddái hui dehálaš ahte lága doaibmaguovlu, nugo Sámi vuoigatvuodálávdegotti árvala, guoská mearrabivdo- ja bivdovuoigatvuodaide, go oallugat Finnmárkkus guhkes áiggiid čađa leat massán vuoigatvuodaide ealihit iežaset mearraresurssaiguin.

Lea govttoláš dohkkehit ja láhkii čatnat eanadoalliid vuoigatvuodaide fylkka mehciin guođohit šibihid, nugo láhkaárvalusas evttohuvvo. Lágas ja lága ovdabargguin ferte dárkilastit ahte šibitguođohanrievttis lea iešheanalis riektivuodđu boares geavahasus ja riekteáddejumis, nu ahte eahpečielggasvuodát dán ektui čilgejuvvojit. Stádas lea geatnegasvuohta álbmotrievtti ja Norgga siskkáldas rievtti mielde aktiivvalaččat váikkuhit dasa ahte buot dat namuhuvvon vuoigatvuodát sihkkarastojuvvot dehálaš vuodđun sihkkarastit sámi kultuvrra hearváivuoda maiddái boahhteáiggis. Lága sátnehámiin, ovdabargguin ja doaibmaguovllus ferte dat danne boahtit ovdan.

Lága ulbmil ferte čielgaseappot go evttohusas bidjat mihttomeari ahte dat galgá sihkkarastit sámi kultuvrra, ja ná maiddái sámi kultuvrra luondduvuodđosa ealáhusaiguin ja servodateallimiin.

Luondduresurssaid hálldašeami oktavuodas Finnmárkkus ferte Finnmárkkuopmodahkii addot sierra vejolašvuodát vuostálastit luonddubillistemiid dalle go lea dárbu ja sávahahti. Lea maiddái govttoláš gáibádus ahte Finnmárkku álbmot galgá beassat ávkástallat suodjaleames maid dábáláš buhtadan- ja bággonistanrievttáláš njuolggadusat addet. Seammás lea lunddolaš diktit báikegottiid álbmoga oazžut ávkki ja buhtadusa luonddubillistemiid ovddas báikkálaš resurssaid geavaheami oktavuodas. Norgga lánkanjuolggadusaid ferte dasa lassin dievasmahttit álbmotrievttáláš njuolggadusaiguin eamiálbmot kultuvrra sierra suodjaleami hárrái, maiddái ealáhusaid ektui, geahča earret eará ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. nr. 1 ja 3, ja 15. artihkkala nr. 1 ja 2, geahča 13. artihkkala nr. 2.

Sámediggi lea posiitiiva dasa go lánkaárvalus dohkkeha boazodoalu sierra riektivuodđu, nugo Norgga Alimusriekti juo lea geavadis dahkan. Lánkaárvalus dattetge ii doarvái bures suodjal boazodoalu guohtoneatnamiid Finnmárkkus, dan lea Sámedikki mielas dárbu sihkkarastindihte boazodoalu boahhteáiggi.

Lánka galgá čielgasit sihkkarastit vuodđovuoigatvuodaide mat eamiálbmogiin leat álbmotrievtti mielde. Dat galget dohkkehuvvot ja leat vuodđun guovlluid boahhteáiggi hálldašeapmái. Dákkár nannemiin eamiálbmot vuoigatvuodaide sáhtta nannet buot finnmárolaččaid gullevašvuoda ja vuoigatvuodaide sin iežaset luondduresurssaide fylkkas. Dat guoská resurssaide nannámis ja riddolagaš čáziid reseurssaide.

Sámediggi oaivvilda maiddái ahte lea eaktu ahte lea ekonomalaš vuodđu Finnmárkkuopmodahkii sihkkarasto, ja ahte hálldašeamis galgá leat vuđolaš áddejupmi ja gelbbolašvuohta sámi kultuvrras, boares vieruin, luonddu áddejumis ja ovttasdoaibmamis fylkka álbmotčearddaid gaskka. Norgga lánkabargu dán oktavuodas bokta riikkaidgaskasaš beroštumi ja buvttiha váikkuhusaid eará stáhtaide ja erenoamážit eará eamiálbmogiidda. Erenoamážit gozihuvvo dat ahte čuovvu go Norgga oskkáldasat álbmotrievtti eamiálbmotrievttáláš njuolggadusaid vai ii. Norgga meannudeapmi dán áššis mearkaša ollu riikka beaggimii riikkaidgaskasaš servodagas. Dán ovddasvástádusa berre Norgga buorebut vuhtií váldit go dan mii boahta ovdan Finnmárkkulága árvalusa oktavuodas.

Sámediggi gávnna ahte lánkaárvalusa ferte viidat rievdatit.

Sámediggi bivdá Stuorradikki rievdadit láhkaárvalusa čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde ja čielgasit meroštallojuvvon Finnmárkku álbmoga riektivuodu vuodul.

Sámediggi dáhttu ahte Finnmárkkulágas galget leat čuovvovaš dehálaš čuoggát:

1. Láhka galgá čielgasit, oktasaš ja čielga álbmotrievttálaš vuodu vuodul sihkkarastit Finnmárkku álbmoga vuodđovuogatuodaid. Dát vuogatuodát gusket resurssaide sihke eatnama alde ja eatnama vuolde nannámis, ja riddolagaš čáziin.
2. Finnmárkkuopmodaga stivra sáhtá addit earáide vejolašvuoda geavahit ođasmuvvi resurssaid fylkkas.
3. Lágas galgá čielgasit mearriduvvot ahte Finnmárkku ássiin leat vuogatuodát mat vuodđuduvvet oamastussii, boares vieruide, eamiálbmot vuogatuodaide ja dološ áiggiid vuodul geavaheapmái, ja ahte dát vuogatuodát eai galgga duššin dahkkojuvvot láhkarievdadusaid oktavuodas.
4. Dábálaš buhtadus- ja bággolotnunrievttálaš njuolggadusat gustojit Finnmárkkuopmodahkii, muhto Finnmárkkuopmodat galgá erenoamážit sihkkarastojuvvot stuorát luonddubillistemiid vuostá maid stivra ii dáhto.
5. Finnmárkkuopmodaga stivrra čoahkádus ferte leat nu ahte dainna sáhtá sihkkarastit oktasaš vuodđohálddašemi ja garvit juogaduvvon hálddašemi eatnamiid ja resurssaid badjel.
6. Finnmárkku opmodaga stivra galgá bargat dábálaš organisatuvrralaš prinsihpaid mielde, stivra mas leat golbma + golbma lahtu, ja mas mearrádusat dahkkojuvvojit dábálaš eanetlohkomearrádusain.
7. Sihkkarastin dihte viidodaga, ja priváhta ja oktasaš vuogatuodaid sisdoalu, maid vuodđun leat boares vierut, oamasteapmi, eamiálbmot vuogatuodát dahje dološ áiggiid rájes geavaheapmi, ásahuvvo sierra komišuvdna mii galgá mearridit riektegáibádusaid dákkár oktavuodas.
8. Finnmárkkuopmodaga ja Stáhta luonddubearráigeahču bargiide ferte sihkkarastit vuodđoáddejumi sámi kultuvrras, boares vieruin, luondduáddejumis ja mánggakultuvrralaš Finnmárkkus.
9. Sihkkarastindihte Finnmárkkuopmodahkii ekonomalaš vuodu, de addá Stáhta doarvái vuodđosupmi maid Finnmárkkuopmodat beassá hálddašit.
10. Lassin lága evttohuvvon kapihttaliidda, válđojuvvo mielde Sámi vuogatuodálávdegotti árvalus guolástusa birra stuorra jogain. Dasto lasihuvvo vel kapihtal mearrabivddu birra, mii unnimusat galgá dávistit Sámi vuogatuodálávdegotti evttohusa. Sihke Finnmárkku fylkkadiggi ja Sámediggi leat dasto ovddidan gáibádusa oážžut sierra bivdoeri Finnmárkui, maid ferte čuovvolit.

Evttohus 6, Oktasašárvalus NSRa ovttasbargojoavkkus ja GBa sámediggejoavkkus, BBA sámediggejoavkkus ja Sámi válgalihtus

Sámediggi čujuha Odeldikki proposišuvdnii nr. 53 (2002-2003) Evttohus: Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvaljodagaid hálddaheami birra Finnmárkkus (Finnmárkkuláhka).

Sámediggi galgá vuosttažettiin bargat dan ala ahte sápmelaččat oktan álbmogin galget beassat suodjalit, ovddidit ja ođasmahttit min kultuvrra. Álbmoga vuoigatvuohta doalahit iežas kultuvrra lea vuodolaš olmmošvuoigatvuohta, mii mearkkaša ahte sihke norgga eiseválddiin ja Sámedikkis lea geatnegasvuohta sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuđđosa.

Dáruiduhttinpolitihkka mii lea fievrriiduvvon sámiid ektui, ja gižžu Álttá-Guovdageain eanu huksemis 1978-82 jagiin, lea historjjálaš vuoddu ođđa Finnmárkkuláhka árvalusa meannudeapmái Sámedikkis. Álttááši vuodul eanet go 20 jagi áigi, álggahuvvui sámiid vuoigatvuođaid viidát čielggadeapmi. Dan rájes leat sámi organisašuvnnat, ja maŋŋá Sámediggi, oskkáldasat doalahan daid politihkalaš proseassaide, ja Sámi vuoigatvuođalávdegotti viiddis ja vuđolaš fágalaš čielggadanbargui man ulbmilin lei sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš luondduvuđđosa. Ođđa Finnmárkkuláhka galggai addit sámi álbmogi vuoddu soabadit ovde áiggi eahperivttiin, ja sihkkarastit ođđa sohkaolvvaid eallinvuođu positiivvalaš ja dohkkehahtti vugiin. Dasto árvvoštalai lávdegoddi movt sámiid vuoigatvuođat galget ráddjejuvvot, ja doaibmat ovttas muđui álbmogiin ja eará joavkkuid vuoigatvuođiguin ja beroštumiiguin.

Finnmárkkuláhka lea buorre vejolašvuohta buktit oidnosii ahte ii leat vuostálasvuohta dan gaskka ahte nannet sámi vuoigatvuođaid ja gozihit muđui álbmoga vuoigatvuođaid.

Ráđdehusa láhkaárvalus vuodđuduvvo hui unnán viiddis ja vuđolaš politihkalaš ja fágalaš proseassaide maid ektui Sámediggi lea bargan. Ráđdehusa láhkaárvalusas ii leat dohkálaččat fakkastuvvon Sámi vuoigatvuođalávdegotti láhkaárvalussii ja daid fágalaš árvvoštallamiidda mat dahkkojuvvojedje lávdegotti láhkaárvalusa oktavuodas. Sámediggi moaitá dán. Ođđa lága riektedilálašvuođaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálldaheami birra Finnmárkkus ferte meannudit nu ahte árvvus atná, ja váldá dárbbaslaččat vuhtii dan ahte Norga lea ásahuvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sámiid ja dážaid, ja ahte sámit ná leat nubbi stáhtavuodđudeaddji álbmot Norggas.

Sámi álbmot ii leat goassige addán earáide iežas árbejuvvon vuoigatvuođaid šiehtadallamiid, vuovdima dahje earálgán sirdimiid bokte. Dát guoská sihke eana-, čáhce- ja eará luondduriggodagaide.

Lága ulbmil galgá vuodđuduvvot dan vuodđooidnu ahte dat erenoamážit galgá sihkkarastit sámi kultuvrra, ja ná maiddái sámi kultuvrra luondduvuđđosa ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Lágas galgá maiddái čielgasit daddjot ahte jus lága mearrádušat eai čuovo álbmotrievtti, de galget álbmotrievtti njuolggadusat eamiálbmogiid hárrái, mannat ovddabeallái lága mearrádušaid.

Sámediggi konstatere ahte lea leamaš positiiva ovdáneapmi maŋimus logjjagiid eamiálbmot- ja sámerrievtti suorggis. Láhkaárvalus dávista heajut dan ovdáneami, mii lea leamaš dan eamiálbmotrievtti suorggis, mii láhkaárvalusas čilgejuvvo, ja álbmotrievttálaš gáibádušaid erenoamážit suodjalit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuđđosa, geahča Vuodđolága § 110a, geahča ILO-konvenšuvnna nr.169 eamiálbmogiid ja čearddaid birra iešheanalis stáhtain ja Ona 1996 mannosáš Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna siviilla ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra. Láhka ferte dávistit dáid rievttálaš instrumeantaid.

ILO-konvenšuvnda nr.169 ii čujut dušše dan mihttomeari ahte nannet ja dohkkihít eamiálbmogiid eanavuoigatvuođaid, muhto dat čujuha maiddái guđe váikkuhangaskaomiid stáhta galgá geavahit nannet ja dohkkehit daid.

Láhkaárvalus ii atte sámide sierra álbmogin erenoamáš riektesuoji kultuvrii ja sin ealáhusaide go ferte gilvalit eará beroštumiiguin. Dát ii dávis ii siskkáldas- iige álbmotrievttálaš njuolggadusaide, maidda stáhta lea čadnon, iige dát dávis daid morálalaš ja politihkalaš geatnegasvuodaidge mat stáhtas leat iežas eamiálbmogi. Láhkaárvalus maid ii dohkálaččat suodjal dakkár láhkamuddemiin boahtteáiggis, mat fuonidit álbmoga resursaráđđenrievtti, nugo álbmotriekti eaktuda.

Sámediggi čujuha ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkalii nr. 1 mii gáibida ahte eamiálbmogiid eaiggáduššan-, hálden- ja geavahanvuoigatvuodát galget dohkkehuvvot, geahča eanjalasgiela originála teavsttas ” rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised”. Dát mearkkaša dan ahte sámít guovlluin gos juo leat áсахuvvon vuoigatvuodát, galget daid oazžut dohkkehuvvot. Dát guoská sihke guovlluide gos sámiid geavaheapmi lea leamaš viehka oktoráđálaš, ja mii addá vuodu eaiggáduššan- ja háldenvuoigatvuhtii 14. artihkkala vuosttas cealkaga mielde, ja guovlluin gos sámiid geavaheapmi addá vuodu dohkkehít geavahanvuoigatvuodaid 14. artihkkala nuppi cealkaga mielde.

Ráđđehusa láchkaárvalus ii daja čielgasit ahte sámiiin leat dát iešguđet kategoriija vuoigatvuodát ILO-konvenšuvnna 14. artihkkala nr. 1 mielde. Sámediggi lea bidjan merkiu ahte Ráđđehusa proposišuvnna dovdastuvvo ahte goittotge Sis-Finnmárku lea sámii eaiggáduššan- ja háldoguvolu, earret eará ILO-konvenšuvnna nr 169 mielde. Sámediggi áigu dán oktavuodas čujuhit ahte eiseválddiin lea geatnegasvuohta ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 2 mielde ollislaččat identifiseret eanaguovlluid gos sámít ášset. Ráđđehus ii leat čuovvolan dán lagabuidda. Dát lea váilevaš namuhuvvon konvenšuvnna.

Dán geažil maid ii leat ollašuttton dat geatnegasvuohta mii eiseválddiin lea ”sihkkarastit ahte sin (eamiálbmogiid) eaiggáduššanvuoigatvuohta ja háldovuoigatvuohta suodjaluvvo beaktilit“, ja dán lágan vuoigatvuodát maid eai leat dohkkehuvvon ILO-konvenšuvnna nr 169, 14. artihkkala nr. 1 ja 2 mielde.

Sámediggi ballá das makkár váikkuhusat sámii vuoigatvuodaid, geavahusvugiid ja riekteárbevieruid identifiserema ja dohkkeheami váilumis leat boahtteáiggi sohkaovuolvid kulturdoibmii ja min eallinvugiide, geahča prinsihpaid ON 1966 Olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnna siviilla ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra. Dát konvenšuvdna lea Stuorradikki Olmmošvuoigatvuodálága mearrádusain 1999:s šaddan norgga siskkáldas rievtti oassin, ja konvenšuvdna manná ovddabeallái formalálaš norgga rievtti, geahča lága § 3 ja Alimusrievtti geavada.

Boahtteáiggi Finnmarkkuláhka ferte ášahit ulbmillaš vuogádaga dahje komišuvnna, mii galgá iskat, árvvoštallat ja mearridit vejolaš riektegáibádusaid mat leat vuodđuduvvon boares vieruide, oamasteapmái, dološ áiggiid rájes geavaheapmái, eamiálbmotrievttálaš vuđđui jna., geahča ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 3. Dát ferte dáhpáhuvvat beroškeahtá sámiid vuoigatvuodas ovddidit áššiid norgga duopmostuoluide 12. artihkkala vuodul.

Dán lágan ortnegiid ásaheapmi lea hui dehálaš, go norgga duopmostuoluin ii leat sierra geatnegasvuohta iskat historjjálaš duogáža ja sámiid ja earáid boares vieruid ja riekteáddejumiid muđui. Dasto lea eahpegovttolaš lossat priváhta olbmuide ieža dahkat dákkár iskkademiid, erenoamážit jos gálđoávdanasat vuodđuduvvet njálmálaš dahje eará árbevirolaš gálđuide, ja historjjálaš gáldut muđui eai leat čálalaččat duodaštuvvon.

Dainna historjjáin mii lea duogábealde eanaeaiggáduššama riektedili Finnmarkkus, ii leat etihkalaččat dahje moralálaččat dohkálaš ahte dábálaš riekteálgáduš ferte čadáhít ollu nággoáššiid Finnmarkkulága olis.

Sámediggi oaivvilda ahte vuoigatvuodadiliid guolástussii Álttás, Njávdamis ja Deanus ferte čilget. Nuortasámiid kultuvra ja servodateallin galgá erenoamážit suodjaluvvot. Finnmarkkolaččaid vuoigatvuolta sáltečáhcebivdui ja mearraareálaid geavaheapmái galgá lágain suddjejuvvot. Lea posiitiiva go láhkaárvalusas čadnojuvvo láchkii eanadoalliid vuoigatvuolta guođohit šibihiid fylkka mehciin. Šibitguođohanrievtti iešheanalís riektivuodđu boares geavahusas ja riekteáddejumiin ferte čilget ja láchkii čatnat. Sámi meahcce-ealáhusaid ja geavahusvugiid, erenoamážit lotnolasdoaluid, lea dehálaš sámi kultuvrra suodjaleapmái, ovddideapmái ja sihkkarastimii, ja danne fertejit dat dohkkehuvvot ja lágain suddjejuvvot. Stáhtas lea geatnegasvuolta álbmotrievtti ja siskkáldas norgga rievtti mielde aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte buot dát namuhuvvon vuoigatvuoddat sihkkarastujuvvojit dehálaš vuodđun sihkkarastit sámi kultuvrra šláddjivuoda maiddái boahteáiggis. Lága sátnehámis, ovdabargguin ja doaibmaguovllus ferte dát boahit ovdan.

Sámediggái ferte addojuvvot mearrideaddji váikkuhanfápmu duohtademiid ja areálaid geavahusa rievdama oktavuodas fylkkas. Mearrideaddji váikkuhanfápmuin oaivvilduvvo dat ahte sámi álbmotjoavku Finnmarkkus, galgá sáhttit sihkkarastit areálaid beaktilis suodjaleami sámi kultuvrra luondduvuodđosa ektui, geahča Vuodđolága § 110a ja ILO-konvenšuvnna nr 169, 14. artihkkala nr. 2. Dušše go ná beaktilit suodjala sámi kultuvrra oktan ealáhusaiguin ja servodateallimiin, de lea vejolaš sihkkarastit posiitiivvalaš ealáhusovdáneami fylkkas.

Lágas galget leat mearrádušat maiguin čielgaseappot suodjalit Finnmarkku luondduriggodagaid guovlluid, mas addojuvvojit duohta vejolašvuoddat sáhttit hehttet luondduduhtademiid, mat leat vuostá lága ulbmila ahte erenoamážit sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuodđosa ealáhusaiguin ja servodateallimiin, ja leat vuostá muđui álbmoga beroštumiid.

Láhkaárvalusa ferte čilget EEO-njuolggadusaid ektui. Dát guoská erenoamážit mearrádušaide mat gusket ođasmuvvi luondduriggodagaide Finnmarkkus. Čujuhit ahte EU lea dohkkehan prinsihpa erenoamáš eamiálbmotrivttiid birra mas vuodđun lea árbevirolaš geavaheapmi erenoamáš geografalaš guovlluin.

Lea maiddái govttolaš gáibáduš ahte Finnmarkku álbmot galgá oazžut buori ávkki dan suodjaleamis maid buhtadan- ja bággonistanrievttálaš njuolggadusat addet eará priváhtaide. Dasto lea lunddolaš diktít báikegottiid olbmuid ávkkástallat duohtademiiguin ja oazžut buhtadusa dan ovddas maid stáhta eará lágaid bokte čadaha báikkálaš resurssaid geavaheami oktavuodas. Dasto fertejit Norgga láchkanjuolggadusat dievasmahttit daid álbmotrievttálaš njuolggadusaid ahte sierra suodjalit eamiálbmot kultuvrra, oktan ealáhusaiguin, geahča earret eará ILO-konvenšuvnna nr 169, 14. artihkkala nr. 1 ja 3, ja 15. artihkkala nr. 1 ja 2, ja 13. artihkkala nr. 2.

Sámediggi lea posiitiiva dasa go láhkaárvalus dohkkeha boazodoalu sierra riektivuodđu, nugo norgga Alimusriekti juo lea bidjan vuodđun iežas geavadis. Láhkaárvalus dattetge ii suddje doarvái bures guohtoneatnamiid Finnmarkkus, maid Sámediggi oaivvilda lea dárbu dahkat sihkkarastin dihte boahteáiggi boazodoalu.

Láhka ferte dohkkehit eamiálbmogiid sierra vuoigatvuodaid resurssaide sihke eatnama alde ja vuolde nannámis, ja dasto vuoigatvuodaid riddolagaš čáziid resurssaide, ja daid ferte erenoamážit suodjalit ja finnmarkkolaččaid vuoigatvuodaid muđuige. Láhka ferte láchit dilálašvuodaid nu ahte Finnmarkku boahteáiggi hálldašepmi galgá vuodđuduvvot čielga riektedillái. Láhka ferte čielgasit sihkkarastit daid vuodđo vuoigatvuodaid mat eamiálbmogiin leat álbmotrievtti mielde. Daid ferte gudnejahttit ja dat galget

leat vuodđun guovlluid hálddašeapmái boahhteáiggis. Eamiálbmotvuoigatvuođaid dáinna lágiin nannen sáhtttá nannet buot finnmárkolaččaid oktavuoda ja vuoigatvuođaid iežaset báikkálaš luondduresurssaide fylkkas.

Mii guoská hálddašangažaldahkii, de lea Sámediggi bidjan merkii ahte Ráđđehus evttoha oktasáš eanahálddašanorgána Finnmárku. Diggi oaivvilda ahte dán ii sáhte ásahit ovdalگو lea čielga šiehtadus stáhta ja Sámedikki gaskka, mas Sámediggi miehtá dán lágan ortnegii. Sámediggi čujuha ákkastallamii ja daid ásanavugiide, maid Sámi vuoigatvuođalávdegotti álbmotriektejoavku lea addán ja ovddidan NAČ 1997:5 oktavuoas. Áibbas guovddáš eaktun lea ahte stivralahut juohkásit nu ahte leat ovttá mađe Sámedikkis ja Finnmárku fylkkadikkis, Sámi vuoigatvuođalávdegotti eanetlohkoárvalusa mielde, geahča NAČ 1997:4. Sámedikki mielas lea dat dehálaš beroškeahhtá čovdosis, ahte lea lagaš ja buorre ovttasbargu Finnmárku fylkkagielddain nu ahte ovttas sáhttit čovdit daid ollu hástalusaid mat leat resursahálddašeamis ávkin sidjiide geat dál ássat Finnmárkkus ja boahhteáiggi sohka buolvvaide.

Sámediggi oaivvilda maid dái ahte eaktun lea sihkkarastit Finnmárkuopmodaga ekonomalaš vuođu, ja ahte hálddašeamis galgá leat vuođđo áddejupmi ja gelbbolašvuohta sámi kultuvrras, boares vieruin, luondduáddejumis ja ovttasdoaimmamis fylkka álbmotčearddaid gaskka.

Norgga lánkabargu dán oktavuodas boktá riikkaidgaskasaš beroštumi ja buvttiha váikkuhusaid eará stáhtaide ja erenoamážit eará eamiálbmogiidda. Erenoamážit gozihuvvo dat ahte čuovvu go Norgga oskkáldasat álbmotrievtti eamiálbmotrievttálaš njuolggadusaid vai ii. Norgga meannudeapmi dán áššis mearkkaša ollu riikka beaggimii riikkaidgaskasaš servodagas. Dán ovddasvástádus berre Norgga buorebut vuhtii váldit go dat mii boahhtá ovdan Finnmárkkulága árvalusa oktavuodas.

Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte Stuorradiggi dohkkeha Odeldiggeárvalusa 53 (2002-2003) Evttohus: Láhka riektedilálašvuođaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmárku fylkkas (Finnmárkkulága) nu mo dat lea dál.

Sámediggi konstatere ahte lánkaárvalusa ferte viehka ollu rievdadit, vuđolaš fágalaš árvvoštallamiid vuodul. Ferte maid dái viidát ráđđádallat ja gulahallat Sámedikkiin, man ulbmilin ferte leat ahte oazzut dakkár lánkaárvalusa maid Sámediggige sáhtttá doarjut.

Sámediggi bivdá Stuorradikki sihkkarastit ahte dahkkojuvvo álbmotrievttálaččat dohkálaš proseassa ja meannudeapmi eahpitkeahtes álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Dát ferte dáhphuvvat čielgasit meroštallojuvvon Finnmárku álbmoga riektevuodu vuodul.

III Jienasteapmi

39 árisis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Evttohus 1 sáddejuvvo ráđđái, ovttajienalaččat dohkkehuvvon

Evttohus 2 ja 5 gessojuvvoje

Evttohus 3 hilgojuvvui 35 jienain

Evttohus 4 hilgojuvvo 35 jienain

Evttohus 6 dohkkehuvvui 34 jienain

IV Beavdegirjelasáhus

Áirras Isak Mathis O. Hætta, Guovdageainnu Dáloniid listu ovddidii beavdegirjelasáhusa

Vuosttaš ássit Finnmarkkus ledje bivdoolbmot geat elle bivdduin, guollebivdduin, murrjiguin, murremiin ja eará luondduávkkastallamiin. Dát eallinvuohki lea váikkuhan Finnmarkku guovllu áiggiid čađa, ja váikkuha maiddá otna. Muhtin historjjálaš gálduin čuožžu ahte bivdu ja guollebivu ledje dábálaččat ja lei dáluolbmuid eallinláibi Finnmarkkus.

Lea čielggas ahte dás lea sáhka servodagas mas álgoálggus lea leamaš luondduruovttudoallu gos dásedeaddu luonddubirrasiid, ressursaid ja olbmojoavkkuid gaskkas lea kultuvrra siste.

Vaikko Finnmarkkui lea ruhtaviessodoallu bohtán maŋemus áiggiid, de lea luondduruovttudoallu ain dehálaš eallinvuohki dáloniidda. Measta buohkat geat ássat sámi váldoguovlluin ávkkastallet ain ollu luondduriggodagain.

Sáhtta namuhit ahte luodda gaskal Guovdageainnu ja Áltá ii bohtán ovdal 60-logu loahpas, ja Guovdageainnu ja Kárásjoga gaskas fas 70-logu gaskkamuttos. Dát duođašta ahte johtolankultuvra sis-Finnmarkkus lea dehálaš ja ain eallá. Muhto dákkár ovdamearkkat eai leat dárbašlaš, buohkain geain lea ipmárdus fertetit ipmirdit ahte olbmot suohkanis vižžet áigái bođu meahcis.

Mii guoská goddebivdui, de dat nogai odđaset áiggis ja dalle álge muhtimat boazodoaluin eallinláibin.

Lea rihkkun álbmotrievtti ja ILO-konvenšuvna nr. 169 vuostá go dálonat álo givssiduvvot ja ahte adnojit eahpeáššálaš ákkat mat cagget dáloniid beassamis ávkkástallat luonddu ja ovddideamis sin kultuvrra, ealáhusa ja eallinvuogi.

Stádas ja Sámedikkis lea ovddasvástádus ovddidit sámi kultuvrra, eallinvuogi, ja galgaba maid leat mielde ovddideame kultuvrra Álbmotrievtti ja ILO-konvenšuvna nr. 169 mielde.

Sámedikki mielas ii sáhte boazodoallu bissehit Finnmarkku servodaga ovdáneami danne go dáluolbmui lea maid riekti viežžat luondduriggodagain. Lea maid dehálaš nannet ahte dáloniin lea riekti hukset gođiid/bártaid sin kultuvrra ja eallinvuogi mielde, ja maiddá bisuhandihte sin gullevašvuoda guovlluide. Dát maid guoská Finnmarkku infrastruktuurii/olggoshuksemii danne go dát lea mielde váfisteame sámi ássama ja eallinvuogiid. Lea maid dehálaš ahte Finnmarkkus sáhtta ovddidit mátkealáhusa.

Sámediggi hálida hilgut olles Finnmarkkulága, ja dasalassin oaidná Sámediggi ahte mánga eará lága ja lálkaasahusa eai čuovo ILO-konvenšuvna nr. 169 ja álbmotrievtti. Dás sáhtta namuhit Boazodoallulága ja Plána- ja huksenlága. Sámediggi ferte nammadit álbmotriektejoavkku vai sáhtta ráhkadit lálkaevttohusa sámi guovlluide mii čuovvu guovllu olbmuid riekteáddejumi. Ulbmil lágain ferte leat ahte sihkarastit maiddá dáloniid rivttiid.

Dán gáibádusa duogáš lea: Sámit sámi váldoguovlluin ellet boares johtolankultuvrra mielde, gos bivdu, guollebivu ja eará luondduávkkástallamat leat birgejumi vuodđun. Dán sii leat dahkan vaikko dáčča eiseváldit leat ráhkadan lágaid ja njuolggadusaid mat eai soaba dáloniid riekteáddejumiin. Jus Finnmarkku álbmot livčči dáid lágaid ja mearrádusaid čuvvon, de ii livčče leamaš vejolaš eallit Finnmarkkus.

Sámediggi oaidná hui čielgasit ahte dáloniid rievttit eai leat vuhtii váldon láhkaevttohusas. Álbmotmeahcit leat maid caggin sámi kultuvrra ja eallinvuogi ovdaneapmái. Sámediggi oaidná ahte ii leat doarvái váldán vuhtii dárbbu mohtorfievrruide, otne oaidná dárbbu beassat atnit ođđa teknikkalaš veahkkeneavvuid vai viežžan manná jodáneappo. Ođđa teknikkalaš veahkkeneavvuid atnin guoská maiddái álbmotmehciid siskkobealde.

Go Sámediggi meannuda áššiid, de leat vásihan ahte eanetlohku ii dulko álbmotrievtti ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 riehta, ja danne oaidná ahte Sámediggi ferte iežas lasá ovdabealde maid čorget.

V Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Sven-Roald Nystø (áššejodih.)	
2	Egil Olli	Olaf Eliassen
3	Ragnhild Nystad (čoahkkinortn.)	
4	Jørn Are Gaski (čoahkkinortn.)	
5	Birger Nymo (čoahkkinortn.)	
		Janoš Trosten
		Egil Olli
6	Per A. Bæhr (čoahkkinortnegii)	
7	Sven-Roald Nystø (čoahkkinortnegii)	
8	Janoš Trosten (čoahkkinortnegii)	
9	Sven-Roald Nystø (čoahkkinortnegii)	
10	Geir Tommy Pedersen	Egil Olli
		Jørn Are Gaski
		Geir Tommy Pedersen
11	Svein Peter Pedersen	Steinar Pedersen
		Svein Peter Pedersen
12	Roger Pedersen	Svein Peter Pedersen
		Roger Pedersen
13	Per A. Bæhr	Sven-Roald Nystø
		Janoš Trosten
		Per A. Bæhr
14	Isak Mathis O. Hætta	Jon Harald Skum
		Isak Mathis O. Hætta
		Janoš Trosten
15	Terje Tretnes	
16	Ragnhild Lydia Nystad	
17	Randi A. Skum	
18	Olaf Eliassen	
19	Janoš Trosten	

20	Sverre Andersen	Olaf Eliassen
		Klemet Erland Hætta
		Sverre Andersen
21	Birger Nymo	
22	Magnhild Mathisen	
23	Egil Olli (čoahkkinnortnegii)	
24	Jørn Are Gaski	Olaf Eliassen
		Svein Peter Pedersen
25	Steinar Pedersen	Geir Tommy Pedersen
		Svein Peter Pedersen
		Steinar Pedersen
26	Jon Erland Balto	Isak Mathis O. Hætta
		Jon Erland Balto
27	Willy Olsen	Janoš Trosten
		Svein Peter Pedersen
		Willy Olsen
28	Olav Dikkanen	
29	Sten Erling Jønsson	Svein Peter Pedersen
		Sten Erling Jønsson
30	Ann-Mari Thomassen	
31	Sven-Roald Nystø	
32	Janoš Trosten	
33	Ragnhild Lydia Nystad	Willy Olsen
		Ragnhild Lydia Nystad
34	Per A. Bæhr	Janoš Trosten
		Terje Tretnes
		Willy Olsen
		Per A. Bæhr
35	Egil Olli	Geir Tommy Pedersen
		Olaf Eliassen
		Svein Peter Pedersen
		Janoš Trosten
		Birger Nymo
		Ragnhild Lydia Nystad
		Egil Olli
36	Isak Mathis O. Hætta	Stig Eriksen
		Janoš Trosten
		Egil Olli
		Olaf Eliassen
		Willy Olsen
		Anders Urheim
		Isak Mathis O. Hætta
37	Johan Mikkel Sara	
38	Jon Harald Skum	

39	Geir Tommy Pedersen	Stig Eriksen
		Geir Tommy Pedersen
40	Anders Urheim	Jon Erland Balto
		Svein Peter Pedersen
		Olaf Eliassen
		Ragnhild Lydia Nystad
		Jon Harald Skum
		Birger Nymo
		Anders Urheim
41	Isak Mathis O. Hætta (čoahkkinortnegii)	Tormod Bartholdsen
		Olaf Eliassen
		Svein Peter Pedersen
42	Per Solli	
43	Olaf Eliassen	
44	Berit Oskal Eira	
45	Svein Peter Pedersen	Steinar Pedersen
		Svein Peter Pedersen
46	Janoš Trosten	
47	Ragnhild Lydia Nystad	
48	Klemet Erland Hætta	
49	Magnhild Mathisen	
50	Per A. Bæhr	Janoš Trosten
		Per A. Bæhr
51	Olav Dikkanen	
52	Tormod Bartholdsen	Olaf Eliassen
		Klemet Erland Hætta
		Tormod Bartholdsen
53	Terje Tretnes	
54	Johan Mikkel Sara	
55	Geir Tommy Pedersen	
56	Sven-Roald Nystø	
57	Egil Olli (čoahkkinortnegii)	
58	Janoš Trosten	
59	Egil Olli	
60	Ragnhild Lydia Nystad	
61	Per A. Bæhr	
62	Isak Mathis O. Hætta	
63	Birger Nymo	
64	Sven-Roald Nystø	
65	Janoš Trosten (čoahkkinortnegii)	
66	Terje Tretnes (čoahkkinortnegii)	
67	Johan Mikkel Sara	
68	Isak Mathis O. Hætta	

(čoahkkinnortnegii)

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha Odeldikki proposišuvdnii nr. 53 (2002-2003) Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvaljodagaid hálddaheami birra Finnmárkkus (Finnmárkkuláhka).

Sámediggi galgá vuosttažettiin bargat dan ala ahte sápmelaččat oktan álbmogin galget beassat suodjalit, ovddidit ja ođasmahttit min kultuvrra. Álbmoga vuoigatvuohta doalahit iežas kultuvrra lea vuodolaš olmmošvuoigatvuohta, mii mearkkaša ahte sihke norgga eiseválddiin ja Sámedikkis lea geatnegasvuohta sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuđđosa.

Dáruiduhttinpolitihkka mii lea fievrividuvvon sámiid ektui, ja gižžu Álttá-Guovdageain eanu huksemis 1978-82 jagiin, lea historijjáláš vuodđu ođđa Finnmárkkuláhka árvalusa meannudeapmái Sámedikkis. Álttááši vuodul eanet go 20 jagi áigi, álggahuvvui sámiid vuoigatvuođaid viidát čielggadeapmi. Dan rájes leat sámi organisašuvnnat, ja maŋŋá Sámediggi, oskkáldasat doalahan daid politihkalaš proseassaide, ja Sámi vuoigatvuođalávdegotti viiddis ja vuđolaš fágalaš čielggadanbargui man ulbmilin lei sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš luondduvuodđosa. Ođđa Finnmárkkuláhka galggai addit sámi álbmogii vuoddu soabadit ovddeš áiggi eahperivttiin, ja sihkkarastit ođđa sohka buolvvaid eallinvuođu positiivvalaš ja dohkkehahtti vugiin. Dasto árvvoštalai lávdegoddi movt sámiid vuoigatvuođat galget ráddjejuvvot, ja doaibmat ovttas muđui álbmogiin ja eará joavkkuid vuoigatvuođiguin ja beroštumiiguin.

Finnmárkkuláhka lea buorre vejolašvuohta buktit oidnosii ahte ii leat vuostálasvuohta dan gaska ahte nannet sámi vuoigatvuođaid ja gozihit muđui álbmoga vuoigatvuođaid.

Ráđđehusa lánkaárvalus vuodđuduvvo hui unnán viiddis ja vuđolaš politihkalaš ja fágalaš proseassaide maid ektui Sámediggi lea bargan. Ráđđehusa lánkaárvalusas ii leat dohkálaččat fakkastuvvon Sámi vuoigatvuođalávdegotti lánkaárvalussii ja daid fágalaš árvvoštallamiidda mat dahkkojuvvojedje lávdegotti lánkaárvalusa oktavuodas. Sámediggi moaitá dán. Ođđa lága riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvaljodagaid hálddaheami birra Finnmárkkus ferte meannudit nu ahte árvvus atná, ja váldá dárbbaslaččat vuhtii dan ahte Norga lea áshuvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sámiid ja dážaid, ja ahte sámit ná leat nubbi stáhtavuodđudeaddji álbmot Norggas.

Sámi álbmot ii leat goassige addán earáide iežas árbejuvvon vuoigatvuođaid šiehtadallamiid, vuovdima dahje earálágan sirdimiid bokte. Dát guoská sihke eana-, čáhce- ja eará luondduriggodagaide.

Lága ulbmil galgá vuodđuduvvot dan vuodđooidnui ahte dat erenoamážit galgá sihkkarastit sámi kultuvrra, ja ná maiddá sámi kultuvrra luondduvuodđosa ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Lágas galgá maiddá čielgasit daddjot ahte jus lága mearrádusat eai čuovo álbmotrievtti, de galget álbmotrievtti njuolggadusat eamiálbmogiid hárrái, mannat ovddabeallái lága mearrádusaid.

Sámediggi konstatere ahte lea leamaš positiiva ovdáneapmi maŋimuš logijagiid eamiálbmot- ja sámerievtti suorggis. Lánkaárvalus dávista heajut dan ovdáneami, mii lea leamaš dan eamiálbmotrievtti suorggis, mii lánkaárvalusas čilgejuvvo, ja álbmotrievttálaš gáibádusaid erenoamážit suodjalit sámi kultuvrra ávnnaslaš

vuoddosa, geahča Vuoddolága § 110a, geahča ILO-konvenšuvnna nr.169 eamiálbmogiid ja čearddaid birra iešheanalis stáhtain ja Ona 1996 mannosas Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna siviilla ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra. Láhka ferte dávistit dáid rievttálaš instrumeanttaid.

ILO-konvenšuvnna nr.169 ii čujut dušše dan mihttomeari ahte nannet ja dohkkihít eamiálbmogiid eanavuoigatvuođaid, muhto dat čujuha maidái guđe váikkuhangaskaomiid stáhta galgá geavahit nannet ja dohkkehít daid.

Láhkaarvalus ii atte sámiide sierra álbmogin erenoamáš riektesuoji kultuvrii ja sin ealáhusaide go ferte gilvalit eará beroštumiiguin. Dát ii dávis ii siskkáldsas- iige álbmotrievttálaš njuolggadusaide, maidda stáhta lea čadnon, iige dát dávis daid morálalaš ja politihkalaš geatnegasvuođaidge mat stáhtas leat iežas eamiálbmogiid. Láhkaarvalus maid ii dohkálaččat suodjal dakkár láhkamuddemiin boahhteáiggis, mat fuonidit álbmoga resursaráđđenrievtti, nugo álbmotriekti eaktuda.

Sámediggi čujuha ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkalii nr. 1 mii gáibida ahte eamiálbmogiid eaiiggáduššan-, hálde- ja geavahanvuoigatvuođat galget dohkkehuvvot, geahča eangalasiela originála teavsttas ” rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised”. Dát mearkkaša dan ahte sámit guovlluin gos juo leat áshuvvon vuoigatvuođat, galget daid oazžut dohkkehuvvot. Dát guoská sihke guovlluide gos sámiid geavahepmi lea leamaš viehka oktoráđálaš, ja mii addá vuođu eaiiggáduššan- ja hálde vuoigatvuohtii 14. artihkkala vuosttas cealkaga mielde, ja guovlluin gos sámiid geavahepmi addá vuođu dohkkehít geavahanvuoigatvuođaid 14. artihkkala nuppi cealkaga mielde.

Ráđdehusa láhkaarvalus ii daja čielgasit ahte sámiin leat dát iešguđet kategoriija vuoigatvuođat ILO-konvenšuvnna 14. artihkkala nr. 1 mielde. Sámediggi lea bidjan merkiid ahte Ráđdehusa proposišuvnna dovddastuvvo ahte goittotge Sis-Finnmárku lea sámi eaiiggáduššan- ja háldeguovlu, earret eará ILO-konvenšuvnna nr 169 mielde. Sámediggi áigu dán oktavuodas čujuhit ahte eiseválddiin lea geatnegasvuohta ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 2 mielde ollislaččat identifiseret eanaguovlluide gos sámit ášset. Ráđdehus ii leat čuovvolan dán lagabuidda. Dát lea váilevaš namuhuvvon konvenšuvnna.

Dán geažil maid ii leat ollašuttton dat geatnegasvuohta mii eiseválddiin lea ”sihkarastit ahte sin (eamiálbmogiid) eaiiggáduššanvuoigatvuohta ja hálde vuoigatvuohta suodjaluvvo beaktilit“, ja dán lágan vuoigatvuođat maid eai leat dohkkehuvvon ILO-konvenšuvnna nr 169, 14. artihkkala nr. 1 ja 2 mielde.

Sámediggi ballá das makkár váikkuhusat sámi vuoigatvuođaid, geavahusvugiid ja riekteárbevieruid identifiserema ja dohkkeheami váilumis leat boahhteáiggi sohka buolvaid kulturdoibmii ja min eallinvugiide, geahča prinsihpaid ON 1966 Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna siviilla ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra. Dát konvenšuvnna lea Stuorradikki Olmmošvuoigatvuođalága mearrádusain 1999:s šaddan norgga siskkáldas rievtti oassin, ja konvenšuvnna manná ovddabeallái formalálaš norgga rievtti, geahča lága § 3 ja Alimusrievtti geavada.

Boahhteáiggi Finnmarkkuláhka ferte áshahit ulbmillaš vuogádaga dahje komišuvnna, mii galgá iskat, árvvoštallat ja mearridit vejolaš riektegeaibádusaid mat leat vuodđuduvvon boares vieruide, oamasteapmái, dološ áiggiid rájes geavaheapmái, eamiálbmotrievttálaš vuodđui jna., geahča ILO-konvenšuvnna nr. 169, 14. artihkkala nr. 3. Dát ferte dáhpáhuvvat beroškeahhtá sámiid vuoigatvuođas ovddidit áššiid norgga duopmostuoluide 12. artihkkala vuođu.

Dán lágan ortnegiid ásaheapmi lea hui dehálaš, go norgga duopmostuoluin ii leat sierra geatnegasvuohta iskat historjjálaš duogáža ja sámiid ja earáid boares vieruid ja riekteáddejumiid muđui. Dasto lea eahpegovttolaš lossat priváhta olbmuid ieža dahkat dákkár iskkademiid, erenoamážit jos gáldoávdanasat vuodđuduvvet njálmmálaš dahje eará árbevirolaš gálduide, ja historjjálaš gáldut muđui eai leat čálalaččat duođaštuvvon.

Dainna historjjáin mii lea duogábealde eanaeaiggáduššama riektedili Finnmárkkus, ii leat etihkalaččat dahje moralálaččat dohkálaš ahte dábálaš riektelágáduš ferte čadahit ollu nággoáššiid Finnmárkkulága olis.

Sámediggi oaivvilda ahte vuoigatvuodadiliid guolástussii Álttás, Njávdamis ja Deanus ferte čilget. Nuortasámiid kultuvra ja servodateallin galgá erenoamážit suodjaluvvot. Finnmárkolaččaid vuoigatvuohta sáltečáhcebivdui ja mearraareálaid geavahepmái galgá lágain suddjejuvot. Lea posiitiiva go láhkaárvalusas čadnojuvvo láchkii eanadoalliid vuoigatvuohta guodohit šibihiid fylkka mehciin. Šibitguodohanrievtti iešheanalis riektivuodđu boares geavahusas ja riekteáddejumiin ferte čilget ja láchkii čatnat. Sámi meahcce-ealáhusaid ja geavahusvugiid, erenoamážit lotnolasdoaluid, lea dehálaš sámi kultuvrra suodjalepmái, ovddideapmái ja sihkkarastimii, ja danne fertejit dat dohkkehuvvot ja lágain suddjejuvot. Stáhtas lea geatnegasvuohta álbmotrievtti ja siskkáldas norgga rievtti mielde aktiivvalaččat váikkuhit dan ahte buot dát namuhuvvon vuoigatvuodat sihkkarastujuvvojit dehálaš vuodđun sihkkarastit sámi kultuvrra šláddjivuoda maiddái boahtheáiggis. Lága sátnehámis, ovdabargguin ja doaibmaguovllus ferte dát boahit ovdan.

Sámediggái ferte addojuvvot mearrideaddji váikkuhanfápmu duohtademiid ja areálaid geavahusa rievdana oktavuodas fylkkas. Mearrideaddji váikkuhanfámuin oaivvilduvvo dat ahte sámi álbmotjoavku Finnmárkkus, galgá sáhttit sihkkarastit areálaid beaktilis suodjaleami sámi kultuvrra luondduvuodđosa ektui, geahča Vuodđolága § 110a ja ILO-konvenšuvnna nr 169, 14. artihkkala nr. 2. Dušše go ná beaktilit suodjala sámi kultuvrra oktan ealáhusaiguin ja servodateallimiin, de lea vejolaš sihkkarastit posiitiivvalaš ealáhusovdáneami fylkkas.

Lágas galget leat mearrádušat maiguin čielgaseappot suodjalit Finnmárkku luondduriggodagaid guovlluid, mas addojuvvojit duohta vejolašvuodat sáhttit hehttet luondduohtademiid, mat leat vuostá lága ulbmila ahte erenoamážit sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuodđosa ealáhusaiguin ja servodateallimiin, ja leat vuostá muđui álbmoga beroštumiid.

Láhkaárvalusa ferte čilget EEO-njuolggadusaid ektui. Dát guoská erenoamážit mearrádušaide mat gusket ođasmuvvi luondduriggodagaide Finnmárkkus. Čujuhit ahte EU lea dohkkehan prinsihpa erenoamáš eamiálbmotrivttiid birra mas vuodđun lea árbevirolaš geavaheapmi erenoamáš geografalaš guovlluin.

Lea maiddái govttolaš gáibáduš ahte Finnmárkku álbmot galgá oazžut buori ávkki dan suodjaleamis maid buhtadan- ja bággolonistanrievttálaš njuolggadusat addet eará priváhtaide. Dasto lea lunddolaš diktit báikegottiid olbmuid ávkkástallat duohtademiiguin ja oazžut buhtadusa dan ovddas maid stáhta eará lágaid bokte čadaha báikkálaš resurssaid geavaheami oktavuodas. Dasto fertejit Norgga lánkanjuolggadusat dievasmahttit daid álbmotrievttálaš njuolggadusaid ahte sierra suodjalit eamiálbmot kultuvrra, oktan ealáhusaiguin, geahča earret eará ILO-konvenšuvnna nr 169, 14. artihkkala nr. 1 ja 3, ja 15. artihkkala nr. 1 ja 2, ja 13. artihkkala nr. 2.

Sámediggi lea posiitiiva dasa go láhkaárvalus dohkkeha boazodoalu sierra riektivuoddu, nugo norgga Alimusriekti juo lea bidjan vuodđun iežas geavadis. Láhkaárvalus dattetge ii suddje doarvai bures guohtoneatnamiid Finnmárkkus, maid Sámediggi oaivvilda lea dárbu dahkat sihkkrastin dihte boahhteáiggi boazodoalu.

Láhka ferte dohkkehit eamiálbmogiid sierra vuoigatvuodaid resurssaide sihke eatnama alde ja vuolde nannámis, ja dasto vuoigatvuodaid riddolagaš čáziid resurssaide, ja daid ferte erenoamážit suodjalit ja finnmárolaččaid vuoigatvuodaid muđuige. Láhka ferte láchit dilálašvuodaid nu ahte Finnmárkku boahhteáiggi hálddašepmi galgá vuodđuduvvot čielga riektedillái. Láhka ferte čielgasit sihkkarastit daid vuodđo vuoigatvuodaid mat eamiálbmogiin leat álbmotrievtti mielde. Daid ferte gudnejahttit ja dat galget leat vuodđun guovlluid hálddašepmái boahhteáiggis. Eamiálbmotvuoigatvuodaid dainna lágiin nannen sáhtta nannet buot finnmárolaččaid oktavuoda ja vuoigatvuodaid iežaset báikkálaš luondduresurssaide fylkkas.

Mii guoská hálddašangažaldahkii, de lea Sámediggi bidjan merkii ahte Ráđdehus evttoha oktasaš eanahálddašanorgána Finnmárkkui. Diggi oaivvilda ahte dán ii sáhte ásahit ovdalgo lea čielga šiehtadus stáhta ja Sámedikki gaskka, mas Sámediggi miehtá dán lágan ortnegii. Sámediggi čujuha ákkastallamiid ja daid ásanvugiide, maid Sámi vuoigatvuodálávdegotti álbmotriektejoavku lea addán ja ovddidan NAČ 1997:5 oktavuoas. Áibbas guovddáš eaktun lea ahte stivralahut juohkásit nu ahte leat ovttá mađe Sámedikkis ja Finnmárkku fylkkadikkis, Sámi vuoigatvuodálávdegotti eanetlohkoárvalusa mielde, geahča NAČ 1997:4. Sámedikki mielas lea dat dehálaš beroškeahhtá čovdosis, ahte lea lagaš ja buorre ovttasbargu Finnmárkku fylkkagielddain nu ahte ovttas sáhttit čoavdit daid ollu hástalusaid mat leat resursahálddašeamis ávkin sidjiide geat dál ássat Finnmárkkus ja boahhteáiggi sohkaoluvaide.

Sámediggi oaivvilda maiddái ahte eaktun lea sihkkarastit Finnmárkkuoopmodaga ekonomalaš vuoddu, ja ahte hálddašeamis galgá leat vuodđo áddejumi ja gelbbolašvuohta sámi kultuvrras, boares vieruin, luonduáddedumis ja ovttasdoaimmamis fylkka álbmotčearddaid gaskka.

Norgga láchabargu dán oktavuodas boktá riikkaidgaskasaš beroštumi ja buvttiha váikkuhusaid eará stáhtaide ja erenoamážit eará eamiálbmogiidda. Erenoamážit gozihuvvo dat ahte čuovvu go Norga oskkáldasat álbmotrievtti eamiálbmotrievttálaš njuolggadusaid vai ii. Norgga meannudeapmi dán áššis mearkaša ollu riikka beaggimii riikkaidgaskasaš servodagas. Dán ovddasvástádus berre Norga buorebut vuhtii váldit go dat mii boahhtá ovdan Finnmárkkulága árvalusa oktavuodas.

Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte Stuorradiggi dohkkeha Odeldiggeárvalusa 53 (2002-2003) Evttohus: Láhka riektedilálašvuodaid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddaheami birra Finnmárkku fylkkas (Finnmárkkulága) nu mo dat lea dál.

Sámediggi konstatere ahte láhkaárvalusa ferte viehka ollu rievdadit, vuđolaš fágalaš árvvoštallamiid vuodul. Ferte maiddái viidát ráđđádallat ja gulahallat Sámedikkiin, man ulbmilin ferte leat ahte oažžut dakkár láhkaárvalusa maid Sámediggige sáhtta doarjut.

Sámediggi bivdá Stuorradikki sihkkarastit ahte dahkkojuvvo álbmotrievttálaččat dohkálaš proseassa ja meannudeapmi eahpitkeahtes álbmotrievttálaš rámmaid siskkoabealde. Dát ferte dáhphuvvat čielgasit meroštallojuvvon Finnmárkku álbmoga riektivuoddu vuodul.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui bearjadaga miessemánu 23. b.2003 dii. 12.20.

Ášši 22/03

Ođđa lahtu välljen čoahkkinjođihangoddái

Ášši álggahuvvui bearjadaga miessemánu 23. b. 2003 dii. 08.46.

I Áššebáhpirat

- Tormod Bartholdsen cuoŋománu 24. b. 2003 ohcan – luvven čoahkkinjođihangotti lahttuvuođas

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válgalávdegotti árvalus Sámediggái:

John Harald Skum välljejuvvo čoahkkinjođihangotti lahttun Tormod Bartholdsen sadjái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Válgalávdegotti árvalus mierriduvvui ovttajienalaččat.

IV Sáhkavuorro- ja replihkkalistu

Sáhkavuorro	Replihkka
Margreta Páve Kristiansen (áššejođiheaddji)	

V Sámedikki mearrádus

John Harald Skum välljejuvvui čoahkkinjođihangotti lahttun Tormod Bartholdsen sadjái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui bearjadaga miessemánu 23. b. 2003 dii.08.48.

Ášši 23/03

Ođđa áššiid dieđiheapmi

Ássi meannudeapmi álggahuvvui bearjadaga miessemánu 23. b. 2003 dii. 08.50.

I Áššebáhpirat

Evttohus 1, áirasis Magnhild Mathisen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Oahpponeavvoovddideapmi

Sámediggi lea mearridan strategalaš plána oahpponeavvoovddideapmái ja dasto plána DGT vuodđuduvvon oahpponeavvuid ovddideapmái. Bargiidbellodaga sámediggejoavku vuorjašuvvá go oahpponeavvuid almmuheami ovddideapmi manná nu njozet. Joavku áigu garrasit ávžžuhit sámediggeráđi váldit oktavuodda Sámi allaskuvllain ja gielddaiguin sámegeala hálddašanguovllus hoahpuhan dihte oahpponeavvuid ovddidanbarggu.

Evttohus 2, áirasis Magnhild Mathisen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Dásseárvu ollislaš servodatovddideamis

Sámediggi lea dohkkehan dásseárvoplána. Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea hui balus das ahte mearriduvvon doaimbajijut eai čadahuvvo. Lea 1 ½ jahki vel boahpte válgii ja heajos nissonovddasteapmi Sámedikkis lea heittot mángga oktavuodas.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá sámediggeráđi oččodit čoahkkima Mánáid- ja bearašministariin, geas maid lea ovddasvástáduš ráđdehusa dásseárvopolitihkas. Mihttomearrin ferte leat ahte buorida sámenissoniid vejolašvuodaid oassálastit ollislaš servodatovddideamis, ja oážžut ruhtaduvvot doaimbajijuid, mat leat dásseárvoplánas.

Lea vuosttažettiin bellodagain ahte rekruteremat politihkalaš doaimmaide dáhpáhuvvet. Danne berrešii várret prošeaktaruđaid, maid politihkalaš bellodagat sáhttet ohcat. Ruđaid galgá geavahit rekruteren- ja oahpahanbargguide, sárdnidan- ja digaštallankurssaide, fábmogeavahanteknikkaide, fierpmádathuksemiidda, fáttarortnegiidda, ja eará rekruteren- ja oahpahanbargguide mat sáhttet movttiidahttit nissoniid oassálastit sámediggeválggain ja vuolgit listoevttohassan.

Evttohus 3, áirasis Steinar Pedersen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Feastonuhttefatnasat galget doallat buktingeatnegasvuodaid

Mángga riddoservodagas leat leamaš feastonuhttefatnasat, main lea buktingeatnegasvuolta. Dattetge dát leat mealgadii leamaš bábirmearrádušat, mat leat dájuhan olbmuid. Feastonuhttefatnasat leat dolvon guliid dohko gos eaiggát lea ožžon buoremus hatti ja dinen buoremusat. Guovddáš guolástuseiseválddit eai leat beroštan das maidege. Gáŋgaviikka sátnejodiheadji Roger Hansen lea dahkan mávssolaš vuolgaheami go

lea váldán álgaga iskat leago vejolaš rievttálaččat ránggáštit vai rievttes eiseválddit doalahit mearrádusaid, mat galget sihkkarastit báikegottiide ceavzinvejolašvuodaid.

Sámediggi doarju maiddá sin, geat leat evttohan ahte feastonuohttefatnasat, mat eai čuovo buktingeatnegasvuodaid, galget massit eriid, mat fas galget juogaduvvot guovllu dábalaš bivdofatnasiidda. Dát galggašii leat áibbas čielggas buot vuoiggalašvuodoainnuid vuođu, muhto dađibahábut dat ii leat nu. Sámediggi deattuha maiddá ahte áigu hilgut juohke evttohusa, mii geanohuhtá buktingeatnegasvuodaid eanet.

Sámediggi doarju ollásit dan deatalaš barggu, maid Gárgaviikka sátnedođiheadji lea álggahan fidnet davimus Norgga riddoservodagaide vuoiggalašvuoda. Dan mii dahkat maiddá dainna dovdamušain ahte lea sorjavašvuoha rittu ja siseatnama gaskkas, ja ahte oktasášberoštumit dat dominerejit.

Evttohus 4, áirasis Sten Jønsson, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Børgefjell álbmotmeahcci ja ~~gá~~gáuhonbarta gaikun

Norlánda fylkkamanni lea gáibidan, ja lea ožžon rievttálaš doarjaga gaikut guođohanbarta Børgefjell álbmotmeahcis. Barta leat Østre Namdal boazodoallorohaga boazodoallit ceggen.

Ášši vuođđuduvvá dasa movt luonddugáhttenláhka dulkojuvvo boazodoallolága ektui. Østre Namdal boazodoallorohagas lea dat áddejupmi ahte boazodoalloláhka manná ovddabeallái luonddugáhttenlága, Norlánda fylkkamannis lea juste nuppelágan áddejupmi das.

Dát lea dehálaš prinsihppaášši mii lea áigeguovdil olles boazodollui miehtá Norgga. Danne bivdá Bargiidbellodaga sámediggejoavku Sámediggeráđi álggahit barggu čilget boazodoalu vuoigatvuodaid suodjaluvvon guovlluin.

Evttohus 5, áirasis Steinar Pedersen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Gonagasreappá ovttasvásttolaš juogadeapmi

Sámediggi deattasta ahte dain guovlluin, maida gonagasreabbá vuosttažettiin čuohcá negatiivvalaččat, galgá leat vuoigatvuoha oassái dán šlájas, mii maiddá lea deatalaš resursa. Dan oktavuodas lea áibbas čielggas ahte Nuorta-Finnmárkku vuotnabivdit dat leat gillán eanemusat reappá geažil.

Dáid prinsihpaid berre bidjat vuođđun:

- dorskébivdui lassiin biddjo maid rundierpmisbivdu vuođđun reabbaeriid juogadeapmái
- ii biddjo vuolimus fanasturrodat dán bivdui searvamii
- sihke A ja B bláđi bivdiin lea vuoigatvuoha reabbaearrái
- guhkit go 15 mehter fatnasat eai beasa reabbabivdui
- galgá geahččalit juogadit eriid nu dássidit go vejolaš, seammaláhkai go rundierpmisbivddus

Vuođđun evttohussii:

Sámediggi oaivvilda ahte dálá juohkineavttut rihkkot vuođđoprinsihpaid ahte bahát ja buorit galget juogaduvvot vuoiggalaččat.

Dát čatnasa dasa ahte sidjiide geat čadat leat bivdán smávva fatnasiiguin, leat čuohcan dakkár reguleremat, mat measta systemáhtalaččat leat sihkastan sis stuorát ja stuorát oasi vuoigatvuođas viežžat birgejumi báikkálaš guollesurssain.

Mánŋa vuotnabivdái lea dilli dál šaddan nu ahte sii leat massán vuoigatvuođas viežžat birgejumi báikkálaš mearreresurssain. Dát čatnasa earret eará daidda vuoigatvuođa rihkkumiidda, mat dáhpáhuve 1989/90.

Miehtá 1980 jagiid márre áhpenjuorjot vuonaide ja rittuide ja dat čuozaí erenoamáš garrasit Nuorta-Finnmárkui. Dan geažil ii boahtán dorski vuonaide. Muhtun sajiin dat čoagganií vuona čiekŋalasaide, gos snoranuohttefatnasat lokte garrasit báikkálaš dorskemáddodaga.

Dan dilis mearriduvvui jahkái 1990 lánkaásahus, mii dajai ahte jus galggai oažžut fanaseari, de galggai leat bivdán vissis meari dorski ovttá dain golbma ovddit jagiin. Eatnašiin geat bivde smávva fatnasiiguin vuonas, ii lean vejolaš dan ollašuttit. Mánŋga jahkái ii lean baljo leamaš dorski maid sáhtii bivdit daid rájaid siskkoabealde, mat sis ledje. Dan rájes leat sii, geaidda dat čuozaí, ožžon dušše moaluid.

2002:s lei uhcimus fatnasiin vuoigatvuohta bivdit 3,5 tonna čollejuvvon dorski. Dat mearkkaša šiega 50.000 ruvno dietnasa. Dattetge lea dillu nu ahte ii leat leamaš vejolaš bivdit juolluduvvon 3,5 tonna eari. Sivvan dasa lea go gonagasreabbámáddodat lea laskan nu garrasit. Dábálaččat divvet fierpmit reappáiguin dalán go suhppojuvvojit. Teorehtalaččat ledje dát guolásteaddjit sáhttit bivdit maiddái 5 tonna čollekeahces divssu. Dát lei sáhttit dahkat 50-60 000 ru. Muhto váttisvuohtan lea ahte maiddái bivdu lea garrasit hehttejuvvon reappá geažil. Dalán go liinná luitet de reabbá borrhá seavtti.

Rundierpmisbivdu lea fargga áidna, mii báhcá olbmuide. Das lea ain vejolaš deavdit 2000 lihttera dássidis eari juohke fatnasa nammii, vaikke vel dänge bivddu lea reabbá hehtten. Olles eari bivdin han váldá ollu guhkit áiggi daid ollu reappáid geažil, mat sorrojit firpmiide.

Muhto – dálá eavttuin oažžut reabbáeari ii leat rundierpmisbivdu váldojuvvon vuhtii.

Vuoigatvuođaoainnuid vuodul lea maiddái sis, geaidda guolástanpolitihkka lea čuohcan garrasepmosit, vuoigatvuohta reabbáearrái. Erenoamážit go gonagasreabbá maiddái dahká veadjemeahttumid sidjiide oažžut dan uhca dietnasa, maid ledje sáhttit viežžat dorske- ja diksobivddus.

Eahpevuoiggalaš reguleremat, mat erenoamážit čuhcet vuotnabivdiide, ja mat leat dagahan váddáseabbon ja váddáseabbon birget dainna bivdduin mii álo lea leamaš vuonain, eai sáhte eai álggage oktiiveivet daid vuoigatvuođaprinsihpaiguin, maid Norggas geavahit dán suorggis. Manjimus 10-15 jagi leat mii ožžon vuodđoláhkparagráfa, mii galggai leat mielde sihkkarastimin sámi kultuvrra ja ealáhusaid vuodđosa. Norga lea ratifiseren ILO-soahpamuša nr. 169, man čielga mihttomearri mánŋga paragráfas lea sihkkarastit eamiálbmogiid ávnnaslaš vuodđosa. Leat maid earáge riikkaidgaskasaš mearráduusat, mat gildet stáhtaid váldimis eallámuša eret eamiálbmotguovlluid álbmogiin.

1990:s dagai dalá professor Carsten Smith čielggadeami Guolástusdepartemeantta ovddas. Das son deattasta čielgasit ahte stáhta lea geatnegahtton váldit vuhtii sámi beroštusaide go guolástus sámi guovlluin regulejuvvo. Muhto dat mii dál dáhpáhuvvá, dat han čielgasit rihku min aiddo báliid heaitán alimusriektejustitiariusa rávvagiid.

Mannan jagi ožžo fatnasat maiddái máddin reabbaeriid Finnmárkkus. Muhto – ii sáhte mänge láhkai leat govttoláš ja vuoiggalaš ahte sii, geat orrot dáppe ja gillájit stuorra vahágiid reappá geažil, gildojuvvojit ávkašuvvamis dáinna resurssain ja fertejit orrut gáttis.

Danne Sámediggi bivdá ahte reabbaerit juogaduvvojit vuoiggalaččat juo boahte bivdoáigodaga rájes.

Evttohus 6, áirasis Willy Olsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Oljofievrrideapmi Norgga rittu olggobealde Davvi-Oarje-Ruoššas

Skábmamánu dievasčoahkkimis 2002 evttohi Olav Dikkanen viiddidit guolástus- ja territoriálráji 50 mearramiilan vuodđolinjás. Guovddáš eiseválddit leat dan rájes viiddidan territoriálrájá 12 mearramiilan. Guolástusministtar lea dasa lassin čilgen mánga doaibmabiju mo gozihit ja dustet vejolaš luoitimiid. Gozihanguovddáš lea dál ásahuvvon Várggáide, muhto ii doaibmagoađe ovdal 3 - 4 jagi geahčen. Seamma gusto mángga earáge lohpiduvvon doaibmabijuide. Greenpeace lea mañimuš vahkuid akšoneren Finnmárkkurittu olggobealde ja bággen Ruošša oljofievrridemiid áhpeguovlluide. Guolásteaddjit leat sávvan dáidda akšuvnnaide bures boahtima.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá dákko bokte Sámedikki bargat viidáseappot rádjaviiddidanáššiin, ja vejolaš oljofievrridanjohtolagain.

Sámediggi bivdá maiddái árvoštallat doarjut Greenpeace akšuvnnaid ja nu čájehit duohtavuoda ja balu daid dávjá máinnašuvvon ja váralaš Ruošša oljofievrridemiid oktavuodas.

NRKa prográmma Brennpunkt čájehii man fuones dilis ja man váralaččat lihttefatnasat leat. Dát lea sihke suorggahahtti ja dohkkeahhtun.

Evttohus 7, áirasis Willy Olsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Dearvasvuoda guovlu Davvi – priváhta buohcciviesobálvalusaid oastin

Dearvasvuoda guovlu Davvi mearridii stivrajodiheaddji Førde dieđuid mielde mearrádusa oastit bálvalusaid guovtti priváhta buohcciviesus Davvi-Norggas.

Almmá ahte divvut jearaldagaid prinsihpalaš beliid birra bivdá Bargiidbellodaga sámediggejoavku Sámedikki čilget, vejolaččat gáibidit ahte fálddagat dollet almmolaš buohcciviesuid dási.

Dán oktavuodas lea erenoamáš dehálaš giddet fuomášumi dulkabálvalusaide ja ásahusa sámi giela ja kultuvrra áddejupmái.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá Sámedikki čilget namuhuvvon beliid, vejolaččat fuolahit ahte dán lágan fálddagat gávnojit. Sámediggejoavku ii sáhte man ge láhkai dohkkehit heajut fálddagaid priváhta buohcciviesuin.

Evttohus 8, áirasis Stig Eriksen, Friija joavku

Ávžžuhus várret ruđaid riddoavádatplánemii

Sámediggeplánas 2002-2005 čuožžu ná riddoavádatplánema birra:

”Sámediggái lea mángga suorggis deatlaš ovddidit dakkár politihka, mii áimmahuššá birra ja ceavzilis ovdáneami vuhtii váldima seammás go sámi kultuvrra ja ealáhusovddideami vuhtiiváldin lea guovddázis. Dát gusto riggodatguovlluid hálddašeapmái sihke mearas ja eatnama alde. Riddo- ja vuotnabivdiid árbevirolaš bivdosajiid ferte sihkarastit sihke stuorát gávpeguolásteami, njuorjomáddodaga, biebmánrusttegiid, oljo- ja gássabohkamiid ja oppalaš mearranuoskkideami oktavuodas. Nappo fertege Sámediggi beassat árrjalaččat oassálastit riddoavádatplánemis.”

Friija Joavku ávžžuha Sámedikki árvvoštallat mainna lágiin Sámediggi sáhtáši váikkuhit árrjalaččat riddoavádatplánemis. Mii bivdit Sámediggeráđi erenoamážit árvvoštallat galgá go várret ruđaid Sámedikki ekonomalaš rámmaid siskkoibealde sámi guovlluid riddoavádatplánemii. Dálá njuolggadusaid mielde lea suohkaniin ovddasvástádus ráhkadit riddoavádatplánaid, ja guoskevaš bealit sáhttet buktit vuosteákkaid. Guolástusdirektoráhtas lea mearridanváldi biepmánloviid juogadeami oktavuodas.

Riddoavádatplánas leat mángga beali, maid berre árvvoštallat. Dán vuoru váldit ovdan čuovvovaš ovdamearkkaid Divttasvuonas:

Divttasvuotna lea sámi guovddášguovlu ja julev- ja mearrasámiid ássanguovlu. Danne leage Sámediggi oassálastán aktiivalaččat guvlui guoski sámeáššiin. Čujuhuvvo earret eará doaibmabijuide kultuvrras, gielas ja dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis. Danne lea Friija Joavkku mielas lunddolaš ja riehta ahte Sámediggi lea mielde váikkuheamen ahte sámi beroštumit váldojuvvojit vuhtii maiddái mearraareálaid geavaheami oktavuodas.

Go vuotnabivdiid rámmaeavttut dađistaga hedjonit, de doaibmi bivdiid lohku njiedjá jagis jahká, vaikke vel Divttasvuotna dáidá leat Norgga riggáseamos guollevuotna. Moatti čakčamánuš dáhphuvvá vuonas dakkár sallitbivdu, man birra sáhtá dušše niegadit – máilmmi stuorámuš sallitbivdu – ja sallida čuvvot ollu dorskitt. Čavččabealde lea buorre sáidebivdu ja duktit leat viimmat duodaštan ahte Divttasvuotna lea dorski bajásšaddanguovlu. Dasa lassin leat doppe stuorra gávdnosat maiddái eará guollešlájain. Danne lea deatlaš árvvoštallat dárkilit ja dohkálaččat deattuhit vuotnabivdiid vuogitvuodaid ja atnit deastta sis.

Nubbi deatlaš bealli maid ferte árvvoštallat ja deattuhit lea vuotnaguovlluid mearkkašupmi sámi álbmoga resursaguovlun. Siskkit vuotnaguovllut leat sámi ássanguovllut. Dáidda guovlluide lea olbmuid identitehta čadnon, sihke eatnamiidda ja mearraguovlluide. Lagaš mearraguovllut leat leamaš hálddašuvvon oassin eatnamiid resursaguovlun ja dán hálddašanmáles leat guhkes ja nana árbevierut sámi álbmoga gaskkas.

Mearraareálain lahka gátti lea erenoamáš árvi bivdovugiid ja bivdoguovlluid oktavuodas. Gáddelinnjá lea vuolggasadjin dakkár árbevirolaš bivdovugiide nugo fierpmástallamii ja gáddenuohtumii. Dáidda árbevirolaš sámi bivdovugiide dárbašša viehka stuorra mearraareálaid ja beassama gáddelinnjá. Danne leage lunddolaš ahte Divttasvuonas, daid ollu oalgevuonaiguin, lea erenoamáš vuogas geavahit árbevirolaš bivdovugiid.

Mearraareálaid geavaheapmi Divttasvuonas ja eará mearrasámi guovlluin lea deatlaš ášši, maid ferte guorahallat dárkilit. Das leat ollu vuostálas bealit maid ferte vuhtii váldit. Nappo leage hirbmat deatlaš ahte

proseassat galget buvttihit mearraareálaid boahhtevaš geavaheami, mii váldá dohkálaččat vuhtii árbevirolaš sámi geavahanvugiid ja geavahanguovlluid.

Friija Joavku navdá ahte buorre strategiija áimmahuššat sámi beroštumiid doarvái bures suohkaniid riddoavádatplánain, lea ahte Sámediggi oassálastá aktiivalaččat proseassas, áinnas njuolgga gulahallamiin gielddalaš eiseválddiiguin ja Guolástusdirektoráhtain.

Friija Joavku bivdá Sámediggeráđi árvoštallat sáhtta go várret ruđaid riddoavádatplánemii Sámedikki ekonomalaš rámmaid siskkobeaide.

Evttohus 9, áirasis Anders Urheim, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Ovddasteapmi – suodjalanplánaproseassa Divttasvuona-Hellemo guovllus

Marginála eanetlohku Stuorradikkis mearridii Stuorradiggediedáhusa nr 55 Norgga sámepolitihka birra ja Stuorradiggediedáhusa nr 33 – lassiediedáhusa (prinsihppadiedáhusat) meannudeami oktavuodas cuoŋomnáu 1. b. 2003 čuovvovaš mearrádusa:

«Stuorradiggi bivdá Ráđđehusa váikkuhit ahte suodjalanplánabargu Divttasvuona/Hellemo guovllus šaddá našuvnnalas proseassan mas lea njuolga oktavuohta Birasgáhttentdepartemeantta ja Sámedikki gaska. Barggu organiseren galgá dahkkojuvvot ovttrasáđiid Sámedikkiin, ja galgá sihkkarastit ahte mearrádus Divttasvuona/Hellemo guovllu suodjaleames ii dahkkojuvvo ovdal go julevsámi beroštumit leat čielggaduvvon ja gozihuvvon.»

Dát čuolbma lea deataleamos prinsihpalaš áššesuorgi julevsámi guovllus sámi vuoigatvuodaid, kultuvrra, geavahusvugiid, riekteárbevieruid, lotnolasealáhusaid ja eallinvuogi ektui. Danne lea bargu viidáseappot erenoamáš dehálaš, ja čilgehusat mat gusket suodjalanplánaproseassa árvoštallamiidda – maiddá galgá go suodjaleapmi mearriduvvot vai ii, lea danne hui dehálaš - maiddá dan ektui mii guoská dan ođđa Sámi vuoigatvuodálávdegotti bargui Norlánddas, Romssas ja Oarjelsámeguovllus. Dát bargu sáhtta bidjat dási sullasaš proseassaide eará sámi guovlluin. Sámedikki viidáset bargu galggašii leat čielgasit doarespolitihkalaš, iige galggašii leat Sámedikki politihkalaš konstellašuvnnaid duohken.

Stuorradikki mearrádusa ektui lea áibbas lunddolaš ahte Sámediggi, mearrádusa mielde, siskkilda sihke posišuvnna ja opposišuvnna. Danne lea lunddolaš ahte opposišuvdna lea mielde barggus viidáseappot dábálaš demokrátalaš geavahusa mielde. Čujuhit Sámedikki ovddit oktasašmearrádussii dievasčoahkkimis čakčat 2002. Lea seamma lunddolaš ahte sihke opposišuvdna ja posišuvdna Sámedikkis leat mielde barggus viidáseappot, erenoamážit stuorámus opposišuvdnabellodat. Bargiidbellodaga sámediggejoavku gáibida ollásit beassat searvat viidáset bargui Divttasvuona/Hellemo plánaproseassas.

Evttohus 10, áirasis John Harald Skum, NSR:a ovttasbargojoavku ja Guovddášbellodaga sámediggejoavku

Beaivválaš sámi mánáid TV-sáddagat

NSR:a ovttasbargojoavku ja Guovddášbellodaga sámediggejoavku bivdiba Sámedikki oččodišgoahhtit beaivválaš sámi mánáid TV-sáddagiid nu ahte dat álggahuvvot jođáneamos lági mielde.

Ovttá guvlui mannan ja globaliseren, erenoamážit media- ja diehtujuohkinteknologiija oktavuodas, dagaha ahte ”smávva” kultuvrrat álkidit sáhttet gártat jávkosii. Dušše dihtomielaš kulturpolitihkalaš ángiruššamiin sáhtttá hehttet gielalaš ja kultuvrralaš goarideami mediateknologalaš ovdáneami geažil. Danne lea hui deahtalaš sámi mánáid ja nuoraid giellaovddideami ektui, ahte sii beaivválaččat besset gullat sámegiela TV:s. Muđui sáhtttá geavvat nu ahte sámegiella vuoittahallá go galgá gilvalit dáro- ja eaŋgalasgielain mediagiellan.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti evttohus Sámediggái:

Evttohusat 1-10 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái viidasit meannudeapmái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 30 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti evttohusat mearriduvvudeddje ovttajienalaččat

IV Sáhavuorro- ja replihkkalistu

	Sáhavuorro	Replihkka
1	Magnhild Mathisen	Svein Peter Pedersen
2	Sten Erling Jønsson	
3	Olav Dikkanen	
4	Willy Olsen	
5	Stig Eriksen	
6	Jon Harald Skum	
7	Per Solli	
8	Magnhild Mathisen	

V Sámedikki mearrádus

Evttohusat 1-10 sáddejuvvojedje Sámediggeráđđái viidasit meannudeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui bearjadaga miessemánu 23.b. 2003 dii. 09.26.